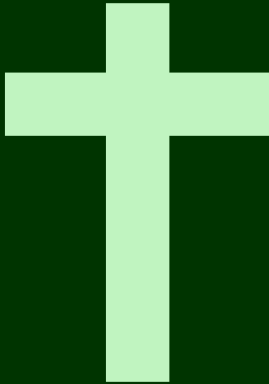

Buk Baibel long Anuki

Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua
New Guinea

Buk Baibel long Anuki
Portions of the Holy Bible in the Anuki language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Anuki long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anuki

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jul 2024 from source files dated 31 Aug 2023

3c3405c8-4e9b-582a-95e8-4f2128c4872e

Contents

Mrk	1
Apasol (Acts)	56

God Warana Miisena Mak Igirumi

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Yesu yana bagibagi da yana wi-iyeyeveyana girumina dagudaguna. Wawaya iyyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawonedana bi taparoro dagudaguna babadidi tupadi sinoghosi da Mak igirumi. Mak na gegha Yesu kana kivikivina yadi twelve bi kamodiye tana bi akowa damdi korotodi sigeruwana da touna Pita yawata Roumne simakae na Pita igeghomiiri da Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveyana waragututudi peyaridi Mak iwoneni. Na Mak nokodi waragututudi igiruma da wiigeruwana damdi Roumne siyakovi da Yesu na iyyabo bi awaki ibera.

Sisiya dagudaguna mmko bukana kamone yawonewoneda da “Yesu Keriso, God natuna warana miisena.” Mmko bukana kamone takita da Yesu maragata gwabine da bera iberana. Mmko takita na raghanina wawaya yiyevedina, kanuma beroberodi wawaya gwabidima yarukwavina, wawaya gubagubadi yiyawiidi da yadi berona yanoghotatavedi. Mak na Yesu yana bagibagi kiiravine igiruma kirakii, bi gegha yana wiiyeveyana kiiravine iyagiruma kirakiina. Yiyeveda da metagha Yesu korosiye irabobo da wawaya tupadi iyyawiidi bi metagha God raboboma ikabiwiigeghomiiri.

Jon Babataito idima

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jhn 1:19-28

¹ Yesu Keriso, God natuna, warana miisena mma naboni yadagudaguni.

² Naghove waghata **peroveta** Aisaiya yana buka kamone igiruma da God ivisiya iwona bo,

“Kowaiyana! Yagu sawariyonayona anawonataveni naghomiye ininagho

da touna yami keda inagigiri.

³ Wawaya mayabe yakwatukwatu yawonawona bo,

“Tami Bada kiiravine kokabunagha,

bi yana keda kovirotomani da inapepewa.’ ”

⁴ Wasina bi Jon ipiika, mayabe wawaya iyabaabaitodi bi God warana iyadimedimeni iyawonewonedi bo, “Yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuamira da God yami tamumu inanoghotatavedi, bi konababaito na inimatakira

da yami beronama kotubuwamira.”⁵ Wawaya Jiudiya da Jerusalem kamodima sikanibu Jon siyawaiyaneni. Yadi bera beroberodi siyimaghamaghatara bi Jon iyabaabataitodi Jodan rarimine.

⁶ Jon kana kwama na, ribiribi kana waghawagha kamel ghunighuninama ibera bi iyakotekoteni, bi kana kiide na ribiribi bekanama ibera bi borine iviruvivireni. Bi nonowa kana kam na ghuro da manigewa.⁷ Wasina, Jon nonowa iyisisiya bo, “Yagu maragata igisi. Wawaya muriguve yapiipiika na, touna yana maragata iragata kirakii. Tagu gegha kiimatanigu da anawasikuwaya bi kayena kana tourababara uravidi ayarupama.⁸ Tagu rarimama abaabataitomi bi touna Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.”

Jon, Yesu ibabataitoni

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Noko raghanine Yesu Galili kubure Nasaret meyagiina ikuyoveni ipiika Jon biidi, bi Jon Jodan rarimine Yesu ibabataitoni.¹⁰ Bi Yesu rarimama iyageegeena, ikitada abama itamotatara bi Kanuma Kabikabikuwayina, ayabo mayimayiyina iyayoyo touna biidi.¹¹ Bi God gamona abame iwona bo, “Tam na tagu natugu, iinuwayuyunem, bi tamve iinuwamiise.”

Seitan, Yesu iruyaghani

Mat 4:1-11; Luk 4:1-13

¹² Yaininagha Kanuma Kabikabikuwayina Yesu ivipora ikanibu mayabe.¹³ Bi gabudara 40 Yesu mayabe iyamakamake na **Seitan** iyaruruyaghani da ware iyibekuni. Bi touna ribiribi dipa yawata siyamakamake, bi God yana aneyaneya sikoyayi.

Yesu, wanowanota damdi ruwamaruwa ikwatuvedi

Mat 4:12-22

¹⁴ Herod, Jon irubiuveni murine na, Yesu inagho Galili kubure God Warana Miisena iyadimedimeni wawaya bi-iyadi.¹⁵ Nonowa iyisisiya bo, “God yana raghani nada ipiika! God yawa woune yana wawaya inibadedi na inoratu. Yami bera beroberodima kotubuwamira bi Warana Miisena konigeruveni.”

¹⁶ Bi raghani tana Galili sawana ririnagha ipepewa iyanono, da wanowanota wawayidi yadi bata ikitadi, Simon da tiinaru Andru teya, sawae sewari siyitavenayowoyeni.¹⁷ Na iwonedo bo, “Kopiika, kokivinigu. Bi

aniyevevemi da wawaya konakonadi da tagu sinigeru-vegu, metagha ighana sewarima kokonakonadi na naboni.”

¹⁸ Wasina bi, yaininagha yadi sewari sikuyowana bi sikivini.

¹⁹ Bi kikiragha sinagho gerabarabana bi Zebedi natunata, Jemes da Jon yadi waga kamone sewari siyataratara bodaboda na ikitadi. ²⁰ Bi yaininagha ikwatuvedi, “Kokivinigu.” Wasina bi, tamadinaki da yana bagibagi damdi waga kamone sikuyovedi bi Yesu sikivini.

Yesu, Kanuma berona ivikanibuveni

Luk 4:31-37

²¹ Wasina, Yesu kana kivi-kivina teya Kaponiyam kwanatune siverakanibu, bi **wiiyawii-taveyana gabudarine** na irughu **kabepepa barene** God warana wiiyeveveyana idaguni. ²² Wawaya yana wiiyeveveyana sivi-sokoveni, basuna touna iyiyeevevedi na ere maragasina, gegha gwara wiiyeveveyana damdi naboni.*

²³ Wasina, bi kabepepa barena kamone iyiyeeveveyana, na tomogha kanuma berona itowatawani na irukwatu ²⁴ iyawonawona bo, “Awaki toumii biidi kunabera, Yesu, Nasaret tomogha? Bo kupiika toumii kunakasiwii-beromii? Akovi da tam iyyabo, tam na God yana Wiivinevinegha Kabikabikuwayina tana.”

²⁵ Bi Yesu iwonatagureni, iwona bo, “Kuviraborabobo, tomogha kuyoveni!” ²⁶ Wasina, kanuma berona tomogha inuke kirakiiyeni, bi irakapara da ghamana bi ivikanibutaveni.

²⁷ Bi wawaya tupadi sivi-sokovena kirakiiyeni bi toudimani siyisisiya vivirana siyawonawona bo, “Mmko kokita? Mmkona wiiyeveveyana wouna ere maragasina. Mmko tomoyina maragata gwabine na kanuma beroberodi yawonedi na sakabisisireni.” ²⁸ Yaininagha Yesu warana, Galili kuburina tupane wawaya siviwarareerebeni.

Yesu, wawaya korotodi iviyawiidi

Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

²⁹ Bi yaininagha Yesu kana kivi-kivina teya **kabepepa barena** sikuyoveni sinagho Saimon da Andru yadi bar-eye bi Jemes da Jon yawata sivitugwagwaridi. ³⁰ Saimon rawananaki wasikena igubaga, sinina imuyamuya kirakii kepane iyakenakena, bi rotomanina Yesu siwoneni da touna metagha. ³¹ Irughu touna biidi, imana ikabi bi itainawi-igeghomiiri. Yaininagha sinimuyamuya wasike ikuyoveni bi igeghomiiri da ikoyagha yaporidi.

* **1:22:** Naghove waghata, God yana gwara Mosis ivereni da Israel damdi siyakabisisireni.

³² Gabudara iyowogha bi muriye ravidine, wawaya turadi gubagubagidi da iyawogha kanuma beroberodi sitowatawanidi na korotodi sipiikedi Yesu biidi.[†] ³³ Bi kate wawaya tupadi noko kwanatune bare naghone sivitaghomidi. ³⁴ Bi wawaya korotodi gubagegubage iviyawiidi, bi kanuma beroberodi wawaya gwabidima ivikanibuedi. Bi kanuma beroberodi sakovi da touna iyyabo na iwonedo bo, “Gegha konimaghamaghatara da tagu God natuna.”[‡]

Yesu, Galiline idima
Luk 4:42-44

³⁵ Raghani kana didiguba iyoghoyeni, na Yesu igeghomiri, bare ikuyoveni bi inagho kubura nighorovine meme wawaya gegha na God biidi iyarurupari. ³⁶ Bi muriye Saimon turaturana teya sikanibu siyinoyeni. ³⁷ Bi sibanani na siwoneni bo, “Wawaya korotodi sitarakiiyanem.”

³⁸ Iwonabodedi, bo “Tana nagho meyangii mududi mma riridae, bi God warana toudi biidi bada anadimeni. Touna kiiravine apiika.” ³⁹ Wasina, Galili kuburina iverabouni God warana **kabepepa baredigha** iyarerereyi bi wawaya gwabidima kanuma beroberodi ivikanibuwana.

Yesu, tomogha iviyawiini
Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Raghani tana tomogha sinine gubaga korekore ikabi, na ipiika Yesu biidi bi ivituwapore oghogheyana bi ivipepeyana iwona bo, “Kunawiini tagu wiiyawiguna, rubana kunimi-iseyegu.”[§]

⁴¹ Wasina bi, Yesu tomoyina ikita na nuwanuwana ivisi da ivikanighughuveni, na imana ikoghasi da ikabitowoyi bi iwona bo, “Wasina akayokayoveni da aniyawim. Yam berona avikovini.” ⁴² Bi yaininagha gubaga tomogha gwabine ikovi bi touna iyawamagha. ⁴³ Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonawiiyoyowaneni bi iviporani, iwona bo,

[†] **1:32:** Jius yadi wiiyawiitaveyana gabudarina na Fraide ravidie yadaguni da yanagho Satade ravidie yakovi. [‡] **1:34:** Yesu yakovi da kanuma beroberodi iyyiwaghasinedi da toudi siyawona da touna God yana wiivinevinegha tana na wawaya siyabera towoyi bi siyakabi wiimiiri da wiiyogha badana iyinaghovedina naboni. [§] **1:40:** Jius yada gwara nununena, wawaya iyyabo gubaga berona sinine na touna dadabuna bi gegha Jiu wawaya. Toudi gegha siyyiwaghasinedi da wawaya sinidi gubagubagidi siyakabikabi towotowoghana. Wawaya dadabudi na gegha siyyiwaghasinedi da pari barene siyakabepepa bo meyangii kamone siyamake. Noko biidi wawaya dadabuna touna yayawa magha, bi God yiwaghasineni da wawaya teya sinamake bi pari barene sinakabepepa.

44 “Wasina, kunagho. Wawaya getagu kiiraviguve kuna-wonedina. Rotomanina kunagho da **prist** biidi, bi kunifu-bena mayem. Bi Mosis yana gwara nunune kunasuwara bi noko iniyevevedi da tamna kuyawa.”**

45 Bi gegha, tomogha ivisuwiibogae wawaya korotodi biiyadi iyisisiya awaki touna biidi itubughana, bi kubura tupana warana iyarererei. Wasina noko kiiravine gerubana da Yesu debagha kwanatu kamodiye iyarughuna, bi kubura makewapawapadiye iyamakamake. Bi wawaya kubura tupadima toudimani siyapiipiika touna biidi.

2

Yesu, tomogha digadigana iviyawiini
Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

¹ Yesu kana kivi-kivina teya siveramagha Kaponiyamma. Bi gabudara viya sikovi murine, na wawaya siwaiyana da touna bareye na ² koroto sivitaghomidi name, da getana gawara bare kamone iyamakamakena, kate matamketa naghone teya. Bi God warana toudi biidi iyadimedimeni. ³ Bi wawaya ruwamaruwa sipiika touna biidi, tomogha imana da kayena raborabobodi ritoma sikawari. ⁴ Bi wawaya sikoroto kirakii da simiiri babaridi, na gerubana tomoyina siyapiikeneni Yesu biidi. Na toudi maghatare teteboruborugha sigae bare kubune, bi katovina muduna sikabitavetaveyana, meme rogune Yesu iyamiimirina. Wasina bi, bare kubuve bonagha sibera ikovina, tomogha ere ritona sivionayi iyowogha naghone. ⁵ Wasina bi, yadi wiitumaghana ikita, na tomoyina iwoneneni bo, “Natugu, yam berona anoghotataveni, bi God kate gegha aro inaverem.”

⁶ Nama God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi siyamakamake. Na toudimani nuwanuwadiyena naboni siyanuwawagiura, ⁷ “God touna kawagha bera beroberodi yanoghotataveyana. Awaki biidi mmko tomoyina naboni yisisiya? Touna God yigiboyi, yawonawona da God teya sivikoupopo.”

⁸ Yaininagha Yesu nuwanuwana kamone damina ikabi, bi iyakovi da toudi awaki siyanoghonoghosi, na iwonedeni bo, “Awaki kiiravine nuwanuwamiye naboni konuwanuwagiura? ⁹ Meko sisiyina gegha iyapiropirona, tomogha imana da kayena raborabobona tanawoneneni bo, ‘Yam tamumu anoghotataveni,’ bo tanawona bo, ‘Geghomiiiri yam kepana kabi bi kunapepewa?’ ¹⁰ Noko biidi bera tana anabera da tami konakovi da God, yana **Wiisuwona Tomoyina**

** 1:44: Prist touna inisuwona da tomogha kana gubaga yakovi.

maragata iveregu, da bera beroberodi ananoghotatavedi bi kate wawaya mmko kuburine aniyawidi.” Wasina bi tomoyina iwoneni bo, ¹¹ “Awona, geghomiiri, yam kepana kabi bi kunagho bareye.” ¹² Wasina, bi wawaya tupadi siyakitakita bi tomoyina igeghomiiri, bi yaininagha yana kepana ikawari bi ikanibutaveyana. Tupadi sivilokoveni bi God sikabepepi, bi siyawonawona bo, “Gegha meme bera naboni kayakitana.”

Yesu, Livai Ivineyi

¹³ Yesu Kaponiyam kwanatuna ikuyovena mayeni bi kana kivikivina teya Galili sawana ririnagha sipepewa siyanono. Na koroto ghamana sipiika touna biidi, bi God warana iviyevevedi. ¹⁴ Ipepewa inagho gerabarabana, bi Livai ikita, touna Arupiyas natuna. Yana bagibagi barene iyamakamake, bi teks iyayuyuna. Yesu iwoneni bo, “Kivinigu da kagu kivikivina.” Wasina igeghomiiri bi inagho da ikivini.

¹⁵ Muriyena, Livai yana bareye kamkena iyakamkam. Teks yuyuna da wawaya berodi korotodi na Yesu siyaktivikivini nabo bi mabo, bi Yesu da kana kivikivina teya yawata siyakamkam.* ¹⁶ God yana gwara kana wiyeveveyana damdi na toudi **Perisis** yadi wawaya mududi noko berana sikita. Bi Yesu sikita teks yuyuna da wawaya berodi yawata siyakamkam, na kana kivikivina siwonedo bo, “Awaki biidi teks yuyuna da wawaya beroberodi teya sakamkam?”

¹⁷ Yesu iwaiyana bi muriye, iwonedo bo, “Wawaya yawawaiidi na gedokta siyakayokayoveni. Gegha, gubagubagidi toudi dokta sakayoveni.” Bi iwona bo, “Apiika na gewawaya miisedi anakwatuvedina, bi apiika iiyawogha bera berodi saberaberana anakwatuvedi.”

Bera katamanidi da wiyeveveyana woudi

¹⁸ Gabudara tana, Jon **Babatito** kana kivikivina da **Perisis** mududi kam siyiya. Wawaya mududi sipiika Yesu biidi bi siwoneni bo, “Jon kana kivikivina da Perisis kadi kivikivina siyiya, kam gesiyakamkamna. Awaki kiiravine kam kivikivina patana sakamkam?”

¹⁹ Bi Yesu iwonedo bo, “Memeda tomogha wasike yarawarawayi, na turaturana gekamsiniya memeda touna patana yawatana, bo? Gegha. Touna yawatana, kam gesiniyana basuna toudi sinuwamiise patapata. ²⁰ Bi raghani murine,

* **2:15:** Mosis, God yana gwara igirumi, da Perisis mmkodi gwaradi sakabi sisirena yaporidi. Toudi bada Jius yadi kiki mududi sakabi sisirena yaporidi. Siwona da wawaya iiyawogha mmkodi gwara gegha siyakabikabi sisireyana yapora, na toudi wawaya berodi.

kana aviya sinakabitavenina. Nokodi raghanidiye, na toudi kam siniya, basuna toudi sinuwapoya.”

²¹ Bi kate iwona bo, “Sawara wouna apiikeni, da gegha yami kiki yawata inikoupopoveni. Gegha iyyabo kwama wouna pinimina iyakabi da kwama katamanine iyatupaghiri. Bi naboni inaberana, muriye inarubotona kwama pinimina inatapikokoma na kwama wouna pinimina inatamogosira da kwama katamanina inagosiri, na bonayina inaragata kamokamogha. ²² Naboni bada, gegha iyyabo wain wouna iyiviwayi wain kadi kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima saberana katamanidi kamodiye. Inaberana, noko wain iniposi da kabikabiwiitaghoma inatamobewara, basuna gerubana inakasiroroni, raghanine wain inapuro bi inaruruwana. Noko kiiravine wain da kabikabiwiitaghoma iniberodi. Gegha, wawaya na wain wouna, kabikabiwiitaghoma woune siniwagha na inakasiroroni.”

Yesu na Wiyawiitaveyana Gabudarina kana Bada

²³ **Wiyawiitaveyana gabudarina** tana Yesu kana kivikivina yawata wit kwabuna kamonagha sirughuwona. Bi toudi siyanono, na kana kivikivina wit kamdi siyapunepuneka kam biidi. ²⁴ **Perisis** mududi sikitadi noko berana siyaberabera, na Yesu siwoneni bo, “Kita, kwakovi da God yana gwara yigesu, da wiyawiitaveyana gabudarine bagibagi gegha. Bi awaki biidi sabagibagi?”

²⁵ Yesu iwonabodedi bo, “Buka kamone sigiruma da awaki Deivid ibera kam ikayovenina, touna yana wawaya teya vitonana sirabobona. Tami waragututuna kokabiyavi bo, bi awaki kiiravine yana basuna gekoyanoghonoghosina?

²⁶ Deivid irughu God yana bareye bred kiiravine. Abiyata, touna **prist** kiikiwawona yana gabudare, bi nokodi bred nada God biidi isuwara. Prist wiibadadi toudi kawagha nokodi bred sakamkam, bi Deivid bred mududi ikam, bi yana wawaya mududi iveredi.” ²⁷ Yesu iwonena mayedi bo, “God wiyawiitaveyana gabudarina itore, na wawaya kiiravidiye da iniwiitedi, gegha wawaya iyaberadi da wiyawiitaveyana gabudarina kiiravine siyiwiitenina. ²⁸ Noko biidi, God yana **Wiisuwona Tomoyina**, na tagu wiyawiitaveyana gabudarina kana Bada.”

3

Yesu, tomogha ima raborabobona iviyawiini

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ **Wiyawiitaveyana gabudarina** tana Yesu iveramagha irughu **kabepepa barene** bi tomogha imana raborabobona

ikita nama iyamakamake. ² Na **Perisis** yadi kayowana da siyiwawuni na siyaruruwiiteteni bi siyakita da noko tomoyina iyiyawiini wiiyawiitaveyana gabudarine. ³ Bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Piika, wawaya naghodiye kunamiiri.” ⁴ Bi kate nokodi wawaya ivitarakiyanedi iwona bo, “Meko sirana imiise wiiyawiitaveyana gabudarine: Miisena tana bera bo berona tana bera? Tani yawa bo tanakasunugha?” Bi getana iyyabo iyawonabodenina. ⁵ Na Yesu nuwanuwana ipughu bi ikita wiiveravera. Toudi tainadi sikuru na touna ivinuwapoya na tomogha imana raborabobona iwoneni, “Imam kuroroni inakanibu.” Na imana ikoghasi ikanibu na iyawa.

⁶ Wasina, Perisis yaininagha sikuyoveni bi sinagho ki-iwawo Herod turaturana* biiyadi bi keda sivinogha da metagha Yesu siyiraboboni.

Yesu, koroto ghamana sikivini

⁷⁻⁸ Wasina bi, Yesu kana kiviivina yawata siveramagha sawa kikirine, na Galilima koroto ghamana sikivini sinagho. Wawaya korotodi siwaiyana da **berakayowiiwiiyaka** iyaberabera, na wawaya Jiudiyama, Jerusalemma, Idumeyama, bi kwanatu mududi Jordan rarimina nawane bi Taya da Saidon kwanatudi riridigha tupadi sipiika. ⁹⁻¹⁰ Wawaya korotodi nada iviyawiidi, na gubagubagidi mududi siyibusura da yadi wiina Yesu siyakabitowoi. Na kana kiviivina iwonededi da waga tana sinakabigubeni touna kiiravine, da gewawaya sinagwagwarina. ¹¹ Raghanine kanuma beroberodi wawaya siyibadedi bi sikita, na naghone sivituwapore oghogheyana bi sirakapara, “Tamna God natuna!” ¹² Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonededi da gegha siyisisiya da touna iyyabo.

Yesu, apasol ivineyidi

Mat 10:14; Luk 6:12-16

¹³ Yesu koyae igae bi tomotomogha ikayovedina ik-watuvededi, sipiika touna biidi. ¹⁴ Bi tomotomogha yadi twelve ivineyidi da touna teya siyamakae bi siyapepewa na ikwatuvededi toudi **apasol**. Bi iwonededi bo, “Yagu wiina da yawata tana makae, bi raghani murine aniporami konakanibu da wawaya biidi wonagu koniwarareerebeni.” ¹⁵ Bi maragata iveredi da kanuma beroberodi wawaya

* **3:6:** Herodiyans Herod turaturana toudi Jius damdi, bi Roume tamudu damdi yawata siyisisiya bi siyabagibagi, kiiwawo Herod (Herod Antipas) yana wiibadana rogune. Na Jius da Perisis siyanoghonoghotu bi siyigeruwana da toudi wawayidi, (Herodiyans) Herod turaturana na yadi kubura siyaverevereyana.

3:9-10: Mrk 4:1

gwabidima siyikanibuvedi. ¹⁶ Nokodi yadi twelve ivinegha na kadi waghawagha mma naboni:

Saimon (Yesu, iviwaghawaghayeni da Pita),[†]

¹⁷ Zebedi natunatuna Jemes da tiinaru Jon, Yesu iviwaghawaghayedi Boaneges (yana basuna warikayakeya natunatuna),

¹⁸ Andru,

Piripo,

Batoromiu,

Matiu,

Tomas,

Jemes, Arupiyas natuna,

Taidiyas,

Saimon touna Zelot wawaya[‡]

¹⁹ bi Jiudas Iskariyot (touna ivikedawaga da Yesu sinaburavi).

Wawaya siwona da Yesu yana maragata na Seitan gwabi-nama ipiika

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Yesu yana **apasol** yawata sinagho bare tane bi koroto ghamana bada siriyena mayeni, na gerubana da siyakam.

²¹ Yana rakaraka noko sisiyina siwaiyaneni na siwona bo, “Touna ineghanegha,” bi muriye na sipiika da siyarutayini.

²² God yana gwara Mosis iverenina kana wiieveyana damdi, mududi Jerusalemma siyowogha bi siwona bo, “Belsabub, touna na kanuma beroberodi kadi bada ghamana na Yesu yibadeni! Bi touna yana maragate na Yesu kanuma beroberodi yikanibuvedi.”

²³ Wasina bi, Yesu, gwara kana wiieveyana damdi ikwatuvedi bi miibama iwonedo bo, “Metagha bi **Seitan** inageghomiiri da Seitan inikanibuveni? ²⁴ Memeda kwanatu tana inarutotoni damvedamve bi toudi siyogha vivirana, na noko kwanatuna gegha inamiiri wiimaragatana. ²⁵ Bi rakaraka tana yayarayi da damvedamve, bi toudi siyogha vivirana, na noko rakarakana gegha inamiiri wiimaragatana. ²⁶ Bi wasina, memeda Seitan yana dam inayarayi bi siniyogha na gesinamakena bi toudi sinaroukwa.

²⁷ Seitan kana miiba waragututuna tana mma: Getana iiyabo rubana tomogha maragasina yana bareye inarughu da yana sawara inayapina, da dagudagunena noko tomoyina inaghira tawatawani, bi muriye na yana bar-eye inayapi. ²⁸ God wawaya bera berodi sabera bi kate siwaghawagha beroveni na tupadi inanoghotatavedi.

[†] **3:16:** Pita yana basuna akima. [‡] **3:18:** Zelot yana basuna, wawaya ribana mududi yadi kayowa na da Roume babada yawata siyiaviya.

29 Bi iyyabo Kanuma Kabikabikuwayina iniwaghawagha beroveni, na God noko berona gegha inanoghotatavenina, bi yana berona inamakewaghata.”³⁰ Yesu naboni iyisisiya na basuna Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate kanuma beroberodi iyikanibuedi, bi toudi Kanuma Kabikabikuwayina siyiwaghawagha beroveni siyawonawona bo, “Touna kanuma berona itowatawani.”

Yesu yana rakaraka waghata

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Yesu sinananaki da warewaresina siverakanibu, bi maghatate siyamiimiiri, na wawaya tana sivipora da touna iyawoneni. ³² Koroto ghamana sigwagwari siyamakamake, na nokodi wawayidi mududi siwoneni bo, “Sinamnaki da warewaresim maghatate sakayokayovem.”

³³ Bi iwonabodedi bo, “Sinagunaki iyyabo, bi wareware-sigu iyyawogha?” ³⁴ Wasina, ikita wiipatedi da nokodi wawaya simakegwagwari na iwonededi bo, “Kowaiyana! Mmkodi na sinagunaki bi warewaresigu!” ³⁵ Iyyabo God yana wiina inabera na touna waresigu, nughuguru bi sinagunaki.”

4

Tanawa ruwamaruwa miibidi

¹ Yesu Galili sawane* wiiyeveveyana idagu mayeni. Wawaya korotodi sinagho iyisisiyana na siyawaiwaiyana, sikoroto kirakii, na touna wagae igeru bi imakekira bi wawaya rarima ririne siyamiimiiri. ² Miiba sisiyidi ivi-sisiya, bera peyaridi iyiyevevedi. Miiba sisiyidi iwonededi bo, ³ “Mmko kowaiyaneni, tomogha tana kana tarana kamone tanawa iroveni, bi pei ivirubusareni. ⁴ Pei mududi keda ririne siririgha, na manu sipiika sikam. ⁵ Pei mududi tanawa akakimine siririgha, meme dobodobo gegha ghamana, na nokodi pei sirugogo yaininagha, ⁶ bi ramramdi gesiyayowogha kirakii, na raghanina gabudara igae bi irarayidi, na gogodi sivivi. ⁷ Pei mududi dinamona iyiyodi kamodiye siririgha, bi sigogo sigae na pei sirogutawanidi na gesiyuwaghana. ⁸ Bi pei mududi tanawa miisene siririgha, na sigogo yapora kiidi mududi sitaveyana na 30, mududi 60 bi mududi 100.” ⁹ Bi iwonededi bo, “Memeda ere tainamina, awaki awonemina kowaiyana.”

Yesu yana wiimiiba basuna awaki

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

* **4:1:** Galili sawana na kana kita ware boga tarakibubuna. Wawaya wagagha debane siwagawaga bi kate ighana saburaburawa, bi gegha da noko rarima wota gegha yegii.

¹⁰ Noko murine Yesu kana kivikivina yadi twelve da wawaya mududi miiba kiiravidiye sivitarakiyana.

¹¹ Iwonabodedi bo, “Tami avineyimi na sisiya kowoyidi anawonemi da metagha God wawaya keda woune inibadedi, bi maghatara damdi geanawonena yaporidina, bi miibama anawonedi. ¹² Anabera da God yana **peroveta** naghove waghata igirumina inarumaghata.

‘Patana sinakitakitawiivera
 bi gerubana sinakitana,
 bi sinawaiwaiyana
 bi gesinakovina,
 kate bi sinamake karonu,
 na yadi beronama ananoghotatavedi.’ ”

Tanawa ruwamaruwa miibina yana basuna

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³ Yesu ivitarakiyanedi bo, “Tami mmko miibina yana basuna kwakovi? Metagha, bi, tami miiba mududi gekoyakakowana? ¹⁴ Upi tomoyina pei yirubusarenina, bi wawayina touna God warana wawaya biidi yarererei. ¹⁵ Wawaya mududi na naboni ware pei keda ririne siririghana - sisiya sawaiyana, bi **Seitan** yapiika na sisiyina yakabitaveni. ¹⁶ Wawaya mududi na ware tanawa akakimina naboni - sisiyina nuwamiiseye sawaiyaneni ¹⁷ bi ramramdi gegha, na gesiyamakamake wiigurina. Sisiya kiiravine na, nuwabero bo wiikayotaketowana sapiikana raghani tana sabeku. ¹⁸ Wawaya mududi na ware tanawa meme dinamona iyiyodi sagogona naboni. Mmkodi wawayidi sisiya sawaiyana, ¹⁹ bi yawa nuwapoyina, moura nuwayuyunina mekodi siyabedina, bi kate bera mududi sarughu kuridina sisiya sarogurogu tawanidi na, gegha siyuwuwaghana. ²⁰ Tanawa miisena na naboni ware wawaya sisiya sawaiyana, sakabisisireni na suwagha, mududi 30 mududi 60, bi mududi 100.”

²¹ Yesu iwonededi bo, “Da name meyani wawaya kibe yakabi yapiika dabira kamone bo kenakena kemana rogune yatore? Gegha, kibe na kadi miimiiri debane yatore, ²² noko kiiravine yawa kowoyidi tupadi naboni, na anakabiwiimaghataridi debae, bi bera kasikasitawanidi naboni, na anatatetavedi. ²³ Memeda ere tainamina kowaiyana.”

²⁴ Bi toudi iwonededi bo, “Koviraborabobo bi konuwagiura, kowaiyana wiimasi na tami konakowa kirakii. ²⁵ Yagu sisiya basuna konakovina aniwiitemi da konakowa yapora. Bi iyawogha gesiyakakovina, akowa gisina gwabidiyena siniwapeni.”

God yana wiibada yagogogo

²⁶ Yesu iwona bo, “Mmko waragututuna, na metagha God yana wawaya inibadedi na yadagudaguni. Tomogha kana tarane pei iwavi. ²⁷ Nubabasuve yakenakena bi gabudare na yabagibagi, na nonowa pei sagogogo, bi tomoyina geiyakakovi da metagha sagogogo. ²⁸ Tanawa touna kawagha yaberana kiidi sagogo, dagudagune, na sakarapumka da gisidi, bi kiidi saragata, na suwagha sakasiyuyu. ²⁹ Uwadi sitora siyamenameni, na tomogha kabipura idaguni.”

³⁰ Yesu iwona bo, “Awaki miibidima anawonemi, da metagha God wawaya inibadedi na yadagudaguni? ³¹ Noko naboni ware aveya basuna. Bi basuna na igisi kirakii gebasu mududi naboni bi wawaya sawavi, ³² bi yagogo, yaragata kirakii gekiiuwa mududi naboni, bi ragharaghana saragata kirakiina rubana da manu kadi kema rogune sinayoghana.”

³³ Yesu miiba waragututudi peyaridi mma naboni wawaya iwoned, awaki siwaiyana na rubadiye, bi gesiyawaiyana kamoghana. ³⁴ Touna miiba waragututudi kawagha ivisisiya, bi raghanina kana kivikivina yawata na, bera tupana yawonena yaporidi.

Yesu, yanunu maragasina ikabiwiidovi

³⁵ Noko gabudarina, ravidie, Yesu kana kivikivina iwoned bo, “Tana towawona sawa nawane.” ³⁶ Touna patana waga, bi sigeru da touna yawata sikabisitowawona. Sitouyana koroto ghamana sikuyovedi, bi waga mududina yawata sinagho. ³⁷ Yanunu ghamana iyatapitapi bi yabarata waga iyarurouvi, na rarima waga iyarughurughu. ³⁸ Name waga murine na Yesu ivikasepa iyakenakena. Kana kivikivina sikasiwiimataki siwona bo, “Abawiiyeveyana, touda pinimina bi tana rabobo. Tam noko kwanoghonoghosi bo?”

³⁹ Igeghomiiri bi yanunu iwoneni bo, “Kiraborabobo!” Bi yabarata iwoned bo, “Kovinighorowa.” Yanunu ikabitoura na yabarata sivinighorowa. ⁴⁰ Bi iwoned bo, “Awaki kiravine konaghara? Bo gegha koyitumaghaneguna?”

⁴¹ Toudi sinaghara kirakii na siwona bo, “Agi mmko awaki tomoyina? Gemeyani wawaya naboni tayakitakitana, iiyabo mmkodi **berakayowiiwiiyaka** iyaberaberana. Bi maragata gwabine na yanunu da yabarata yawonedi na siraborabobo, bi sikabisisireni!”

5

Yesu, kanuma beroberodi ivikanibuvedi

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Yesu kana kivikivina teya sipiika Galili sawana nawane, Gerasa damdi yadi kubure. ² Bi wagama itarakapoka wota

na, tomogha epamana bonayina kamodima ikanibau, meme wawaya raborabobodi siyadogudogudina. Mmko tomoyina kanuma berona iyibadeni, ³⁻⁴ getana iiyabo rubana da iyakabiwiipikana raghani ipeyari kayena da imana seinma saghira, bi nonowa seinma sanigori, na nigora yayaragha, na gerubana iiyabo iyanigoratawanina. ⁵ Raghani da nubabasu koya boridigha iyapeepewa wapawapa, iyakabikabida bi akimama iyarigharigha mayeni, bi epamana bonayidi kamodiye iyamakamake. ⁶ Touna Yesu vimenaki ikita na iverainagho naghone ivituwapore oghogheyana, ⁷⁻⁸ bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Kanuma beroberomi kokanibutaveni!”

Bi tomoyina ikabida gwaru, “Yesu, God kiidamo kirakiina natuna! Awaki biidi tagu kwawiiwiinegu? God waghawaghane, ipepeyana tam biidi, gearo kunavereguna.”

⁹ Yesu ivitarakiyaneni bo, “Kam waghawagha iiyabo?”

Iwonabodeni bo, “Toumii kapeyara kirakii, na kagu waghawagha na ‘Yawo.’” ¹⁰ Touna patana iyipepeyana tupetupeyana da Yesu kanuma beroberodi noko kuburinama geiyiporatavedi.

¹¹ Bi nama riridiyena waghita yawodi, koya borine siyakamkam, ¹² na kanuma beroberodi Yesu sivibabiini bo, “Waghita biiyadi kuviporami, kanarughu.” ¹³ Iviwaghasinedi na kanuma beroberodi tomogha sivikanibutaveni bi waghita kamodiye sirughu. Yawo tupana yadi 2,000 tarapakove sivera siyowogha sawa kamone da siniudona.

¹⁴ Waghita kadi bodaboda tomotomoyidi sivera sinagho, da kwanatu ghamana damdi siwoned, bi kate meyangii tupadi riridiye. Wawaya sinagho awaki itubughana siyakita, ¹⁵ bi sipiika Yesu biidina noko tomoyina naghove kanuma beroberodi yawona ikabina sikita. Nama iyamakamake ere tarasowona, bi iyanuwanuwagiura wiimasi, na toudi sinaghara. ¹⁶ Wawaya iiyawogha sikitana turadi siwoned da awaki itubugha kanuma beroberodi tomogha siyibadenina da kate waghita biiyadi. ¹⁷ Noko kiiravine Yesu sivibabiini da yadi kubura iyakuyoveni.

¹⁸ Raghanina Yesu wagaie iyagerugeru na tomoyina kanuma beroberodi gwabine siyamakamake na, Yesu ivibabiini da yawata siyanagho.

¹⁹ Bi Yesu geiyiwaghasineni, bi iwoneni bo, “Kuveramagha yam rakaraka waghata biiyadi, bi kuwoned da Bada bera ghamanakina tam kiiravimve ibera, bi metagha touna ivin-uwayuyunimna.” ²⁰ Noko kiiravine tomoyina iveramagha kwanatu yadi 10 kamodigha, iyimaghmaghatara awaki

Yesu touna biidi ibera, bi tupadi iyawogha siwaiyana na sinuwagiura kirakii.

Mmko waragututuna kubura tane itubugha meme wawaya na toudi gegha Jius. Touna takovi basuna waghita peyaridi name. Naghove God yana sira Mosis iverenina, iwona da waghita toudi gegha ribiribi miisedina, na Jius gegha waghita siyakabitowogha bo iyuvina siyakanina.

Mmko yawonawona wiikovi, da awaki biidi Yesu to-mogha iwone ni da yana rakaraka iyawone ni awaki God touna biidi ibera. Raghanina Yesu Jius kamodiye na wawaya iwone ni da turaturadi gegha siyawone ni da touna iviyawiidi.

Yesu, Jairas natuna wasike da wasike gubagubagina iviyawiidi

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Yesu wagagha sawa itowawone ni bi ipiika nawane, bi patana kikire na wawaya korotodi sigwagwari. ²² Tomogha tana ipiika touna biidi, kana waghawagha Jairas, bi touna **kabepepa barena** kanakoyakoyagha. Jairas, Yesu ikitana kayene ivituwapore oghogheyana. ²³ Bi kate ivibabiini iwona bo, “Natugu wasike gisina yaraborabobo, piika da imam debane kunatore da inayawa bi inamakae.” ²⁴ Na Yesu yawata sinagho. Bi wawaya korotodi sikivini, na toudi ririnagha sigwagwari.

²⁵ Wasike magurina tana nama, kubuwiipum ikabi da bodu 12 sikovi. ²⁶ Yana mane tupana dokta biiyadi ivitaveni, bi gerubana da siyiwiitani, patana geiyidami bi gubagina iragata kamokamogha. ²⁷⁻²⁸ Yesu sisiyina iwaiyanani na inoghotamayeni, “Memeda kana kwama anakabitowogha-wosi na anayawa.” Na koroto basudigha iveravivira murine bi kana kwama ikabitowoyi. ²⁹ Iyakabitowoyi na yaininagha kubuwiipum ikanakana, bi sinina kamone ividami da gubaga ikovi.

³⁰ Yesu damina ikabi da maragata ikanibutaveni na koroto basudiye imiiri wamira bi iwona bo, “Iiyabo kukwama ikabitowoyi?”

³¹ Kana kivikivina siwonani bo, “Kukita, wawaya tupadi sigwagwarim, bi metagha na kuwona da, ‘Iiyabo ikabitowoyi?’ ”

³² Bi ikitawininogha, da yana wiina iiyabo ikabitowoyina iyakita. ³³ Wasike iyakovi da awaki touna biidi itubugha na inaghara bi ikiroro, na ipiika Yesu naghone ivituwapore oghogheyana bi bera tupana ivisuwonani. ³⁴ Yesu wasikena iwone ni bo, “Natugu, kuvitumaghanegu na kuyawa, kam gubaga ikovi, nuwamiiseye kunagho.”

³⁵ Yesu patana iyiisisiya, bi wawaya mududi yona sipiikeni Jairas yana barema bi siwoneni bo, “Natum ikuyovem. Abawiiyeveveyana gekunitaina irirenina.”

³⁶ Yesu taina damonama noko sisiyina iwaiyana na Jairas iwoneneni bo, “Gekunanagharana, kitumaghanena wosigu.”

³⁷ Yesu, wawaya mududi geiyiwaghasinedi da yawata siyanagho bi Pita, Jemes da waresina Jon ikabidi da toudi kawagha sinagho. ³⁸ Jairas yana bareye sikanibu, na Yesu wawaya korotodi ikitadi, sigiirara siyaduudu bi kate siyasiyasiyapa, ³⁹ irughu bareye bi iwonedeni bo, “Awaki biidi kwiinuwapoya bi koduudu? Simira gegha iyarabobona - touna yakenakena wota.”

⁴⁰ Bi wawaya simaniveni, bi Yesu simira sinananaki, tamananaki da kana kiviivina yadi aroba ikabidi, bi wawaya muduna iviporadi sikanibu, bi toudi sirughu bare kamove, meme simira iyakenakena. ⁴¹ Yesu wasike gisigisi imana ikabi bi iwoneneni bo, “*Talita, kum!*” yana basuna, “Wasike gisigisi, awonem da geghomiiri!”

⁴² Rotomanina igeghomiiri bi iyapeepewa, (bi touna kana bodu 12). Toudi sinokeni bi siviisokoveni. ⁴³ Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki sikitana gegha wawaya siyimagham-aghataredi bi iwona bo, “Simira kam kovereni inakam.”

6

Nasaret damdi, Yesu siviisiniighiiyeni

¹ Yesu kana kiviivina teya noko meiyagiina sikuyoveni bi siveramagha yana ragata kwanatune. ² **Wiiyawiiitaveyana gabudarine** na wiiyeveveyana **kabepepa barena** kamone idaguni. Wawaya korotodi nama; bi siwaiyanenina tupadi siviisokoveni. Sivitarakiyana vivirana, “Meme noghota tupadi iyouna?” bi “Metagha da iyakowa kirakii da **berakayowiiwiiyaka** yabera?” ³ Na siwonena mayedi bo, “Touna abayoghayoghana kawagha, bo Meri natuna bi Jemes, Jousep, Jiudas bi Saimon waresidi iyarokona. Bi nughunughuna yoghoyogho mma samakamake, bo?” Na toudi siviisiniighiiyeni.

⁴ Yesu iwonedeni bo, “Kubura mududi wawayidi, **peroveta** sakabikuwayedi, bi yadi meiyagii waghata wawayidi, bi turaturadi da kadi dam gesiyakabikabikuwayedina.”

⁵⁻⁶ Wawaya gesiyigeruveni, na ikabinokeni. Nama, gegha berakayowiiwiiyaka iyaberana, bi wawaya gubagubagidi viyagha imana debadiye itoura bi iviyawiidi.

Bi touna meiyagiigha iyapeepewa bi wawaya iyiyeevededi.

Yesu kana kiviivina yadi 12 iviporadi

⁷ Yesu kana kivikivina yadi 12 ikwatu wiitaghomidi bi meyagii bogaebogae iviporadi sikanibu yadi batabatiighate. Touna maragata iveredi da kanuma beroberodi sinibadedi, ⁸ bi iwonawiiyoyowanedi bo, “Geawaki tana wagawaga kiiravine konakabi da dighona kawagha - kam gegha, gh-
agu gegha bi mane kutu kamonena. ⁹ Kaye turababara kokoteyana, bi gegha kwama tana konakawari.” ¹⁰ Kate iwonededi bo, “Meko meyagiine konanagho bi sinikiikiivemi na, noko barene kawagha komake, patana da noko meyagiina konakuyoveni. ¹¹ Konapiika meyagii tane meme wawaya gegha sinikiikiivemi bi sinawaiyanemi na kokuyoveni bi kayemi popokudi kokasiwiiririgha. Noko wiikatagha toudi biiyadi!”*

¹² Na sikanibu bi wawaya biiyadi siyadimadima, Yami bera beroberodi komiiri kubutedi bi komiiri karonna God biidi. ¹³ Toudi kanuma beroberodi sirukwavina sikanibu bi oliv miina naboni ware tamanuwa otonama wawaya gubagubagidi sivituborodi na siyawa.

Jon Babataito yana rabobo

¹⁴⁻¹⁶ Wawaya memegha na Yesu siyisisiyeni, da tupadi kana waghawagha sakovi. Wawaya mududi siyawonawona bo, “Nokodi **berakayowiiwiiyaka** inabera na basuna touna Jon **Babataito**, bi touna wawaya raborabobodi kamodima iveramagha.”

Mududi siyawonawona bo, “Noko Elaija - touna iveramagha.”

Bi mududi siyawonawona bo, “Noko **peroveta** tana, ware peroperoveta naghove waghata simakena naboni.”

Kiiwawo Herod† mmkodi sisiya iwaiyana na iyawonawona bo, “Jon Babataito kanighona awonana sikasiyaraghi, bi iyawamagha.”

¹⁷⁻²⁰ Waragututu na mma naboni. Muriye da Yesu yana bagibagi wiiyeveveyana iyadaguni, na Herod waresina Piripo wavinena ivituaro, bi irawaiyi. Bi wasikena kana waghawagha na Herodiyas. Noko murine Jon, Herod iyawonewoneni bo, “Waresim wavinena gegha kunakabina,” na Herod yana wiiyogha tomotomoyidi iviporadi da Jon siburavi bi saghiri da biwa gawarine sitorerughuveni. Herod iyawonawona na Jon iyapiipiika iyisisiya touna biidi,

6:11: Acts 13:51 * **6:11:** Jius abapepewa damdi kubura wiibate simakeyana bi raghanine saveramagha sapiika wiibarabarate, na name kayedi popokuna sakasiwiiririyi, bi miisedima Israelma sitowawona. Yesu kana kivikivina mmko berana sinaberana, noko kwanatuna wawayidi sinanoghosi, “Toudi sawonawona, touda dadabuda naboni ware gegha Jius wawayidi.” **6:14-16:** Mrk 8:28 † **6:14-16:** Kiiwawo Herod: Herod Antipas, Galili kanabada.

bi Herod iyinoghota bata, bi nuwamiiseye Jon iyawaiwaiyani. Herodiyas na Jon inuwapughuveni bi yana wiina da iyakasunui, bi Herod iyakovi da Jon na wawaya miisena bi God biidi iveremayeni, na inaghara, bi ikoyaghayapori. Noko kiiravine, wasikena gerubana da Jon iyirabobona.

²¹ Bi Herodiyas yana nuwapughu kedana ibanani na raghanina Herod yana tubugha gabudarina kiiravine siyakamkamna. Na kepo tana ibera tamudu babada ghamaghamadi, wiiyogha babadidi bi Galili kana wiinaghowana wawayidi kiiravidiye. ²² Herodiyas natuna wasike[‡] irughu bi iriku na Herod kana kiiwaga teya ivinuwamiimiiseyedi. Kiiwawo, wasike wabuwabuna iwonen bo, “Awaki yam wiina kunakabi? Awaki sawarina kunakayoveni na anaverem.” ²³ Bi Herod ivisuwona mma naboni iwonen bo, “God naghone iisuwonem da awaki sawarina kiiravine kunibaba na anaverem, bo memeda yagu wiibadana muduna!”

²⁴ Na wasike wabuwabuna ikanibu bi sinananaki ivitarakiyaneni, “Awaki kiiravine anibaba?”

Sinananaki iwonabodeni bo, “Jon Babataito gayamina.”

²⁵ Wasike wabuwabuna rotomanina idaru ivera magha kiiwawo biidi da ivibabiini iwona bo, “Yagu kayowana Jon Babataito gayamina, dabira debane kunatore bi katota kunaveregu.” ²⁶ Kiiwawo ivinuwapoya, bi gegha da nada kana kiiwaga naghodiye ivisuwona, na gerubana wasike wabuwabuna yana wiibaba iyigeyeni, ²⁷ na Herod yanawiyogha tomoyina ivipora, iwonen da Jon kanighona inakasiyaraghi bi gayamina inapiikeni. Tomoyina ikuyovedi inagho biwa gawarine, Jon kanighona ikasiyaraghi bi gayamina, ²⁸ dabira debane itore bi ikawari ipiika wasike wabuwabuna ivereni, bi touna sinananaki ivereni.

²⁹ Raghanine Jon kana kivikivina mmko siwaiyaneni, na toudi sipiika da tubuyina sikawari sinagho epamana bonayina kamone sitore.

Yesu, wawaya 5,000 ivikanidi

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jhn 6:1-14

³⁰ Yesu kana kivikivina yadi 12 siveramagha bi sivaragututuveni, da metagha bagibagi sibera da wawaya siyiyevedina. ³¹ Bi noko raghanine wawaya korotodi siyapiipiika kuridi bi siyaveraveramagha, na Yesu kana kivikivina teya getaraboga da siyakamna. Na Yesu iwoned bo, “Tamiduma kopiika, mmko korotona tana kuyovedi, bi tananagho gawara nighorovine, meme wawaya gegha na

[‡] **6:22:** Mmko bukana mududi katamanidiye mmko sisiyina yamakamake, “Natuna wasike Herodiyas.”

koniyawiiitaveyana gisina.”³² Na toudiduma wagagha sawa sitowawoneni da gawara nighorovine meme wawaya gegha.

³³ Bi siyanonona wawaya korotodi sikitadi bi sakovidi, na meyagii nunudigha wawaya kikiragha sivera sivinagho da meko gawarine Yesu kana kivikivina teya siyanonona, toudi sikanibuyaininagha. ³⁴ Raghanina Yesu wagama itarakapoka wota kikire, na koroto ghamana ikita na ivinuwapoyedi, basuna toudi ware naboni sip gegha ere kadi bodaboda, na God warana miisena wiivevevedi idaguni.

³⁵ Ravidu gabudare na kana kivikivina sipiika touna biidi bi siwona bo, “Gegha tana mmko gawarine iyyabo iyamakamakena, bi gabudara nada yayoyo. ³⁶ Wawaya kuviporatavedi sinanagho, guburagha da meyagii gisigisidigha, kadi kam sinagimona da sinakam.”

³⁷ Bi Yesu kana kivikivina iwonabodedi bo, “Tamimani kam koveredi sinakam.”

Bi siwona bo, “Yam kayowana da toumii kananagho bi 200 dinari rubane kanitaveni, da bred kanagimona bi mmko korotona kanikanidi?”[§]

³⁸ Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye? Konagho da konakita.”

Sinagho sikita ikovi bi Yesu siwoneni bo, “Toumii gwabimiiye bred imiikovi bi ighana bata.”

³⁹ Bi Yesu noko korotona iwonedu bo, “Kokabiwiitaghomimi bi idu debane komakekira.”⁴⁰ Na sikabiwiitaghomidi bi simakekira, riba mududi wawaya 50 bi riba mududi wawaya 100. ⁴¹ Bi Yesu, bred imiikovi da ighana yadi bata ikabidi, bi ikayogagawa abame da kiiravidiye, God biidi ivikiikiwa bi bred ikiyagimagima. Kate kana kivikivina nokodi bred da ighana iveredi da wawaya sirereyedi. ⁴² Tupadi sikam da inunuridi, ⁴³ bi kana kivikivina nokodi bred da ighana kawatupodi siripu yadi 12 sivibonuvidi. ⁴⁴ Wawaya 5,000 noko kamna sikani.

Yesu, rarima debane ipepewa

Mat 14:22-33; Jhn 6:15-21

⁴⁵ Yaininagha Yesu kana kivikivina iwonedu da wagae siyageru, bi sininagho sinatowawona sawa nawane, kubura Betsaidama bi touna koroto muriye iyiporadi. ⁴⁶ Ivikukuvedi ikovina, muriye igae koyae da iyarupari. ⁴⁷ Nubabasuve, na kana kivikivina yadi wagae bi sawa basukiine, bi Yesu tana дума kayetanave. ⁴⁸ Bi kana kivikivina ikitadi, yanunu siya-woewoe bodebodeni bi yabarata siyibageni. Na nubabasu kamone nada raghani boriboriye touna inagho kuridi, sawa

§ 6:37: Grik 200 denari. Denarius na gabudara tanagha miisanina mayimayiyina.

debane iyapeepewa bi iberu da ware iyaveratupiiredi. ⁴⁹ Bi raghanine sikita sawa debane iyapeepewana, sinoghosi da touna momosika bi sirakabikwarakwara. ⁵⁰ Raghanine sikita na tupadi sinaghara kirakii. Bi yaininagha Yesu ivisisiya iwonedo bo, “Yami noghota inimaragata, mmko tagu. Gekonanagharana!” ⁵¹⁻⁵² Bi touna wagae toudi teya sigeru na yanunu iviraborabobo. Bi kana kivikivina sikita da metagha wawaya 5,000 ivikanidi, bi patana noko yana berana yana basuna gegha siyakowayaporina. Toudi nuwanuwadi sikotakii bi gayamidi siviakima.

Yesu, Genasaratne wawaya gubagubagidi iviyawiidi

Mat 14:34-36

⁵³ Toudi sawa sitowawoneni bi sipiika Genasaratma, na waga nama saghiratawani. ⁵⁴ Raghanine waga sikuyoveni, na wawaya yaininagha Yesu sikita na nada sakovi. ⁵⁵ Kubura tupana siverabuni; bi toudi siwaiyana da touna meme, na wawaya gubagubagidi ritoma sipiikedi. ⁵⁶ Yesu meghamegha inagho, meyagii gisidi bi ghamadi da wawa baredigha, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawara siyanono nokodi gawaridiye, da debadebae siyatoretoredi bi Yesu biidi siyibaba, “Kuwuwaghasine-mii da kam kwama damona kawagha kanakabitowoyi.”

Bi wawaya iyawogha sikabitowoyi, na toudi yana maragate siyawa.

7

God yana gwara yada kiki siradi igetawanidi

¹⁻⁴ **Perisis** da Jius wawaya mududi na yadi kiki siradi nosinosidnakim gwabidima siyouna na sakivikivina. Yadi redu, rarima kibubudi da nau sakimokimokogha yapora da nokodi sawaridi na God matane, na toudi wasina. Raghani maketima saveramagha na yadi gwara nununena imadi samagha, bi kate sakam. Nonowa na yadi kiki siradi nosinosidnakim siveredina sakivina da naghove imadi samagha, bi muriye da sakam. Raghani tana God yana gwara kana wiiyeveveyana mududi Jerusalem sipiika bi kate Perisis mududi yawata, tupadi Yesu biidi sipiika da sigwagwari bi siyawaiyaneni. Toudi sikita da kana kivikivina, genaghove imadi siyamagha bi kadi kam siyakamkamna. ⁵ Na touna siwoneni bo, “Kam kivikivina sakamkam bi God matane na toudi imadi dadabudi. Awaki biidi na nosidam yadi kiki siradi gesiyakivikivinana?”

⁶ Bi iwonabodedi bo, “Tami na wiiwiiyabiimi, kokabiguba da tami miisemi! Naghove waghata **peroveta** Aisaiya, wiisuwona igiruma tami kiiravimiye. Naboni igiruma,

God yawonawona bo, ‘Mmkodi damdi kawadima sak-abikuwayegu

bi nuwanuwadi kamonena tagu samiirikubutegu.

⁷ Toudi yadi kiki siradi waghata siyeveveyana, bi sawona da mmko God yana gwara,

na yadi kabepepa gegha ere daminana.’ ”

⁸ Bi Yesu iwona magha bo, “Tami God yana gwara kokabitaveni bi yami wiiyeveveyana kokivikivini.” ⁹ Bi kate iwonededi bo, “Memeda konoghosi da koberabera yapori, bi raghanine God komiirikubutene bi yami kiki siradi nosidam gwabidima koyouna, na kokivikivina yapora. ¹⁰ God yana gwara kamone Mosis naboni igirumi, ‘Tam tamamnaki da sinamnaki kunakabikuwayedi,’ bi ‘Iiyabo tamananaki bo sinananaki inisisiya beroveni, na noko tomoyina konakusunuyi.’ ¹¹ Bi tami naboni kwiiyeveveyana - memeda iiyabo mane bo sawara tamananaki bo sinananaki inavereni da iniwiiteni, na inawonededi bo, ‘Sawara gwabiguve na ayaveremi da ayiwiitemi bi atoura irirana da God anavereni, na tagu gegha tami anaveremina.’ ¹² Memeda naboni inisisiyana, tami konawona da yana sisiyana wasina, bi konigesiyeni da sinananaki da tamananaki gegha iniwiitedina. ¹³ Bi naboni kunaberana, tami nosidam yadi wiiyeveveyana kawagha kokivikivina bi God yana gwara kohera da yigwara wapawapa, bi gegha ere yana maragatana. Bi tami God yana gwara, keda bogae bogaema bada kogiigiini.”

Awaki beradi wawaya saberana, toudi God matane na dadabudi

Mat 15:10-20

¹⁴ Yesu wawaya ikwatuvana mayedi sipiika bi iwonededi bo, “Tami tupami, yagu sisiya kowaiyana wiimasi bi basuna konakovi. ¹⁵⁻¹⁶ Gegha wawaya kam tana yakani bi kawane yarughuna inaberada God matane na touna dadabuna. Bi awaki nuwanuwana kamone da kawanama yakanibuna, noko yaberana touna God matanena touna dadabuna.”*

¹⁷ Wasina Yesu wawaya ikuyovedi bi irughu bareye na kana kiviikivina sivitarakiyaneni bo, “Mmko miibina katota kuwoneni na yana basuna awaki?”

¹⁸⁻¹⁹ Iwona bo, “Tami bada yagu sisiya awaki basuna gegha koyakovina? Gekoyakovi da raghanina wawaya inakam, na noko kamna gegha nuwanuwane iyarughurughuna, bi kamokamone yarughu da tubuyinagha yakanibu, noko ki-iravinena touna wawayina God matane na gegha dadabuna.” Raghanina Yesu naboni iwona, yiyeveveyana

7:10: Exo 20:12, 21:17 * **7:15-16:** Verse 16, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

da kam tupadina miisedi God matane, bi gegha kam tana inaberada touda dadabuda. ²⁰ Bi kate bada iwona bo, “Awaki beradi bo nuwagiuridi wawaya nuwanuwana kamonama yakanibu, na toudi sabera na God matane na touna dadabuna. ²¹ Mmkodi beradi na wawaya yana nuwagiura nuwanuwana kamonama sakanibu - noghota beroberodi, wiimumurana, kabiyouna, kasunugha, madawara, ²² kitakirorowana, bera berodi, wiyaba, noghota mayeyana, nuwapughu, gigitu, kabigeegeeyana, bi beraneghanegha. ²³ Mmkodi beradi tupadi na wawaya nuwanuwana kamonama sakanibu, na God matane na touna tamumu.”

Wasike yana wiigeruwana

Mat 15:21-28

²⁴ Wasina Yesu noko meyagiina ikuyoveni, bi inagho meyagii tane Taya kwanatuna ririne bi irughu bare kamove. Geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna nama bi gegha, gerubana da iyakowoghana. ²⁵⁻²⁶ Wasike tana iwaiyana da Yesu nama na ipiika touna biidi. Mmko wasikena touna gegha Jius, bi kubura wiibata wasike. Touna Ponsiyane itubugha Siriya kubura kamone. Bi natuna wasike gisina, kanuma berona iyibadenina kiiravine ipiika Yesu biidi, bi naghone ivituwapore oghogheyana, bi ivibabiini da kanuma berona iyikanibuvuni natuna kamone. ²⁷ Yesu iyakovi da noko wasikena touna gegha Jius na miibama iwoneni bo, “Gegha iyamiise da ededa kadi kam tanakabi bi tanitaveni daghasi biidi, da naghove na ededa sinakam da inanunuridi.”†

²⁸ Bi wasike iwona bo, “Bada, awaki kuwoneni na wiisuwona, ededa sakam, bi kam yoghoyoghodi saririgha kiinabonabo rogune na daghasi bada sakam, na noko wasina da kuniwiitegu.”

²⁹ Na Yesu iwoneni bo, “Tam ere wiigeruwanim kuwonabodegu kiiravine na kanuma berona natum kamonama avikanibuvuni. Kuveramagha yam bareye.”

³⁰ Wasina wasikena iveramagha yana bareye, na ikita da natuna yana kepane iyakenakena. Bi kanuma berona nada wasike gisigisi ikanibutaveni.

Yesu, tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini

³¹ Yesu, Taya kwanatuna ikuyoveni bi Saidon kuburina basunagha igae inagho. Gegha Galili kubure iyarughuna, bi gegha, kwanatu yadi ten kuburidigha iverarughuwonedi da

† **7:27:** Ededa mmko miibina kamonena Jius damdi yisisiyedi, sanoghosida toudi miisedi gegha wawaya wiibata naboni na wawaya wiibata taraghaniye sakwatuedi da daghasi.

inagho Galili sawane. ³² Bi name tomogha taina potapotana touna gerubana da iyisisiya wiimasi, na wawaya sirutayini sipiikeni Yesu biidi, bi sivibabiini da imana debane iyatore da iyawa. ³³ Yesu tomoyina ivinaghokedari, da wawaya sikuyovedi bi yadi bata kawagha sinoghotaveyana, bi imakwarukwaruna tomoyina tainana bonayidiye itoura bi imana ikanu da tomoyina pepana itupatowoyi. ³⁴ Tomoyina ivinuwapoyena kirakiiyeni, na abame ikayogagawa, bi iviyawiguri iwona bo, “Efata!” Noko sisiyina yana basuna “Kota-mobubu!” ³⁵ Yaininagha tomogha tainana sitamobubu, bi pepana ivikuwamira da iyisisiya wiimasi.

³⁶ Na Yesu wawaya ivigesiyedi da geturaturadi siyawonedi da awaki itubugha. Na iwonawiiyoyowanedi, bi toudi gegha yana sisiya siyawaiyana bi sinagho wawaya korotodi sivimaghamaghataredi da metagha Yesu tomogha taina potapotana bi kwaneghaneghana iviyawiini. ³⁷ Raghanina wawaya noko sisiyina siwaiyaneni, na sinokeni bi siwona bo, “Touna bera tupana yaberabera yapori. Wawaya taina potapotadi da kwaneghaneghadi yiyawiidi na sawaiyana bi bada sisiyia.”

8

Yesu wawaya 4,000 ivikanidi

Mat 15:32-39

¹ Noko raghanine, wawaya korotodi siriyenamayeni. Bi mmko korotona kadi tamiina sikawara na gwabidiye sikovi, na Yesu kana kivikivina ikwatuwiitaghomidi sipiika, bi iwonedi bo, ² “Mmko korotona yawata tamake da gabudara aroba sikovi, bi kadi kam sikovi, na tagu iikanighughuvedi. ³ Memeda ere vitonanidi aniporadi sinanagho yadi bareye, na kedae vitonana sinarabobo sinamameyedi. Basuna mududi na rabarabama sipiika.”

⁴ Kana kivikivina siwonabodeni bo, “Getana iiyabo mma iyamakamakena, da meme bred tana youna bi mmkodi wawaya tani kanidi?”

⁵ Bi Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye?” Toudi siwona bo, “Bred yadi seven.”

⁶ Wasina bi noko korotona iwonedi da tanave simakeyowogha. Bi bred yadi 7 ikabidi da God biidi ivikiikiwa, bi bred ikiyagima, da kana kivikivina iveredi da koroto siyarereyedi, bi sireregha da wawaya sikabipatadi. ⁷ Toudi ighana gisigisidi viya bada gwabidiye, na ighana kiiravidiye na God biidi ivikiikiwa bi kana kivikivina iwonedi da wawaya siyarereyedi. ⁸ Wasina bi wawaya tupadi sikam, da inunuridi. Bi kam kawatupodi peyaridi siyamakamake; na

kana kivikivina kam kawatupodi siripu yadi 7 sivibonuvidi.
 9 Namana wawaya meboda 4,000. Bi muriye na Yesu wawayidi iviporadi sinagho yadi bareye.

Perisis mududi God gwabinama matakira kiiravine Yesu sivibabiini

Mat 15:39–16:4

10 Yaininagha Yesu kana kivikivina teya wagae sigeru bi sinagho Dalmanuta kubure. 11 Bi **Perisis** mududi sipiika da Yesu teya wiikawakereyana sidaguni. Toudi sikayoveni da siyakayetayini, na kiiravine sivibabiini da God gwabinama matakira tana iyabera, noko iyivevevedi da touna God gwabinama ipiika. 12 Touna nuwanuwana kamone iviyawiguri iwona bo, “Tami mmko kimsina woumi awaki biidi God gwabinama matakira kiiravine kwiibaba? Iisuwonemi, tami matakira kate gegha anabera da konakitana.”

Perisis da Herod yadi wiiveveveyana beroberodi

13 Wasina bi Yesu, **Perisis** ikuyovedi bi kana kivikivina teya wagae sigeru bi sitowawona Galili sawana nawane. 14 Bi kivikivina gesiyanoghosi da bred siyakawara bi gwabidiye na tanagha nama wagae. 15 Wasina Yesu iwona awiiyoyowana iwona bo, “Kokita yapori da Perisis da Herod yadi yist getami kamomiye sinamakena.”*

16 Kivikivina, Yesu noko yana sisiyina sikaboveni bi toudi mani siwona bo, “Memeda touda bred gegha tayakawara, noko kiiravine yist ivisisiyeni.”

17 Iyakovi da awaki siyanoghonoghosi na iwonedo bo, “Awaki kiiravine kwiinuwapoya da bred gwabimiye gegha? Bo patana gegha koyakakoviguna? Tami nuwanuwami sikotakii! 18 Tami ere matami bi gekoyakitakita yaporana! Bi ere tainami bi gekoyawaiwaiyana yaporana! 19 Konoghosi da metagha bred yadi 5 akiya gimagima wawaya 5,000 kiiravidiye. Bi kam kawatupodi pinipinimidi siripu yadi viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 12.”

20 Bi bada ivitarakiyanena mayedi bo, “Bi raghanina bred yadi 7 akiya gimagima wawaya 4,000 kiiravidiye? Na kam kawatupodi pinipinimidi siripu viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 7.”

21 Bi kate iwona bo, “Da tami patana awaki awonemina gegha koyakovina?”

* **8:15:** Jius yadi noghota kamone na yist na miiba, sawara bo bera berodi meko sitowatowawona wawaya kamodiye, ware yist parawa yarughuwonenina. Bi Yesu yist mma iwonenina, touna yisisiyana Perisis da Herod yadi wiiveveveyana berodi da yadi makamake kedana. **8:18:** Mrk 4:12

Yesu, tomogha mata potapotana Betsaida kwanatune iviyawiini

²² Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho Betsaida kwanatune. Bi name wawaya mududi tomogha mata potapotana sikabi sipiikeni Yesu biidi bi sivibabiin da iyakabitowoyi da iyiyawiini. ²³ Na Yesu tomoyina imana ikabi bi ivinagho kedari kwanatu sikanibutaveni maghatare. Tomoyina matana ikanu, bi imana matane itoura bi kate iwoneni bo, “Awaki sawarina tana kwakitakita bo?”

²⁴ Tomoyina ikayogagawa bi iwona bo, “Wawaya akitadi, bi kadi kita ware kii siyigadivivivira.”

²⁵ Wasina imana tomoyina matane itoura magha, na matana sikitarunagha da siyawa na sawara tupadi ikita yapora. ²⁶ Bi Yesu iwoneni bo, “Gegha kunaveramagha meyagiiye, rotomanina kunagho yam bareye.”

Pita ikararumaghatara da Yesu na Keriso, God yana Wiivinevegha Kiiwawona

Mat 16:13-16; Luk 9:18-20

²⁷ Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho meyagii mududi Sisiriya Pilipai ririne. Siyanono na kedae kana kivikivina ivitarakiiyanedi bo, “Wawaya sawonawona da tagu iiyabo?”

²⁸ Toudi siwona bo, “Wawaya mududi sawona da Jon **Babataito**, mududi sawonawona da Elaija, bi patana mududi sawonawona da tamna **peroveta** tana, naghove waghata irabobo na bada iyawamagha.”

²⁹ Bi ivitarakiiyanedi bo, “Bi bada tami, kowonegu da tagu na iiyabo?”

Pita iwonabodeni bo, “Tam na Keriso, God yana **Wiivinevegha Kiiwawona**.” ³⁰ Bi Yesu iwonawiiyoyowanedi da gegha wawaya sinawonedi da touna Keriso.

Yesu kana kivikivina iwonedida inarabobo bi muriye raboboma inageghomiiri magha

Mat 16:21-23; Luk 9:21

³¹ Wasina bi awaki inatubugha touna biidi na idagu kana kivikivina iniyevevedi. Iwona bo, “Tagu, God yana **Wiisuwona Tomoyina** sinivisi ghamana anakabi, bi kwanatu kadi dogadogara da **prist** babadidi bi kate God yana Gwara kana wiiveveveyana damdi sinisinighiighiyegu. Na sinakasunuyigu bi gabudara 3 murine raboboma anageghomiiri magha.” ³² Yesu mmkodi bera debagha iyisisiya na Pita ikabireni ririne bi ikini iwoneni da gegha yana sinivisi da rabobo iyisisiyana.

³³ Bi Yesu imiiri wamira da kana kivikivina ikitadi bi Pita ikini iwonaghakiyeni bo, “**Seitan**, gwabiguma kunagho-taveyana! Yam noghota gegha God gwabinama iyapiikana bi wawaya gwabidima ipiika!”

Yesu kivinina yana basuna

Mat 16:24-28; Luk 9:23-27

³⁴ Wasina bi Yesu noko koroto da kana kivikivina ik-watuedi sipiika touna biidi bi iwonedo bo, “Memeda iiyabo kivinigu inakayoveni, na yana wiina inakuyoveni bi yana korosi inakabi da inakawari† bi inakivinigu. ³⁵ Iiyabo yana wiina kubura yawana kedane make inakayoveni, na touna yawa makewaghawaghasina iniwapeni. Bi iiyabo yana wiina sawaridi inakabitoura da tagu inakivinigu bi wara miisena inakabisisireni, na yawa makewaghawaghasina inakabi. ³⁶ Bi meboda wawaya tana yana wiina sawaridi tupadi mmko kuburine inayouna bi gegha yawa makewaghawaghasina inakabina, nokodi sawara tupadi gesiniwiitenina. ³⁷ Basuna meboda wawaya yawa makewaghawaghasina iniwapeni, na kate gegha awakima inimiisana da yawa inagimona mayenina. ³⁸ Memeda wawaya iiyawogha kata samakamake na yadi kayowana beroberodi saberabera da samiiri kubutegu. Bi kate tagu bi yagu wiiveveyana sinisinighiighiiyeni, na muriye tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** anawona da geayakovidina. Raghanina mmko kuburine anaveram-agma tamagunaki yana maragate bi yana aneyaneya kabik-abikuwayidi yawata bi mmko inatubugha.”

9

¹ Bi kate Yesu iwonenamayedi bo, “Tagu iisuwonemi, tami mudumi mma gekonarabobo patana da God konakita inapiipiika ere maragasina wawaya wiibadedi kiiravine.”

Yesu kana kita ivibogae

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² Gabudara 6 sikovi murine Yesu, na Pita, Jemes da Jon kawagha irutayinidi bi ivinaghovedi toudi duma sigae koya kiidamove, bi name kana kita ivibogae toudi matadiye. ³ Kana kwama siyikarakeyana bi sipoe kirakii. Getana iiyabo mmko kuburine rubana da iyakogha da naboni siyapoena. ⁴ Wasina bi Elaija da Mosis sirumaghatara da Yesu teya siyisisiya.

† **8:34:** Mmkona miiba sisiyina. Yana basuna na Yesu kana kivikivina sinimayagha da sinivisi sinakabi basuna touna sinakivini. Gegha iyawonawona da kana kivikivina korosiye sinarabobo naboni touna iberana.

5-6 Pita da nokodi kivikivina bata sinaghara kirakii na gegha iyakovi da metagha iyisisiya, na Yesu iwoneni bo, “Abawiiyeveyana, imiise kirakii da touda mma. Toumii yobe aroba kanayoghanidi, tana tam, tana Mosis, bi tana Elaija.”

7 Wasina bi karekarewa irumaghatara da tupadi isowodi bi God nama karekarewa kamone iwona bo, “Mmkona tagu natugu iiyabo avinuwayuyuneni. Kowaiyaneni!”

8 Rotomanina kivikivina sikitawiinogha bi getana iiyabo siyakitana, wasina Yesu kawagha nama.

9 Wasina koyama siyayoyo na Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki koya debane sikita, na gegha noko raghanine siyimaghamaghatarana. Bi patana da God yana **Wiisuwona Tomoyina** raboboma inageghomiiri, bi kate muriye na wawaya sinawonedi.

10 Na Yesu sikabisisireni da wawaya gesiyawonedina bi toudimani siyisisiya kabivivirana, “Awaki basuna Yesu iwona da raboboma geghomiirimagha?” 11 Wasina bi sivi-tarakiiyaneni bo, “Awaki kiiravine God yana gwara kana wi-iyeyeveyana damdi sawona da dagudagune Elaija inaveramagha bi muriye na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** inapiika?”*

12 Yesu iwonabodedi bo, “Noko wiisuwona, Elaija yinagho yapiika bi sawara tupadi yakabununagha da Keriso yana piikina kiiravine. Bi bada awaki kiiravine God warana meko sigirumi na bada yawonawona da tagu God yana Wiisuwona Tomoyigu sinivisi anakabikirakiiyeni bi sinitu-paketowanegu? 13 Iisuwonemi, Elaija nada ipiika bi wawaya yadi kayowana sibera touna biidi. Noko awaki itubugha na, naboni ware naghove waghata God warana sigirumina kamone touna kiiravine.”†

Yesu, tomogha gisigisi gwabinama kanuma berona ivikanibuvuni

Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

14 Yesu kana kivikivina yadi 3 yawata koyama siveramagha siyowogha, na koroto ghamana sikitadi kivikivina taturadi sigwagwaridi, bi gwara kana wiyeveyana damdi teya siyikawakereyana. 15 Raghanina wawaya Yesu sikita, na sinokena kirakiiyeni bi sivera sinagho da sivikiikiiveni.

9:7: Mrk 1:11 * 9:11: Jius siyitumaghana da Elaija inaveramagha kubure raghani gisina muriyeda God yana Wiivinevinegha Kiiwawona inapiika (Malakai 3:1, 4:5-6). Bi toudi gegha siyanogho da raghanina Elaija inaveramagha na sinivisi inakabi. † 9:13: Yesu na Jon Babataito kiiravine iyisisiya iiyabo naboni ware Elaija (Matiu 11:13-14, 17:10-13).

16 Kana kivikivina ivitarakiiyanedi bo, “Tami awaki kiiravine toudi teya kwiikawakereyana?”

17 Tomogha koroto kamone iwonabodeni bo, “Abawiyeyeveyana, kanuma berona irughu natugu kamone na gerubana inisisiya, na apiikeni tam biidi. 18 Bi raghanina kanuma berona yana maragata tomogha gisigisi kamone yadaguni, na yitavenayowoyeni tanave, bi ere kawapuropurona, nighona yitaragiigiiyeni, da yapatokii. Kam kivikivina avibabiidi da kanuma berona siyikanibuveni, bi gerubana siyaberana.”

19 Yesu iwonabodedi bo, “Agii da tami, gekoyigeruveguna! Nada mmko raghani gurina tagu tami teya tamakae! Raghani viya tagu yami vita anakawari? Tomogha gisigisi kopiikeni mabo!” Na sipiikeni touna biidi. 20 Bi raghanina kanuma berona Yesu ikita, na tomogha gisigisi inukeni da iviparoroni, na ibeku tanave bi ere kawapuropurona ivikuwamiwamira.

21 Yesu tomoyina tamananaki ivitarakiiyaneni bo, “Awaki raghanine mmko gubagina gwabine idagu?”

Iwonabodeni bo, “Raghanina dodone bi irumaghatara. 22 Kanuma berona iwiini da iyirabobo na raghani ipeyari ibera da keyame ivitavenageeyeni bi rarime ivitavenayowoyeni. Bi meboda tam rubam, na kuyikanighughuvemii da kuyiwiitemii.”

23 Yesu iwoneni bo, “Metagha kuwona da, ‘Meboda tam rubamna?’ Iiyabo yigeruvegu, na rubana God bera tupadi kiiravine inabera!”

24 Yaininagha simira tamananaki ikwatu iwona bo, “Tagu iigeruvem. Bi yagu wiigeruwana geiyaragata, na kiwiitegu da inaragata kamogha!”

25 Raghanina Yesu ikitada noko korotona sivera siyapiipiika, na kanuma berona ikini iwonaghakiyeni bo, “Tam kanuma berom, wawaya kwaberadi da tainadi sapota bi kate gesiyisisiyana, awonewonem da tomogha gisigisi kanibutaveni bi gekunarughukura mayenina!”

26 Kanuma berona irukwatu, bi tomogha gisigisi inuke kirakiiyeni, da ivikanibutaveni. Na kana kita ware sirage, bi wawaya korotodi nama siwona bo, “Touna irabobo!” 27 Na Yesu imana ikabi bi itaiyina wiigeghomiiri da imiiri.

28 Muriyena Yesu irughu bare kamove, na kana kivikivina toudi kawaghana wiikowoye, sivitarakiiyaneni siwona bo, “Awaki kiiravine toudi gerubana da kanuma berona kayikanibuvenina?”

29 Bi iwonedni bo, “Mmko kanuma berona naboni na, touda gerubana tanikanibuveni, wasina kiiravine memeda tanaruparina.”

Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

30-31 Wasina bi Yesu kana kivikivina teya noko kuburina sikuyoveni, da kubura Galili sivera rughuwoneni. Kana kivikivina iyivevevedi na geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna noko kuburina kamone na iyawonawona bo, “Kagu aviya siniwaghasina da tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** wawaya mududi imadiye sinatoregu, bi kate toudi sinakasunuyigu, bi gabudara yadi 3 murine anageghomiiri magha.”³² Naboni ivisisiya, na yana wiiveveveyana gegha siyakovi, na sinaghara da gesiyitarakiyaneni.

Kivikivina sivigamowana da iiyabo kana waghawagha ghamana

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Wasina bi Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma na sirughu bare kamove, bi ivitarakiyanedi bo, “Kedae awaki kiiravine koyigamowana?”

34 Toudi sivikawapotapota, basuna kedae sivigamowana vivirana da kamodiye iiyabo kana waghawagha ghamana. 35 Yesu imakewiipikapika, bi yana **apasol** yadi 12 ikwatuwi-itaghomidi sipiika, bi kate iwonedni bo, “Iiyabo yana wiina ininagho, na inatoreyowoyena mayeni bi initughura waghata da wawaya tupadi kiiravidiye inabagibagi.”

36 Simira tana imana ikabi itainariya bi basudiye ikabi-wiimiiri. Bi imana simira borinagha itaraghuni bi iwonedni bo, 37 “Iiyabo kagu waghawaghae simira mmko naboni inakayowiiyayeni, na getouna kawagha bi tagu teya yakayowiiyayegu, bi iiyabo tagu yakayowiiyayegu, na gegha tagu kawagha iyakayowiiyayeguna, bi bada iiyabo iviporagu na yakayokayowiiyayeni.”

Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada

Luk 9:49-50

38 Bi Jon iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, toumii tomogha tana kakita kam waghawaghae kanuma beroberodi iyikanibuwana. Na kavigesiyeni da geinabera mayenina basuna touna gegha touda kwiinada.”

39 Na Yesu iwona bo, “Gegha konigesiyeni. Gerubana wawaya iiyabo kagu waghawaghae **berakayowiiwiyaka**

inabera bi katotawota kagu waghawagha inawonawiberona. ⁴⁰ Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada. ⁴¹ Tagu iisuwonemi, memeda wawaya iiyabo wiiwiita gisina inaveremi, naboni rarima inighu bi inaveremi, na basuna tamina kagu kivikivina, na yana miisana kate gegha iniwapeni bi inakabi.”

Ruyagha sisiyina

Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴² Yesu ivisisiya wiikaru iwona bo, “Memeda iiyabo wawaya gisina tana ware mmko simirina naboni, tagu yigeruvegu bi inaberani da berone inarughu, na God kate aro berokirakiina inavereni. Memeda gegha naboni akima ghamana kanighone sayiratawani bi sitavenayowoyeni yegiyeye na noko gegha aro ghamanana. ⁴³⁻⁴⁴ Yami yawa kokita yapora, memeda imam inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da imam tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da imam bata bi kunarughu **keyama karakarasine**, keyamina karata makewaghawaghasina.‡ ⁴⁵⁻⁴⁶ Bi memeda kayem inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da kayem tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da kayem bata bi sinitavena rughuven keyama karakarasine. § ⁴⁷ Bi memeda matam inaberam da berone kunarughu, na kutupawiisi. Imiise kirakii da matam tanagha bi kunarughu God yana wiibadana kamone kunamakae, bi ibero kirakii da matam bata bi sinitavena rughuven keyama karakarasine.** ⁴⁸ Noko kuburina kamone, na miikopu wawaya sakamkam na gemeyani sinarukwana, bi keyamina gegha meyani inapekina.

⁴⁹ Kagu kivikivina tupadi ruyagha vitadi sinabanana mekodi damidi ware keyama, bi mmkodi ruyagha kamodiye

‡ **9:43-44:** Keyama karakarasina (Hell) ‡ na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iyawogha na gegha God rapenena (Matiu 25:41, Revaleison 20:10-15). Grik yadi gamoma Hell na noko Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwiitaveyana meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriyena sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawaghasina gawarina. § **9:45-46:** Verses 44-46, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verses na gegha.

** **9:47:** Yesu sisiya ghamaghamadima ivimiiba veses 43, 45, 47 kamodiye da wiiveveyana metagha berona yana maragatana. Yesu gegha iyawiini da wawaya imadi bo kayedi siyisukasiyaragha bo matadi siyitupawiitana - noko gegha bera miisena. Touna yana wiina da wawaya nuwanuwadiye berona kayena sinakabi taveni da yadi berona sinamiiri kubuteni, bi God biidi sinamiiri karona, bi yana wiine sinamake.

na inaberadi da sinamiise na yadi wiigeruwane sinimara-gata, naboni ware yegii kam iyimetevina.

⁵⁰ Yegii touna sawara miisena, bi memeda yana metewa maragasina inakovi, na gegha rubana tana bera da in-ayegii maghana. Memeda waghawagha ghamana kiiravine konigamowana, na tami naboni ware yegii yana metewa yakovina. Genaboni konaberana, bi kobera da kam yegiima teya yatawoghana - nuwaruririye komake patapata.”

10

Yesu, nayi da wiiyakira ivisisiyana

¹ Yesu Kaponiyam ikuyoveni, bi inagho Jiudiya kubure da Jodan rarimina itowawoneni inagho raghani matana nawane. Bi wawaya korotodi touna biidi sipiikamagha, na nonowa iyaberaberana naboni iyieyevedi.

² **Perisis** mududi siwiini da siyikayetayi, na sipiika touna biidi bi sivitarakiyaneni bo, “Da yada gwara yiwaghasina da tomogha wavinena rubana iniyakiri?”

³ Iwonabodedi bo, “Mosis gwara iveremina kamone awaki iwoneni?”

⁴ Toudi siwona bo, “Mosis yana gwara iviwaghasina da tomogha wiiyakira sisiyina inagirumi bo, ‘Gegha ayawiiwi-inimna, kunaghotaveyana,’ bi sisiyina igirumina wavinena inavereni bi muriye iniporataveni.”

⁵ Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tami nuwanuwami gegha siyatamotatarana bi gayamimi siviakima, noko biidi Mosis mmko gwarana igirumi tami kiiravimiye. ⁶ Bi konoghosi da dagudagune, raghanina God wawaya iberadi na, ‘Tomogha da wasike iberadi.’ ⁷ ‘Na tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi, bi inanagho wavinena teya sinikapudi sinamakae, ⁸ bi yadi bata na ware tubugha tanagha.’ Na gegha muriye yadi bata bi toudi tanagha. ⁹ Bi awaki God ikasiwiikapu, na gegha iiyabo inibogabogaedina.”

¹⁰ Muriye siveramagha bareye, na kana kivi-kivina mmko sisiyina kiiravine sivitarakiyaneni. ¹¹ Yesu iwonabodedi bo, “Memeda tomogha wavinena yiyakiri bi wasike bogae yarawayi, na wavinena katamanina yitutuwiyyogho bi God matane na bera berona. ¹² Kedana mayimayiyine, memeda wasike moghanena yiyakiri bi tomogha bogae yarawayi, na moghanena katamanina yitutuwiyyogho.”

Yesu da ededa gisigisidi

¹³ Wasina wawaya mududi ededa sirutayina sipiika Yesu biidi da imana debadiye iyatoura bi iyarupari da God iyimiseyedi, bi kana kivikivina taghunudinaki sivigesiyedi. ¹⁴ Yesu mmko ikitana nuwanuwana ipughu bi kana kivikivina iwonededi bo, “Ededa kokuyovedi sinapiika kurigu, gekonitara babaranedi, basuna wawaya mmkodi ededa naboni na God yana wiikiiwawo kamone sinamakae. ¹⁵ Iisuwonemi, memeda wawaya tana gegha iyinuwamiise da God yana wiibadana iniwaghasineni naboni mmkodi ededidi sabera, na kate gegha meyani God yana wiikiiwawo kamone inamakena.” ¹⁶ Wasina bi ededidi iyouna da manonone ivimakedi, bi imana debadiye itoura bi irupari da God iyimiseyedi.

Tomogha mounourina Yawa makewaghawaghasina kiravine Yesu biidi ivitarakiyana

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Wasina, noko raghanine Yesu igeghomiiri iyanono na kedae, tomogha tana ivera ipiika da naghone ivituwapore oghogheyana bi iyitarakiyaneni bo, “Abawiiyeveveyana miisem, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi?”

¹⁸ Bi Yesu iwoneni bo, “Awaki kiiravine kuwonegu da miisegu? Gegha tana iiyabo miisena, wasina God kawagha miisena. ¹⁹ Wasina, yam wiitarakiyana kiiravine, na God yana gwara nada kwakovidi: ‘Gegha kunakasunugha; gekamkawakapu kunituwiiyoghona; gekunayapina; gekwiinam wiiyabama kuniwawu beroveni; gewiiyabama wawaya yadi moura kunayouna; tamamnaki da sinamnaki kabikarawayedi.’”

²⁰ Bi tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, raghanina dodoguve da patana kata, mmkodi gwaradi akivikivina.”

²¹ Bi Yesu tomoyina iyakitakita na ivinuwayuyuneni na iwona bo, “Bera tanagha patana isiwana. Kunagho da yam moura kunigimona bi manena moyaka kuveredi, bi yam miisana na kate abame God gwabinama kunakabi. Wasina naboni kunabera murine, na piika kunakivinigu.”

²² Tomoyina imoura kirakii na geiyawiini da yana moura iyavereyana tavetaveyana, na raghanina mmko sisiyina iwaiyana na ivinuwapoya bi ere nuwavisina inagho.

²³ Wasina Yesu ikita wiipata bi kana kivikivina iwonededi bo, “Ipiropiro kirakii da moura wawayidi sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi.”

²⁴ Kivikivina yana sisiya kiiravine sivilokovena kirakiyeni.* Bi Yesu iwonena mayedi bo, “Natunatugu, ipiropiro kirakii da wawaya sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi. ²⁵ Ipiropiro da ribiribi ghamana kana waghawagha kamel inobu mata bonayine inarughuwona, bi bada ipiropiro kirakii da tomogha moumourina iniwaghasina da yana yawa God inibadeni.”

²⁶ Kana kivikivina sinokena kirakiyeni bi toudimani sivitarakiyana kabivivirana, “Meboda naboni, na iyyabo bada yawa makewaghawaghasina inakabi?”

²⁷ Yesu ikitadi bi iwona bo, “Wawaya gegha rubana siniyawii mayedina, bi God na wasina, basuna touna bera tupadi rubana inabera.”

²⁸ Bi Pita iwona bo, “Wasina, bada toumii metagha? Yama moura nada waghata kakuyowana bi tam kakivinim.”

²⁹ Yesu iwona bo, “Wiisuwona awonewonemi, memeda iyyabo yana bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, tamananaki, natunatuna bo kana tarana inakuyowana da inakivini bi wara miisena tagu kiiraviguve wawaya mududi inawonedi, ³⁰ na God miisana ghamana debane inatoremayeni bi inavereni mmko yawane. Na naboni bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, natunatuna da tarana inayouna, bi wawaya bada sinikayotaketowaneni, bi raghani yapiipiika, na yawa makewaghawaghasina inakabi. ³¹ Bi iyyawogha kata korotodi sivinagho, na noko raghanine na sinimuri, bi iyyawogha kata korotodi sivilimuri na noko raghanine, na sininagho.”

Raghani kana wiiaroba Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni

Mat 20:17-19; Luk 18:31-33

³² Toudi kedagha sipepewa siyageege Jerusalem, na Yesu ivinagho bi kana kivikivina sivilimuri. Na sikabinokeni, bi wawaya iyyawogha murigha siyakivikivini na sinaghara. Wasina bi kivikivina yadi 12 ikabirenamayedi, bi iwonedi da mekodi beradi tupadi raghani muriye touna biidi sinatubugha ³³ na iyawonewonedi bo, “Kowaiyana, tageege Jerusalem, bi nama wawaya tana, tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** kagu puke inakabi, **prist** babadi da gwara kana wiiyeveveyana damdi biiyadi. Toudi sinigiugerogerora da inarabobo bi dam wiibata sinirouveredi. ³⁴ Sininamayeni, sinakanuni da sinakwapuni bi

* **10:24:** Jius siyi geruwana da moura na God yana wiiwaghasina maragasina matakirina wawaya biidi bi iyimiiseyedi (Psam 128, Proverbs 10:22). Na Yesu kana kivikivina sinokena kirakiyeni.

sinakasunuyi. Bi gabudara yadi 3 murine na raboboma inageghomiiri magha.”

Jemes da Jon yadi kayowana

Mat 20:20-28

³⁵ Muriye na Zebedi natunatuna, Jemes da Jon sipiika Yesu biidi siyawonawona bo, “Abawiiyeveveyana, awaki kani-babiim na kunabera, yama kayowana da tam kiiravimiye kunabera.”

³⁶ Na ivitarakiyanedi bo, “Yami wiina awaki anabera kiiravimiye?”

³⁷ Siwonabodeni bo, “Raghanina yam wiikiwawo gabudarine wawaya kuniibadedi, na kuniwaghasinemii da yawata tani makerereghana, tana katiiyamve bi tana dugemve.”

³⁸ Bi Yesu iwonededi bo, “Gekoyakovi da awaki kiiravine kwiibaba. Tami rubami, ananiuna na redunama konanina, bo rubami kona **babataito** naboni ware tagu anababataitona?”†

³⁹ Bi siwoneni bo, “Toumii rubamii!”

Bi Yesu iwonededi bo, “Redu ananiuna na konanina, da konababataito naboni tagu anababataitona. ⁴⁰ Bi gegha rubana anavinegha da tani makerereghana, da iiyabo katiiyaguve inamake bi iiyabo dugeguve. God iiyawogha ivineyidi na nokodi gwara inaveredi.”

⁴¹ Raghanina kana kivikivina yadi 10 mmko siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu Jemes da Jon biidi. ⁴² Na ikwatuwi-itaghomidi sipiika bi iwonededi bo, “Tami nada kwakovi da iiyawogha kubuna damdi yadi kiikiwawo, bi yadi kayowane sinibada, na nokodi babada wawaya wiitupaketowane sakoyayidi. ⁴³ Na tami, genaboni konigubegubeyana. Bi iiyabo yana kayowana inibada, na touna wiibagubagurana. ⁴⁴ Bi iiyabo yana kayowana ininagho, na inabera da touna wawaya tupadi yadi bagubagurana. ⁴⁵ Berana mayimayiyina, **Wiisuwona Tomoyina** gegha iyapiika da wawaya touna sinabigenina bi ipiika wawaya inabigedi, da nuwasisire inarabobo bi mmkona touna miisana wawaya korotodi kiiravidiye.”‡

† **10:38:** redu ananiuna da babataito meko tagu sina babataitoguna mmkodi sisiyidi batana yana kabi kwarakwara da rabobo ivisisiyeni. Raghanina Yesu Getsemenine inipoghana, mmko reduna kiiravine ere-nuwawisina ivisisiyeni (Mak 14:36). Yesu, Jon da Jemes iwonededi da toudi sinivisi sina kabi. **10:43:**

Mrk 9:35 ‡ **10:45:** Raghanina Yesu ikabi kwarakwara da irabobo tamumu wawayidi kadi gaware, touna mmko sisiyina itorewiimaghataru peroveta Aisaiya 53 kamone ivisisiya da yana bagibagi kiiravine naboni touna God yana ababagibagi.

*Yesu, Tomogha matapotapotana iviyawiini
Luk 18:35-43*

⁴⁶ Wasina bi Jeriko kwanatune sinokanibu. Bi muriye, Yesu kana kivikivina teya da koroto ghamana Jeriko siyakuyokuyoveni, na tomogha tana matapotapotana kana waghawagha Batimiyas, Timias natuna, keda riirine iyamakamake bi iyipepeyana. ⁴⁷ Raghanina iwaiyana da Yesu Nasaret tomogha iyapiipiika, na irukwatu iwona bo, “Yesu, Deivid natuna kuvinuwanuwaghanegu!”[§]

⁴⁸ Wawaya korotodi sikini bi siwoneni bo, “Kuviraborabobo!”

Bi ivikawakeke irukwatu gwaru, “Deivid natuna, kuvinuwanuwaghanegu!”

⁴⁹ Na Yesu ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kokwatuveni inapiika mabo.”

Na tomogha matapotapotana sikwatuveni siwona bo, “Kinuwamiise! Geghomiiri! Yakwatukwatuvem.” ⁵⁰ Na yana sowo ivirupitaveni, igeghomiiri ivikapoka bi ipiika Yesu biidi.

⁵¹ Wasina ivitarakiyaneni bo, “Awaki yam wiina, kiiravimve anabera?”

Tomogha matapotapotana iwonabodeni bo, “Abawiyeveveyana, akayokayoveni da anakitamagha.”

⁵² Yesu iwoneni bo, “Yam wiigeruwana iviyawiim, kunagho.” Yaininagha ikitarunagha bi kedagha Yesu ikivini.

11

*Yesu, Jerusalemne siverabodeni ware kiiwawo
Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jhn 12:12-19*

¹ Raghanina Yesu kana kivikivina teya Jerusalem siyitutukabikabina, Betapage da Beteni kwanatudi riridiye na sipiika koya kana waghawagha Oliv Koyane. Bi kana kivikivina bata iviporadi sivinagho ² bi iwonedni bo, “Konagho korughu noko meyagiina naghomiye. Raghanina konanokanibu name, na donki wotuna konabanani saghiratawani getana iiyabo naghove iyagerutowoyina. Korupami bi korutayini

§ 10:47: Raghaina tomogha mata potapotana Yesu ikwatuveni da “Deivid natuna,” na touna waghawagha meko Jius tupadi sakovi da noko Keriso yisisiyeni. Jius na siyanoghonoghosi da Keriso wawaya iyiyawiidi da iyibadedi ware Kiiwawo Deivid naghove waghata nosinosidnakim ivibadedi na naboni (Psam 89:3 da inagho 37; Aisaiya 29:18 da inagho 19, 35:5 da 6; Jerimaiya 23:5 da 6; Igikel 34:23 da 24).

kopiika mabo.* ³ Meboda wawaya sinitarakiiyanemi bo, ‘Awaki kiiravine mmko koberabera?’ Na kowonedi bo, ‘Bada yawiiwiini bi kate inipora inaveramagha.’”

⁴ Wasina bi sinagho da donki wotuna sibani, maghatare kedae, bi bare tana matamketana ririne koghore saghiratawani bi raghanina siyaruparupami, ⁵ na wawaya mududi riridiye siyamiimirina sivitarakiiyanedi bo, “Awaki kiiravine donki wotuna koruparupami?” ⁶ Na toudi metagha Yesu iwonedi, na naboni wawaya siwonedi, na siviwaghasinedi da sirutayini. ⁷ Wasina donki wotuna sirutayini sipiika Yesu biidi bi yadi sowo sivitavenagegeeyana kubukiine, bi Yesu debane imakegae.

⁸ Bi wawaya korotodi yadi sowo sirutatara keda debane sikepana bi mududi kii ghabighabi ere rugurugudi kwabuma siyaraagha na kedae sikepana.† ⁹ Bi wawaya naghone da iiyawogha murine siyakivikivini, na sikarayewoveni bo, “Hosanna!

Tam, God kana waghawaghae kwapiipiika na kakabekabepepim.‡

¹⁰ Nosida Deivid yana kunukunuma tam kwapiipiika kunibademii na kakabekabepepim! God abame makamakena kakabekabepepi!”

¹¹ Yesu, Jerusalemma inokanibu na inagho God yana bareye irughu, bi sawara tupadi nama ikita yapoyaporidi. Bi noko murine, nada iravidi na touna da kana kiviivina yadi 12 yawata sikanibu sinagho Betenima.

Yesu, Kogheya kiina imagi

Mat 21:18-19

¹² Raghani ibori bi Yesu kana kiviivina teya Beteni sikuyoveni siyaveravera magha Jerusalemma, na vitonana damina ikabi. ¹³ Rabarabama ikitawivera da kiiuwa kiina kana waghawagha kogheya inumo na ikita, na inagho iyakita da iuwagha bo gegha. Bi raghanina ipiika kiine, na ikita da rugurugu kawanagha, basuna gegha kogheya kana iri. ¹⁴ Na kogheya kiina iwoneni bo, “Gegha tana iiyabo

* **11:2:** Jius yadi noghotena donki toudi bagibagi kadi ribiribi. Toudi sawara sakawara, bi wawayawota sageru bi sawagawaga. Yesu donki debane igeru, na wawaya sikitada ware wawaya Kabikabikuwayina iyapiipiika bi gegha naboni kiiwawo kayowiikomerowane. Noko donkina, gegha tana iyabo naghove iyabagurena towoyina, naboni ribiribi Kabikabikuwayina. Mmko yiyeveveyana Yesu na Keriso. † **11:8:** Jon 12:13, yawonawona da mmkodi na notuveya ragharaghad. Wawaya yadi sowo bo yarayara ere-rugurugudi kedaye sigawara da kabikuwaye bi Yesu saverabodeni naboni kiiwawo. ‡ **11:9:** Hosanna na Aramik gamodi meko dagudagune yana basuna kuviyawiimii, bi muriye yana basuna kaveraverabodem da kakabekabepepim. Veses 9 da 10 kamodiye wawaya na Psam 118 kamonama sisisiya.

uwam inakam towogha mayenina!” Na kana kivikivina mmko sisiyina siwaiyaneni.

Yesu, wiigimona da gimogimona damdi God yana bareye irukwavina

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jhn 2:13-22

¹⁵ Raghanine Jerusalemma sinokanibu, na Yesu irughu God yana bare garina kamone bi wiigimona da gimogimona damdi, idagu iyarurukwavinidi siyakanikanibu. Bi mane wiikabivereyana damdi yadi kemakema da iiyawogha ayabo siyigimona, na yadi makamake ivikouririghana, § ¹⁶ bi getana iiyabo iyiwaghasineni da wiigimona sawaridi God yana bare garina kamonagha iyakawara iyarughuwonana. ¹⁷ Bi iviyevevedi iwona bo, “God wonana buka kamone nada sigirumina iwona da,

‘Yagu Bare na sinakwatuveni da touna pari barena, wawaya damvedamve kiiravidiye, bi tami kobera da naboni yapiyapi damdi yadi kowokowogha.’ ”

¹⁸ Na **prist** babadidi da gwara kana wiieveyana damdi mmko siwaiyaneni. Na sidagu keda siyininogha da Yesu siyakasunuyi. Toudi sinaghareni, basuna koroto tupana yana wiieveyana siyisokoveni.

¹⁹ Wasina bi ravidie, na kana kivikivina yawata Jerusalem sikuyoveni.

Kogheya kiina irabobo

Mat 21:20-22

²⁰ Raghani ibori didibara wote, kedagha sipepewa siyanono Jerusalemma, na kogheyina kiina sikita. Touna i rabobo iyowogha inagho ramramne. ²¹ Pita inoghosi da awaki itubugha na Yesu iwonen bo, “Abawiiyeveyana, kukita, kogheya kiina kuvimagi na irabobo!”

²² Yesu iwonabodedi bo, “God kovigeruveni! ²³ Iisuwonemi, da iiyabo mmko koyana inawoneni bo, ‘Geghomiiri bi yegiiye kitavenayowoyena mayem,’ bi nuwanuwana kamone gegha ininuwabata, bi inigeruwana da awaki iwona na inatubugha, na God inabera kiiravine. ²⁴ Yana basuna mmko kiiravine awonewonemi: raghanina kwarupari bi sawara kiiravine kwiibaba, kigeruwana da nada kukabi, na awaki kiiravine kunibaba na kunakabi. ²⁵⁻²⁶ Bi raghanina kwageghomiiri da kwarupari, bi iiyawogha berona tam biidi sibera na

§ **11:15:** Mane wiikabivereyana damdi kubura wiibata damdi yadi mane sikuwamiridi da gegha wawaya gubadi nama bi noko manena Jius sakayoveni. Bi wawaya God yana bareye noko manenama da yadi puyo sagimona (Exodas 30:13). **11:17:** Isa 56:7

kunanoghotatavedi, na noko tamamnaki abame kate yam tamumu inanoghotatavedi.”**

Yesu yana maragata kiiravine Jius sivitarakiyana

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Yesu kana kivikivina yawata Jerusalemma siverakanibu magha, bi raghanina God yana bare garina kamonagha iyapeepewa, na **prist** babadidi, God yana gwara kana wi-iyeveveyana damdi da kwanatu kana dogara sipiika Yesu biidi ²⁸ bi sivitarakiyaneni bo, “Awaki maragasina kukabi na mmkodi bera kubera? Bi iiyabo mmko maragasina iverem?”

²⁹ Iwonabodedi bo, “Wiitarakiyana tana anawonemi, bi tami wonabodeyana konaveregu, na anawonemi da awaki maragasine mmkodi bera abera. ³⁰ Kowonegu, Jon mema yana maragata ipiika na iyabaabataito: God gwabinama bo wawaya?”

³¹ Na wiikawakereyana toudimani kamodiye sidaguni, “Awaki tanawoneni? Memeda tanawona bo, ‘God gwabinama,’ na inawona bo, ‘Awaki kiiravine Jon gekoyigeruvenina?’ ³² Bi meboda tanawona bo, ‘Wawaya gwabidima’ na kate bi koroto sinanuwatupa touda biiyadi.” (Na toudi koroto sinagharedi, kiiravine wawaya tupana sinoghosi da Jon, na **peroveta** waghata). ³³ Na yadi wonabodeyana Yesu biidi na, “Toumii gegha kayakovina.”

Na Yesu iwonededi bo, “Wasina gegha anawonemi, da awaki maragasine mmkodi bera abera.”

12

Kwabu bagibagi damdi kadi miiba

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Wasina bi Yesu miibama iwonededi bo, “Tomogha tana kwabuve wain iwavi. Igari wiikenavivireni, dogu tana ibani wain kana ruruboto kiiravine, da wiikighukighu kana bare iyoghani. Bi wawaya iyouna da yana kwabuve ivikoyayidi da siyigimogimoneni, bi iwagawaga inagho takubure.* ² Raghanina kabipura gabudarina ipiika, na

** **11:25-26:** Wawaya mududi akowa kirakiidi sinoghota da sisiya mududi na ves 26 kamone da sisiyina mma naboni: Bi memeda gegha kunanoghotatavedina, tamamnaki abame gegha inanoghotatavedina. **12:1:** Isa 5:1,2 * **12:1:** Wain kwabuna na touna tanawa pinimina meme urawa tana sawavi. Mmko uravina uwana, bariyawa gamodima sakwatuvedu grapes. Wawaya mmkodi greip kayedima situgudaguda da sarubototavedi ruruboto gawarine, bariyawa gamodima sawona wine press. Bi miina kabikabiwiitaghoma satore rughuveni, bi yiwamiwamira da ninina, kana waghawagha wain. Jius kiiravidiyana, noko wain na raghani nonowa kana rarima. Israel na God yana wain kwabuna.

kwabu wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora inagho kwabu bagibagi damdi biiyadi, da kanareregha kabipura kamona iyakabi. ³ Bagibagi damdi, wiitamariyana siburavi, da sigudani, bi ima kawanagha sivipora iveramagha. ⁴ Wasina wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora; bi kwabu bagibagi damdi gayamina sirouvi bi siwona wiisinimayamayai. ⁵ Na yana wiitamariyana tana bada ivipora, na touna bada sikasunuyi; bi wiitamariyana mududi kedana mayimayiyina siviberaberowanedi, mududi sirouwa bi mududi sivikasunughana.† ⁶ Kwabu wiibadana wawaya tanagha iyamakamake da iyipora na tomoyina touna wosina natunuwana. Tughura waghate, na natuna ivipora inagho bagibagi damdi biiyadi bi iwona bo, ‘Anoghonogho da natugu sinakabikarawayeni.’ ⁷ Bi gegha, nokodi bagibagi damdi toudimani sivirusiya vivirana bo, ‘Mmkona kwabu wiibadana natuna. Kopiika, tana kasunuyi, bi yana kwabu na tani rapeneni.’ ⁸ Na tomoyina natuna siburavi bi sikasunuyi da tubuyina sivitavena kanibiveni kwabu garina kubune.

⁹ Awaki, bada kwabu wiibadana inabera? Inapiika da bagibagi damdi inikasunughana, bi woudi imadiye yana kwabu inatore. ¹⁰ Wiisuwona, God wonana kamone nada kokabiyavidi da iwona bo, ‘Akima meko abayoghayoghana sivisinighiighiyeni, na kata iviakima kiitowana;‡

¹¹ Mmko berana Bada ibera, ayagha matadae yinuwakay-
owana.’ ”

¹² Jius babada siberatowoyi da siyaburavi, basuna sakovi da Yesu mmko iyisisiyeni na toudi kadi miiba. Bi gegha da, koroto sinagharedi na sikitawiitaveni bi sinagho.

Teks wiimiisana kana wiitarakiyana

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Muriye na Jius babadidi, **Perisis** da Herod turatunana mududi siviporadi sinagho Yesu biidi da wiitarakiyanama siyikayetayina. ¹⁴ Sipiika bi siwona bo, “Abawiyeyeveyana, kakovi da wonawaghata kwiisisiyedi, bi wawaya awaki siyanoghonoghotana gekuyinuwapoyedina. Gegha kuyanoghonogho da kadi waghawagha ghamadi, bi tam wiisuwone God yana keda kwiyeveyana wawaya

† **12:5:** Isrel damdi peroperoveta sivisinighiighiyedi ware kwabu bagibagi totomoyidi kadi bada yana wiitamariyana naboni sivisinighiighiyedi na naboni (Jerimaiya 7:25 da 26; Emos 3:7 bi Jakaraiya 1:6 kokita). ‡ **12:10:** Jius raghani tupana akima sabori da gimadi ghamadi bi bare sayoghana da yoghayoghana. Papasusu akimina na gimana kiitowanina nama papasusuve meme papa bata sibanana. Touna na bare kunukununa bi papa yakabitawana gogona da barena tupana yakakokako. Yesu touna papasusu akimina God yana bare wouna kiiravine, touna taparoro (Efesiens 2:19-21 kokita).

biiyadi. Kuwonemii, wasina da teks tani miisana Sisa[§] biidi bo gegha?”

¹⁵ Bi iyakovi da siyaberaberatowoyi da siyyabeni** na iwonedo bo, “Awaki kiiravine tagu kwiikayekayegu? Dinar-ias tana kopiikeni anakita.”

¹⁶ Na dinarias tana sikabi sivereni, bi ivitarakiyanedi bo, “Mmkona iiyabo gubana da kana waghawagha?”

Toudi siwona bo, “Sisa.”

¹⁷ Na Yesu iwonedo bo, “Wasina, awaki Sisa rapene na Sisa kovereni, bi awaki God rapene na God kovereni.” Bi yana sisiya sivilokoveni.

*Nayi kana sisiya geghomiiri magha gabudarina murine
Mat 22:23-33; Luk 20:27-40*

¹⁸ Sadusis^{††} iiyawoghana sawona da wawaya gegha raboboma sinageghomiiri. Na mududi sipiika Yesu biidi bi siwona bo, ¹⁹ “Abawiiyeveveyana, Mosis mma naboni gwara igirumi kiiravimiiye: Memeda tomogha inarabobo da wavinena inakuyoveni bi natunatuna gegha, na tomoyina waresina tana kwaburina inarawayi da sinituwa, bi nokodi ededidi na naboni waresina raborabobona natunatuna. ²⁰ Raghani tana tomotomogha rakarakadi yadi 7. Iyarokona wasike irawayi, bi gesiyituwa bi irabobo. ²¹ Na tiinaru murine kwaburina irawayi, gesiyituwa bi irabobo. Berana mayimayiyina tomogha kana wiiaroba biidi itubugha inayi bi irabobo. ²² Nokodi rakarakadi yadi 7 wasikena sirawayi, da gesiyituwa bi sirabobo. Tughurine, na wasikena irabobo. ²³ Kata, raghanina raborabobodi tupadi geghomiiri magha gabudarine sinageghomiiri, na touna iiyabo wavinena? Basuna yadi 7 tupadi sirawayi.”

²⁴ Yesu iwonabodedo bo, “Tami yami noghota sisiwana! Yana basuna God wonana bo yana maragata gekoyakovina.

²⁵ Raghani wawaya raboboma sinageghomiiri, na toudi naboni aneyaneya abame bi gegha sinanayina.†† ²⁶ Bi

§ 12:14: Sisa na touna Roume damdi yadi kiiwawo. **** 12:15:** Wiirubasina mma naboni: memeda Yesu iyawona bo, “Gegha Sisa biidi teks konimiisana,” na Roume babada Jiudiya siyakoyakoyayina na rubana siyapatumi. Bi memeda iyawona bo, “Sisa biidi teks kovimiisana,” na Jius damdi gegha sinakayovenina.

†† 12:18: Sadusis toudi dam tana, moumouridi da babada ghamaghamadi Jius kamodiye. Toudi yadi wiigeruwana ivibogaye gegha Perisis naboni na raghani tupadi na sikawakereyana. Sadusis gegha siyigeruwana da wawaya raborabobodi muriye raboboma sinageghomiiri. Toudi gegha siyigeruwana da nama aneyaneya bo kanukanuma mududi. Toudi yadi wiigeruwana na Mosis yana buka yadi imiikovi igirumana (Genesis, Exodas, Livitikas, Nambas, Diutoronomi) bi gegha giruma kabikabikuwayenidi mududina.

†† 12:25: Aneyaneya toudi gegha siyaraborabobona, bi gegha siyanayinayina bo siyituwana. **12:26:** Exo 3:6

kata, wawaya raboboma sageghomiiri magha kiiravine, na memeda nada kokabiyavi da awaki Mosis yana bukae igirumi, raghanina God irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakararasina kamone. Name God, Mosis iwoneni bo, ‘Tagu, Abraham yana God bi Aisik yana God bi Jeikap yana God.’²⁷ Na noko kiiravine na tanakovi da God, na gegha wawaya raborabodi yadi God, bi wawaya yawayawiidi yadi God. Na yami noghota tupadi siwasiwanidi.”

Gwara ghamanakina

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ God yana gwara kana wiiveveveyana tana ipiika, bi Yesu da Sadusis naboni siyikawakereyana, na iwaiyanedi. Iwaiyana da Yesu iwonabodena wiimasiyedi, na ivitarakiyaneni bo, “God yana gwara meko iragata kirakii?”

²⁹ Yesu iwona bo, “Gwara meko igekirakii na mmko: ‘Isrel dammi, kowaiyana! Bada yada God, touna kawagha Bada. ³⁰ Bi God nuwanuwam tupana, kanumim tupana, yam noghota bi yam maragata tupadima kinuwayuyuneni.’

³¹ Gwara kana wiibata ghamanakina, na mma naboni: ‘Turaturam kuvinuwayuyunedi, mayimayiyina tammani kwiinuwayuyunemna.’ Mmkodi gwaradi yadi bata na siragata kirakii, genaboni mududi.”

³² Gwara kana wiiveveveyana tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, kuvisisiya wiimasi, wiisuwona da God tanagha, bi gegha god tana nama ririnena. ³³ God nuwanuwada tupanama, yada noghota tupanama bi yada maragata tupanama taninuwayuyuneni. Bi turaturada taninuwayuyunedi mayimayiyina naboni toudamani tiinuwayuyunedana. Mmkodi gwara yadi bata kabisisiredi na sigekirakii gegha naboni ribiribi tagibudi da God biidi tasuwarana bi kate suwara mududi.”

³⁴ Yesu iyakovi da tomogha noghota miisenama iwona-bodeyana, na iwoneni bo, “Tam gegha iyarabaraba da God yana wiibadane kunarughu.” Na wawaya sinaghara da getana iyabo wiitarakiyana mududi iyawonenina.

Waghawagha Keriso wiitarakiyanina

Mat 22:41–23:36; Luk 20:41-47

³⁵ Raghanina Yesu, God yana bare garina kamone iyiveveveyana, na iwona bo, “Awaki kiiravine Gwara kana wiiveveveyana damdi sawona da Keriso na Deivid tubuna? ³⁶ Kanuma Kabikabikuwayina Deivid ivinuwasisiri, na iwona bo, ‘Bada God yagu Bada iwoneni,

“Mabo ririguve kumakekira

bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatorede.” ’§§
 37 Deivid tounamani Keriso ikwatuveni da yana Bada. Na metagha konoghonoghosi, Keriso na touna Deivid tubuna bo?” Koroto ghamana Yesu yana sisiya nuwamiiseye siyawaiwaiyaneni.

Yesu, God yana gwara kana wiieyeveyana damdi irugiuvedi

38 Yesu iyieyevedi, na iwona bo, “Kokita yapori da gwara kana wiieyeveyana damdi gesiniyabemina. Tarasowo rukarukaruwanidi siniyagha bi sinapepewa, bi yadi wiina wawaya kabikarawaye sinikiikiivedi wiigimona gawaridiye. 39 Bi yadi wiina makamake gawaridi miisedi **kabepepa baredi** kamodiye bi kate babada ghamaghamadi yadi gaware sinamake, poragha raghanidiye. 40 Bi sarupari wi-iguriguri na wawaya sanaghosi da toudi kabikabikuwayidi, bi kwabukwabura yadi bare sakita kirorovedi na siyabedi da baredi sirapeneyana. Mmkodi wawayidi, na God aro ghamanakina inaveredi.”

Kwabura yana vereyana

Luk 21:1-4

41 Yesu suwara kabomidi gawarina riridiye imakekira God yana bare kamone, bi wawaya metagha mane siyatutoura na iyaruruwiiteted. Wawaya moumouridi korotodi mane peyaridi siyatutoura. 42 Wasina bi kwabura moyamoyakina ipiika da kopa mane busobusodi bata, itourarughuwana suwara kabomina kamone. Bi mmkodi manedi yadi maragata damina igisikirakii. 43 Na Yesu kana kivikivina ikwatuvedi sipiika bi iwoned bo, “Wiisuwona awonewonemi, mmko kwaburina moyamoyakina puyo ghamanakina itore, gegha naboni wawaya mududi. 44 Yana basuna, mmkodi wawaya moumouridi tupadi yadi moura ghamadi bi pinimidigha sivereyana, bi noko kwaburina bagune moyamoyakina, bi awaki kana makekawakawa na tupana itore.”

13

Yesu iwona da God yana bare muriye Jius kadi aviya sinibero

Mat 24:1-2; Luk 21:5-6

1 Wasina raghanine Yesu, Bare Kabikabikuwayina garina iyakuyokuyoveni, na kana kivikivina tana iwona bo,

§§ 12:36: Wiisuwona, Keriso na kiiwawo Deivid kayekikina, bi gegha, da Keriso na igee da igee kirakii, bi kate touna na bada Deivid yana Bada.

“Abawiiyeveveyana, kukita mmkodi bare warawaratetedi, da mmkodi akima ghamanakidi.”

² Yesu iwona bo, “Nokodi bare ghamanakidi kwakitakita! Na raghani murine na Jius kadi aviya tupana siniberodi. Gegha akima tana kwiinana debane inamakanena.”

Wawaya sinakabikwarakwara, bi Yesu kana kivikivina tounaye sinamiiri kikita

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

³ Wasina God yana bare bi nawane Oliv koyana debane Yesu iyamakamake, na Pita, Jemes, Jon da Andru wiikowoye sivitarakiiyaneni, ⁴ “Kuwonemii, meyani mmkodi beradi sinatubugha. Awaki matakirina iniyeveveyana da mmkodi bera pinimina bi sinatubugha?”

⁵ Na iwonedo bo, “Kokita wiimasi da gegha iiyabo iniyabemina. ⁶ Tomotomogha korotodi waghawaghaguve sinapiika sinawona bo, ‘Tagu na Keriso!’ na wawaya korotodi siniyabedi. ⁷ Bi raghanina wiirouwa kwarituna bo aviya waradi rabarabae konawaiyana na gegha konanagharana. Mmkodi beradi sinatubugha naghove, bi noko geraghani damona. ⁸ Dam sinageghomiiri da siniaviya vivirana bi kiiwawo sinageghomiiri da sinirouwa vivirana. Nukenuke kubura bogaebogae sinatubugha da kate gomara. Mmkona dagudaguna kawagha, ware wasike roperopeyina wiituwa sinivisina dagudaguna yakabikabina naboni.

⁹ Tami wosina kokoyagha yaporimi. Sinakabimi bi sinitupawamiwamiremi da bada **kabepepa barediye** sinavidividimi. Bi tami kagu kivikivina kiiravine na sinakabimi da sinatupemi bi kiikiiwawo naghodiye konamiiri da wara miisena konawonedo. ¹⁰ Bi dagudagune na wara miisena God yana wiibadana kiiravine tami da iiyawogha sigeruwegu na konadimeni damve damve biiyadi, muriye da damona inapiika.

¹¹ Bi raghanina kami aviya sinakabimi da sinitupawamiwamiremi, na gekoninuwapoya yaininagha da metagha konisisiya. Gegha tami yami noghotama konisisiyana bi Kanuma Kabikabikuwayina tamiye inisisiya na awaki inaveremina kovisisiya.

¹² Tomotomogha sinageghomiiri da warewaresidi sinavereyana bi kadi aviya sinikasunughana, bi tamadam mayimayiyina natunatudi biidi sinabera. Ededa taghunudinaki siniaviyedi bi sinavereyana da kadi aviya sinikasunughana. ¹³ Tami kagu kivikivina kiiravine na wawaya tupana sinasinighiyemi. Bi iiyabo inamiiri kikita da damone na God iniyawiini.”

Kabikwarakwara ghamana gabudarina

Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ “Bi raghanina konakita da awaki **peroveta** Deniyel ivisisiyeni meko bera tupana yiberodi, na gawara kabikabikuwayine inamiiri, meme gewasina da iyamiirina (Kabiyawa wawayim: Kunuwagiureni mmko awaki basuna). Wasina nokodi Jiudiya kubura kamone samakamake na sinaverataveyana koyae. ¹⁵ Wawaya bare kubune na geinayowogha inarughu bare kamone yana sawara inayounana, ¹⁶ bi bada, iiyabo yana kwabuve yabagibagi, na geinaveramagha bareye da kana tarasowo inakabina. ¹⁷ Bi noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina wasiwasike biiyadi iyawogha siropeya da pepeya sisusuna. ¹⁸ God biidi korupari da mmkodi beradi gegha boduve sinatubughana! ¹⁹ Yana basuna noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina nama. Bi raghanine God kubura ibera na kabikwarakwara ghamadi roro nokodi naboni gesiyatubughana, patana da kata bi raghani muriye kate gegha naboni sinatubugha maghana. ²⁰ Na Bada, nokodi gabudaridi iruwitupo. Bi memeda gegha iyayaraghana, wawaya kate gesiyayawana. Bi iyawogha ivineyidi na noghosidiye, touna mmkodi gabudaridi iyaragha.

²¹ Noko raghanine, memeda wawaya tana inawonemi bo, ‘Keriso mmakatanina, kokita!’ bo, ‘Vinikatanina!’ gekonigeruvenina. ²² Yana basuna Keriso wiiwiiyaba da peroveta wiiwiiyaba sinarumaghatara bi **berakayowiiwiiyaka** da matakira sinabera, bi sinaberatowoyi da God yana wi-ivenevinegha wawayidi siniyabedi, da sinigeruedi. ²³ Na kokabunagha, bi kokoyagha mayemi! Bera tupadi kadi sisiya awonena katamanemi, muriye da raghanina inapi-ika.”

God yana Wiisuwona Tomoyina yana piikamagha gabudarina

Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴ “Bi kabikwarakwara ghamanakidi gabudaridi sinakovi, muriye na gabudara raragha inakabitore bi matu bada gegha inikonakona. ²⁵ Kewokewo abame sinaririgha, bi abama kana sawara mududi maragasidi sininukenuke. ²⁶ Bi noko raghanine wawaya sinakita da God yana **Wiisuwona Tomoyina** inarumaghatara, uuwa debadigha inapiipiika, maragata ghamana teya da ere kinivina. ²⁷ Wasina bi

aneyaneya iniporadi kubura tupane da God yana wi-ivinevinegha wawayidi sinituwiitaghoma kubura damone da inanagho abama damone.”

Kogheya kiina miibina

Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸ Wasina Yesu iwona bo, “Konoghosi awaki itubugha kogheya kiina biidi da akowa nokove konakabi. Raghanina ragharaghana sameyu da samatagha bi numonumo sarumaghatara, na kwakovi noko gogo raghanina yapiipiika. ²⁹ Mayimayiyina, raghanina konakita da mmkodi beradi sinatubutubugha, na konakovi da God yana **Wiisuwona Tomoyina** yana piikina inoratu, bi ikabunagha da inidagu. ³⁰ Iisuwonemi, mmko kimsina wawayimi tupana gekonarabobo patana da mmkodi beradi sinatubugha naghove. ³¹ Abama da kubura sinamomogha, bi wonagu kate gegha inamomoghana.”

Tana kabunagha Yesu yana piikamagha kiiravine

Mat 24:36-44

³² “Getana iiyabo iyakovi, da meyani noko gabudarina bo raghanina inapiiika, gegha aneyaneya abame, bo Natu iyakovina; Tamada God kawagha iyakovi.

³³ Kokabunagha da kokoyagha mayemi, gekoyakovi da meyani noko raghanina inapiiika! ³⁴ Ware tomogha tana yana bare yakuyoveni yawagawaga yanagho takubure. Na wiitamariyana imadiye yana sawara yatoura bi tatadigegha yadi bagibagi yaveredi. Bi iiyabo matamketa yakoyakoyayi na yawoneni da inikighukighu. ³⁵ Wasina bi tami bada kokabunagha, basuna gekoyakovi da meyani bare badana inaveramagha. Memeda ravidie bo kenakenaruwamire, bo kokorereko sinaduuduna bo didibare. ³⁶ Bi raghanine inapiiika na gegha yana wiina da inabananimi konakenakenana. ³⁷ Awaki awonewonemi, na bada wawaya tupadi anawonedi: Kokabunagha!”

14

Jius siyisisiya wiikowogha da Yesu siyirabobo

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jhn 11:45-53

¹ Kata na gabudara bata kawagha siyamakamake da **Koughanu** bi **Parawa Gegha Yist Teya** porayidi. Na **prist** babadidi da gwara kana wiiveveveyana damdi wiikowoye keda siyininogha da Yesu siyiyabeni bi siyakabitawani da siyakasunuyi. ² Na siwona bo, “Gegha poragha raghanine tana berana, kate bi wawaya wiirouwa sinidaguvani.”

Wasike mayawagama Yesu gayamina iwayi
Mat 26:6-13; Jhn 12:1-8

³ Bi raghanina Yesu Betenine na Saimon, tomogha iiyabo naghove korekore ikabina yana bareye. Bi siyakamkam, na wasike tana verikoko alabastama* sibera bi mayawaga kamone na ikawari irughu. Da verikokona kanighona ikiyagini bi Yesu gayamine mayawagina iwayi. Bi mayawagina miisanina ghamana bi nadima† sibera. ⁴ Wawaya mududi nama nuwanuwadi sipughu na sivisisiya kabivivirana bo, “Awaki kiiravine mmko mayawagina ivikawawawani? ⁵ Siyigimogimoneni da mane ghamana siyakabi bi manena moyaka siyaveredi,” na siki kirakiiyeni.

⁶ Bi Yesu iwonedo bo, “Kokuyoveni, awaki kiiravine kwisinimayamayai? Touna bera waratetena ibera tagu biidi. ⁷ Tami nonowa moyaka teya konamakamake, bi yami kayowane koniwiitedi bi tagu gegha nonowa yawata tana makena. ⁸ Bi awaki rubana da iyabera na ibera; da mayawaga tubuyiguve iwayi da raghani katamane ikabununagha kagu dogudogu kiiravine. ⁹ Iisuwonemi, megghamegha mmko kuburine, meme wawaya waragu miisena sinadimedimeni, na awaki mmko wasikena tagu biidi ibera na kate sinisisiyeni da raghani nonowa sinanoghonoghosi.”

Jiudas iviwaghasina da Yesu, prist babadidi imadiye iyatoreni

Mat 26:14; Luk 22:3-6

¹⁰ Noko murine Jiudas Iskariyot, kivikivina 12 kamodiye bi tana, inagho **prist** babadidi biiyadi da Yesu kiiravine iyapuke. ¹¹ Damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na siviunwamiise bi siviunwoneni da mane siyavereni. Wasina bi Jiudas keda wiinogha idagu da metagha Yesu, imadiye iyatore.

Yesu da kivikivina, Koughanu kamkena, na sikam
Mat 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jhn 13:21-30

¹² **Parawa Gegha Yist Teya** porayina gabudarina dagudagune, bi gabudarine na nigenige sikasunughana da **Koughanu** kiiravine, na kivikivina Yesu sivitarakiiyaneni bo, “Mebo yam wiina kananagho da Koughanu kamkenana kiiravimve kana kabununayi?”

¹³ Wasina bi kana kivikivina bata iviporadi, iwonedo bo, “Konagho konarughu kwanatuve, bi tomogha rarima

* **14:3:** Alabasta touna akima waratete kirakiina bi pikapikana. Bi wawaya sakabi bi ipagama kiyabu da tarabiibiisaka tunama satarakepokepo. † **14:3:** Nadi touna kii tana kana waghawagha, bi noko kiina ramramnama mayawaga sabera. Bi kiina touna India yadi kubure yagogogo.

kibubuna yakawakawari na konakita. Na kokivini, ¹⁴ da meme inarughu, na barena wiibadana kowoneni bo, ‘Abawiyeveveyana iwona da, “Tupayarayina meme, tagu da kagu kivikivina kiiravimiiye Koughanu kamkenana kana kam?”’ ¹⁵ Wasina bi tupayaragha ghamana kiidamove iniyevevemi, tourawiikayowanina da kabukabununayina, na name bera tupana kokabikuya kiiravidaye.”

¹⁶ Kivikivina sinagho sirughu kwanatuve, bi bera tupana metagha Yesu iwonedina sibanani, da Koughanu kamkena, na sikabikuyi.

¹⁷ Bi ravidyiye na Yesu, kivikivina yadi 12 yawata siverakanibu. ¹⁸ Bi siyakamkam raghanine, iwonedini bo, “Iisuwonemi, da kamomima tana kagu puka inakabi iiyabo yawata kakamkamna.”

¹⁹ Kivikivina noko sisiyina siwaiyana na svinuwapoya bi sidagu tatadigegha sinitarakiiyaneni, “Wiisuwona tagu bo?”

²⁰ Yesu iwonabodedi bo, “Tami 12 kamomiye tana, iiyabo kana parawa dabira kamone tagu teya kakutuwana. ²¹ **Peroveta** metagha sigirumana naboni da **Wiisuwona Tomoyina** inarabobo. Bi God noko tomoyina iiyabo yana Wiisuwona Tomoyina kana puke inakabina kate aro ghamanakina inavereni! Na iyamiise kirakii da noko tomoyina gegha iyatubughana.”

Yesu kana kivikivina teya raghani tughurina sikampatapata

(The Lord’s Supper)

Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

²² Bi siyakamkam raghanine, Yesu parawa tana ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi ikiyagima da kana kivikivina iveredi, iwona bo, “Kokabi; mmko na tubuyigu.”

²³ Bi wain reduna ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi iveredi da tupadi tounama siniuna. ²⁴ Bi iwona bo, “Mmko tagu ganiganigu, meko inorotaveyana wawaya korotodi kiiravidyiye. Ganiganigu touna inabera da God yana wiiwaghasina maragasina wouna inatarakirami yana wawaya biidi. ²⁵ Iisuwonemi, gegha meyani mmko wainna ananiuna mayeni patana da God wawaya keda woune inibadedi na gabudarine wain wouna ananiuni.”

²⁶ Wasina bi ayii tana sitawori bi Jerusalem sikanibutaveni sinagho Oliv koyane.

Yesu iwona da kate Pita inawona wiinagonagoveni

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jhn 13:36-38

27 Yesu iwonedni bo, Tupami konavera da konakuyovegu, basuna God wonana buka kamone iwona da: 'God sip kadi bodaboda inakasanuyi, na sip tupadi sinimosaredi,'

28 bi muriye raboboma anageghomiiri magha, na aninagho ananagho Galilima, bi tami murigha.

29 Pita iwona bo, "Memeda turagu sinavera da sinakuyovem, bi tagu geanakuyovemna!"

30 Yesu, Pita iwoneni bo, "Iisuwonem, kata nubabasuve muriye da kokorereko inaduu da bata, na naghove kuna-wona raghani aroba da tagu gegha kuyakoviguna."

31 Pita iwonabodeyana wiimaragata bo, "Tagu kate gen-aboni anisisiyana, bagune tam da tagu sinikasunughaneda, kate gemeyani anawona wiinagonagovemna." Bi kivikivina mududi bada sisiyina mayimayiyina sivisisiyeni.

Getsemenine Yesu iyarurupari

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

32 Wasina sipiika gawara kana waghawagha Getsemenima, na kana kivikivina iwonedni bo, "Mma komakae bi anarupari." 33 Na Pita, Jemes da Jon irutayinidi yawata sinagho. Bi nuwavisi da nuwapoya ikabi kirakiiyeni, 34 na iwonedni bo, "Nuwapoya nuwanuwaguve iragata kirakii da damina ware pinimina bi inirabobogu. Mma komakae bi kovikighukighu."

35 Inagho gisina bi ere nuwavisina ivitavenayowoyena mayeni tanave, bi irupari da nuwavisi da sinivisi naghone sapiipiika na memeda rubana bo gegha da siyanagho-taveyana. 36 Na ruparima iwona bo, "Abba,‡ Tamagunaki! Tam bera tupadi rubana kunabera, na mmko kabikwarakwara reduna gwabiguve kabitaveni. Bi geawaki ayakayovenina, bi tam awaki kukayovenina."

37 Wasina bi Yesu iveramagha da kivikivina aroba ibananidi siyakenakena. Na Pita iwoneni bo, "Saimon, da kwakenakena? Raghani gisinagha kunabanenega bo gegha?" 38 Na iwonedni bo, "Kovikighukighu, bi korupari da gegha ruyagha kamone konabekuna. Kanuma yakayokayoveni da bera miisena bi tubugha inoganoga."

39 Inagho magha bi irupari, sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya. 40 Bi iveramagha na ibananidi siyakenakena, kiiravine gerubana matadi siyakitatora. Na gegha siyakovi da awaki touna siyawoneni.

41 Bi raghani wiiarobina iveramagha, na iwonedni bo, "Tami patana kokenakena da kwiiyawiiitaveyana? Wasina

‡ 14:36: Abba, noko Aramik yadi gamo, meko Yesu iyisisiyana. Bi Abba yana basuna tamada.

rubana! Gabudarina ipiika! Kokita, puke wawayina, **Wiisuwona Tomoyina** yitowawoneni tamumu damdi biyadi. ⁴² Kogeghomiiiri, tana nagho, kokita tomoyina mmakatanina iyabo kagu puke ikabina.”

Yesu sipatumi

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jhn 18:3-12

⁴³ Yesu patana iyiisiisiya bi Jiudas, kivikivina 12 kamodiye bi tana, iverakanibu. Bi murinagha na koroto ghamana seri da kepata sivimakabikabiyeni. Bi mmkodi wawaya na **prist** babadidi, gwara wiyeveveyana damdi, da kwanatu kana dogara siviporadi. ⁴⁴ Bi Jiudas nada ivikatayidi matakira kiiravine, iwonedni bo, “Tomogha anamaghanina, § wasina touna. Koburavi, kokabitawani bi korutayini konanagho.”

⁴⁵ Raghanina Jiudas iverakanibu, na yaininagha inagho Yesu biidi bi iwona bo, “Abawiiyeveveyana!” bi nawanawana imaghani. ⁴⁶ Na sipatumi da sikabikikisi. ⁴⁷ Bi wawaya tana nama iyamiimiiri na yana seri itaiyina kanibuvuni bi prist kiikiwawona yana wiibagubagurana tainana ikasiyaraghataveni.

⁴⁸ Bi Yesu iwonedni, “Tagu ware kasukasunugha, bo? Na seri da kepatama kopiika da konapatumigu. ⁴⁹ Raghani nonowana tagu tami yawata, God yana bareye ayiyeveveyana, bi gegha koyapatumiguna. Bi gegha, da buka **peroveta** sigirumina inatubugha.”

⁵⁰ Wasina bi kivikivina tupadi sikuyoveni bi siverawitaveni. ⁵¹ Bi tomogha yaragina, gara yabuyabunama ivitara-sowowota, da Yesu iyakivikivini, na siberatowoyi da siyaburavi, ⁵² bi kana gara imadebadiye ikuyoveni bi ighaninagha iverataveyana.

Wiigiugerogerora damdi Yesu sivikeekeeni

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jhn 18:13-14,19-24

⁵³ Wasina Yesu sikabi sinagho prist kiikiwawona yana bareye, meme **prist** babadidi tupadi, kwanatu kana dogara da gwara wiyeveveyana damdi sivitaghomidina. ⁵⁴ Bi Pita kana taraboga murigha ikivinidi da irughu prist kiikiwawona yana bare garina kamone. Da name keyama ririne imakeyowogha iyiraragha, koyakoyagha damdi yawata.

§ 14:44: Jius yadi kikiyena wiiturana miisedina, toudi maghanama sikiikiwa kab ivivirana nawanawadiye.

55 Bi prist babadidi da **Wiigiugerogerora damdi**** tu-pana siberatowoyi da Yesu yana berona siyabanani bi siyaviyeni da rabobove siyatore, bi gegha tana siyabanana. 56 Wawaya korotodi sipiika da sisiya wiiyaba sivisisiya da Yesu siyaviyeni, bi yadi waragututu gegha mayimayiyidina.

57 Tomotomogha mududi sigeghomiiri da mmko wiiyabina nama Yesu siviaviyeni: 58 “Kawaiyaneni iwona da, ‘Tagu, mmko God yana bare, meko wawaya imadima siyoghanina anatainarika, bi gabudara aroba murine na tana anayoghana mayeni gegha naboni wawaya imadima siyaberrana.’ ” 59 Bi gegha, yadi waragututuna tupadi na sivibogae.

60 Na prist kiikiwawona, Wiigiugerogerora naghodiye igeghomiiri da Yesu ivitarakiiyaneni bo, “Mmkodi sisiyama siaviyemna, awaki biidi gekuyawonawona bodeyana?”

61 Bi Yesu ivikawa potapota da gegha awaki tana iyawoneni. Na prist kiikiwawona ivitarakiiyanena mayeni bo, “Tamna God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**, iiyabo kakabekabepepi na Natuna?”

62 Na Yesu iwona bo, “Wasina Tagu, bi tupami konakita da **Wiisuwona Tomoyina**, Maragata Kirakiina ririne inamakama bi abama uuwadigha inapiipiika!”

63 Na prist kiikiwawona kana kwama itainagosiri†† bi iwona bo, “Gegha bada sisiya mududi taya kayokayowana maghana! 64 Tami tupami, yana sisiya kowaiyaneni, touna God ivigiboyi. Awaki konoghonoghosu?”

Bi noko korotona siwona bo, “Touna iberabero na inarabobo.”

65 Bi mududi sidagu Yesu siyakanukanu, matana sigere bi sirouvi. Da siwoneni bo, “Memeda tam **peroveta**, na kuwonemii iiyabo irouvim!” Wasina bi koyakoyagha damdi sikabi da sitapitapi.

Pita, Yesu iwona wiinagonagoveni

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jhn 18:15-18

66 Wasina bi Pita patana petakone gari kamone, bi **prist** kiikiwawona tana yana wiitamariyana wasikena imiiririya.

** **14:55:** Sanhedrin touna Jius babada damna meko igekiraki, Yesu yana raghaniye na Roume tamudu, toudi siyi waghasedi da taparoro beradi sanuwagiureyana da yapiyapi situpa wamiwamiredi, bi gegha sini poradi rabobove. Prist kiikiwawona touna Wiigiugerogerora damdi gayamina bo wiihadana, bi tomotomogha yadi 71 mmko damna kamone: prist babadidi, kwanatu babadidi, gwara wiiyeveveyana damdi. **14:62:** Dan 7:13

†† **14:63:** Jius yadi kiki kamona wawaya kana gara inatainagosiri na touna nuwanuwana yapughu kirakii bo nuwanuwana yasibakuku na mmko berana yabera.

⁶⁷ Na raghanina ikita da Pita keyame iyiraragha, na rotomanina ikitarorona bi iwoneni bo, “Tam teya, na Yesu Nasaret tomogha yawata.”

⁶⁸ Bi Pita iwona wiinagonagoveni bo, “Geayakovi bi geyaguakowa da awaki kwiisisiyeni,” bi ikanibutaveyana gari matamketane bi kate noko raghanine kokorereko iduu.††

⁶⁹ Bi wiitamariyana wasikena, raghanina Pita nama ikita na idagu wawaya nama ririne siyamiimiiri na iwonena mayedi bo, “Mmko tomoyina, na Yesu kwiinana tana!” ⁷⁰ Bi Pita iwona wiinagonagoveni.

Raghani gisina bi murine na nama iyawogha miimiiridi bada siwoneni bo, “Gekunakeena, wiisuwona tam Yesu yana wawaya tana, bi tamna Galili tomogha.”

⁷¹ Na Pita iwona bo, “Iisuwona, gegha aiyabana, bi meboda aniyaba na God aro inaveregu! Tagu noko tomoyina kwiisisiyenina gegha ayakovina.”

⁷² Wasina bi kokorereko idou iyibata, na Pita inoghosi da metagha Yesu iwoneni, “Muriye da kokorereko inadou inibata, na naghove raghani aroba kunawona da tagu gekuyakoviguna.” Na nuwanuwana idugari da iwasigorita idou.

15

Yesu sipiikeni Pailat biidi

Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jhn 18:28-38

¹ Raghani sowasowae **prist** babadidi, kwanatu kana dogara, gwara kana wiiveveyana damdi, da **Wiigiugerogerora damna** tupadi yawata nada sivitaghomidi bi siwonaruyarayaragha ikovi, na Yesu imana sikutawatawana, bi sivinaghoveni sinaveni, da Pailat sivrurvereni. ² Pailat, Yesu ivitarakiiyaneni bo, “Tam Jius yadi kiiwawo bo?”

Na Yesu iwona bo, “Wasina kwiisisiya namakatanina.”

³ Prist babadidi Yesu wiiwawu sisiyidima siyikeekeeni.

⁴ Na Pailat ivitarakiiyanena mayeni bo, “Kunawona-bodeyana bo gegha? Yadi wiiwawu tupana da kuwaiyana!”

⁵ Bi Yesu geiyawonabodeyana magha, na Pailat ivisokoveni.

Jius damdi yadi wiina Yesu inarabobo

Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jhn 18:39–19:16

⁶ Raghana **Koughanu** porayidi nunudigha na Pailat ibera nuwaneni da biwa gawarina kamonama wawaya tana yikanibuvuni, iiyabo, dam Jius sakayoveni na kiiravine

†† **14:68:** Buka katamanidi mududi mmko sisiyina gegha siya girumina bi noko raghanine kokorereko iduu.

sibabana. ⁷ Bi noko raghanine tomogha kana waghawagha Barabas na biwa gawarina kamone, da wawaya iya-wogha wiirouwa kamone kasunugha sibera na yawata. ⁸ Raghanina koroto sivitaghomidi, na sidagu Pailat siyibabi-ni da nonowa iyaberaberana naboni, da yadi kayowana iyabera, ⁹⁻¹⁰ Bi Pailat iyakowa katamaneni da **prist** babadidi, na Yesu sivitowawoneni touna biidi basuna sinuwapughu-veni. Na koroto ivitarakiyanedi bo, “Yami kayowana da Jius yadi kiiwawo anikanibuveni kiiravimiye bo?” ¹¹ Na prist babadidi koroto nuwanuwadi sipiro bi siwonedni da Pailat siyibabiini bi Barabas iyikanibuveni kiiravidiye, Yesu wasana. ¹² Wasina bi Pailat koroto iwonena mayedi bo, “Bi awaki, anabera mmko tomoyina biidi, kokwatuvuni da Jius yadi kiiwawo?”

¹³ Bi sirabodeyana bo, “Kotuparatuni!”

¹⁴ Na ivitarakiyanedi bo, “Awaki kiiravine? Bi awaki berana berona ibera?”

Bi koroto sirukwatu kamokamogha bo, “Kotuparatuni!”

¹⁵ Na Pailat yana kayowana da koroto iyunuwapikadi, na Barabas biwa gawarinama ivikanibuveni kiiravidiye. Bi kawane na Yesu sikwapu kirakiiyeni bi iwonataveni da siyatuparatu.

Iyo wawayidi Yesu sivinamayeni

Mat 27:27-31; Jhn 19:2-3

¹⁶ Wasina iyo wawayidi Yesu sikabi sinagho Pailat yana bare garina kamone bi iyo turaturadi tupadi sikwaturiyariyadi sipiika. ¹⁷ Bi kwama ididurinama Yesu sivikoteni da kapi iyiyona sibera bi gayamine siviyaagha. ¹⁸ Da ere wi-inamayidi siyikayekayeni siyawonawona bo, “Kiiwa, kiiwa Jius yadi kiiwawo!” ¹⁹ Bi dighonama gayamina siyarurouvi da siyakanukanu, bi siyituwapore oghogheyana da ere wi-inamayidi siyapeepeteni. ²⁰ Raghanina sivinamayeni ikovi, na kwama ididurina sikabitaveni bi kana kwama waghata sivikotena mayeni. Bi sirutayini sikanibu da siyatuparatuni.

Yesu situparatuni

Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jhn 19:17-27

²¹ Jerusalem sikanibutaveni bi kedae na tomogha kana waghawagha Saimon sibanani, wawa kuburinama ipiika iyarughurughu kwanatuve, na iyo wawayidi siruwiiyaiyaini da Yesu kana korosi iyakawari (Saimon na Sairin tomogha bi Aleksanda da Rufas tamadinaki). ²² Wasina bi iyo damdi Yesu sirutayini sinagho gawara sakwatuvuni Golgota, waghawaghana yana basuna *deudeu gawarina*. ²³ Name siberatowoyi ware wain da kii otona kana waghawagha

myrrh yawata siwamiri na siyavereni, bi Yesu gegha iyani-unina.* ²⁴ Wasina situparatu, bi kana kwama sikabireregha toudimani kamodiye, bi wiirekwa tana sibera da mekodi kwama yadi kayowane siyayouna.

²⁵ Didibare, gabudara iyarurumuyamuya (9:00 o'klok) bi situparatu. ²⁶ Bi wiiwawu sisiyina siyiaviyeni na kiisepiye sigirumi da gayamina wowone situturatu naboni iwona, "Jius yadi kiiwawo." ²⁷⁻²⁸ Bi yapiyapi damdi bata situparatudi, Yesu yawata, tana katiyane bi tana dugene.†

²⁹ Wawaya ririnagha siyanono piika na gayamidi siwineyana bi Yesu siwonawiiigiboyi bo, "Eka damina kabi! Tam kuwona da God yana bare kuyatainarika bi gabudara aroba kamone kuyayoghana mayeni! ³⁰ Na kata korosima kuyowogha da kuniyawii mayem!"

³¹ Bi berana mayimayiyina, **prist** babadidi da gwara kana wiiveveyana damdi Yesu sivinamayeni, siyawonawona bo, "Wawaya mududi iviyawiidi bi kate gerubana tounamani iniyawii mayenina! ³² Mede tana kita, iwona da touna God yana Wiivinevinegha Tomoyina, Isrel kana kiiwawo kata korosima inayowogha, na tanigeruveni." Bi nokodi bata, Yesu yawata situparatudi na bada siwona wiiberoveni.

Yesu irabobo

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jhn 19:28-30

³³ Gabudara yubasune na wiididibara kubura tupana isowomumu, patana da ravidu gabudare. ³⁴ Bi ravidu gabudare (3:00 o'klok) na Yesu irukwatu da ghamana, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" yana basuna, "Yagu God, Yagu God, awaki biidi kukuyovegu?"

³⁵ Wawaya mududi nama siyamiimiiri bi siwaiyaneni na siwona bo, "Kowaiyana, touna Elaija yakwatukwatuveni."

³⁶ Wasina bi tomogha tana iverainagho gumba ikabi da wain tomatomane isirakutuvi, bi kii damone ivikavini. Bi ikoghasi igae Yesu biidi da iyaniuna bi iwona bo, "Kokoyai! Tana kita memeda Elaija yapiipiika korosima inatoreyowoyeni!"‡

³⁷ Bi Yesu irakapara da yawiina itavenatughureni. ³⁸ Wasina bi God yana bareye bebera meko tupayaragha Kabikabikuwayina itoreboda iyarororoga na itamogosira da bata, wowone da iyowogha kabine.

* **15:23:** wain, myrrh yawata na sinivisi kana muramura. **15:27-28:** Isa 53:12 † **15:27-28:** Giruma mududi katamanidiye na mmko sisiyinama sivikiitayineni: bi awaki siberana peroveta yana sisiya itarawiikim iwona da, "Sikita da naboni ware bera bero wawayina" (Aisaiya 53:12 kokita). **15:29:** Mrk 14:58 ‡ **15:36:** Psam 69:21 yawonawona wiimaghatara da God yana Wiivinevinegha Kiiwawona wain tomatomana sinavereni.

³⁹ Iyo damdi kadi bada nama korosi naghone iyamiimiiri na ikita da metagha Yesu irabobo, na iwona bo, “Wiisuwona mmko tomoyina na God natuna!”

⁴⁰ Wasiwasike mududi nama, kadi taraboga siyaruruwiitete. Bi kamodiye na Meri Magdalin, bi Meri tana, Jemes murimurina da Joses sinadinaki da Sayome. § ⁴¹ Raghanina touna Galiline, na mmkodi wasiwasikedi siyakivikivini da yana kayowana siyaberabera. Bi wasiwasike mududi iya-wogha Yesu teya sipiika Jerusalemma na bada yawata nama.

Jousep, Yesu tubuyina idogu

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jhn 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Ravidipikae, Jousep Arimatiya tomogha, bi bada ghamana **Wiigiugerogerora damna** kamone, bi touna wosina bada God keda woune wawaya wiibadedi kiiravine iyakoyakoyayi na iverakanibu. Bi kabununagha gabudarine (noko na **wiiyawiiitaveyana gabudarina** naghone ravidkiye), na Jousep idebawowora inagho Pailat biidi da Yesu tubuyina kiiravine ivibaba. ** †† ⁴⁴ Bi Pailat ikabinokeni da Yesu nada irabobo, na iyo badana ikwatuveni ipiika bi ivitarakiyaneni da nada waghata irabobo bo gegha! ⁴⁵ Bi iyo badana yana sisiya iwaiyana ikovi na Jousep iwiwaghasineni da Yesu tubuyina iyakabi.

⁴⁶ Na Jousep bebera poina yeyeghanina igimoni bi Yesu tubuyina itoreyowoyeni da igere bi karawaga akima kakokakone sibanina name itore. Bi akima ghamana itabiri ipiikeni karawaga kawabonayina itoreboda. ⁴⁷ Meri Magdalin da Meri tana, Joses sinananaki na siyaruruwiitete bi sikita da meme Yesu tubuyina sitore.

16

Yesu igeghomiiri magha

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jhn 20:1-10

¹ **Wiiyawiiitaveyana gabudarina** ikovi bi murine, Meri Magdalin da Meri tana, Jemes sinananaki da Sayome, wane ghabughabu sigimona bi siyanagho da Yesu tubuyina siy-ituboro.* ² Na Sande didibara wote gabudara iwasepi iyageege, na sinagho karawaga epamana bonayine. ³ Bi

§ **15:40:** Matiu 27:56 kamone, igirumi da Jousep gegha Joses. ** **15:42-43:** Jius wiiyawiiitaveyana na Fraide ravidkiye yadagu da yanagho Satade ravidkiye yakovi. †† **15:42-43:** Jius yadi gwara iwona da wawaya inarabobona noko gabudarine sinadogu. Bi wiiyawiiitaveyana ravidkiye iyadagu, na Jousep Yesu doguna kiiravine iviyaininagha. * **16:1:** Jius yadi kiki da sirage na wane ghabughabuma sinituborodi bi muriye da sinadogudi, na mmkodi wasiwasikedi yadi wiina da mmko kikina siyakivini.

kedagha sidune siyanono na toudimani siyisisiya kabivivirana, “Iiyabo akima karawaga epamana bonayina kawane kiiravidaye inatabirataveni?”

⁴ Bi raghanina siyakayogagawa na sikita da akimina nada sitabirataveni (akimina ghamanakina). ⁵ Na karawaga epamana bonayine sivitavena rughuvedi, bi siyakita da katiyadiye na tomogha yaragina ere kwama poepoena iyamakamake na sikumararagha. ⁶ Bi iwonedni bo, “Gekonakumararaghana, akovi da Yesu Nasaret tomogha kwiininoyeni, iiyabo situparatuna. Touna gegha mma - nada igeghomiiri! Kokita gawarina mmakatanina meme sitorena. ⁷ Bi konagho da kana kivikivina mududi da kate Pita yawata mmko warana kowonedni; touna ivinagho yanono Galilima, bi name konakita, metagha iwonemi na naboni.”

⁸ Na karawaga epamana bonayine sikanibutaveni, nuwapoya bi kiroro teya, na getana iiyabo siyawoneni da awaki, kiiravine toudi sinaghara kirakii.

MAK 16:9-20

(Mak yana buka katamanidi naghove waghata na peyaridi. Bi yadi bata katamananakidi kamodiye na veses 9 da inagho 20 na gegha, bi memeda nokodi buka mududi kamodiye na yana sisiya itubotayinidi da veses 9 da inagho 20 igiruma.)

*Yesu irumaghatara Meri Magdalin biidi
Mat 28:9-10; Jhn 20:11-18*

⁹ Sande raghani diidibare pom sowae, Yesu raboboma igeghomiiri magha murine, na ghuyoghuyone Meri Magdalin biidi irumaghatara, iiyabo roro kanuma beroberodi yadi 7 gwabinama ivikanibuvedina. ¹⁰ Wasikena awaki itubugha kiiravine, na inagho da turaturana iwonedni, toudi siyaduudu da siyasiyasiyapa. ¹¹ Bi raghanina wasikena iwonedni da Yesu nada raboboma igeghomiiri bi matanama ikita, na toudi, yana sisiya siwaiyana bi gesiyigeruwanana.

*Yesu irumaghatara kivikivina yadi bata biiyadi
Luk 24:13-35*

¹² Noko murine, kivikivina bata raghanina Jerusalem sikanibutaveni siyanono wawa kuburidiye na Yesu kana kita ivibogae bi irumaghatara toudi biiyadi na sivinagonagoveni. ¹³ Bi muriye sakovi, na siveramagha da turaturadi siwonedni, bi toudi yadi sisiya gesiyigeruvenina.

*Yesu, kana kivikivina 11 biiyadi irumaghatara
Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jhn 20:19-23; Acts 1:6-8*

¹⁴ Tughura waghate, na Yesu kivikivina yadi 11 biiyadi iru-maghatara raghanina siyakamkamna. Bi ikidi kiiravine yadi noghota sigisi, basuna nuwanuwadi sikotakii da gayamidi siviakima da iiyawogha sikitana, yadi sisiya gesiyigeruvedi da iyawa magha. ¹⁵ Bi iwonedo bo, “Kokanibu konagho kubura tupane da wara miisena dam bi dam biiyadi konadimeni. ¹⁶ Iiyabo inigeruwana da inababataito na inayawa, bi iiyabo geinigeruwana na yana tamumu kiiravine aro inakabi. ¹⁷ Bi wiigeruwana damdi maragata sinakabi da **berakayowiiwiiyaka** sinabera; toudi kanuma beroberodi kagu waghawaghae wawaya gwabidima sinikanibuwana, bi gamo wiibatama sinisiya. ¹⁸ Bi imadima mota sinayouna, bo memeda tuwamoroba sinaniuna, na kate gesinarabobona. Bi imadi wawaya gubagubagidi debadiye sinatoura, na siniyawiiidi.”

God, Yesu ikabi igae abame

Luk 24:50-53; Acts 1:9-11

¹⁹ Bada Yesu, kana kivikivina iwona wiiyoyowanedi ikovi murine, na God yana maragate na ikabi igae abame da ririne ivimakeni. ²⁰ Wasina bi kivikivina sinagho kubura tupane wara miisena wawaya biiyadi siyadimedimeni, bi Bada yawata kamodiye sibagibagi na ikabirubata da yadi dima na wiisuwona, basuna yana maragate **berakayowiiwiiyaka** sibera bi wawaya sikitana sivigeruwana.

Apasol (Acts)

Wonawiiakowa

Yesu kana kivikivina Luk touna buka tana kana waghawagha na *Yesu Warana Miisena* igirumi. Muriye yana buka ivikiitayini da *Acts* igirumi.

Bi mmko bukana kamone yiakovida da metagha Kanuma Kabikabikuwayina, Yesu kana kivikivina ivinaghovedi da Keriso Warana Miisena kubura nununagha sidimeni, Jerusalem kwanatuna kamone, Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye, bi muriye kubura tupane.

Dagudagune na Jius damdi kawagha Keriso siyigeruveni da sivikeresiya. Bi muriye na Warana Miisena ikanibu da kubuna damdi biiyadi. Da kata na kubura tupane wawaya Keriso sigeruveni.

Mmko bukana kamone Luk touda biiyadi ividebeni da Jius damdi yadi bera bi yadi wonawiiyowana buka katananina kamone iviyevevedi da metagha God sinakovi. Bi awakigha Jius damdi kamodiye idaguni na Yesu Keriso ipiika da ivikovini bi wawaya kubura nununagha God yawata nuwanuwadi tanagha. Luk mmko bukana kamone igiruma da apasol Yesu Keriso Warana Miisena siyadimedimeni da keresiyana kubura nununagha itubugha bi keresiyana yadi koroto iyaragaragata.

Bi Luk igiruma da Yesu kana kivikivina mmko naboni sikanibu da Warana Miisena sikabirereyi.

Yesu raboboma igeghomiiri igae abame bi murine kana kivikivina yadi bagibagi sidaguni na wawaya Jerusalem kamone sivikeresiya.

Kana kivikivina Jerusalem sikanibutaveni bi Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye yadi bagibagi sibera.

Muriyena Jiudiya da Sameriya sikanibutavedi bi Mediteriyen Yegiina sipepewakovi da kubura bogaebogae sidima siyanono da Roumma sikanibu.

Noghota ghamanakina *Acts* bukana kamone na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragata. Touna iyowogha da wiigeruwana damdi Jerusalem kamone itowatawanidi. Noko berana na Pentikos raghanine itubugha bi noko murine Kanuma Kabikabikuwayina gabudara nonowa, keresiyana da yadi babada yawata iyiinaghovedi bi maragata iyavereveredi da bera peyaridi mmko bukana kamone igirumi na itubugha. Keresiyana damdi rorowaiyina sidima na mmko bukana kamone igirumi da takovi metagha

ivisisiya. Bi tana kita da wiigeruwana damdi yadi yawa kamone na God wonana ivimaragata kirakii. Bi noko maragasina debane na keresiyana nuwanuwadi tanagha.

Luk yana noghota mmko naboni irereyi.

Chapter 1:1 da inagho 26 Yesu kana kivikivina sik-abunagha da Keresiyana bagibagina siyadaguni.

Chapter 1:1 da inagho 14 Yesu yana sisiya tughurina bi yana wonawiiyowana maragasidi kana kivikivina biiyadi.

Chapter 1:15 da inagho 26 Jiudas wasana sivineyi.

Chapter 2:1 da inagho 8:3 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jerusalem kamone.

Chapter 8:4 da inagho 12:25 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jiudiya da Sameriya kuburidiye.

Chapter 13:1 da inagho 28:31 Pol yana yawa.

Chapter 13:1 da inagho 14:28 Pol yana bagibagi idaguni bi metagha ipepewa.

Chapter 15:1 da inagho 35 Apasol yadi dughu ghamana Jerusalem kamone.

Chapter 15:36 da inagho 18:22 Pol yana pepewa wi-ibatana.

Chapter 18:23 da inagho 21:16 Pol yana pepewa wi-iarobina.

Chapter 21:17 da inagho 28:31 Pol na biwa kamone, Jerusalem, Sisariya da Roum kamodiye.

¹ Wayakapo, Tiyopilas.

Roro buka tana agirumi na kamone Yesu yana wi-yeveveyana da yana bagibagi metagha ibera, dagudagune da tughurine na tupana atore. ² Muriye da abame iyagae na iiyawogha ivineyidi da yana **apasol** na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonawiiyowanedi da awakigha siyabera. ³ Yesu irabobo murine na gabudara 40 kamone iyarurumaghatara yana apasol biiyadi bi raghani peyaridi iyiidebena mayeni da wonawaghata touna yawayawiina. Bi God yana wiikiwawona toudi biiyadi iyisisiyeni. ⁴ Raghani tana yawata siyakamkam bi sisiya bagibaginama iwonedni bo, "Jerusalem gekonakanibutaveni, kovikoyakoyagha raghani gisina. Nada awonemi da tamagunaki yana wiisuwona maragasina itore da kami puyo inawonataveni. ⁵ Jon, rarimama wawaya ibabataitodi bi gabudara viya murine na tami Kanuma Kabikabikuwayinama konababataito."

Yesu igae abame

Mrk 16:19-20; Luk 24:50-53

⁶ Raghani na **apasol** siriyena mayedi Yesu biidi na sivi-tarakiyaneni bo, “Bada, rubana da tam mmko raghanine Roum kunagetawanidi bi Isrel damdi yadi wiikiwawona kuniveramayi, bo?”*

⁷ Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tamagunaki touna kawagha yana wiibadana da nokodi raghani da iri itoura bi getami yami bagibagi da akovina konakabi. ⁸ Bi raghanine Kanuma Kabikabikuwayina inatowatawanimi na maragata inaveremi. Da tagu kiiraviguve na wawaya konimaghmaghataredi, Jerusalem kamone bi Jiudiya kubura tupane da Sameriya kubure bi kate kubura tupana.” ⁹ Raghanina mmkodi ivisiya ikovi, na siyaruruwiitete bi God ikabi iyageege da matadiye bi uwa ivikowoyi.

¹⁰ Raghanina iyageege abame bi patana siyaruruwiitete na yaininagha totomogha bata kadi kwama poepedi riridiye sirumaghatara. ¹¹ Bi siwona bo, “Galili dammi, awaki kiiravine komiiri bi abame kogagaagawa? Mmko Yesu na, iiyabo gwabimima sikabitaveni igae abame, na kedana mayimayiyina muriye inaveramagha metagha kokita iyageege abamena.”

Judas wasana Mataiyas sivinei

Mat 27:3-10

¹² Wasina bi **apasol** siveramagha Jerusalem kwanatune, Oliv Koyanama bi noko tarabogina yana rabaraba na gegha gurina da Jerusalem kwanatuna.† ¹³ Raghanina Jerusalem kwanatune siverakanibu na sigae bare kamove tupayaragha meme siyamakamakena. Kadi waghawagha mma naboni: Pita, Jon, Jemes da Andru, Piripo da Tomas, Batoromiu da Matiu, Jemes (touna Arupiyas natuna), da bada Saimon (touna Zelot wawaya)‡ bi kate Jiudas (touna Jemes natuna). ¹⁴ Bi toudi raghani nonowa nuwanuwadi tanagha bi rupari kiiravine na siyiitaghomidi, wasiwasike viya yawata da Yesu sinananaki Meri teya bi kate tiitiinayoghoyogho.

¹⁵ Nokodi raghanidiye wiigeruwana damdi siriyedi da kamodiye na wawaya yadi 120. Bi Pita igeghomiiri da ivisiya iwona bo, ¹⁶ “Warewaresigu, buka kamanina kamone metagha igirumina inatubugha da kamone Kanuma Kabikabikuwayina naghove waghata ivisiya Deivid kawanama iwonakasiyaragha Jiudas kiiravine.

* **1:6:** Yesu kana kivikivina na kubura wiikiwawona sivisiyeni. Sinoghosi da Yesu Roum damdi iyakwavinidi bi touna iyikiwawo da Isrel damdi iyibadedi.

1:8: Mrk 16:15 **1:9:** Mrk 16:19 † **1:12:** Sipepewa na gerabarabana 1,000 mita naboni. **1:13:** Mrk 3:16-19 ‡ **1:13:** Zelot: Zelot damdi siyawiiwiini da Isrel kamone Roum yadi babada siyakuwiitavedi.

Touna ivikedawaga da wawaya Yesu sipatumi. ¹⁷ Kiiravine Jiudas na touda kamodae bi yawata tabagibagi patapata.”

¹⁸ (Bi Jiudas yana wiiyaba berona miisanina ikabi na manenama tanawa muduna igimoni. Noko tanavina kamone Jiudas ibeku da kamokamona ivikwata da kamowarawarana iruwayi. ¹⁹ Wawaya tupadi Jerusalemne makamakedi noko rabobona warana siwaiyaneni na Hibru gamodima tanavina sikwatuvuni Akeldama, noko waghawaghana basuna, gani-gani tanavina.)

²⁰ Bi Pita sisiya ivikiitayini iwona, “Psam kamone kiiwawo Deivid igiruma bo,

‘Yana bare inakwebu,

da gewawaya sinamakena.’

Bi kate,

‘Wawaya tana kana gawara inakabi.’

²¹ Noko biidi tomogha tana tanavineyi da Jiudas kana gawara inakabi. Touna tomoyina na toumii yawata raghani patepatena Bada Yesu yawata kayapeepewa, ²² dagudaguna na Jon wawaya iyabaabataitodi raghanine, patana da Yesu yana gae abame gabudarine - mmko tomoyina tana ini-wiiteda da wawaya biiyadi tani maghamaghatara da Yesu raboboma igeghomiiri.”

²³ Na tomotomogha bata sikabigubadi: Jousep sakwatuvuni Basabas (kana waghawagha tana Jastas) bi kate Mataiyas. ²⁴ Wasina bi tupadi sirupari bo, “Bada, wawaya tupadi nuwanuwadi tam kwakovi. Kiyevemii da meko tomoyina kwawiiwiini, ²⁵ da mmko bagibagine yana gawara inakabi da apasol bigana inabera meko Jiudas imiiri kuyoveni, basuna ikuyovemii inagho yana kubure.” ²⁶ Na wiirekwa tana § sibera, da Mataiyas sivineyi, da touna iviapasol nokodi yadi 11 iviagaudi.

2

Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha

¹ Raghanina **Pentikos** gabudarina ipiilka na wiigeruwana damdi tupadi gawara tanagha sivitaghomidi.* ² Yaininagha gugura abame siwaiyaneni naboni ware yanunu maragasina. Bi gugurina iyowogha da bare kamona tupana inunuri meme siyamakamakena. ³ Bi siyakita da sawara

1:21: Mrk 1:9, 16:19 § **1:26:** Jius metagha wiirekwa siyaberabera na touna waghawagha sagiruma bo akima debadiye satarakatugha bi redu kamone suwana. Bi reduna siruguguveni patana da akimina tana yikapoka yakanibu maghatare. Na wasina iiyabo kana waghawagha akimina debane na, wasina touna wawayina savineyi.

* **2:1:** Koughanu porayina ikovi murine bi gabudara 50 murine na Pentikos porayina.

tana, naboni ware keyama wiibububuna pepana iyowogha bi itamodididigha da tatadigegha debadiye sitowa. ⁴ Bi Kanuma Kabikabikuwayina tupadi ivibonuvidi da maragata iveredi na sidagu gamo bogaebogaema siyiisisiya.

⁵ Noko raghanine na Jius damdi iiyawogha yadi bera da God nonowa siyakabikabikuwayeni na kubura bogaebogaema sipiika da Jerusalemne siyamakemake. ⁶ Bi raghanina noko gugurina siwaiyaneni na koroto ghamana siriyeni bi sikeyekeyedi basuna siwaiyana da wiigeruwana damdi tatadigegha na dam bi dam yadi gamoma toudi siyiisisiya. ⁷ Na noghota kawakawama sivisokovedi siwona bo, “Kokita, metagha bi naboni, nokodi wawaya tupadi na Galili damdi. ⁸ Metagha bi tatadigegha tawaiwaiyanedi da toudi yada gamoma sisisiya? ⁹ Touda kubura bogaebogaema tapiika, mududa na Patiya, Midiya, Elam, Mesapotemiya, Jiudiya, Kapadosiya, Pontas da Eisiya. ¹⁰ Praigiya, Pampiliya, Ijipt da Libiya kuburina muduna, noko na Sairin kubura ririne. Bi kate viya na touda Roum damda tavikiiwaga, ¹¹ Jius waghata da kubuna damdi yadi wiigeruwana siwamira bi Jius yadi wiitumaghana sivigeruveni. Bi kate viya na Krite da Areibiya, bi mmkodi damdi tawaiwaiyanedi da God yana bera ghamanakidi iberana kiiravidiye, na toudamani yada gamoma sisisiyana.” ¹² Na tupadi sinokeni bi sinoghota kawakawa na sivitarakiyana kabivivirana bo, “Mmko touna awaki berana?”

¹³ Bi viya noko korotona kamone wiigeruwana damdi sivinamayedi, siwona bo, “Nokodi wawayidi na siniuna neghanegha.”

Pita irumamata

¹⁴ Pita da **aposol** turaturana yadi 11 sigeghomiiri bi koroto biiyadi iwona bo, “Yagu wawaya, Jius turaturagu da iiyawogha Jerusalem kamone makamakemi. Kowaiyana wiimasi, bi mmko berana yana basuna animaghatari tami biiyadi! ¹⁵ Gekonanoghosi da mmkodi damdi siyaniuna neghaneghana. Gabudara yana muyamuya 9 o’klok kawagha, katare inagepaka bi tupada takovi da rarima maragasidi na gedidibare taya niniuna.† ¹⁶ Gegha, raghani katamanine **peroveta** Jewel iwona da mmko matakirina ghamana iyatubugha. ¹⁷ Igiruma da God iwona bo, ‘Raghani damona inapiika‡ na

Kanumigu anawonataveni inayowogha wawaya tupadi biiyadi.

† 2:15: Mmkodi bera na 9 o’klok didibare situbugha. ‡ 2:17: Raghani tughurina idaguni na raghanina Yesu ipiika kubure bi inakovi raghanine na touna inaveramagha magha kubure.

Natunatumi totomogha da wasiwasike sinawonakasi-
yaragha

Anabera da yami yaraga bera gubagubadi sinakita,
bi yami magumagura mimeu sinamimeu.

18 Bi noko raghanidiye Kanumigu anawonataveni inay-
owogha

yagu bagibagi totomoyidi da wasiwasikedi biiyadi
da yagu bera kiiravine sinawonakasiyaragha.

19 **Berakayowiiwiiyaka** abame aniyeveveyana,
bi matakira kubure aniyeveveyana.

Ganigani, keyama karakarasina da buu ghamana kubure
konakita.

20 Bi gabudara inididibari

bi matu kana kita inawamiri da inidura.

Mmkodi bera sinatubugha bi murine na

Bada yana gabudara ghamanakina inanokanibu bi
noghota kawakawana.

21 Bi naboni iiyawogha Bada kana waghawaghae
wiiwiita kiiravine sinakwatu na iniyawiidi.’ ”

22 Bi Pita yana sisiya ivikiitayini bo, “Isrel dammi, yagu
sisiya kowaiyaneni: Yesu, touna na Nasaret tomogha,
bi God maragata ivereni na berakayowiiwiiyaka, bera
ghamanakidi da matakira noghota kawakawadi gwabimiye
ibera, noko wiyeveveyana tami biiyadi da wiisuwona touna
God gwabinama ipiika. ²³ Bi God yana noghota kamone
na tupana nada waghata iwonawiikim da awakigha siy-
atubugha Yesu biidi. Na tami wawaya kawakeekeedi siviwi-
itemi bi korosiye kotuparatu da koviraboboni. ²⁴ Bi gegha,
God rabobo sinivisina ghamanama ikabiwiigeghomiiri da
iyawamagha, basuna rabobo gerubana iyakabitawani. ²⁵ Na
kiiwawo Deivid, mma naboni ivisisiya Yesu kiiravine,
‘Akita da Bada na nonowa gwabiguve,

bi ririguve kiiravine na geananagharana.

26 Noko kiiravine nuwanuwagu imiise kirakii
bi kawaguma akabekabepepa.

Bagunakine tubuyigu inoganoga

nuwanuwagu na duvine Bada iigeruveni,

27 basuna tam gekunakuyovegu da karawaga kamone
anakena,

bo yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina tubuyina
gekunakabitore da inatamoririghana.

28 Tam yawa makewaghawaghasina kedana kuviyevevegu.

Bi tam kwagwabiwabiyegegu kiiravine na nuwamiise
inibonuvigu.’ ”

29 Bi kate Pita iwonamagha bo, “Warewaresigu, won-awaghata awonewonemi. Kayekikida Deivid irabobo da sidogu, bi kana karawaga na patana da gwabidae yamaka-make na tanakovi da getounamani iyisisiyena mayenina. 30 Bi touna na peroveta, na iyakovi da God tounamani waghawaghane wiisuwona maragasina ibera da Deivid nosinosina tana kana gawara inakabi da inikiiwawo. 31 Kiiravine Deivid ikita da God raghani muriye awaki iyabera, noko kiiravine nada Keriso yana geghomiiri magha ivisisiyeni iwona bo, ‘God yana wiivinevinegha Wawayina geinakuyoveni karawaga kamone inakena, bo tubuyina geinakabitore da inatamoririghana.’

32 Bi God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri, na toumii tupamii kakitana kiimaghamaghatara 33 bi itoregeeyeni da ririne ivimakeni da yawata siyibada. Bi tamananaki God wiisuwona maragasina itore na naboni ibera da Kanuma Kabikabikuwayina iyavereni. Bi kata Yesu noko Kanumina iwonataveni iyowogha toumii biiyadi da basuna kokitakita bi kowaiwaiyaneni. 34 Kiiwawo Deivid na gegha iyagee abame ware Yesu naboni, na getouna iyisisiyena mayenina, raghanine iwona bo,

‘Bada God yagu Bada[§] iwoneni bo,
“Mabo ririguve kumakekira

35 bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatorei.”

36 Noko kiiravine wawaya tupami Isrel kamone, akovina konakabi yapori! Da God, mmko Yesuna ibera da yami Bada bi yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** iiyabo korosiye kotuparatuna.”

37 Raghanine wawaya mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi iyogha, na Pita da apasol biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, awaki toumii kanabera?”

38 Bi Pita iwonedi bo, “Tami tupami, yami bera ber-oberodi kokabitoura bi konatubuwmira, bi Yesu Keriso waghawaghane konababataito, tamumu noghotataveyan-ina kiiravine da Kanuma Kabikabikuwayina puyona kon-akabi. 39 Mmko wiisuwonina na tami da natunatumi kiirav-imiye bi kate kubuna damdi kiiravidiye iiyawogha tupadi na Bada yada God inakwatuedi touna biidina.”

40 Bi Pita sisiya mududi yawata ivisisiyana bi sisiya mara-gasinama toudi iwonawiiyoyowanedi bo, “Mmko inasina kawakeekedima kokoyagha yaporimi, toudi sisiwana na kate biwa berona sinabanani.” 41 Wasina bi, iiyawogha Pita

yana sisiya sivigeruveni na sibabataito, bi wawaya 3,000 noko raghanine wiigeruwana damdi siviagagudi.

Wiigeruwana damdi yadi yawa

⁴² Wiigeruwana damdi nuwanuwadi tupana tanagha bi **apasol** yadi wiiveveveyana siyawaiwaiyana da siyakamkam patapata. Bi kate noko kamone siyarurupari da Bada yana kamkena siyakabikabi. ⁴³ Apasol na God yana maragate na **berakayowiiwiyaka** da matakira ghamanakidi siyaberabera na wawaya tupadi siyakitakita na siyanoghonoghoti kawakawa. ⁴⁴ Wiigeruwana damdi tupadi raghani nonowa siyiitaghomidi bi yadi sawara siyireregha kabivivirana. ⁴⁵ Bi yadi sawara bo yadi tanawa siyigimona, na manedi turaturadi viya gwabidiye gegha na siyarerereyedi. ⁴⁶ Gabudara patepatena Bare Kabikabikuwayina garina kamone siyitaghomidi. Bi kate yadi bare kamodiye Bada yana kamkena siyakabikabi bi siyakamkam patapata, nuwamiiseye da nuwanuwadi yagharine, ⁴⁷ bi noko kamone God siyakabekabepepi, bi tupadi yadi yawa miisena kiiravine na Jerusalem damdi nuwanuwadi sikabi. Raghani nonowa wawaya woudi siyigeruwana bi yawa makewaghawaghasina siyakabikabi. Na Bada iyirughuvedi wiigeruwana damdi siyiagagudi da yadi koroto iyaragaragata.

3

Pita tomogha digadigana iviyawiini

¹ Raghani tana Pita da Jon ravidu gabudare 3 o'clock bi siyageege Bare Kabikabikuwayine, rupari kiiravine.* ² Na tomogha tana sibanani, itubuyeni da digadigana. Bi raghani nonowa wawaya siyakawakawari da Bare Kabikabikuwayine bi garina matamketana tane siyatore-tore. Matamketana kana waghawagha na *Wiinuwakay-owana*. Meme wawaya siyarughurughu na digadigana iyipepeyana toudi biiyadi. ³ Raghane ikita bi Pita da Jon nada rughu biidi na mane kiiravine ivibaba toudi biiyadi. ⁴ Yadi bata rotomanina sikitabogaboga, bi Pita iwona bo, "Tam kitamii." ⁵ Na nuwasisire ikayogagawa, iyanoghonoghosi da awaki sawarina tana siyavereni. ⁶ Bi gegha Pita iwona bo, "Tagu getana mane gwabiguve, bi

2:44: Acts 4:32-35 * **3:1:** Prist, gabudara tanagha kamone sasuwara da raghani bata Bare Kabikabikuwayine (9 o'clock da 3 o'clock). Noko raghane sasuwara na wawaya sarupari bi pari raghanina tana na ravidu.

awaki gwabiguve na anaverem; Yesu Keriso, Nasaret to-mogha waghawaghane awonewonem. Geghomiiri da ku-pepewa.” ⁷ Bi Pita imanama katiyana ikabi da itaina wiigeghomiiri; bi yaiyainagha kayena da kayetupina sivi-maragata. ⁸ Imake geghomiiri da imiiri bi pepewa idaguni, na Pita da Jon yawata sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone, bi tomoyina iyapeepewa da iyikapokapoka bi God iyakabekabepepi. ⁹ Raghanina wawaya tupadi tomoyina sikita da iyapeepewa bi God iyakabekabepepi, ¹⁰ na sakovi da touna noko tomoyina iiyabo digadigana gabudara patepatena matamketa kana waghawagha *Wi-inuwakaywana* riirine iyamakamake bi iyipepeyanana; wawaya sivisoko bi sinoghota kawakawa da awaki itubugha touna biidi.

Pita Bare Kabikabikuwayina garina kamone ivisisiya

¹¹ Tomoyina iyawa na Pita da Jon itaraghoudi da yawata sirughu gawara sawoneni *Solomon yana Tupatayina*,[†] bi wawaya tomoyina sikita na sivera sipiika toudi biiyadi bi sivisoko kirakii. ¹² Bi raghanina Pita mmko ikita na iwonedo bo, “Isrel dammi, awaki biidi mmko ivinokami? Bi awaki kiiravine kokitakita bogamii, da ware mmko tomoyina toumiimani yama maragatama kayabera da iyapepewa. God matane na toumii gewawaya kiimatanimii bi mmko berana kabera. ¹³ God, touna Abraham, Aisik bi Jeikap yadi God bi kate kayekikida tupadi yadi God, touna yana Wiitamariyana Yesu ikabepi bi wiibadana iyavereni kiiravine na mmko berana ibera. Wasina tomoyina tami kokabi bi wawaya koviruveredi da siyakasunuyi, bi tami Pailat naghone kovisinighiighiyeni, bagune iwiini da iyawonatawani. ¹⁴ Tami wawaya Kabikabikuwayina bi kiimatanina kosinighiighiyeni na yami wiina kohera, bi kovibaba da kasunugha wawayina biwa kamone iyikanibuvuni kiiravimiye, ¹⁵ bi Yawa Badana kokasunuyi. Bi God ibera da raboboma igeghomiiri, matami-ima kakita da wonawaghata. ¹⁶ Bi Yesu waghawaghane wiitumaghana, na mmko tomoyina iiyabo kokitakita bi kwakovi na ivimaragata; bi Yesu waghawaghane wiitumaghana sipiika na mmko tomoyina iyawa, da matamima itubugha na kokita.

¹⁷ Na warewaresigu, akovi da tami yami babada yawata gekoyakovi da awaki kohera Yesu biidi, basuna gekoyakovi da touna na Keriso. ¹⁸ Bi mmko berana na raghani katamanine awaki God peroperoveta biiyadi

[†] **3:11:** Solomon yana Tupatayina na gawara tana Bare Kabikabikuwayina garina kamone. Touna gawara gurina gari ririne bi kana koghora peyaridi.

3:13: Exo 3:15 **3:14:** Mrk 15:6-14

iwonakasiyaragha da iyatubugha na itubugha, iwona da yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** iyakabikwarakwara. ¹⁹ Da kata na yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuamira, bi komiiri karonna God biidi, da yami tamumu inakoghatavedi. ²⁰ Na Bada God kanume maragata inaveremi da koniyawiitaveyana da kanumimi sinimaragata. Bi Yesu inawonataveni tami biiyadi, wawayina iiyabo nada ivineghataveni da yami Keriso. ²¹ Bi touna abame inamakamake patana da kana raghani waghata inapiika na God inawonataveni. Bi noko raghanine God bera peyaridi iniwuwamiredi, ware naghove waghata yana wiisuwona maragasina yana peroperoveta kabikabikuwayidi biiyadi itore da berana iyatubugha na naboni inatubugha. ²² Basuna Mosis iwona bo, 'Bada yami God **peroveta** tana inavineyi tami kiiravimiye, naboni tagu. Wawayina kami dam kamone inavineyi, bi yana sisiya tupana kowaiyana yapora bi kokabiteketekekeni. ²³ Iiyabo noko perovetina geinawaiyaneni na God yana dam kamonama inakwavini bi inakasunuyi.' ²⁴ Awaki sisiyidi peroperoveta siwonakasiyaragha na kata satubutubugha. Raghani katamanine peroveta Samwel da peroperoveta tupadi murine sisiyina tanagha sitore. ²⁵ Bi God yana wiisuwona nokodi peroperoveta gwabidima na tami kiiravimiye, da kate wiiwaghasina maragasina makamakena God yana wiisuwona kayekikimi yawata sibera na touna initowawoneni tami biiyadi. Na God, Abraham iwoneni bo, 'Tam nosinosimve na dam tupadi mmko kuburina debane animiiseyedi.' ²⁶ God yana noghote na yana Wiitamariyana, Yesu naghove iwonataveni tami Jius dammi biiyadi da tupami tatadigegha inimiiseyemi da yami bera beroberodima inatayinawamirimi."

4

Pita da Jon, Wiigiugerogerora babadidi naghodiye sivi-sisiya

¹ Raghana Pita da Jon wawaya biiyadi siyisisiya na **prist** babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu kadi bada da Sadusis* damdi sipiika toudi biiyadi. ² Mmkodi babada nuwanuwadi sipughu kiiraki basuna **apasol**, na wawaya siyiyevevedi da Yesu yana geghomiiri na yimatakira da wawaya raboboma sinageghomiiri. ³ Pita da Jon sipatumidi, bi iravidi kiiravine, na totomoyidi biwa

3:22: Deu 18:15,18 **3:23:** Deu 18:19 **3:25:** Gen 22:18 * **4:1:** Sadusis Mak 12:18 kamone kokita.

gawarine sitoreni patana da raghani iyabori na siyitu-pawamiwamiredi. ⁴ Bi gegha da, wawaya viya yadi wi-iyeveveyana siwaiyaneni na sivigeruwana, da wiigeruwana damdi, tomotomogha yadi koroto iragata da 5,000.

⁵ Raghani ibori na Jerusalem kamone babada gham-ghamadi sivitaghomidi dughu kiiravine. Kamodiye na Jius babadidi bi dogadogara da gwara wiiyeveveyana damdi, ⁶ bi prist kiikiiwawona Anas na nama bi yana rakaraka Kayapas, Jon da Aleksanda, da kate tomotomogha viya rakaraka kamonama yawata.† ⁷ Wasina bi Pita da Jon sirutayinidi sipiika naghodiye bi sivitarakiiyanedi bo, “Mmko berana iiyabo yana maragate bo kana waghawaghae kobera?”

⁸ Bi Pita, Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi na iwonedni bo, “Jius babadimi da kwanatu kana dogadogara, ⁹ memeda kata kwiitupawamiwamiremii bera miisena digadigana bi-idi kabera. Na awaki kiiravine kowiiwiini da konakovi metagha bi iyawa? ¹⁰ Wasina, kowaiyana, tami da wawaya tupami Isrel kamone koyakovi da Yesu Keriso Nasaret tomogha, iiyabo kotuparatu bi God raboboma ikabiwi-igeghomiiri, na touna kana waghawagha maragasine na mmko tomoyina digadigana iyawa bi kata naghomiye yami-miiri. ¹¹ Giruma katamanina ivisisiya Yesu kiiravine, iwona bo, ‘Mmko akimina‡ meko tami abayoghayoghana kosinighi-iyeni,

na kata iviakima kiitowana.’

¹² Yawa na getana iiyabo gwabine tana banani da Yesu Kerisove. Basuna abama rogune na getana waghawagha iyamakamakena da touna yawa inavereda.”

¹³ Bi raghanina babada **Wiigiugerogerora damna** kamone sikita bi Pita da Jon yadi noghota ivimaragata kirakii bi sakovi da toudi gegirugirumidi, bi wawayawota na sivisokovedi, bi noghota sikabi da mmkodi tomotomoyidi na Yesu yawata siyapeepewa. ¹⁴ Bi tomoyina iyawa na kamodiye iyamiimiiri bi matadima siyakitakita, na noko kiiravine getana awaki siyisisiyeni, ¹⁵ bi Pita, Jon da noko tomoyina naghove idigadiga na siwonedni da Wiigiugerogerora yadi dughu gawarina siyakanibutaveni raghani tupona bi muriye toudimani kawagha siyisisiya. ¹⁶ Bi siwona bo, “Awaki tana bera mmkodi tomotomoyidi bi-iyadi? Wawaya tupadi Jerusalem kamone na sakovi da toudi **berakayowiiwiyaka** ghamanakina sibera, noko kiiravine

† **4:6:** Roun babada, Anas rawana tomogha kana waghawagha Kayapas sikabiguba da Anas kana gawara iyakabi naboni prist kiikiiwawona mmko raghanine. Jius yadi kiki na prist kiikiiwawona yana wiibadana yakabitawani patana da yarabobo. ‡ **4:11:** akima Mak 12:10 kamone kokita.

gerubana da tana keeyedina. ¹⁷ Bi tana gududi da mmko berana warana gegha wawaya kamodiye inaragatana, tani gesiyedi da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya magha wawaya biiyadi.”

¹⁸ Wasina bi Pita da Jon sikwatuvedi sirughu magha bi sisiya maragasinama siwonedu da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya bo siniyeveveyana. ¹⁹ Bi yadi bata siwonabodedi bo, “Nuwanuwami koviteteni da meko na imiise God matane. Tami kana kabisisiremi bo God kana kabisisireni? ²⁰ Awaki beradi kakita bi kawaiyaneni na gerubana da kani kawapotapota bi kanisisiyeni.” ²¹ Na babada Wiigiugerogerora damna kamone Pita da Jon siwonawinagharidi bi siwonatavedi sinagho. Getana keda siyabanani da biwa siyaveredina, basuna wawaya tupadi noko berana ghamana itubugha na kiiravine God siyakabekabepepi. ²² Bi noko tomoyina digadigana iyawa na kana bodu 40 ikuyoveni.

Wiigeruwana damdi yadi rupari

²³ **Prist** babadidi da kwanatu kana dogara Pita da Jon siwonatavedi sinagho murine na yadi bata siveramagha wiigeruwana dam turaturadi biiyadi. Bi babadidi metagha siwonedu na tupana sivimaghamaghatara. ²⁴ Wiigeruwana damdi siwaiyanedi na tupadi yadi noghota tanagha bi God biidi rupari sidaguni, “Bada Ghamam, tam abama da kubura da yegii kubera da bera tupana kamodiye. ²⁵ Tam Kanuma Kabikabikuwayine kuvisisiya yam wiitamariyana, kayekikimii Deivid kawanama kuwona bo,

‘Awaki kiiravine dam bi dam nuwanuwadi sapughupughu, bi wawaya sitarapiri kawakawa God wiivaviyenina kiiravine?’

²⁶ Kubura kana kiikiwawo da kadi wiinaghowana sinitaghomidi sinakabunagha, bi Bada siniaviyeni yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** yawata sinirouwa.’

²⁷ Wonawaghata Herod, Pontis Pailat, da kubuve makamakedi da Isrel damdi yawata mmko kwanatuna kamone sivitaghomidi da Yesu, yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina, siviaviyeni, touna na tam, yam Wiivinevinegha. ²⁸ Toudi awaki sibera na tam yam maragata da yam wiina naghove waghata kunuwagiurenina iyatubugha. ²⁹ Wasina katana, Bada, yadi wonawinaghanaghara kuwaiyana da yam wiitamamariyana maragata kuveremii da mayitepamii sinatora bi wonam kanadimeni. ³⁰ Bi imam kukoghasi

da wawaya kuniyawiiidi bi yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina Yesu waghawaghane **berakayowiiwiiyaka** da matakira ghamadi kunabera.”

³¹ Sirupari ikovi bi meko gawarine sivitaghomidi na barena ivinukenuke. Bi Kanuma Kabikabikuwayina ivi-bonuvidi, na noko raghanine sidagu da ere sinitoradi God wonana siyadimedimeni.

Wiigeruwana damdi yadi sawara debae sitoura

³² Wiigeruwana damdi tupadi nuwanuwadi bi yadi noghota na tanagha. Bi getana iyyabo iyawona da yana sawara na touna rapenena, bi gegha, yadi sawara tupadi na debae siyatutoura. ³³ Bi God yana wiiwiita ghamana toudi biiyadi iragata da ivimiiseyedi, na **apasol** siyimaghamaghatara da Bada Yesu raboboma igeghomiiri. ³⁴ Bi kamodiye na getana iyyabo gomagomarina, basuna iyyawogha bare bo tanawa rapediye na siyiigimona bi manena ³⁵ apasol siyavereveredi da turaturadi gomagomaridi siyarerereyedi.

³⁶ Bi tomogha tana, kana waghawagha Jousep, kana dam Livai bi yana kubura Saipras, bi touna apasol sikwatuveni Banabas, (waghawaghana basuna *Wonawiiyoyowana wawayina* mma bada naboni ibera). ³⁷ Da tanawa rapene na ivigimoneni bi manena ikabi ipiikeni da apasol iveredi.

5

Ananaiyas da Sapira

¹ Wasina tomogha tana kana waghawagha Ananaiyas, da wavinena Sapira yawata, yadi tanawa bada pinimina sivigimoneni. ² Bi wavinena yana wiiwaghasine na Ananaiyas manena muduna ikabigudu touna kiiravine bi muduna ipiikeni da **apasol** iveredi. ³ Bi Pita iwona bo, “Ananaiyas, awaki kiiravine kuviwaghasina da **Seitan** nuwanuwam ivibadeni bi Kanuma Kabikabikuwayina kuviyabeni bi yam tanawa manena muduna kukabigudu kiiravimve? ⁴ Tanavina tam rapemve bi muriye kuvigimoneni; bi kuvigimoneni ikovi murine na manena na tam yam mane, yam kayowane kuyabera. Awaki kiiravine mmko berana berona kubera? Gegha wawaya biiyadi kawagha kuyiyabana, bi God biidi kwiiyaba!” ⁵ Raghanina Ananaiyas mmko sisiyina iwaiyaneni na yaininagha ibeku iyowogha da irabobo. Wawaya tupadi awaki itubugha bi siwaiyaneni na naghara ikabikirakiyedi. ⁶ Wasina bi, yaraga simiiririya da tubuyina sigere bi sikawari sikanibu da sidogu.

⁷ Geraghani gurina* bi murine na wavinena irughu bi geiyakovi da awaki itubugha. ⁸ Na Pita wasikena ivitarakiyaneni bo, “Kuwonegu, tam da Ananaiyas tanawa kovigimoneni na miisanina tupana mma naboni bo?”

Bi wasikena iwona bo, “Eka, wasina miisanina namakatanina.”

⁹ Na iwonabodeni bo, “Metagha konoghosi bi Bada Kanumina Kabikabikuwayina koyaruyaghani? Kita, yaraga iiyawogha moghanem sidogu na siverakanibu matamkete samiimiiri, bi tam bada sinakawarim sinakanibu.” ¹⁰ Na yaininagha wasikena Pita naghone ibeku iyowogha da irabobo. Raghanina yaraga sirughu da sikita irabobo na sikawari sikanibuveni da moghanena ririne sidoguni. ¹¹ Bi wiigeruwana damdi tupadi da kate wawaya mududi mmko berana sisiyina siwaiyaneni na naghara ikabikirakiyedi.

Apasol gubagubagidi korotodi siviyaawiidi

¹² **Apasol berakayowiiwiyyaka** da matakira peyaridi wawaya kamodiye siyaberabera. Bi raghani nonowa na wiigeruwana damdi Solomon yana tupatayina kamone siyitaghomidi. ¹³ Bi ere naghari na getana iiyabo iyika-puvedi, bagune wawaya na siyiyayedi da toudi sigekirakii. ¹⁴ Bi gegha, raghani nonowa na wawaya korotodi siyarughurughu kamodiye, tomotomogha bi wasiwasike sidagu da Bada siyigeruveni na yadi koroto siyiagagu. ¹⁵ Bi apasol yadi bera ghamanakidi kiiravine, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawaridi siyakanikanibu, keda riridiye bi rito da kepana debadiye siyikenedi, da Pita iyapepewa iyanono na memeda mekeyu kawanagha iarogutawanidi. ¹⁶ Bi kate koroto ghamana meyagii gisigisidi Jerusalem ririne bada siyariyeriyeni, bi yadi wawaya gubagubagidi da iiyawogha kanuma beroberodi gwabidiye na siyapiiikedi da tupadi siyawa.

Wawaya apasol sivitupaketowanedi

¹⁷ Noko murine **prist** kiikiwawona babada turaturana iiyawogha, toudi na Sadusis damdi, sinuwakapi kirakii **apasol** biyyadi. ¹⁸ Noko kiiravine sipatumidi da biwa gawarine sitorerughuvedi. ¹⁹ Bi nubabasuve na Bada yana aneya biwa gawarina matamketadi ikabitavedi bi ivinaghovedi sikanibu. ²⁰ Bi iwonededi bo, “Konagho, Bare Kabikabikuwayina garina kamone komiiri bi wawaya biyadi yawa makewaghawaghasina sisiyina tupana konadimeni.” ²¹ Raghani ibori na metagha aneya iwonededi na

* 5:7: 3 hours murine.

sibera. Da sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone bi wiyeveveyana sidaguni wawaya biiyadi.

Raghanina prist kiikiwawona babada turaturana yawata siverakanibu na **Wiigiugerogerora damna** sikasiwiitaghomi nokona Isrel kana babada ghamaghamadi tupadi sipiika dughu kiiravine bi Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi siwonatavedi biwa gawarine da apasol siyapiikedi. ²² Bi raghanine Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu barene sinokanibu, na sikita da apasol gegha nama. Noko biidi siveramagha na sivimaghamaghatara, ²³ siwona bo, “Matamketa guduguduna bi wiikighukighu damdi nama, siyabodaboda. Bi raghanina kakabitaveni na kamone wawaya gegha.” ²⁴ Bi prist babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu yadi bada mmko sisiyina siwaiyaneni na yadi noghota siruragharagha, bi nuwanuwadi siyiteleni da awaki inatubugha.

²⁵ Bi wawaya tana ipiika bi iwonedo bo, “Kowaiyana, tomotomogha biwa gawarina kamone kotoredi na Bare Kabikabikuwayina garina kamone samiimiiri bi wawaya siyevevedi.” ²⁶ Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi gegha tupeyanama Apasol siyarutayinidi siyapiikedi basuna sinaghara kirakii kate bi wawaya akimama siyarouvidi.†

²⁷ Wasina bi apasol sirutayinidi sipiika na Wiigiugerogerora naghodiye sivimiiridi da prist kiikiwawona iyitupawamiwamiredi. ²⁸ Bi touna iwonedo bo, “Sisiya maragasidima kawonemi da gegha Yesu waghawaghane koyiyeveveyana. Bi gegha, kovikawakeeke na yami wiyeveveyana Jerusalem inunuri, bi kate kowiiwiini da Yesu yana rabobo kiiravine koyiwawumii.”

²⁹ Bi gegha Pita, apasol turaturana yawata siwonabodedi bo, “Toumii God kana kabisisireni bi gegha wawaya! ³⁰ Kayekikidam yadi God ibera da raboboma Yesu igeghomiiri iyyabo kiiye kovirorogi da koviraboboni murine, ³¹ bi ikabepi da ririne ivimakeni bi wiibadana ivereni da touna Ki-iwawo bi Wiiwiiyawa, bi mmkodi bera ibera na Isrel damda tana miiriwamira bi yada tamumu tana kabitoura da God noghotataveyana inavereda. ³² Toumii mmkodi bera tupadi matamiima kakita na kiimaghamaghatara, bi kate Kanuma Kabikabikuwayina yawata yimaghamaghatara meko God

† 5:26: Jius wawaya wiirabobona biidi na akimama sarurovi patana da yarabobo; Roum yadi sira kamonena Jius gegha siyiwaghasinidi da wawaya rabobove sinatore bi gegha, da koroto nuwapughupughudi taraghaniye wiiwaghasina gegha bi wawaya sakasunuyi.

ivereyana da wawaya i yawogha sakabikabisisireni na kadi puyo.”

³³ Raghanina Wiigiugerogerora damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi yadi wiina da apasol siyikasunughana. ³⁴ Bi Perisi tana, kana waghawagha Gamariel, touna na gwara kana wiiyeveveyana tomoyina, bi wawaya tupadi yadi kabikuwaya touna biidi, na Wiigiugerogerona damna kamonama igeghomiiri iwonyaragha da apasol bare kamoma siyikanibuvedi kubuve raghani gisina siyama. ³⁵ Wasina bi Gamariel, Wiigiugerogerora damdi iwonedo bo, “Isrel turaturagu, kovinuwanoghonoghotu yapora muriye da awaki konabera mmkodi tomotomoyidi biidi. ³⁶ Rorowainagha tomogha tana kana waghawagha Tiyodas igeghomiiri bi iyawonawona da touna na bada ghamana tana, bi tomotomogha yadi 400 sivigeruveni na sikivini; bi gegha da sikasunuyi na kana kiviivina sivivera bogabogae da awaki iyabera na imomogha. ³⁷ Bi touna murine na Galili tomogha tana kana waghawagha Jiudas, bi sensis raghanine igeghomiiri bi yana wawaya ivinaghovedi da Roum babada biiyadi siyaviya. Bi touna bada sikasinuyi na kana kiviivina siviverabogabogae. ³⁸ Noko biidi, tagu iikatayimi, da mmkodi tomotomoyidi kokabitoredi bi kokuyovedi sinanagho! Memeda toudimani yadi noghotama mmkodi bera saberabera na katara sinakovi. ³⁹ Bi memeda mmkodi noghotu God gwabinama sipiika, na gerubana da kate konageiwayidi; bi gududi konibageni na konabanana mayemi da tami wosina God koniaviyeni.”

⁴⁰ Gamariel yana sisiya kiiravine Wiigiugerogerora damdi yadi noghotu iwamiri. Na apasol sikwatuvedi sirughu da siwakiwakiridi. Bi sisiya maragasinama siwonedo da gemeyani Yesu waghawaghane siyisisiya maghana, bi siwonatavedi sinagho. ⁴¹ Apasol Wiigiugerogerora damdi sikuyovedi ere nuwamiisedi, basuna God ivineyidi da Yesu kana waghawagha kiiravine siyakabikwarakwara. ⁴² Bi raghani nonowa Bare Kabikabikuwayina garina kamone da bare nunudigha na wara miisena siyiyeveveyana bi siyadimedimeni da Yesu na God yana **Wiivinevnegha Ki-
iwawona.**

6

Wiiwiita tomotomoyidi yadi 7 sivinegha

¹ Mmkodi raghanidiye, raghanina wiigeruwana damdi patana yadi koroto iyaragaragata da Yesu siyigeruveni, na

wiigeruwana damdi iiyawogha na Jius bi Grik gamoma siyisisiya na Jius wadubo iiyawogha Hibru gamoma sisisiyana toudi biiyadi siyagwinigwini, basuna nokodi wawaya iiyawogha mane gabudara nununagha, siyareeregha kwabukwabura biiyadi na Grik kwabukwabura gesiyakitakita yaporidina. ² Na wasina bi **Apasol** yadi 12 wiigeruwana damdi tupadi sikwatu wiitaghomidi bi siwonedni bo, “Gegha iyamitse da God wonana dimana kana kabitore bi mane kana kabirereghana. ³ Noko biidi warewaresimii, tomotomogha miisedi kabikabikarawayidi yadi 7 kamomima kovinegha, iiyawogha na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi bi nuwanuwagiuridi. Da maragata kanaveredi bi mmko bagibagina sinibadeni ⁴ bi toumii wosina na pari bi kate God wonana kana kabikikisidi bi kanadimeni.”

⁵ Wawaya tupadi Apasol yadi sisiya siviwaghasineni na Sitivin sivineyi, tomogha iiyabo yana wiigeruwana God gwabine bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvina. Bi kate bada mmkodi tomotomogha sivinegha Piripo, Prokoras, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikoras (touna Antiyok tomogha. Nikoras touna gegha Jiu bi gegha da Jius yadi kabepapa ivigeruveni). ⁶ Wiigeruwana damdi mmkodi tomotomoyidi sipiikedi Apasol biiyadi, na sirupariyedi da imadi gayamidiye sitoura bi maragata siveredi da bagibagi siyabera.

⁷ Wiigeruwana damdi patana God wonana siyiisisiyena wiikaruveni na wawaya korotodi Jerusalem kamone Yesu sivigeruveni bi kate **prist** korotodi Yesu wiigeruwanina kana wiiveveyana sikabisisireni.

Sitivin sipatumi

⁸ Wasina bi God, Sitivin ivimiiseyena kirakiiyeni na wiiwiita da maragata ivereni na **berakayowiiwiiyaka** da matakira wawaya kamodiye iyabera. ⁹ Bi gegha da Jius mududi siviaviyeni, toudi na kwanatu ghamaghamadi Sairin da Aleksandriya tomotomogha bi **Kabepapa Barena** kana waghawagha, Gemuriye Wiibagubagurana kana babada, bi mududi na Silisiya da Eisiya damdi. Mmkodi tomotomogha sivimatipo da Sitivin teya siyigamowana, ¹⁰ bi gegha, gerubadi da awaki Sitivin iwonedni na siyawonabodeni basuna yana nuwagiura igekirakii bo Kanuma Kabikabikuwayina mekoma iyiisisiyana.

¹¹ Na tomotomogha mududi wiikowoye sivitamariyedi da siyyaba siyawona bo, “Toumii kawaiyana da Sitivin, sisiya berodima Mosis da God ivigibogha berovedi.”

¹² Mmko kedane na toudi wawaya nuwanuwadi sipiro, dogadogara da gwara wiiveveyana damdi yawata, na

tupadi Sitivin sikabitawani bi sitayitayini sinagho Wiigiugerogerora babada biiyadi,¹³ wasina bi wawaya mududi sirutayinidi sirughu da wiiyaba sisiyidi siyabera. Wawayidi siwona bo, “Mmko tomoyina nonowa sisiya berodi iyisisiyana Bare Kabikabikuwayina da Mosis yana gwara kiiravidiyeye; ¹⁴ kiiravine kawaiyana iwona da mmko Nasaret tomogha Yesu, Bare Kabikabikuwayina inakourika bi kate yada kiki mekodi Mosis, nosinosidanakim iviyevevedi bi siviyeveveda na inawamira.”

¹⁵ Wawaya tupadi **Wiigiugerogerora damna** kamone Sitivin sikitarukunukunuveni bi sikita da mayiyina na ware aneya mayiyina naboni.

7

Sitivin yana sisiya Jius babada biiyadi

¹ Wasina bi **prist** kiikiwawona Sitivin ivitarakiiyaneni bo, “Mmkodi wawu sisiyidi wiisuwona bo gegha?”

² Na Sitivin iwona bo, “Warewaresigu bi tamagunakim, yagu sisiya kowaiyana. Muriye da nosidanaki Abraham iyanagho Haranne iyamaka, bi patana Mesapotemiyane iyamakamake, na God Kiidamo Kirakiina irumaghatara touna biidi, ³ bi iwoneneni bo, ‘Yam kubura da yam rakaraka kuyovedi bi kunagho da gawara tana meko aniyevevemna nabo.’ ⁴ Na Abraham noko gawarina ikuyoveni, bi inagho Haran kwanatune imakewiipikapika. Bi tamananaki irabobo murine, na God ivipora mmko kuburine iyamaka meme kata tamakamakena.

⁵ Noko raghanine God getana tanawa iyavereni da iyirapeneni, getana pinimarurunana, bi ivisuwona da muriye na Abraham da nosinosina tanavina inaveredi da sinirapeneni, bagune noko raghanine na gegha ere natunatuna. ⁶ Muriye na God, Abraham mma naboni iwoneneni, ‘Nosinosim na kubura wiibate sinibaretaya mekona gegha rapediya. Bodu 400 kamodiye na noko kuburina damdi sinakabidi da kiiravidiyeye sinabagibagi bi bada sinitupaketowanedi. ⁷ Bi raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi dam siyabagibagiyedina gwabidiye anakabi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sinapiika mmko gawarine sinakabepegu.’ ⁸ Wasina bi God wiiwaghasina maragasina makamakena Abraham yawata sibera, kana matakira na **sinibori**. Na raghanine Abraham natuna Aisik itubugha, bi gabudara 8 sikovi murine na mayinagha matabekana

iboritaveni, muriye na Aisik natuna Jeikap bada mayinaghona matabekana iboritaveni bi Jeikap natunatuna yadi 12 bada mayinaghodi matabekadi iboritavedi. Mmkodi totomoyidi na nosinosidanakim.

⁹ Jeikap natunatuna tiiduru Jousep sinuwakapiyeni na wiigimona damdi biiyadi sivigimoneni naboni wiibagubagurana da sinaveni Ijptma. Bi gegha da God na Jousep gwabine ¹⁰ na raghanina wawaya nuwapoya siyaverevereni na iyiiwiiteni, God nuwagiura ivereni bi ibera da Ijpt kana kiiwawo ikabikuwayeni, na kiiwawona, Jousep itore da Ijpt kana wiibadana bi kate yana bare tupana.

¹¹ Wasina bi kapoe Ijpt da Kenen kuburidiye itubugha, na wawaya siyakabikabikwarakwara kirakii, bi Jousep warewaresina, touda nosinosidanakim sigomara da kam gegha. ¹² Bi raghanine Jeikap iwaiyana da Ijptne kam iyamakamake, na nabo natunatuna iviporadi, touda nosinosidanakim da kam mududi siyagimona. Nokona yadi wagawaga dagudaguna sinagho Ijptma. ¹³ Bi raghanina yadi wagawaga wiibatane siveramagha nabo kam siyagimona magha, na Jousep warewaresina biiyadi ivimaghmaghatara da touna iiyabo, na Ijpt kana kiiwawo, Jousep yana rakaraka akovidi ikabi. ¹⁴ Wasina bi Jousep wara idaru tamananaki Jeikap da yana rakaraka tupadi biiyadi iwonedidi da sinapiika Ijptma. Bi noko raghanine na wawaya tupadi yadi 75. ¹⁵ Na Jeikap iyowogha inagho Ijptma, kubura meme muriye, touna da natunatuna nosinosidanakim sirabobo. ¹⁶ Na tubuyidi sikawara siveramagha Sikem kwanatune da karawaga akima kakokakone sibanina name sitoredi, meko Abraham ghuyoghuyone Hamo natunatuna gwabidima igimonina.

¹⁷ Raghanina God yana wiisuwona Abraham biidi itore da awaki iyabera na gabudarina iyitutukabikabi, na yada wawaya Ijpt kamone sivituwawiipeyara da nada yadi koroto iragata kirakii. ¹⁸ Wasina bi kiiwawo wouna idagu Ijpt kuburina iyibadeni, touna Jousep geiyakovina. ¹⁹ Touna yada wawaya iyiyabedi bi nosinosidanakim iyiiikayotaketowanedi. Bi iberadi da natunatudi pepeyidi woudi siyitavena kanibuwana da siyarabobo.

²⁰ Noko raghanine na Mosis itubugha, bi simirina God matane na ivikomerowana kirakii.* Nawaravi aroba kamone taghununanaki wiikowoye bare kamone sikoyayi.

7:9: Gen 37:28, 39:2,21 **7:10:** Gen 41:39-41 **7:11:** Gen 42:1,2 **7:14:** Gen 45:9,10,17,18 **7:15:** Gen 46:1-7, 49:33 **7:16:** Gen 23:3-16, 33:19 **7:17:** Exo 1:7,8 **7:19:** Exo 1:10,11,22 **7:20:** Exo 2:2 * **7:20:** Mmkona Grik yadi sisiya wiigayagaya meko yawonawona da Mosis ivikomerowana da awaki patana.

²¹ Bi raghanina sitorekanibuveni maghatare, na kiiwawo natuna wasike ikabi da iyabiyi bi ikoyayi naboni touna wosina natuna. ²² Bi Ijipt damdi yadi akowa tupana Mosis siviyeveveni na yana sisiye da yana beraye na touna ivi-maragata kirakii.

²³ Muriye, raghanina Mosis kana bodu 40, na noghota ikabi da touna wosina yana rakaraka, Isrel damdi iyaru-bodadi. ²⁴ Na yana pepewa kamone ikita da Ijipt wawaya tana Isrel tomogha iyikayotaketowaneni na kana babara ikabi, da Ijipt wawaya ikasunuyi da biwa ivereni. ²⁵ Mosis inoghosi da touna wosina yana wawaya akowa siyakabi da wiiyawiiidi kiiravine na God ivipora da gesiyibagubagurana Ijipt damdi kiiravidiye, bi gegha da gesiyakovina. ²⁶ Raghani ibori, na Mosis, Isrel tomotomogha bata ikitadi siyirouwa na iberatowoyi da yadi wiirouwa siyakabitore bi nuwaruriri siyakabi. Na iwona bo, ‘Turaturagu, tami na rakarakami, bi awaki biidi kwiirouwa kabivivirana?’

²⁷ Bi gegha da tomogha meko kwiinana iyarurouvi na Mosis irubukiitaveni bi iwona bo, ‘Iiyabo itorem da kuni-bademii da kunitupawamiwamiremii?’ ²⁸ Bi yam wiina da kunakasunuyigu ware raviravi Ijipt wawaya kukasunuyina naboni bo?’ ²⁹ Raghanina Mosis noko sisiyina iwaiyaneni na inaghara da Ijipt ikuyoveni bi iverataveyana inagho ivikuburawiiibata wawaya Midiyan kubure imakae. Name iyamakamake da muriye na Midiyan wasike irawayi da natunatuna tomotomogha bata situbugha.

³⁰ Bi bodu 40 sikovi murine, na raghani tana mayabe Sainai Koyana ririne aneya irumaghatara touna biidi, kana kita ware keyama gweyurina naboni kiikiiruku basunama iyapiipiika. ³¹ Raghanina Mosis noko ikita na inokena kirakiiyeni na inagho wiitupo da kiikiirukuna iyakita. Wasina bi Bada God gamona iwaiyaneni iwona bo, ³² ‘Taguna nosinosiminakim yadi God, Abraham yana God, Aisik da Jeikap yadi God.’ Na Mosis noko sisiyina iwaiyana na idagu iyakirokiroro bi inaghara kirakii na geiyakayogagawa da iyakitana.

³³ Wasina bi Bada, Mosis iwoneni bo, ‘Kam kayeturababara kabitavetaveyena basuna tanawa meme kwamiimiiri na Kabikabikuwayina. ³⁴ Tagu akita da metagha Ijipt damdi yagu wawaya sikayotaketowanedi. Bi yagu wawaya yadi kabikwarakwara kamone siyakabikabida na awaiyana na ayowogha da aniyawiiidi. Na kata kuwaiyana, Tagu aniporam kunaveramagha Ijiptma da kuniwiitedi.’ ”

³⁵ Wasina bi Sitivin ivisisiya wiikaru iwona bo, “Mmko tomoyina, Mosis na tomogha waghassina Isrel damdi sivilinighiighiiyeni raghanina siwona bo, ‘Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?’ God, Mosis idaru da aneya meko irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakararakasina kamone na yana wiiwiitama iyibadedi bi Ijipt damdi yadi wiibadanama iyyawiidi. ³⁶ Bi **berakayowiiwiiyaka** da matakira name Ijiptne ibera bi ivinaghovedi sikanibutaveyana bi kate Yegii Idurine da kate mayaba kamone bodu 40 siyamakamakena raghanine.

³⁷ Mmko Mosis na, mayimayiyina bada Isrel damdi iwonedo bo, ‘God, **peroveta** tana kiiravimiye inavineyi tamimani kamomima, ware ivineyigu na naboni wonana anisisiyeni tami biiyadi.’ ³⁸ Mosis na Isrel damdi yawata raghanina mayabe sivitaghomidina, touna nama nosinodanakim yawata, bi kate aneya yawata iiyabo ivisisiya touna biidi Sainai Koyana debane. Bi name God wonana makewaghasinina ikabi da iytowawoneni touda biiyadi.

³⁹ Bi gegha da nosinodanakim gesiyakabisisirenina, toudi sivilinighiighiiyeni bi siwiini da siyaveramagha Ijiptma. ⁴⁰ Raghanina Mosis, Sainai Koyana debane na toghanaru Eron siwoneni bo, ‘Mosis iiyabo Ijipt kuburama ikabikanibuvada, na gekayakovi da touna meme, na tam kiiravida tarabiibiisaka kunaberadi da toudi god bi sininaghoveda.’ ⁴¹ Na noko raghanine tarabiibiisaka sibera da yadi god, kanakita ware kau natuna makina naboni bi sisuwari da awaki imadima siberana noghosine sikam kepokepo. ⁴² Na God imiirikubutedi bi ivitamariyedi da kewokewo, gabudara da matu abame siyapepetedi, metagha peroperoveta God wonana buka kamone sigirumina naboni, iwona bo,

‘Isrel dammi, bo gegha ribiribi koyunugha koyagibu da koyasuwariguna,
raghanina bodu 40 mayabe koyamakamakena?’

⁴³ Tami yami god Molek[†] yana kiregoru kokawari,
bi kate Ripen[‡] gubana yami kewokewo godna,
nokodi sawara mekodi kobera da koyapepetedi.

Na wawaya aniporadi da yami kuburama sinakabitavemi
bi sinanavemi kubura rabarabae Babilon bi nabo.’ ”

7:35: Exo 2:14 **7:36:** Exo 14:21; Num 14:33 **7:37:** Deu 18:15,18 **7:38:** Exo 19:1–20:17 **7:40:** Exo 32:1 **7:41:** Exo 32:2-6 [†] **7:43:** Molek touna gabudara da abama godna Kenen damdi kiiravidiye. [‡] **7:43:** Ripen touna tuuwara kana waghawagha Saten godna Ijipt damdi kiiravidiye.

⁴⁴ Sitivin ivisisiya wiikaru bo, “Nosinosidanakim, raghanina mayabe siyamakamake na God yana gwabiyana kiregoruna sikawari, God, Mosis iwoneni da metagha iyabera, bi kitana ware God, Sainai Koyana debane guba Mosis iviyevenina naboni. ⁴⁵ Muriye raghanina Josuwa nosinosidanakim ivinaghovedi bi God yana wiiwiitae mmko kuburine iyawogha mma siyamakamake na sigeiwayidi, bi God yana gwabiyana Kiregoruna mabo sikawari sipiika, bi mma imakae patana da kiiwawo Deivid yana raghaniye.

⁴⁶ Na God yana wiina ghamana na Deivid, noko biidi God ivibabiini da iyiwaghasineni bi bare God kiiravine iyayoghani da kamone iyamake meme Jeikap nosinosina Isrel damdi siyakabepepi. ⁴⁷ Bi gegha Deivid natuna Solomon touna Kabepepa Barena iyoghani.

⁴⁸ Bi gegha, God Kiidamo Kirakiina, gewawaya imadima bare sayoghana na kamodiye iyamakamakena, ware naghove waghata peroveta igirumana naboni da Bada iwona bo,

⁴⁹ ‘Abama na yagu wiikiiwawo gawarina meme anamake bi anibada,

bi kubura na kayegu kana kepana.

Na awaki barena kiiraviguve konayoghani?

Tami gerubana gawara miisena kiiraviguve konabera da aniyawitaveyana.

⁵⁰ Basuna Tagumani bera tupana

abama kamone da kubure debane abera.’ ”

⁵¹ Wasina bi Sitivini ikidi iwona bo, “Tami nuwanuwami sikotakii! Bi God gegha koyakabikabi sisirenina bi tainami sipota da yana sisiya gekoyawaiwaiyana. Tami Kanuma Kabikabikuwayina kwiiaviyeni, ware nosinosiminakim sib-erana naboni. ⁵² Nosinosiminakim peroperoveta tupadi God iviporadi toudi biiyadi na sivikayotaketowanedi. Bi kate peroperoveta iyawogha naghove waghata siwonakasi-yaragha da Keriso, Wiitamariyana kiimatanina iyapiika na sivikasunughana. Bi raghanina ipiika na kana puke kokabi bi kokasunuyi. ⁵³ Tami wosina God yana gwara kokabi, meko aneya ivitowawoneni nosinosidanakim biiyadi bi gegha da gekoyakabi sisirenina!”

Sitivin akimama sikasunuyi

⁵⁴ Raghanina Jius babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi nighodi sivitaragiigiiyana Sitivin biidi. ⁵⁵ Bi gegha da touna Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi, na ikayogagawa abame da God yana kiniwa ikita, bi kate Yesu gawara kabikabikarawayine iyamiimiiri

God katiiyane. ⁵⁶ Wasina bi iwonedni bo, “Kowaiyana, Tagu akita da abama itamotatara, bi **Wiisuwona Tomoyina** gawara kabikabikarawayine yamiimiiri God katiiyane.”

⁵⁷ Bi gegha Jius babada sirukwatu gwaru bi tainadi sigudubodaboda bi sidabuririyi Sitivini biidi. ⁵⁸ Da sitainakwarokwaro kwanatu sikanibutaveni bi sidagu aki-mama siyarurouvi; Tomotomogha iiyawogha siviwawu na kadi kwama wowodiye sikabitavetaveyana da tomogha yaragina, kana waghawagha Sol kayekunukunune sitoura da iyakoyagha.

⁵⁹ Raghanina Sitivin akimama patana siyarurouvi, na mma naboni irupari, “Bada Yesu, kanumigu kabi.” ⁶⁰ Wasina bi ivituwapore oghogheyana bi gamo ghamanama irukwatu iwona bo, “Bada, mmko tamununama gearo kunavered-ina.” Bi mmko naboni ivisisiya murine, na nuwanuwana iwapa.

8

¹⁻² Bi mmkodi bera situbugha na Sol matanama ikita na iviwaghasina da Sitivin sikasunuyi. Jius babada Sitivin sika-sunuyi bi murine, na tomotomogha iiyawogha God siyak-abekabepepi, na mududi siduu siyapa kirakii bi tubuyina karawaga epamana bonayine sitore.

Sol idagu wiigeruwana damdi iyikayotaketowanedi

Noko gabudarina mayimayiyine na wawaya sidagu wiigeruwana damdi siyikayotaketowanedi mekodi Jerusalem kamone siyamakamakena, na tupadi sivivera bogabogae meyagii mududiye Jiudiya da Sameriya kuburidiye. Wasina **apasol** kawagha Jerusalemne simakae. ³ Bi Sol na iyi-imatipo da wiigeruwana damdi iyakasiwiiberodi. Na bare nunudigha iyirughukanibu da wiigeruwana damdi, tomotomogha da wasiwasike iyatayitayina kanibuwana bi biwa gawarina kamone iyatoretoredi.

Piripo Wara Miisena Sameriya damdi biiyadi idima

⁴ Wiigeruwana damdi iiyawogha Jerusalem sikuyoveni na sinagho kubura bi kubura, Yesu Warana Miisena siyadimedimeni wawaya biiyadi. ⁵ Bi Piripo inagho kwanatu tana Sameriya kubura kamone da God yana **Wiivinevengha Kiiwawona** kiiravine wawaya biiyadi iyadimadima. ⁶ Raghanina wawaya, Piripo iyadimadima na siwaiyaneni bi kate **berakayowiiwiyaka** iyaberabera sikita, na yadi noghota tanagha bi yana sisiya siyawai-waiyana wiimasi. ⁷ Basuna Piripo na kanuma beroberodi

wawaya gwabidima iyarurukwavina na siyakabikabida bi siyakanikanibu. Bi kate bada wawaya sinidi raborabobodi da digadigadi iyiiyawii. ⁸ Na wawaya noko kwanatuna kamone svinuwamiise kirakii.

Saimon kiikirapuna

⁹ Wasina bi tomogha kana waghawaga Saimon noko kwanatuna kamone iyamakamake bi raghani iguri iyiki-irapu, na Sameriya damdi awaki iyaberabera na siy-isokoveni. Bi nonowa na iyatoretoregeegeeyeni da touna wawaya ghamana. ¹⁰ Wawaya tupadi, babada bi iyowogha inagho wawaya wota, yana sisiya siwaiyana wiimasiyeni bi siwona bo, “Mmko tomoyina na God yana sawariyonayona maragasina meko sakwatuveni da Maragata Ghamana!” ¹¹ Raghani gurina yana wiikiirapu siyisokoveni na noko biidi siyawaiwaiyanena wiimasiyeni. ¹² Bi raghanina Piripo, God yana wiibadana da Yesu Keriso kana waghawagha Waradi Miisedi toudi biiyadi iyadimadima, na yana sisiya sivigeruveni da ibabataitodi, tomotomogha da wasiwasike. ¹³ Saimon touna wosina bada ivigeruwana da ibabataito. Bi idagu Piripo iyakivikivini meghamegga iyanonona bi iyisokovena kirakiiyeni basuna ikita da Piripo, matakira da **berakayowiiwiiyaka** iyaberabera.

¹⁴ Wasina raghanina **apasol** Jerusalem kamone siwaiyana da wawaya korotodi Sameriya kubura kamone God wonana sivigeruveni, na Pita da Jon siviporadi toudi biiyadi, ¹⁵ bi raghanina apasol nama siverakanibu, na sirupari da God, Kanuma Kabikabikuwayina iyipora nokodi wiigeruwana damdi woudi biiyadi; ¹⁶ basuna Kanuma Kabikabikuwayina genada iyayowogha da wiigeruwana damdi woudi iyibonovidina, toudi Bada Yesu waghawaghane kawagha siba-bataito. ¹⁷ Wasina bi Pita da Jon imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye sitoura na God, Kanuma Kabikabikuwayina ivipora toudi biiyadi.

¹⁸ Wasina bi raghanina Saimon ikita bi apasol imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye siyatutoura na Kanuma Kabikabikuwayina wawaya iyibonuidi, na Pita da Jon manema ipuyodi ¹⁹ bi iwonedo bo, “Mmko maragasina tagu bada koveregu, da iiyawogha gayamidiye imagu ana-toura na Kanuma Kabikabikuwayina sinakabi.”

²⁰ Bi gegha da Pita, tomoyina iwoneni bo, “Rubana da God, tam da yam mane iniberomi basuna kunoghosi da rubana manema Kanuma Kabikabikuwayina kunagimoni, meko God yavereyanawota wawaya biiyadi! ²¹ Bi getana kam-reregha mmko bagibagina kamone, basuna nuwanuwam God matane na gerotomaninana! ²² Noko biidi yam noghota

beronama kumiiri karonna, bi Bada biidi kurupari da, rubana memeda yam noghota berodima inanoghotatavem!
²³ Kiiravine akovi da tam kunuwakapi bi kate noghota berona yibadem.”

²⁴ Na Saimon iwona bo, “Kiiraviguve, Bada biidi korupari, da awaki kowonegu na getagu biidi inatubughana.”

²⁵ Bi raghanina Pita da Jon yadi wiitumaghana sivimaghmaghatara da kate Bada Yesu wonana, wiigeruwana damdi woudi biiyadi sidima ikovi murine, na siveramagha Jerusalemma. Bi raghanina siyaveraveramagha na Wara Miisena wawaya biiyadi siyadimadima, meygii peyaridiye Sameriya kubura kamone.

Piripo, Itiyopiya kana bada ghamana ibabataitoni

²⁶ Gabudara tana Bada yana aneya, Piripo iwoneni bo, “Kugeghomiiri da wareregubugubura yana nawae kunagho Jerusalemma bi warere kedana kunakabi meko iyowogha inagho Gasa kwanatune.” (Kedana kata mmko raghanine na ibubu). ²⁷ Na Piripo itouya iyanono, na kedae Itiyopiya tomogha ikita. Tomoyina na wawaya ghamana noko kuburine bi yana bagibagi na, Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha Kandake* yana moura iyakoyakoyayi. Tomoyina igae Jerusalemma da God ikabepepi ikovi ²⁸ bi iyaveraveramagha na yana seriyot kamone iyamakamake bi **peroveta** Aisaiya yana buka kamonama iyakabikabiyawa. ²⁹ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina Piripo iwoneni bo, “Kunagho noko seriyot na ririnagha kunapepewa.”

³⁰ Na ivera inagho seriyot ririne bi iwaiyana da tomoyina peroveta Aisaiya yana buka iyakabikabiyavi, na Piripo ivitarakiyana bo, “Da awaki kwakabikabiyavi na yana basuna kwakabikabi yapori bo gegha?”

³¹ Wasina bi seriyot badana iwona bo, “Gegha, tagu gerubana warana anakowa yaporina, bi memeda wawaya tana tagu biidi inidebeni na wasina.” Na tomoyina Piripo iwoneni da iyagae iyageru bi yawata siyimakerereghana.

³² Bi God wonana sisiyidi muduna mekodi noko tomoyina ghamana iyakabikabiyawa na mma naboni iwona, “Touna sirutayini sinagho da siyakasunuyi naboni ware sip, da siyirabobo

bo ware nigenige raghanina ghunighunina savoribori, bi yiraborabobona naboni.

Kedana mayimayiyina touna kawana geiyatatarina.

³³ Wawaya siwona wiisinimayamayayi

* **8:27:** Kandake na Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha.
8:32: Isa 53:7,8

bi gewonawaghata debane siyitupawamiwamireni. Bi kayekikina kiiravidiye, na wawaya kate gesinisisiyedina, basuna toudi yana yawa sikabitaveni.”

³⁴ Wasina bi tomoyina, Piripo ivitarakiyaneni bo, “Ku-wonegu, peroveta iiyabo kiiravine yisisiya? Tounamani kiiravine bo wawaya bogae kiiravine yisisiya?” ³⁵ Na Piripo, God wonanama wiiveveveyana idaguni, noko girumina kamonama bi Yesu Warana Miisena ividebeni touna biidi.

³⁶ Bi raghanina kedagha siyanono, na sipiika tenamve, na tomoyina iwona bo, “Kukita, rarima makatanina! Mma kuyababataitogu bo gegha?”† ³⁸ Na tomoyina seriyot badana iwoneni da iyitouramiiriyeni, bi touna da Piripo siyowogha sinagho rarime, bi Piripo tomoyina ibabaitoni. ³⁹ Wasina bi raghanina rarimama sigetaveyana, na Bada Kanumina Kabikabikuwayina yaininagha Piripo ikabitaveni. Na Itiyopiya tomogha Piripo geiyakitamayenina, bi patana nuwamiimiiseye iyanaghonagho basuna God iviyawiini.

⁴⁰ Wasina bi Piripo, Asotas kwanatune irumaghatara bi patana iyanaghonagho na idagu kwanatu nunudigha, Yesu Warana Miisena wawaya biiyadi iyadimadima patana da Sisiriya kwanatune iverakanibu.

9

Sol itubuwamira da Yesu kana kivikivina

¹ Bi noko raghanine, na Sol patana ere nuwaphupughuna iyisisiya bo, “Tagu iiyawogha sigeruwana da Yesu na Bada na anikasunughana!” Na inagho Jerusalemma **prist** kiikiwawona biidi ² bi ivibabiini da pepa iyagiruma siyanagho **kabepepa bare** babadidi biiyadi Damaskas kwanatuna kamone. Nokodi pepa kamodiye na prist kiikiwawona maragata, Sol ivereni da wawaya nama iiyawogha noko kuburine, Yesu yana keda sakivikivini bi inabanani na inapatumidi, tomotomogha da wasiwasike bi inanavedi Jerusalemma.

³ Sol nokodi pepa iyouna bi itouya iyanono Damaskasma. Raghanina noko kuburina iyitutukabikabi, na yaininagha gweyura ghamana abamama ikabinamari na yeghanina Sol iveravivireni. ⁴ Na ibeku iyowogha dobodobove bi gamo iwaiyaneni iyisisiya touna biidi iwona bo, “Sol, Sol, awaki biidi kwiikayotaketowanegu?”

⁵ Na Sol iwona bo, “Tam iiyabo, Bada?”

† **8:36:** Giruma mududi kamodiye mmko sisiyina bada sigirumi: “Wasina bi Piripo iwona bo, ‘Memeda nuwanuwam tupanama Yesu Keriso kunigeruvenina, wasina da anababaitom.’ Itiyopiya tomogha iwona bo, ‘Igeruwana da Yesu Keriso na God natuna!’” Bi akowa damdi korotodi sanoghonoghosi da noko sisiyina gegha Luk iyagirumina.

Bi gamona iwonabodeyana bo, “Tagu na Yesu, iiyabo kwiikayotaketowanenina; ⁶ bi geghomiiri da kunagho kunarughu kwanatu ghamana Damaskasma bi wawaya tana name inawonem da awaki kunabera.”

⁷ Tomotomogha iiyawogha Sol yawata siyapeepewa na sinaghara da simiiri waghata da gerubana siyisisiyana. Toudi gamo siwaiyaneni iyisisiya, bi getana wawaya siyakitana. ⁸ Sol dobodoboma imakegeghomiiri; bi raghanina matana sitamotatara, na gerubana da awaki tana iyakita; na turaturana imana sikabi da sivinaghokedari sinagho sirughu Damaskasma. ⁹ Matana sipota kiiravine na gabudara aroba geiyakitawiivera, da getana iyakam bo iyaniuna.

¹⁰ Bi nama Damaskas kamone na tomogha tana wiiwiigeruwanina kana waghawagha Ananaiyas. Na Bada mimeu kamone ikwatuveni bo, “Ananaiyas.”

Na iwonabodeyana bo, “Tagu mma, Bada.”

¹¹ Bi Bada iwona bo, “Kugeghomiiri kunagho Jiudas yana bareye, bi barena na keda sakwatuveni Keda Rotomanina ririne. Bi raghanina name kunaverakanibu na Tasmus tomogha kana waghawagha Sol kiiravine kitarakiyana bi katotawota na tagu biidi yarurupari. ¹² Touna imimeu bi ikita da tomogha kana waghawagha Ananaiyas ipiika da imana debane itoura da rubana inakitamagha.”

¹³ Bi gegha Ananaiyas iwona bo, “Bada, wawaya korotodi noko tomoyina kiiravine siwonegu, bi kate metagha kam kiviivina iyikayotaketowanedi Jerusalem kamone; ¹⁴ bi kate prist babadidi maragata sivereni da mabo iyapiika da iiyawogha tam sakabekabepepim na iyapatumidi.”

¹⁵ Bi gegha, Bada, Ananaiyas iwoneni bo, “Kunagho! Tagu avineyi da kagu waghawagha inakabi inanagho dam wiibata da kiikiiwawo biiyadi bi kate Isrel damdi inawonedi. Basuna Sol na yagu wiivinevinegha tomoyina da inabagibagiyegu; ¹⁶ Tagu wosina na kabikwarakwara ghamadi tupadi inayuna na aniyeveveni basuna touna kiiraviguve na wawaya inawonedi.”

¹⁷ Na Ananaiyas inagho da irughu bare kamove. Bi imana Sol gayamine itoura bi iwoneni bo, “Wareta Sol, raghanina mabo kuyapiipiika na kedae Bada Yesu kukita, na touna iviporagu tam biidi da tam kunakita magha bi Kanuma Kabikabikuwayina inibonuvim.” ¹⁸ Yaininagha sawara ware ighana yadadi Sol matanama siririgha na rubana ikitawimasi magha. Na igheghomiiri da ibabataito, ¹⁹ bi ikam ikovi na yana maragata iveramagha.

Bi Sol gabudara viya wiigeruwana damdi yawata Damaskas kamone simakae. ²⁰ Bi yaininagha idagu **kabepepa barediye** iyadimadima Yesu kiiravine, iyawonawona bo, “Yesu na God Natuna.” ²¹ Bi wawaya iiyawogha yana dima siwaiyaneni na sivisokoveni, na sivisisiya kabivivirana bo, “Bo gegha mmko tomoyina iiyabo Jerusalem kamone Yesu kana kivikivina iyikayotaketowanedi? Bi kanoghosi da noko berana mayimayiyina kiiravine mabo ipiika, da kivikivina inapatumidi bi inakabidi inaveramagha **prist** babadidi biiyadi Jerusalem kamone da biwa sinaveredi.” ²² Bi gegha da Sol yana dima ibera da ivimaragata kirakii, bi wonawaghata ividebeni toudi biiyadi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**, na Jius iiyawogha Damaskas kamone makamakedi gerubadi da yawata siyikawakereyana.

²³ Gabudara viya sikovi murine, Jius babada nama sivigiugerogerora da Sol siyakasunuyi, ²⁴ na gabudara da nubabasu nokodi Jius, kwanatu matamketa nunudigha siyaruruwiitete,* da raghanina Sol siyakita na siyakasunuyi, bi Sol yadi wiigiugerogerora noghosina nada iwaiyaneni. ²⁵ Na noko biidi nubabasuve, turaturana† mududi iriga ghamana kamone suveni bi kwanatu garina taraboginagha sivionayi iyowogha kubuve.

Sol Jerusalem kamone

²⁶ Bi raghanina Jerusalemma iverakanibu, na ikayoveni da kivikivina iyirukapuvendi; bi gesiyigeruwana da wiisuwona touna Yesu kana kivikivina, na sinaghareni. ²⁷ Bi gegha, Banabas yana wiiwiitama, na ikabi inagho **apasol** biiyadi, bi iwonedi da metagha Bada kedae irumaghatara Sol biidi da kate ivisisiya touna biidi. Bi kate metagha Sol Damaskas kamone geiyanaghara bi Bada kiiravine idima. ²⁸ Wasina bi yawata simake patapata bi Jerusalem sipepewa wiikēnavivireni, naghara gwabine gegha bi Yesu waghawaghane iyadimadima. ²⁹ Touna iyisisiya bi kate bada Jius damdi iiyawogha Grik gamoma siyisisiya na yawata siyiikawakereyana, na noko biidi keda sivinogha da siyakasunuyi.

* **9:24:** Kwanatuna ghamana Damaskas na kana matamketa peyaridi bi kana papa na igekirakii bi akima tupatupadima sibera. Noko raghanine kwanatu peyaridi sipapa wiikēnavivireni da wawaya kamodiye kadi aviya gwabidima siyababaredi. † **9:25:** Mmko yisisiyeni na wawaya iiyawogha Sol iviwiitedi simiiri karonu da Yesu kana kivikivina.

³⁰ Raghanina wiigeruwana damdi mududi mmko siwaiyane-
neni, na Sol sirutayini siyowogha Sisiriyama‡ da wagagha
sivipora inagho Tasusma, yana kwanatu waghate.

³¹ Wasina bi wiigeruwana damdi Jiudiya, Galili da
Sameriya kubura kamodiye nuwaruririye simakae;
bi Kanuma Kabikabikuwayina ikasepepidi da yadi
wiitumaghana ivimaragata. Na yadi koroto iragata
kamokamogha bi Bada sikabikarawayena kirakiiyeni.

Pita inagho Lida da Jopa meyagiidiye

³² Raghanina Pita iyapeepewa kubura bi kubura, na
inagho Yesu kana kivikivina biiyadi da iyarubodadi
Lida meyagiine makamakedi. ³³ Name tomogha kana
waghawagha Aineyas ibanani, bi tomoyina kayena sirabobo
da gerubana yana kepanama iyamakegeghomiiri da
bodu 8 sikovi. ³⁴ Pita iwona bo, “Aineyas, Yesu Keriso
iviyawiim; Geghomiiri bi yam kepana kunoku.” Yaininagha
igeghomiiri. ³⁵ Wawaya korotodi Lida meyagiina kamone
da Seron ruwiipikapikane, Aineyas iyawa sikita na Bada
sivitumaghaneni.

³⁶ Name Jopa meyagiina kamone na kivikivina wasike tana
kana waghawagha Tabita, (waghawaghana Grik gamodima
na Dokas). Raghani nonowa bera miisedi iyaberabera
wawaya biiyadi bi kate moyamoyakidi iyiiwiitedi. ³⁷ Bi
wasikena igubaga da irabobo, na tubuyina sikabununayi
bi bare tupayarayne kiidamove kamone sitore. ³⁸ Bi Lida
meyagiina na Jopa meyagiina ririne, geiyarabarabana noko
biidi, raghanina kivikivina siwaiyana da Pita name, na
tomotomogha bata siviporadi da siyawoneni bo, “Rubana da
kuyapiika yaininagha toumi biiyadi.”

³⁹ Na Pita, igeghomiiri da tomotomoyidi yawata sinagho.
Bi raghanina siverakanibu, na sirutayini sigae tupayaragha
kiidamove. Kwabukwabura korotodi nama Pita sigwag-
wari, siyaduudu bi kwama da gara mududi mekodi Dokas
yawayawiine siyamakamake raghanine kiiravidiye ibera na
siyiyeveveni. ⁴⁰ Bi Pita tupadi ivibabiidi da tupayaragha
siyakanibutaveni, wasina bi ivituwapore oghogheyana da
irupari; bi irupari ikovi na imiiriwamira wasikena rab-
orabobona biidi bi iwona bo, “Tabita, geghomiiri.” Na
wasikena matana sitamotatara, da Pita ikitani na ike-
nageghomiiri. ⁴¹ Pita imana ikoghasi da wasikena imana
ikabi bi itaina wiigeghomiiri. Wasina bi wiigeruwana
damdi da kwabukwabura ikwatuvedi sirughu bi Dokas
yawayawiina bi iviruveredi. ⁴² Awaki itubugha na warana

‡ 9:30: Sisiriya kwanatuna kedagha naghona na yana rabaraba 100 kilomitas
yanono kwanatu ghamana Jerusalem.

Jopa meyagiina inunuri, na wawaya korotodi Bada sivigeru-
veni. ⁴³ Wasina bi Pita, Jopa meyagiine gabudara peyaridi
tomogha kana waghawagha Saimon yawata simakae, bi
tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima
gara iyaberabera.[§]

10

Pita da Koneriyes

¹ Sisiriya meyagiina kamone na tomogha tana kana
waghawagha Koneriyes, bi touna Roum aviya badana, bi
kate iyo tomotomogha yadi 100, damna sakwatuveni da
Itali wiirouwa damna kadi bada ghamana. ² Touna patu-
patutuna, bi yana rakaraka yawata God siyakabekabepepi.*
Yana nuwavereyana iragata kirakii wawaya moyamoyakidi
biyadi bi raghani nonowa God biidi iyarurupari. ³ Raghani
tana ravidu gabudare 3 o'klok naboni,† na Koneriyes nogho-
tama ikitarutaveyana da God yana aneya ipiika touna biidi
bi iwona bo, “Koneriyes.”

⁴ Na Koneriyes inaghara na ikitabogaboga bi iwona bo,
“Bada, yam wiina awaki?”

Bi aneya iwona bo, “God, yam pari yinuwamiiseyeni bi
kate yam vereyana wawaya moyamoyakidi biyadi. Toudi
ware suwara gabugabunidi ghabudi miisedi naboni. ⁵ Noko
biidi tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da
tomogha kana waghawagha Saimon bi bada sakwatuveni
Pita sinarutayini sinapiika. ⁶ Touna ivikiiwaga da Saimon
teya samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi rab-
orabobodi bekadima gara yaberabera, bi yana bare na kikire
yegii ririne.”

⁷ Raghanina aneyina ivisisiya ikovi bi ikuyoveni murine,
Koneriyes yana bare kana wiiwiitamariyana yadi bata
bi kate iyo tomoyina wiiwiitamariyina, touna teya God

§ 9:43: Jius yadi noghota kamone na mmko tomoyina na touna dad-
abuna basuna touna ribiribi raborabobodi bekadu ikabitowotowogha (Livitikas
11:39-40). Raghanina Pita mmko tomoyina yawata simakaye na yiyeveveyana
da touna ikabununagha da Jius yadi sira siyakabi wamira na iyiwaghasinedi da
Kubumakamake teya siyirukapwana siyabagibagi. * 10:2: Koneriyes yana
rakaraka yawata na toudi gegha Jius, bi gegha da God siya kabekabepepi naboni
Jius siya beraberana. Raghani mududi sakwatuvedi da God sakumararayeni.
Toudi nonowa Jius yadi gwara sakivikivina, bi gegha da sisinighii da gesiyi
siniborina (Apasol 11:3). Toudi sanagho kabepepa barediye, bi gegha noko
damna kamonena. † 10:3: Mmko nonowa na pari kana raghani, meko Jius
damdi sarupari (Apasol 3:1 kokita wonavereyana tana kiiravine). Koneriyes
memeda bada iyarurupari.

yakabekabepepi na ikwatuvedi sipiika, ⁸ bi awaki tupana iwonedni ikovi murine, na iviporadi sinagho Jopama.‡

Pita noghotama ikitarutaveyana

⁹ Raghani ibori, gabudara yubasune naboni na mmkodi tomotomogha Jopa meyagiina siyitutukabikabi, bi noko raghanine Pita igae bare kubuve da iyarupari. ¹⁰ Bi vitonana irabobo da yana wiina awaki iyakam; Wawaya patana kam siyakabikabikuya, na touna nuwanuwana iwapewapeni na noghotama ikitarutaveyana: ¹¹ Da taraboga abame ikita da sawara tana iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruve na ware wawaya siyakabiwiiteka bi iyayoyo kubure. ¹² Bi beberina kamone na ribiribi bogaebogae kayedi ruwaruwamiighate, bi kate ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi. ¹³ Wasina bi gamo iwoneni bo, “Pita; geghomiiri, kunugha bi kunakam.”

¹⁴ Bi gegha Pita iwona bo, “Gegha, Bada; tagu gerubana noko anabera, Jius yama gwara nunune na gemeyani sawara gemiisedi bo dadabudi ayakamtowogha.”§

¹⁵ Bi gamo, Pita iwonena mayeni bo, “Awaki sawaridi God yawonedni da toudi miisedi, na gekunawonedni da dadabudi.”

¹⁶ Mmko noghotama kitarutaveyana itubugha da raghani aroba, wasina bi beberina yaininagha iveramagha igae abame.

¹⁷ Raghanina Pita patana noghotama kitarutaveyanina basuna iyanuwanuwagiureni, na tomotomogha aroba iya-wogha Koneriyes iviporadi, na Saimon yana bare sibanani, bi matamketa naghone sivituramiiriyedi, ¹⁸ bi sivitaraki-iyana siwona bo, “Mma kiiwaga tana kana waghawagha Saimon Pita yamakamake bo gegha?”

¹⁹ Bi Pita na patana noghotama kitarutaveyanina iyanuwanuwagiurena kirakiiyeni, bi Kanuma Kabikabikuwayina iwoneni bo, “Kuwaiyana, tomotomogha aroba sininoyem. ²⁰ Na geghomiiri, kuyowogha da yawata konanagho kiiravine tagu aviporadi. Bi gekuninoghota bata basuna toudi gegha Jius.”

²¹ Bi Pita iyowogha bi tomotomoyidi iwonedni bo, “Tomogha iyyabo kwiininoyeni na wasina tagu mmakatanina; awaki kiiravine kopiika?”

‡ **10:8:** Jopa yana rabaraba na 53 kilomitas da Sisariyama wareregubugubura yana nawaye. § **10:14:** Memeda Jiu tana ribiribi dadabuna inakabitowoyi bo inakani, na touna God matane na kanume na dadabuna (Livitikas 11). Noko yana basuna toudi gerubana da turadi yawata God sina kabepepi patana da suwara sina gibu da toudi simiise magha.

22 Tomotomoyidi siwonabodeni bo, “Kama bada Koneriyes, touna Roum yadi iyo badana gwabinama kapiika. Touna tomogha kabikabikarawayina, bi God yakabekabepepi, bi Jius damdi tupadi sakabikabikarawayeni. Bi God yana aneya tana ivikatayi na iviyonem kuyapiika yana bareye, da yam sisiya iyawaiyana.” 23 Pita iviwaghasina bi tomotomoyidi iviyonedi sirughu da noko pomne nama siyakena.

Pita, Koneriyes yana bareye

Raghani ibori na ikabununagha bi yawata siyanono, na Jopa meyagiinama wiigeruwana damdi mududi bada yawata sinagho. 24 Wowonama gabudarine na Sisiriya meyagiine siverakanibu. Bi Koneriyes, yana rakaraka da turaturana iviyonedi sipiika da yana bareye Pita siyakoyakoyayi. 25 Raghanina Pita bareye iyiitavenarughuveni, na Koneriyes ipepeta iyowogha Pita kayekunukunune bi ikabepepi. 26 Bi gegha da Pita, Koneriyes itayina wiigeghomiiri bi iwona bo, “Geghomiiri; tagu wawaya wota** tam naboni.”

27 Bi toudi siyisisiya patapata, da sirughu bare kamove na Pita ikita da wawaya korotodi sivitaghomidi. 28 Na iwonedi bo, “Tami tupami kwakovi da toudi Jius yama gwara geiyiwaghasinemii da tami gegha Jiu dammi teya tanirukapuwana bo kanikiiwagemi;†† bi gegha da God iviyevevegu da geananogho da wawaya wapawapa tupadi na dadabudi bo gemiisedina. 29 Na raghanina kuvibabiigu da ayapiika, na apiika bi geayinipuwana. Na kowonegu, awaki biidi kiiraviguve kovibaba na apiika.”

30 Koneriyes iwonabodeni bo, “Rorowagha‡‡ ravidu gabudare, gabudara mma naboni, na yagu bareye ayaruru- pari; raghani tana, tomogha kana gara kabinamanamarina naghoguve ivituramiiriyeni 31 bi iwona bo, ‘Koneriyes, God

** 10:26: God sisiya bagibaginama iwona da touna kawagha tana kabepepi (Exodas 20:3-5, Diutoronomi 5:7-9, 6:13, 10:20; Luk 4:5-8; Revaleison 19:10, 22:8-9 kokitadi). †† 10:28: Noghota ghamana tana meko Jius damdi sasinighiiyeni da gegha kubuna damdi teya siyi rukapuwana na Kubumakamake kam peyaridi sakamkam mekodi Jius sawona da dadabudi, kamdi naboni, ribiribi dadabudi iyuvdi, iyuwa meko tarabiibiisaka biidi sisuwara na bo iyuwa ganigani kamodiye na. Memeda Jiu tana wawaya naboni inirukapuvonina, bo memeda yawata sina kamna, touna dadabuna. Noko naboni na touna, wawaya mududi geinirukapuvdi bo yawata God sina kabepepi patana da suwara inagabuni da touna imiise magha (Livitikas 11). God kata noko marana Jius da kubuna damdi basudiye igigira taveni. ‡‡ 10:30: Jius yadi gabudara noghosina tana kabina, rorowagha na gabudara meko wawaya iyabo noko gabudarine yisisiyana nama kabiyavina sadaguni yavera magha da rorowagha gabudarina sabanani. Bi bariyawa gamodima (English) na meboda roro na raviravi kabiyavina sadaguni yavera magha da roro gabudarina sabanani.

yam pari iwaiyana da yam vereyana wawaya moyamoyakidi biiyadi na ivinuwamiiseyeni. ³² Na tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da Saimon bi bada sakwatuvani Pita sinarutayini. Touna ivikiwaga Saimon teya samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera bi yana bare na kikire yegii ririne.’ ³³ Na yaininagha, yam sisiya awonataveni bi imiise kirakii da kupiika. Noko biidi toumii mma God matane kavitaghomimii, da Bada metagha sisiya iverem na tupadi kunawonemii kanawaiyana.”

Pita yana sisiya

³⁴ Na Pita sisiya idagu iyawonawona bo, “Kata akowa yapori da wiisuwona God, wawaya yakayowiiyayedi da tupadi mayimayiyidi, ³⁵ bi bagune dam bogaebogae bi gegha da iiyawogha God sakabikabikarawayeni bi awaki beradi rotomanidi saberabera na yiwaghasinedi. ³⁶ Tami Wara Miisena God ivipora Isrel damdi biiyadi na kwakovi, da wawaya na God gwabine nuwaruriri sinabanani raghanina Yesu Keriso sinitumaghanenina, bi touna na wawaya tupadi kadi bada, ³⁷ kwakovi da **babataito** warana Jon idimeni ikovi bi murine, na Yesu awaki beradi ghamadi Jiudiya kubura tupane ibera bi dagudaguna na Galiline: ³⁸ tami Nasaret tomogha Yesu kwakovi da kate metagha God, Kanuma Kabikabikuwayina da maragata ivereni; na inagho meygii peyaridiye bera miisena iyaberabera bi iiyawogha **Seitan** yana maragata kamone na iyiyawiidi, basuna God na gwabine. ³⁹ Toumii bera tupadi Jiudiya kubure da Jerusalem kwanatune iberadi bi matamiima kakita na kiimaghmaghatara, wasina bi korosiye situ-paratu da sivrabobo. ⁴⁰ Bi gegha da gabudara wiiarobine, na God raboboma ikabiwiigeghomiiri bi ibera da toumii biiyadi irumaghmaghatara na kakita, ⁴¹ gegha wawaya tupadi siyakitana wasina wiimaghmaghatara dammii kawagha, iiyawogha na God rorowainagha ivinegha katamana, nokona rabobo murine igeghomiirina, touna da toumii yawata kakam da kaniuna. ⁴² Yesu sisiya bagibaginama iwonemii da Wara Miisena wawaya biiyadi kanadimeni, bi kanimaghmaghatara da God, Yesu ivineyi da raghani damone na touna wawaya tupadi yawayawiidi da raborabobodi kadi wiitupawamiwamira. ⁴³ God yana peroperoveta tupadi kiiravine bada sivisisiya. Bi sigiruma siwona da wawaya, Yesu situmaghaneni na waghawaghane tamumu noghotataveyanina sinakabi.”

Kanuma Kabikabikuwayina, kubuna damdi ivibonuvidi

⁴⁴ Raghanina Pita patana iyiisisiya, bi wawaya tupadi iya-wogha wara siyawaiwaiyaneni na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonuvidi. ⁴⁵ Bi Jius wiigeruwana damdi iiyawogha Jopa meyagiinama Pita yawata sipiika na sivi-soko kirakii da God yana puyo, Kanuma Kabikabikuwayina kubuna damdi iveredi. ⁴⁶ Mmko sakovi basuna siwaiyanedi da gamo bogaebogaema siyiisisiya bi God siyakabekabepepi.

Wasina bi Pita iwona bo, ⁴⁷ “Toudi Kanuma Kabikabikuwayina sikabi ware touda naboni. Noko biidi getana iiyabo inigesiyemii da rarimama kana babataitodina.” ⁴⁸ Na sisiya bagibaginama wiigeruwana damdi iwonedo da Koneriyes, yana rakaraka da kate turaturana yawata, Yesu waghawaghane siyababataitodi. Bi muriye na Koneriyes turaturana teya Pita sivibabiini da gabudara viya yawata siyamake.

11

Pita yana bera ivisisiya rutughutughureni

¹ Bi **apadol** da wiigeruwana damdi mududi Jiudiya kubura kamone samakamakena sisiya siwaiyana da kubuna damdi, God wonana siwaiyaneni da bada sivigeruwana. ² Na raghanina Pita igae Jerusalem na Jius wiigeruwana damdi mududi sikini ³ siwona bo, “Tam kunagho kubuna damdi yadi bareye da kate yawata kokam!”

⁴ Wasina bi Pita bera awaki itubugha na tupana ivisisiya rutughutughureni toudi biiyadi. ⁵ Iwona bo, “Raghane Jopa meyagiine ayamakamake na gabudara tana ayarurupari da nuwanuwagu iwapewapeni na amimeu, da sawara tana akita abamama iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruwa na ware wawaya sikabiwiiteka bi iyowogha tagu biidi meme ayamakamakena. ⁶ Bi raghanina arugenara kamone na ribiribi kayedi ruwamaruwa ananamanidi da geanamanidi, ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geanamanidi akitadi. ⁷ Wasina bi gamo awaiyaneni iyawonewonegu bo, ‘Pita, geghomiiri, kunugha bi kunakam.’

⁸ Bi awonabodeni bo, ‘Bada, tagu gerubana noko anabera! Bi gemeyani sawara gemiisedi bo dadabudi ayakam-towoghana.’

⁹ Na gamo abamama iwonamagha bo, ‘Awaki sawaridi God yawonedi da miisedi na gekunawonedi da dadabudi.’ ¹⁰ Mmko mimeuna itubugha da raghani aroba bi muriye na sawarina iveramagha igae abame.

¹¹ Noko raghanina mayimayiyine tomotomogha aroba Sisariyama siviporadi tagu biidi, da bare meme ayamakamakena name siverakanibu. ¹² Na Kanuma Kabikabikuwayina iwonegu da geayinoghotu bata bi tomotomoyidi yawata kayanagho. Bi mmkodi wiigeruwana damdi yadi 6 sivi-mataturanegu da yawata kanagho Sisariyama da Koneriyes yana bareye karughu. ¹³ Wasina bi Koneriyes iwonemii da yana bareye aneya irumaghatara na ikita bi iwoneni bo, "Tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da Saimon bi bada sakwatuvuni Pita sinarutayini. ¹⁴ Touna iniwaraveremi da metegha God, tam da yam rakaraka yawata iniyawiimina.'

¹⁵ Wasina bi raghanina adagu wiisisiya biidi, na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonuvdi ware ghuyoghuyone touda biiyadi iyowoghana naboni.* ¹⁶ Na anuwagiura da Bada Yesu yana sisiya anoghosi iwona bo, 'Jon **Babataito** rarimama wawaya ibabataitodi, bi God na Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.' ¹⁷ Noko biidi iyeghani da God, kubuna damdi puyona mayimayiyina iveredi, touda iveredana naboni raghanina Bada Yesu Kerisove tanitumaghanana. Na noko kiiravine, tagu iiyabo da God gebodenina ananoghosi?"

¹⁸ Raghanina Jius wiigeruwana damdi mmko siwaiyakeni, na Pita siyakikini na sikabitore bi God sikabepepi siyawonawona bo, "Naboni da God wiiwaghasina kubuna damdi iveredi da yadi berona sinamiiri kubutedi bi yawa makewaghawaghasina sinakabi."

Wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune

¹⁹ Wawaya Sitivin sikasunuyi ikovi bi raghani viya murine na bada iiyawogha Yesu siyitumaghaneni na siyikayotaketowanedi da sivivera bogaebogae sinagho kubura mududiye. Viya sinagho Ponisiya kubure, viya Saipras nuwane bi viya sinagho Antiyok kwanatune bi sidagu Jius damdi biiyadi kawagha Yesu Warana siyadimedimeni. ²⁰ Bi wiigeruwana damdi mududi, tomotomogha Saipras nuwana da Sairin kwanatuna damdi sinagho Antiyokma bi sidagu kubuna damdi biiyadi siyadimadima, bi Bada Yesu Warana Miisena bada kiiravine siyawonewonedi. ²¹ Bi Bada yana maragata gwabidiye kiiravine, na wawaya korotodi Warana sivigeruveni da Bada biidi simiiri karonu.

²² Wasina bi wiigeruwana damdi Jerusalem kamone siwaiyana da awaki iyatubutubugha na Banabas sidaru

* **11:15:** Pita na awaki Pentikos raghanine itubughana yisisiyeni (Aposol 2:4 kokita). **11:16:** Acts 1:5 **11:19:** Acts 8:1-4

inagho Antiyokma. ²³⁻²⁴ Banabas na tomogha miisena, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi bi yana wiitumaghana God biidi ivimaragata kirakii. Na raghanina nama iverakanibu bi ikita da metagha God miisena iyaberabera wawaya biiyadi, na ivinuwamiise kirakii bi tupadi ikasep-pidi da nuwanuwadi tupanama wiisuwonaye Bada Yesu sinigeruveni. Bi wawaya korotodi Banabas yana sisinya siwaiyaneni na Bada sivitumaghaneni.

²⁵ Wasina bi Banabas, Antiyok ikuyoveni bi inagho Tasmus da Sol iyinoyeni; ²⁶ bi raghanina ibanani, na irutayini siveramagha Antiyokma. Bi bodu tanagha Banabas da Sol wiigeruwana damdi yawata siyitaghomidi da wawaya korotodi siyiyevevedi. Bi noko raghanine Antiyokne, wawaya sidagu da wiigeruwana damdi sivi-waghawaghaedi da Keresiyana.

²⁷ Nokodi raghanidiye God yana peroperoveta mududi Jerusalemma siyowogha sinagho Antiyokma. ²⁸ Bi tana kana waghawagha Agabas, igeghomiiri bi Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonakasiyaragha da kapoe ghamakirakiina inapiika kubura bogaebogae bi Roun yadi wiibadana rogune inakamowanidi; mmko kapoena Roun damdi yadi kiiwawo Klodiyas yana wiibada raghanine na itubugha. ²⁹ Na wiigeruwana damdi Antiyok kamone sinuwagiura da tatadigegha awaki gwabidiye, gisina bo ghamana na rubae siyavereyana kirakii bi siyipora iyanagho wiigeruwana turaturadi biiyadi Jiudiya kamone da siyiwi-itedi; ³⁰ bi noko sibera ikovi, na yadi puyo Banabas da Sol imadiye sitore da siyakawari siyanagho bi wiigeruwana damdi kadi babada Jerusalem kamone siyaveredi.

12

Herod Agripa, wiigeruwana damdi ivikayotaketowanedi

¹ Wasina bi kiiwawo Herod Agripa noko raghanine idagu wiigeruwana damdi mududi iyikayotaketowanedi. ² Bi touna gamone na Jon toghanaru Jemes serima kanighona sikasiyarayi da sivrabobo; ³ bi raghanina Herod ikita bi Jius babada Jemes yana rabobo svinuwamiiseyeni, na iwona da Pita bada siyakabi da biwa gawarine siyatore. Mmko berana **Koughanu** porayina raghanine sibera. ⁴ Bi Pita sipatumi murine na biwa gawarine sitorerughuveni, bi Herod gamone na wiiyogha damdi riba ruwamaruwa siberadi, nokodi riba ruwamaruwa kamodiye na iyo tomotomogha ruwaruwamiighate da Pita siyakoyayi, Herod ikayoveni da Koughanu porayina murine koroto matadiye bi debae Pita

iyitupawamiwamireni. ⁵ Bi Pita biwa gawarina kamone na siyabodaboda, bi gegha da wiigeruwana damdi God biidi sirupari wiimaragata da Pita iyiwiiteni.

Pita biwa gawarinama ikanibutaveyana

⁶ Wasina bi Poragha ikovi murine raghani iyabori bi Herod, Pita iyitupawamiwamireni bi noko nubabasune, na Pita kighukighu damdi bata basudiye iyakenakena, bi sein yadi batama saghira tawatawani bi kighukighu mududi na biwa gawarina matamketana siyakoyakoyayi;

⁷ Bi yaininagha, God yana aneya tana irumaghatara na yeghana irukarata biwa barena kamone; bi aneyina, Pita katiyana ikasitowotowoyi na ikasiwiimataki bi iwoneni bo, “Geghomiiiri yaininagha.” Wasina bi Pita imane nokodi sein sitamotaveyana siririgha. ⁸ Na aneyina iwona bo, “Kukounagha bi kam kayeturababara kiyagha.” Na Pita ibera, bi aneyina bada iwona bo, “Kam tarasowo sinimve kiruvivireni bi kivinigu.”

⁹ Na Pita ikounagha ikovi bi aneya ikivini da biwa gawarina sikanibutaveni; bi geiyakovi da aneya awaki iyaber- abera na wiisuwona, touna inoghosi da iyamimeu. ¹⁰ Wasina bi wiikighukighu damdi ribana dagudaguna siveratupiiredi da bada riba wiibatana damdi siveratupiiredi, bi sipiika matamketa ayanma sibera bi kedana na ikanibu inagho kwanatuve. Bi kiiravidiyi na matamaketa nuwane ita- motatara da sikanibutaveyana. Bi kedagha sipepewa siy- owogha gegurina, bi aneyina yaininagha Pita ikuyoveni.

¹¹ Raghanina Pita noghota ikabi da awaki itubugha touna biidi na iwona bo, “Kata akovi da wiisuwona God yana aneya ivipora da Herod yana maragatama iyiyawiigu da kate dam Jius awaki sikayoveni da iyatubughana.”

¹² Wasina Pita akowa ikabi da God iviyawiini, na itouya inagho Jon Mak sinananaki Meri yana bareye, meme wawaya korotodi sivitaghomidi siyarurupari. ¹³ Bi raghanina maghatara matamketane irupisipisika na wiita- mariyana wasike kana waghawagha Roda iwaiyaneni na ipiika iyakabi taveni. ¹⁴ Raghanine Pita gamona iwaiyana rukunukunuvuni na ivinuwamiise kirakii da matamketa geiyakabitaveni bi ivera iveramagha irughu bareye bi iruk- watu bo, “Pita matamkete yamiimiiri!”

¹⁵ Bi gesiyitumaghaneni na siwoneni bo, “Gayamim in- eghanegha boni!” Bi gegha da iwonatupetupeyana da Pita maghatare, na siwona bo, “Memeda noko Pita yana aneya.”

¹⁶ Bi gegha da Pita patana iyarurupisipisika, bi raghanina matamketa siyakabitaveni na Pita nama sikita, na sikabino-kena kirakiiyeni. ¹⁷ Bi Pita imanama ivimatakira da siyirab-orabobo, bi iwonedo da metagha Bada biwa gawarinama ikabikanibuveni, bi kate iwona bo, “Jemes da wiigeruwana damdi tupadi awaki itubugha na kowonedo.” Wasina bi Pita, Jerusalemne ikuyovedo bi inagho kubura tane.

¹⁸ Raghani ibori na biwa gawarine kabokabo ghamana itubugha iyo tomotomogha kamodiye basuna gesiyakovi da Pita mebo inagho. ¹⁹ Raghanina Herod iwaiyana da Pita mebo inagho na yana iyo tomotomogha iwonedo da siyinoyeni bi getana siyabanani. Na wiikighukighu damdi iiyawogha Pita siyakoyakoyayina ivitupawamiwamiredo, bi gamone na iwona da sivikasunughana. Wasina mmko berana murine na Herod, Jiudiya kubura ikuyoveni bi inagho Sisariya kwanatune imakae raghani gisina.

Herod yana rabobo

²⁰ Wasina bi Herod na Taya da Saidon damdi teya siyikawapata, na sivotuwii kapupudi bi sinagho da Herod siyakita. Ghuyoghuyone na Brastas, touna kiiwawo yana bagibagi wawayina ghamana tana na yana wiiwiita sikay-oveni, bi yana wiiwiite na Herod sivibabiini nuwaruriri kiiravine, basuna kadi kam kedana na touna kiiwawo yana kuburama iyapiipiika. ²¹ Gabudara sivineyina raghanine Herod, kana kwama miisedo ivikote, bi yana wiikiwawo gawarine imakeyowogha bi wawaya biiyadi sisiya ibera. ²² Bi raghanina wawaya yana sisiya siwaiyaneni, na siruk-watu bo, “Mmkona god gamona, bi gegha wawaya!”

²³ Yaininagha God yana aneya tana ivikubuwonayaragha na igubaga kirakii, basuna touna gegha God iyakabikar-awayeni kiiravine na miikopu sinina situpabubu na irabobo.

²⁴ Bagunakine mmkodi beradi, bi gegha da God wonana patana ituwawiiwoneni, na wawaya korotodi sivigeruwana. ²⁵ Wasina raghanina Banabas da Sol yadi bagibagi Jerusalemne sivikovini, na Jon Mak sirutayini da yawata siveramagha Antiyok kwanatune.

13

Banabas da Sol siviporadi

¹ Nama Antiyok kwanatune keresiyana mududi na peroperoveta da abawiiyeveveyana: Toudi na Banabas, Simiyon (kana waghawagha tana *tomogha dumadumana*), Lusiyas (touna Sairin tomogha), Manayen (touna Herod Antipas yawata siragata patapata), bi kate Sol. ² Gabudara tana

raghanina mmkodi babada tupadi God siyakabekabepepi da siyiya, na Kanuma Kabikabikuwayina iwonedo bo, “Banabas da Sol kotore iredi tagu kiiraviguve basuna avineyidi da yagu bagibagi sinabera.” ³ Na wiiya da rupari ikovi murine, na imadi Sol da Banabas gayamidiye sitoura bi God sivibabiini da maragata iyaveredi bi yana bagibagi siyabera, wasina bi siviporadi sinagho.

Banabas da Sol Saipras nuwane sidima

⁴ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina, Banabas da Sol iviporadi Antiyok sikanibutaveni sinagho Selusiya kwanatune bi nama wagae sigeru da sinagho Saipras nuwane. ⁵ Raghanina Salamis kwanatune siverakanibu, na Jius yadi **kabepepa barekiye** God wonana sidimeni. Noko raghanine na Jon Mak yawata da toudi kadi wiiwiita.

⁶ Toudi nuwana tupana siverabouni patana da sipiika Papos kwanatune, bi name Jius tomogha kana waghawagha Erimas (kana waghawagha tana na Ba-Yesu) sibanani, touna imimapuna bi **peroveta** wiiwiiyabina. ⁷ Bi Sodiyas Polas, na Roum tomogha bi ivituraneni. Sodiyas Polas na tomogha nuwanuwagiurina bi noko nuwana iyii badeni. Bi yana wiina da God wonana iyawaiyaneni kiiravine na Banabas da Sol yadi sisiya idaru da siyapiika siyakita. ⁸ Bi gegha da Elimas, imimapuna (Grik gamodima kana waghawagha yana basuna na namakatanina), sisiyama iviaviyedi bi ivimatipo da nuwa wiibadana iyatayina wamiri da gegha Yesu iyigeruvenina. ⁹ Bi gegha da Sol (kana waghawagha tana Pol), Kanuma Kabikabikuwayina maragata ivereni, na Elimas ikita bogaboga, ¹⁰ bi iwoneni bo, “Tamna **Seitan** yana wiitamariyana, tam nonowa kwiiyaba bi bera beroberodi kwaberabera, tam bera miisedi kwiisinniighiiyana, bi Bada yana Keda miisena kiiravine wiiyaba gemeyan kuyakabikabitore! ¹¹ Na kuwaiyana, Bada yana maragate na aro kunakabi da raghani tupona matam sinadidibara da gerubana gabudara yeghanina kunakitana.”

Yaininagha sowa da wiididibara Erimas matana sikabimumu da gerubana awaki tana iyakita, na iyakasikasigwamgwam da wawaya tana iyabanani bi imana iyakabi da iyinaghoveni. ¹² Raghanina Sodiyas Polas ikita da awaki itubugha Erimas biidi, na ivigeruwana, basuna Bada yana Keda kana wiiyeveveyana kiiravine na ivisoko kirakii.

Pol, Antiyok kwanatune Pisidiya kubure idima

¹³ Wasina bi Pol turaturana yawata Papos kwanatuna sikuyoveni bi wagae sigeru da sinagho Pega kwanatune, Pampiriya kubura kamone. Bi noko kuburine Jon Mak

ikuyovedi bi iveramagha Jerusalemma. ¹⁴ Bi Pol da Banabas, Pega sikuyoveni da sinagho Antiyokma Pisidiya kubura kamone. Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na sirughu **kabepepa barene** da simakewiipikapika. ¹⁵ Bi raghanina Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma sikabiyawa ikovi murine, na kabepepa barena babadidi sisiya sidaru Pol da Banabas biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, memeda wonawiikayokayowana sisiyidi gwabimiye wawaya kiiravidiye, na kopiika da konisisiya.”

¹⁶ Na Pol igeghomiiri imanama ivimatakira da wawaya siyiraborabobo siyawaiyaneni bi iwona bo, “Isrel dammi da tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi iyawogha God kokabekabepepina, kowaiyanegu. ¹⁷ Touda Isrel damda, yada God naghove waghata kayekikida ivineyidi bi iberadi da ivedam kiitowana Ijpt kubure siyamakamake raghanine, ware kubura wiibata damdi naboni. Bi God yana maragata ghamanama Ijpt kuburama ikabikanibuedi. ¹⁸ Da bodu 40 mayabe sipepewa bi noko kamone na sivikawakeekeyeni bi gegha da ikoyagha yaporidi. ¹⁹ Wasina bi raghanine God, dam yadi 7 Kenen kubure igeiwayidi, na yadi kubura yana wawaya Isrel damdi iveredi da sivrapereni. ²⁰ Raghanina kayekikida ghuyoghuyone sipiika Ijpt kubure, bi bodu 450 kamodiye mmkodi bera situbugha, bi sikovi murine na Kenen kubure make sidaguni. Bi noko murine God wiitupawamiwamira damdi iveredi bi sivibada patana da **peroveta** Samwel yana raghaniye. ²¹ Wasina bi Isrel damdi kiiwawo kiiravine sivibaba; na God dam Benjiman kamonama Kis natuna Sol ivineyi da bodu 40 kiiravidiye iyikiiwawo. ²² Bi God, Sol wiikiiwawoma ikabitaveni murine, na Deivid ikabiwiimiiri da iyibada, bi Deivid kiiravine mma naboni iwonaruyaragha, ‘Abanani da Jese natuna Deivid na nuwanuwagu ikabikirakiyeni da awaki tupadi akayokayoveni da iyabera na inabera.’

²³ Bi mmko tomoyina nosinosina gwabidima na God, Isrel kana wiiwiiyawa Yesu ipiikeni, ivisuwona na naboni. ²⁴ Muriye da Yesu yana bagibagi iyadaguni, na Jon **Babataito**, Isrel damdi tupadi biiyadi idima iwona da yadi tamumuma siyatubuamira da God iyanoghotatavedi da siyababataito. ²⁵ Raghanina Jon yana bagibagi wiikovinina biidi na ivitarakiyana bo, ‘Konoghonoghosi tagu God yana wiivinevinegha? Gegha, getagu. Bi kowaiyana, wawaya muriguve yapiipiika, na yana maragata iragata

13:17: Exo 1:7 **13:18:** Num 14:34 **13:19:** Deu 7:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Sa 3:20 **13:21:** 1 Sa 8:5, 10:21 **13:22:** 1 Sa 13:14, 16:12 **13:24:** Mrk 1:4
13:25: Mrk 1:7

kirakii bi tagu gekiimatanigu da anawasikuwaya bi kana kayeturababara anakabitavetaveyana.’

²⁶ Warewaresigu, Abraham nosinosina, da tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi iyawogha God kokabekabepepina, kowaiyana! God metagha wawaya iniyawiidi kiiravine na wara idaru touda biiyadi. ²⁷ Bi wawaya Jerusalem kamone yadi babada yawata gesiyakovi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**. Wiiyawitaveyana gabudaridi nunudigha na Keriso kiiravine peroperoveta sigirumana wawaya **kabepepa barene** sakabikabiyawa na sawaiwaiyana, bi gegha da geakovina siyakabi na sivitupawamiwamireni da iyarabobo bi mmko siberana peroperoveta yadi sisiya sibera da iyarumaghatara. ²⁸ Nokodi wawaya kadi babada yawata getana Yesu yana berona tana siyabanani da iyarabobo, bi gegha da Pailat sivibabiini da siyakasunuyi.

²⁹ Raghanina Jius damdi peroperoveta naghove waghata awaki kiiravine sivisisiya na tupana sibera ikovi murine, na tubuyina korosima sitoreyowoyeni bi karawaga epamana bonayine sitore. ³⁰ Bi gegha da God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri; ³¹ bi gabudara peyaridi kamodiye na iyawogha yawata Galilima sipepewa sigae Jerusalem na iyarurumaghatara toudi biiyadi na siyakitakita. Na kata toudi kana wiimaghamaghatara wawayidi Isrel damdi biiyadi.

³² Bi katana toumii mmko warana miisena kawonewonemi. God naghove waghata awaki ivisuwona da iyabera kayekikida biiyadi ³³ God kayikikida ivisuwoned iwona bo, “Tomogha iyyabo iniyawiimi na inapiika.” Kata touda, toudi nosinosidi takita da noko wiisuwonina irumaghatara. God, tomoyina kiiravine ivisisiyenina, touna Yesu. God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri. Touna na God natuna. Noko berana na ware Deivid, Psam wiibatana kamone igirumina naboni meme God, Keriso iwoneni bo, ‘Tamna tagu Natugu,

bi kata Tamamnaki na Tagu.’

³⁴ God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri da gemeyani inarabobo maghana. Bi mmko berana na ware God giruma kabikabikuwayidiye ivisisiya nosinosidanakim biyadi iwona bo,

‘Tagu iisuwona da animiiseyemi ware metagha avisuwona da Deivid ayimiiseyeni na naboni.’

³⁵ Bi bada giruma mududiye Deivid iwona bo,

‘Yam wiitamariyana kabikabikuwayina tubuyina gekunakabitore

da karawage inatamoririghana.’

³⁶ Mmkona gegha Deivid kana sisiya, kiiravine raghanina Deivid yawayawiine iyamakamake na God awaki ikay-oveni da iyabera na iberadi. Wasina bi irabobo na nosi-nanakim yawata sidogudi bi gegha da tubuyina itamor-irigha. ³⁷ Gegha, touna Yesu iyiisisiyeni, God raboboma ikabiwiigeghomiiri da tubuyina geiyatamoririghana.

³⁸⁻³⁹ Na warewaresigu, kowaiyana wiimasi. Toumii kakayokayoveni da mmko warana kawonewonemi na konakowa yapori. God na rubana yami tamumu inanoghotatavedi basuna Yesu awaki iberana kiiravine. Bi memeda Yesu konigeruveni na God matane na tami wasina, bi Mosis yana gwara wiimatipo da kivinina, na gerubana inaberami da God matane na tami wasina. ⁴⁰ Noko kiiravine kokita yaporimi da peroperoveta awaki sigirumana gegha tami biiyadi sinatubughana. Kiiravine siwona bo,

⁴¹ ‘Kowaiyana, tami iiyawogha kwiisinighiighiiyeguna! Konakabinoka bi konarabobo.

Basuna yami gabudare na aro ghamanakina anapiikeni tami gewiigeruwana dammi biiyadi.

Bagune memeda arona kiiravine wawaya tana inawonemi bi gegha da tami kate gekonigeruwanana.’ ”

⁴² Wasina bi raghanina Pol da Banabas kabepepa barena siyakuyokuyoveni, na wawaya siyiibabiidi da muriye wiyawiiitaveyana gabudarina tane na bada sinaveramagha da God warana sinisisiyena mayeni toudi biiyadi. ⁴³ Bi wawaya kabepepa barena sikuyoveni murine, na Jius da kubuna damdi (toudi Jius yadi wiitumaghana siyakivikivini) korotodi Pol da Banabas sikivinidi. Toudi yawata sivisisiya patapata bi siwonawiiyoyowanedi da God yana nuwamonika ghamana warana sinigeruvena wiikarukaruveni.

⁴⁴ Wasina bi wiyawiiitaveyana gabudarina tane, bi tanawona da memeda kwanatu damdi tupana kabepepa barene sivitaghomidi da Bada warana siyawaiyaneni. ⁴⁵ Bi raghanina Jius babada noko korotona sikita, na Pol da Banabas biiyadi sinuwakapi, na sidagu Pol siyakikini bi yana sisiya tupadi siyigeruwiiredi.

⁴⁶ Bi Pol da Banabas gegha siyanagharedi bi siwona bo, “God iwonemii da dagudagune na warana tami biiyadi kanadimeni, bi gegha da tami kwiisinighiighiiyeni. Mmko yiyeveveyana da gekoyanoghonoghosi da noko wasina da tami yawa makewaghawaghasina konakabina, na kana kuyovemi bi God warana kubuna damdi biiyadi kanadimeni.

⁴⁷ Bi Bada God sisiya bagibaginama iwonemii bo, ‘Tagu avineyimi da naboni kubuna damdi yadi yeghana

da kubura tupane wawaya tupadi konawonedi
da metagha yadi berona kiiravine aro siyakabi bi
aniyawiidina.’ ”

⁴⁸ Raghanina kubuna damdi Pol yana sisiya siwaiyaneni,
na siviluwamiise kirakii bi Bada sikabepepi warana
kiiravine; bi iiyawogha nada ivineyidi da yawa
makewaghawaghasina sinakabi, na sivigeruwana.

⁴⁹ Wasina bi Bada wonana noko kuburina tupana ikabi-
mumu. ⁵⁰ Na Jius babada sigeghomiiri da kubuna wasi-
wasike moumouridi iiyawogha God sakabekabepepi, da kate
kwanatu kana wiinaghowana tomotomoyidi nuwanuwadi
sipiro. Da nokodi damdi wawaya mududi sitarepe-
pidi na Pol da Banabas siviaviyedi bi yadi kuburama
sivikanibuedi. ⁵¹ Wasina bi Pol da Banabas kaye
popokudi sikasiwiiririgha (nokona wiyeveveyana da God
nuwanuwana ipughu nokodi damdi biiyadi), bi sitouya
sinagho Ikoniyamma. ⁵² Bi wiigeruwana damdi An-
tiyok kwanatune siviluwamiise kirakii bi Kanuma Kabik-
abikuwayina iyakoyakoyayidi.

14

Pol da Banabas Ikoniyam kamone

¹ Wasina bi ware Antiyokne, berana mayimayiyina
Ikoniyam kwanatuna kamone Pol da Banabas sinagho, Jius
yadi **kabepepa barene** bi sidima kayowiiwiiyaka na koroto
kiitowana, Jius da kubuna damdi sivigeruwana. ² Bi Jius
mududi sisinighii da gesiyigeruwana na sigeghomiiri da
kubuna damdi nuwanuwadi sipiro da sitayina wamiridi
bi Pol da Banabas siviaviyedi. ³ Bi gegha da Pol da
Banabas nama raghani gurina simakae, da geere sin-
imayayidi bi Bada yana nuwamonika kiiravine siyadi-
madima. Na Bada, wawaya iviyevevedi da yadi dima na
wiisuwona kiiravine da maragata iveredi bi mmko kedane
na **berakayowiiwiiyaka** da matakira sibera.

⁴ Bi Ikoniyam kwanatuna kamone wawaya sivibogae-
bogae da dam bata: mududi na Jius gewiiwiigeruwanidi
muridiye bi viya na **apasol** muridiye. ⁵ Wasina bi
kubuna damdi da Jius damdi mududi da yadi babada
teya sivigiugerogerora bi Pol da Banabas siyagogona kuridi
siyikayotaketowanedi bi akimama siyikasunughanedi.* ⁶ Bi
gegha da akovina sikabi na siverawiikowogha sinagho Listra
da Debi kwanatudiye, Laikoniya kubura kamone bi kate

13:51: Mrk 6:11 * **14:5:** Jius yadi gwara yawonawona da iiyabo God
geinakabi karawayenina, wawayina akimama sina kasunuyi (Livitikas 24:16
kokita).

kubura riridiye. ⁷ Bi name Bada Yesu warana miisena bada siyadimadimeni.

Listra da Debi kwanatudi

⁸ Nama Listra kwanatuna kamone na tomogha tana nama itubugha da digadigana bi gemeyani iyapepewa towoghana. ⁹ Gabudara tana imake bi Pol iyiisisiya na iyawaiwaiyana. Na Pol, tomoyina ikitabogaboga bi iyakovi da ivigeruwana da iyayawa, ¹⁰ na Pol irukwatu iwoneneni bo, “Geghomiri, kumiiri rotomana!” Yaininagha tomoyina iyawa na imakegeghomiiri da pepewa idaguni. ¹¹ Raghanina wawaya sikita da Pol awaki ibera, na sidagu yadi gamo waghata - Laikoniya gamoma sirukwatu[†] bo, “God yadi bata sivi wawaya wota bi kiidamoma siyowogha kurida!” ¹² Na Banabas waghawagha sivereni Zeus,[‡] bi Pol na Hemes, basuna touna wiisisiya woraworana. ¹³ Na god Zeus kana kabepewa barena na kwanatu matamketana bi kubuve, na kana **prist**, kau makidi da saru gerogeroridi ikawara ipiika da matamketa basune, bi touna da yana wawaya sikayoveni da **apasol** Pol da Banabas biyadi siyasuwara.

¹⁴ Bi raghanina apasol siwaiyana da awaki iyatubutubugha na kadi gara sitayina gosigosira[§] bi sivera sikanibu koroto kamodiye siwona bo, ¹⁵ “Turaturamii, awaki bi-idi mmko koberabera? Tournii na wawaya wota, tami naboni. Bi kapiika da wara miisena kanawonemi, da mmkodi god wiiwiiyaba gekonapepetedina bi konadagu God Makewaghawaghasina konapepeteni. Mmko God na abama, kubura da yegii ibera, bi kate awaki kamodiye. ¹⁶ Naghove wawaya iviwaghasinedi da yadi god rapediye siyakabekabepewa. ¹⁷ Bi gegha da yiyeveveyana da touna yamakamake bi yana miisena ivimaghatari touda biyadi mmkodi matakirama: Abamama amra ivereda bi moura kadi raghani nunudiye: kam yaverevereda bi yabera da tinuwamiise.” ¹⁸ Bagune mmkodi sisiyama Banabas da Pol sibera towogha kirakiiyeni da Listra damdi siyigesiyedi da gesiyasuwaridina.

Pol akimama sirouvi

[†] **14:11:** Kubura tupane wawaya Grik gamoma siyisisiya na Pol da Banabas na touna gamonama bada siyiisisiya. [‡] **14:12:** Zeus na touna Grik yadi god kiikiwawona. Bi wawaya siyi tumaghana da touna iyitarababaranedi. Hemes na Zeus natuna bi bada wiiwiisisiya tomoyina Zeus da god mududi kiiravidiye. Wawaya sivi tumaghana da Hemes inaberadi da sini sisiya wiimasi da sina pepewa yapora. Bi siyi tumaghana da touna sawara miisena wawaya biyadi satubutubugha na kana bada da kate wiituwa kiiravine. [§] **14:14:** Raghanina wawaya God sawona wiigiboyi, na Jius kadi gara satayina gosigosira na siyeveveyana da toudi sanaghara. **14:15:** Exo 20:11

¹⁹ Wasina bi Jius damdi mududi Antiyok da Ikoniya kwanatudima sipiika, bi koroto nuwanuwadi sipiro. Na sitarawii kapudi da akimama Pol sirouvi bi sinoghosi da irabobo na sitayina kwarokwaro sikanibu kwanatu kubune. ²⁰ Bi gegha da raghanina wiigeruwana damdi mududi sigwagwara wiikenavivireni, na igeghomiiri da iveramagha irughu kwanatune.

Raghani ibori na touna da Banabas sitouya sinagho Debi kwanatune.

²¹ Pol da Banabas, Debi kwanatune God warana miisena sidimeni na wawaya korotodi Bada sivigeruveni. Murine na siveramagha Litra kwanatune, da sinagho Ikoniya kwanatune, da kate bada sinagho Antiyokma, Pisidiya kubure. ²² Bi kwanatu nunudigha wiigeruwana damdi siwonawii toratoradi bi siwonawii yoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata, siwonedo bo, “Wiigeruwana damda nuwapoya bogaebogaema tana kabikwarakwara bi muriye na God yana wiikiwawo kamone tanarughu.” ²³ Wasina bi Pol da Banabas wiigeruwana damna nunudigha kadi babada sivinegha, bi wiya teya sirupari Bada biidi da babadidi imane sitoredi, kiiravine yadi noghota da wiitumaghana na touna gwabine siyatoreto.

²⁴ Bi Pisidiya kubura siverarughuwoneni murine, na Pampiliya kubure siverakanibu, ²⁵ da Pega kwanatune wara miisena sidima ikovi, bi murine na siyowogha sinagho kikire, Ataliya kwanatune. ²⁶ Da name wagae sigeru bi sinagho Antiyokma, Siriya kubura kamone, meme yadi wagawaga sidagunina. Bi rorowainagha noko kwanatune wiigeruwana damdi rupariye sivibaba da God, Pol da Banabas iyakoyayidi bagibagi meko kata sinakivinina kiiravine na imane sitoredi.

²⁷ Raghani Pol da Banabas Antiyokma siverakanibu, na wiigeruwana damdi sikasiwiitaghomidi bi siwonedo da God awaki beradi toudiye ibera da kate metagha keda ikabitaveni kubuna damdi kiiravidiye da siyigeruwana. ²⁸ Wasina bi Pol da Banabas nama raghani gurina wiigeruwana damdi yawata simakae.

15

Dughu Jerusalem kwanatune

¹ Wasina bi tomotomogha mududi Jiudiya kuburama sipiika siyowogha Antiyokma bi sidagu wiigeruwana damdi siyivevedo siyawonawona bo, “Mosis yana gwara nunune na tami konisinibori na wasina, bi mmko matakirina gegha konakabina kate gekonayawana!” ² Mmko sisiyina kiiravine na Pol da Banabas, Jiudiya damdi yawata

sivikawakeereyana. Noko kiiravine wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune Pol, Banabas da wiigeruwana damdi mududi sivineyidi da siyagae siyanagho Jerusalemma bi mmko piropirona kiiravine **apasol** da dogadogara siyak-itadi. ³ Wasina bi wiigeruwana damna wawayidi Pol, Banabas da wiigeruwana damdi vinevineyidi siviporadi Jerusalemma, bi yadi pepewa kamone na wiigeruwana damdi Ponisiya da Sameriya kubura kamodiye, siwonedida da metagha kubuna damdi simiiri karna God biidi: Bi mmko sisiyina kiiravine na wiigeruwana damdi nama sivinuwami-ise kirakii.

⁴ Bi raghanina Jerusalema siverakanibu, na wiigeruwana damna wawayidi tupana, aposol bi kate dogadogara sigeghomiiri da turadi sivikiikiivedi, na Pol da Banabas wonavereyana sitore da God metagha yadi bagibagi kamone ibera. ⁵ Bi wiigeruwana damdi mududi, toudi na **Perisis** sigeghomiiri da siwona bo, "Kubuna damdi sinisinibori bi tanawonedi da Mosis yana gwara sinakabisisiredi."*

⁶ Na aposol da dogadogara sivitaghomidi da mmko berana siyidughuveni.† ⁷ Berana sivisisiyena kirakiyeni bi murine na Pita igeghomiiri bi iwona bo, "Warewaresigu, kwakovi da God rorowainagha‡ touda kamodama ivineyigu da kubuna damdi biiyadi Wara Miisena anadima bi sinawaiyana da Yesu sinigeruveni. ⁸ God wawaya tupadi nuwanuwadi iyakowa bi iviyeveveyana da kubuna damdi iviwaghasinedi bi Kanuma Kabikabikuwayina iveredi, ware touda biidi ibera na naboni. ⁹ Bi yabera da touda bi kate kubuna damdi na mayimayiyida, na yadi bera beroberodi inoghotatavedi, basuna Yesu sivigeruveni kiiravine. ¹⁰ Na awaki kiiravine, koberaberatowoyi da God konarubuni? Touda bi kate nosinosidanakim getayimaragata kirakii da mmkodi gwara§ tayakabisisirena yaporidi. Bi kata tami mmko vitana kubuna damdi katiiyadiye kotoretore. ¹¹ Gegha da, touda tavigeruwana da Yesu Keriso yana nuwamonika kawae na tayawa. Na mayimayiyina bada kubuna damdi kiiravidiye."

¹² Wasina bi wawaya tupadi sivoraborabobo bi Banabas da Pol siyisisiya na siyawaiwaiyanedi da God metagha

* **15:5:** Mmko raghanine, Jius siyi tumaghana da Yesu na God yana Wivinevinegha Kiiwawona, bi Jius gegha Yesu siyi tumaghaneni na patana yawata siya kabekabepepa patapata. Jius wiiwiitumaghanidi na patana Perisis da Sadusis yadi koroto kamone. † **15:6:** Mmko dughuna na AD 49 - 50 kamodiye itubugha. **15:7:** Acts 10:1-43 ‡ **15:7:** Mmko AD 40 bi nokona bodu 10 naghone (Aposol 10:1; 11:18). **15:8:** Acts 10:44, 2:4 § **15:10:** Mosis yana gwara kamone na gwara yadi 613. Bi Jius gwara mududi toudima sibera bi siya kabikabi karawayedi da Mosis yana gwara naboni. Toudi taraghaniye na nokodi gwara siyi sisiyedi naboni vita ghamadi (Galeisiyen 5:1). Yesu yana vita na bogae (Matiu 11:28-29).

berakayowiiwiiyaka da matakira toudiye ibera kubuna damdi wiiwiitumaghanidi biiyadi.

¹³ Raghanina sivisiya ikovi na Jemes igeghomiiiri bi iwona bo, “Warewaresigu, kowaiyanegu, ¹⁴ Pita nada iwonedda da metagha God dagudagune iviyeveveyana da kubuna damdi nuwanuwadi ikabi, bi kamodiye viya iyouna da touna yana wawaya. ¹⁵ Bi peroperoveta yadi sisiya na mmko sisiyina teya sivikapudi, da sigirumina iwona bo,

¹⁶⁻¹⁷ ‘Bada iwona bo, “Muriye anaveramagha da Deivid yana wiikiiwawo ibeku na anakabiwiimara-gasi.

Gharaghuna anakabunayi da anayoghana mayeni, bi anabera da inimaragata magha.

Noko biidi wawaya tupadi tagu, Bada sininoyegu sinapiika, da kate kubuna damdi wiiwiitumaghanidi iiyawogha avinegha da rapeguve na tupadi yawata.”

¹⁸ Mmkona Bada naghove waghata ikabiwiimaghatari na yawonewoneni.’ ”

¹⁹⁻²¹ Wasina bi Jemes yana sisiya ivikiitayineni iwona bo, “Mmko raghani gurina kubura nunudiye wawaya na Mosis yana gwara sakabikabiyawa bi **wiiyawiiitaveyana gabudaridiye** na **kabepepa bareidiye** nonowa sadimed-iedi. Touna kiiravine tagu yagu noghota na kubuna damdi wiiwiitumaghanidi iiyawogha God biidi samiimiiri karon, na getana bera da inapiropiro toudi biiyadi. Bi meboda pepa tayagirumi tayipora toudi biiyadi bi tayawonedi da iyuwa mekodi tarabiibiisaka biidi sasuwara na gesinakamna, bo ribiribi kanighona turaturaviroyina iyuvina meko, ganiganina geiyorotaveyana bi gesinakani bo ganigani gesinani-unina da kate gewiimumurana beradi bogaebogae sinabera da sinitamumuna.”

Babada pepa sigirumi

²² Wasina bi noko murine **apasol**, dogadogara da wiigeruwana damna tupadi noghota sitore da wawaya viya nama kamodima siyavinegha bi siyiporadi Pol da Banabas yawata siyanagho Antiyok kwanatune, Siriya kubure da awaki sividughuveni na wiigeruwana damdi siyawonawii-ikatayidi. Na totomogha bata sivineyidi, Judas (sakwatu-veni Basabas) da Sailas bi toudi na wiigeruwana damdi yadi kabikarawagha gwabidiye. ²³ Bi pepana sigirumi da sivipora na mma naboni iwona,

Toumii apasol da dogadogara na warewaresimi bi Jerusalem kagiruma. Tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi Antiyok kwanatuna kamone, Siriya kubura da Silisiya kubura kamodiye, kiiwa kiiwa.

²⁴ Toumii kawayana da wawaya kamomiima iya-wogha gekayiporadi bi sinagho tami biiyadi na yadi wiyeveveyanama nuwapoya siveremi. ²⁵ Na kavidughu bi tupamii kaviwaghasina da tomotomogha kavinegha bi kaviporadi sinagho tami biiyadi turaturada nuwayuyunidi Banabas da Pol yawata da mmko warana siyawonemi. ²⁶ Toudi yada Bada Yesu kana waghawaghae yadi yawa siveremayedi da sinabagibagiyeni. ²⁷ Na toumii Jiudas da Sailas kaviporadi tami biiyadi bi konimayiyi kitakita bi kawadima awaki kagirumina sinawonemi.

²⁸ Bi imiise kirakii Kanuma Kabikabikuwayina da toumii yama noghotana gegha sira peyaridima kani vita kawarimina, bi mmkodi sira ghamanakidi kawagha sinawonemi da konakabisisireyana: ²⁹ gegha wawaya iyuwa tarabiibiisaka biidi sinasuwara bi konakanina, gegha ganigani konaniunina, gegha ribiribi kanighona wawaya sinaturaviroyi bi ganiganina geiyororotaveyana bi konakanina da kate wiimumurana beradi bogaebogaema tamumu konaberana.**

Bi memeda mmkodi sira konakabisisirena wiimasiyedi na awaki konaberabera na tami wasina kawakawa.

Kiiwa kiiwa.

³⁰ Na tomotomoyidi siviporadi da Jerusalem sikuyoveni bi sinagho Antiyok kwanatune; bi name wiigeruwana damdi tupadi sikwatuwiitaghomidi bi pepana siveredi. ³¹ Bi raghanina pepana sikabiyavi, na wawaya tupadi svinuwamiise kirakii noko wonawiiyoyowanina warana kiiravine. ³² Wasina bi Jiudas da Sailas, toudi wosina na peroperoveta kiiravine na wiigeruwana damdi biiyadi sisiya miisedima siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana siyimaragasidi. ³³⁻³⁴ Jiudas da Sailas, Antiyok kwanatune simakae raghani gisina bi murine, na wiigeruwana damdi sigeghomiri nuwamiimiiseye da nuwaruririye siviporadi da siveramagha Jerusalem iyawogha siviporadina toudi biiyadi.†† ³⁵ Bi Pol da Banabas na Antiyokne simakae, bi toudi da wawaya mududi yawata Bada wonana siyiyeveveyana da siyadimadima.

** **15:29:** Wiimumurana tamumudi na bogayebogaye bi peyaridi. Toudi na wiirakaraka nayina, utuwiiyogho, veruwana, tomotomogha kawakawa bo wasiwasike kawakawa sini mumuranana da kate wawaya da ribiribi sini mumuranana (Livitikas 18 kamone gwara kokita). †† **15:33-34:** Verse 34, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

Pol da Banabas sivibogabogae

³⁶ Bi gabudara viya sikovi murine na Pol, Banabas iwoneni bo, “Kayo tanaveramagha kwanatu tupadiye da wiigeruwana damdi tana rubodadi, meme Bada wonana tadi mana, bi tana kita da yadi wiitumaghana metegha.” ³⁷ Na Banabas iviwaghasina bi ikayoveni da Jon (sakwatuveni Mak) siyarutayini, ³⁸ bi Pol inoghosi da geiyamiise da siyarutayini, basuna roro yadi wagawaga patapata kamone na Jon Mak, Pampiliya kubure iveramagha da geyawata siyamake patapata bi yadi bagibagi tughurina siyabera na kiiravine ivigesa. ³⁹ Bi noko sisiyina kiiravine na sivikawakeereyana kirakii, da sivibogabogae; Banabas na Jon Mak irutayini bi wgae sigeru da sinagho Saipras nuwane, ⁴⁰ bi Pol na Sailas ivineyi bi muriye da sitouya na wiigeruwana damdi sivitaghomidi bi Bada sivibabiini da iyakoyayidi. ⁴¹ Wasina bi Siriya da Silisiya kwanatudi tupadi sipepewakovi da wiigeruwana damdi siyarurugenaredi bi sisiya miisedi siyadimadima da yadi wiitumaghana siyimaragasaki.

16

Timoti, Pol da Sailas ivirukapuvedi

¹ Pol da Sailas sinagho Debi kwanatune da bada sinagho magha Litra kwanatune. Bi name na tomogha tana wiiwiigeruwanina iyamakamake kana waghawagha Timoti, touna sinananaki na Jius wasike wiiwiigeruwanina bi tamananaki na Grik tomogha. ² Wiigeruwana damdi Litra da Ikoniya kwanatudi kamodiye na siyawonawona da Timoti na wawaya kiimatanina. ³ Bi Pol yana kayowana da yawata siyawagawaga patapata kiiravine na Timoti sinina ibori basuna Jius tupadi nokodi kuburidiye samakamake na sakovi da tamananaki na Grik tomogha noko biidi Timoti ivisinibori.* ⁴ Wasina bi Pol, na Sailas da Timoti yawata kwanatu nunudigha siyanono, na sira mekodi, Jerusalemne **apasol** da dogadogara gwabidima sikabi na wiigeruwana damdi siyawonewonedi bi sidimanaveni da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi siyakabisisiredi. ⁵ Na wiigeruwana damdi yadi wiitumaghana ivimaragata kirakii na gabudara patepatena wawaya korotodi siyiigeruwana da yadi koroto iragata kamokamogha.

Pol noghotama ikita da Masedoniya tomogha ikita

15:38: Acts 13:13 * **16:3:** Timoti sinananaki na Jius wasike noko biidi na touna bada Jius. Bi tamananaki na Grik, memeda noko kiiravine na pepeyine gesinina siyabori ware Jius tomotomogha gisigisidi naboni. Pol inuwagiura da memeda Timoti sinina geiyaborina, Jius mududi kate Timoti gesiyakabikarawayeni bo yana sisiya siyawaiyana.

⁶ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina geiyiwaghasina da Pol turaturana yawata Eisiya kubure God wonana siyadi-meni, na Praigiya da Galeisiya kubura kamodigha siver-avivira. ⁷ Raghanina sipiika Maisiya kubura kana wi-ibarabarate, na siberatowoyi da Bitiniya kubure siyarughu bi gegha da Yesu Kanumina geiyiwaghasinedi da nabo siyanaghona. ⁸ Na noko biidi Maisiya kubura siverarughu-woneni da siyowogha sinagho kikire Troas kwanatune. ⁹ Wasina bi noko nubabasune Pol noghotama ikita, bi nogho-tama ikita kamone na ikita da Masedoniya tomogha iyami-imiiri bi iyipepeyana wiimaragata Pol biidi iyawonawona bo, “Kutowawona mabo Masedoniya kubure da kuniwi-itemii!” ¹⁰ Wasina bi Pol mimeu ikita ikovi murine, na toumii kakabununagha yaininagha da kayatouya Masedoniyama basuna kakovi da God ikayovemii da warana miisena name wawaya biiyadi kayadima.

Lidiya, Yesu ivitumaghaneni

¹¹ Wasina bi Troas kwanatuna kakuyoveni na wagaе kageru bi katowawona Samotreis nuwane. Bi raghani ibori na katowawona Neyapolis kwanatune. ¹² Bi name na kayegha karughu Pilipai kwanatune. Noko kuburina na Roum yadi wiibadana kamone bi Masedoniya kubura kwanatuna ghamana tana bi nama gabudara viya kamakae. ¹³ Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na kwanatu kakanibu-taveni kanagho rarime, bi kanoghosi da rupari gawar-ina tana namameme kayabanani. Wasiwasike mududi nama sivitaghomidi rupari kiiravine, na kamakeyowogha bi wiisisiya kadaguni toudi biiyadi. ¹⁴ Wasike tana nama kamodiye iyawaiwaiyanemii na kana waghawagha Lidiya, touna yana kwanatu na Tayatira bi gara dugadugaridi iyigimogimona. Bi God iyakabekabepepi na ibera da nuwanuwana itamotatara da iyakowa na Pol yana sisiya Yesu kiiravine na ivigeruwana. ¹⁵ Wasina bi Pol da Sailas, Lidiya da wawaya iiyawogha nama yana bareye siyamaka-makena sibabataitodi, bi murine na iviyonemii iwona bo, “Memeda kwiiwaghasina da tagu wiisuwona Bada iigeru-veni, na kopiika yagu bareye konamake.” Bi ivibaba tupetu-pemii patana da kaviwaghasina.

Pol da Sailas biwa gawarina kamone

¹⁶ Gabudara tana raghanina kayayoyo rupari gawarine, na wiibagubagurana wasikena ibananimii. Bi kanuma berona iyii badeni na awaki raghani muriye sinatubughana iyidebedi. Touna yana bada kiiravine na wonaruyaraghama mane ghamana iyakabikabi. ¹⁷ Bi Pol da toumii iyakivikivina

wiitetemii bi iyakwatukwatu bo, “Mmkodi tomotomogha na God Kiidamo Kirakiina Makamakena yana wiitamata-mariyana, toudi sawonewonemi da metagha God iniyawi-mi.”¹⁸ Bi wasikena patana naboni iyisisiya make da gabudara viya sikovi, na Pol nuwanuwana ivisi, na imiiri-wamira bi kanuma berona iwoneni bo, “Yesu Keriso kana waghawaghae awonewonem da wasike kanibutaveni!” Na yaininagha kanuma berona wasikena ikanibutaveni.

¹⁹ Bi raghanina kana babada sikabibanani da kanuma berona wasike ikanibutaveni, bi yadi wiimane kedana iwapa, na Pol da Sailas siburavidi bi sitayinakwarokwar-odi sinago wiigimogimona gawarine, da kwanatu babadidi naghodiye siyamiiri; ²⁰ bi raghanina sirutayinidi sinagho babadidi biiyadi na siwona bo, “Mmkodi tomotomogha na Jius bi piropiro situbutubugha yada wawaya kamodiye mma yada kwanatuve.” ²¹ Toudi yada wawaya kiki be-radi siyevevedi mekodi yada gwara geiyiwaghasinedi, bi touda Roum tubutubugha na gerubana mmkodi kiki tani-waghasinedi bo tanabera towoghana.”

²² Bi koroto bada sivrurukapuwana sigeghomiiiri Pol da Sailas sigogona kuridi; na kwanatu babadidi iyo tomotomogha siwonedo bo, “Pol da Sailas kadi gara kokabitave-taveyana bi vidima korouvidi.” ²³ Bi sirou kirakiiyedi ikovi murine na biwa gawarine sitorerughuvedi, bi badana siwo-neni da inakubodebodedi bi inakoyagha yaporidi. ²⁴ Mmko sisiyina kiiravine na biwa gawarine tupayarayina tana ba-sukiine itoredi, bi kayedi kii tupodi bi vitadi ere bonayidiye ivitupatetedi bi ipoyakavinidi.

²⁵ Bi pom kambasune Pol da Sailas siyarurupari bi ayi siy-atawotawora da God siyakabekabepepi, bi turaturadi biwa kabikabi damdi viya na siyawaiwayanedi, ²⁶ bi yaininagha nukenuke ghamanakina itubugha da biwa gawarina barena ere kayena inukeni; raghani tana biwa gawarina matamke-tadi sitamotatara bi biwa kabikabi damdi kadi sein sitamo-tavetaveyana. ²⁷ Bi raghanina biwa badana ikenamataka bi ikita da matamketa tupadi sitamotatara, na inoghosi da biwa kabikabi damdi tupadi siviveraveruwana, na yana seri itainayamuri da pinimina bi tounamani iyagwarunugha mayeni.[†] ²⁸ Bi Pol irukwatu da ghamana iwoneni bo, “Gekunirabobo mayemna, toumii tupamii mma.”

[†] **16:27:** Iyo damdi iyawogha biwa gawarina sakoyakoyayi bi biwa kabikabi damdi sinavera na kadi wawu. Raghanina biwa kabikabi wawayina inavera na kwanatu babadidi, biwa badana sinakasunuyi naboni kana aro. Waragututu kamone na mmko tomoyina ikayoveni da iyakasunugha mayeni bi gegha yana kayowana sinivisiye bi siyakasunuyina.

29 Na biwa badana bagibagi turaturana biiyadi kibe ki-iravine irukwatu da siyakawari siyapiika, bi ivera irughu biwa gawarina kamone tupayarae bi ere kirokirorona Pol da Sailas naghodiye ipepeta iyowogha. 30 Wasina bi irutayinidi sikanibu bi iwonedni bo, “Babada, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi da God yagu tamumu kiiravine gegha aro inavereguna?”

31 Na Pol da Sailas siwoneni bo, “Bada Yesu kitumaghaneni na tam kunayawa, da yam rakaraka yawata.” 32 Wasina bi Bada wonana sidimeni touna da yana rakaraka tupadi biiyadi. 33 Bagune patana pom kambasune bi biwa badana, irutayinidi sinagho da kadi gubaga iyamagha, bi yaininagha Pol da Sailas, biwa badana da yana rakaraka yawata sibabataitodi. 34 Wasina bi noko murine na irutayinidi sirughu yana bareye da kam iveredi sikam. Bi touna da yana rakaraka yawata tupadi svinuwamiise kirakii basuna katana God sivitumaghaneni.

35 Bi raghani ibori na kwanatu babadidi, iyo damdi siviporadi sinagho biwa badana siyawoneni bo, “Nokodi tomotomogha kuyovedi sinanagho.”

36 Na biwa badana Pol iwoneni bo, “Babada sisiya sidaru da tam da Sailas kana kabitavemi. Wasina katana kokanibu, nuwaruririye konagho.”

37 Bi gegha Pol, iyo tomotomogha iwonedni bo, “Toumii na Roum tubutubugha bi getana awaki kaya berabero. Bi awaki kiiravine gesiyitupawamiwamiremii bi debae wawaya tupadi naghodiye sirou kirakiiyemii bi biwa gawarine sitore-rughvemii. Bi kata yadi kayowana da wiikowoye sinawonatawemii? Gegha, gerubana, kwanatu babadidi toudimani sinapiika da sinikanibuvemii.”

38 Wasina bi iyo tomotomogha siveramagha sinagho babadidi biiyadi da Pol yana sisiya siwonaveredi bi raghanina siwaiyana da toudi na Roum tubutubugha na sinaghara kirakii; 39 na sinagho biwa gawarine Pol da Sailas biiyadi da awaki berana berona sibera na kiiravine siwonawipikepikedi. Wasina bi sikabikanibuvedni bi sivibabiidi da yadi kwanatu siyakuyoveni. 40 Raghanina Pol da Sailas biwa gawarina sikanibutaveni, na sinagho Lidiya yana bareye; da name wiigeruwana damdi yawata sivitaghomidi bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata. Wasina bi murine na kwanatuna sikuyoveni sinagho.

¹ Pol da Sailas, Ampipolis da Apoloniya kwanatudigha sipepewa rughuwona sipiika da Tesalonika kwanatune siverakanibu. Bi nama na **kabepepa barena** tana noko kwanatune Jius damdi kiiravidiye. ² Pol nonowa iyaberabera naboni, na inagho kabepepa barene irughu, bi God wonanama iyiveveyana bi toudi siyawonawonabodeyana. Bi mmko berana na **wiiyawitaveyana gabudaridi** nunudiye taparoro aroba kamone ibera. ³ Bi God wonana yana basuna waghata iyiidebeni wawaya biiyadi bi nokove na iviveveyana da meboda God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** inakabikwarakwara da inarabobo bi rabobo murine inageghomiiri. Pol iwonedo bo, “Mmko wawayina iisisiyeni tami biiyadi, na Yesu touna na Keriso, God yana wiivinevinegha kiiwawona!” ⁴ Wasina bi Jius damdi mududi da kate Grik damdi korotodi iyawogha God siyakabekabepi, da kate bada wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi, Pol yana sisinya sivigeruveni da Yesu sivitumaghaneni na Pol da Sailas sivirukapuedi.

⁵ Bi gegha da Jius mududi sinuwakapi basuna wawaya korotodi Pol yana sisinya sivigeruveni kiiravine, na wiigimogimona gawaridiye wawaya berodi wiikedapepevidi sikasiwitaghomidi da sivirukapuwana bi wiikayotirana sidaguni. Sivera sinagho tomogha kana waghawagha Jeison yana bare sigauwowori da sirughu kamone Pol da Sailas siyiinoyedi, memeda siyakabidi siyakanibu koroto naghodiye. ⁶ Bi raghanina gesiyabanandi, na Jeison da wiigeruwana mududi siburavidi bi sirutayinidi sinagho kwanatu babadidi biiyadi da sirukwatu siwona bo, “Nokodi tomotomogha iyawogha kubura tupane piropiro sibera na kata sipiika yada kwanatune, ⁷ na Jeison itayinariyadi yana bareye! Toudi, Roum kana kiiwawo Sisa yana gwara sikasigiyyeni sawonawona da kiiwawo tana yamakamake, kana waghawagha na Yesu.”*

⁸ Raghanina kwanatu damdi da yadi babada mmko sisinya siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii. ⁹ Wasina bi kwanatu babadidi sibera da mane sikabiguba na rubane Jeison da wiigeruwana turaturana viya yawata siyimisana ware wonawaghata da gemuriye piropiro naboni inatubugha maghana bi sisinya bagibaginama siwonedo bi siviwaghasinedo da sikabitoredo sinagho.

Pol da Sailas Bereya kwanatune

¹⁰ Wasina bi noko nubabasune wiigeruwana damdi, Pol da Sailas siviporadi sinagho kwanatu kana waghawagha

* **17:7:** Roum yadi kiiwawo dagudaguna tana kana waghawagha Sisa. Irabobo murine, na Roum damdi tupadi yadi kiiwawo tupadi siya kwatukwatuedi “Sisa”.

Bereyama. Raghanina siverakanibu na sinagho **kabepepa barene**.¹¹ Bi Bereya damdi yadi bera da nuwanuwadi na miisedi genaboni Tesalonika damdi. Toudi nuwanuwadi sisisira kirakii basuna yadi kayowana ghamana da Yesu warana miisena siyawaiyaneni. Bi gabudara patepatena God wonana bukae girugirumina siyakabikabiyavi bi akowa siyakabikabi da memeda Pol yana sisiya na wonawaghata bo gegha.¹² Na noko kiiravine Jius korotodi Bereya kamone Yesu sivitumaghaneni, bi kate Grik wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi da kate bada Grik tomotomogha korotodi yawata.

¹³ Bi raghanina Jius damdi Tesalonika kwanatune akowa sikabi da Pol, God wonana Bereya kwanatune iyadimadima, na bada nabo sinagho da wawaya nuwanuwadi siyapiro bi siyabera da wawaya nuwanuwadi siyapughu Pol biidi.¹⁴ Na wiigeruwana damdi yaininagha Pol siviporataveni ikanibu kikire, bi Sailas da Timoti na nama Bereya kwanatune simakae.¹⁵ Bi tomotomogha iiyawogha Pol sivikayeturaneni na sikabi sinagho Etens kwanatune. Wasina nama bi Pol yana sisiya sikabi siveramagha Bereya kwanatune, Sailas da Timoti siyawonedi yaininagha siyanagho Pol biidi, Etens kwanatune da siyikapuvena mayeni.

Pol, Etens kwanatuna kamone

¹⁶ Wasina bi Pol patana Etens kwanatuna kamone Sailas da Timoti iyakoyakoyayidi, na tarabiibiisaka peyaridi noko kuburine ikita na ivinuwapoya kirakii.¹⁷ Na noko kiiravine idagu **kabepepa barene** Jius damdi da Grik damdi iiyawogha God sakabekabepepi na yawata Yesu kiiravine siyidimeyana. Bi kate gabudara patepatena iyanono wiigimogimona gawarine da iiyawogha nama na yawata siyisisiya.¹⁸ Bi kamodiye viya na abawiiyeveveyana damdi iiyawogha yadi wiina da wiisuwona sisiyina bi kate yawa yana basuna kiiravidiye sinisisiyana, sakwatuvedi Ipikuriyan da Stoiki damdi.† Toudi Pol yawata bada sivigamowana, Pol na Yesu Keriso warana miisena kiiravine iyadimadima da wawaya raboboma sinageghomiiri. Na nokodi damdi

† **17:18:** Ipikuriyan damdi na tomogha kana waghawagha Ipikuras yana wiiyeveveyana sakivikivina. Iviyeveveyana da yawa basuna na nuwamiise. Na mmkodi damdi yadi kayowana da sawara mekodi tubuyidi da yadi noghota, nuwamiise yaveredi, bi sawara mekodi sinivisi bo yaberadi da sanaghara na geyadi kayowana. Sawona da god, gewawaya iyinuwapoyedina. Bi Stoiki damdi na tomogha kana waghawagha Zenos yana wiiyeveveyana sakivikivini. Iviyeveveyana da wawaya, God sina kabi karawayeni, bi yadi kayowana sina kabitoura, bi yadi bera toudimani sina kabepi da sina nuwagiura wiimasi bi gewawaya yadi wiiwiita sina kayowana. Sina wona da nuwamiise yabera da sawara satubugha metagha siya tubughana.

mududi sivitarakiyana bo, “Mmko kawa neghaneghana awaki yisisiyeni? Yana sisiya gedamidina.”

Na mududi siwona bo, “Augunai kubura wiibata yadi god kiiravidiye yisisiya.”

¹⁹ Wasina bi Pol sikabi sinagho yadi wiidughu gawarine kana waghawagha Eriyopagas bi name siwoneni bo, “Toumii kakayokayoveni da kanakovi, mmko awaki wiiyeveveyanina wouna tam kwiisisiyeni? ²⁰ Tam sawara mududi mekodi kuvisisiyedi na toumi naghove gekayawaiyanedi, na yama kayowana da yadi basuna kunidebedi da kanakowa yaporidi.” ²¹ (Mmko sivisisiyenina basuna Etens damdi da kubura wiibata damdi nama makamakedi na getana awaki sinabera da noghota woudi sisiyidi sinawaiyana bi sinidimeyanena pomed).

²² Wasina bi Pol dughu kamone igeghomiiri da kwanatu babadidi naghodiye imiiri bi iwona bo, “Akitakita da tami Etens dammi na nonowa yami god kopeepetedi.

²³ Noko awonenina basuna yami kwanatu ayiitubata wi-ikenavivirena raghanine, na yami kabepepa sawaridi akita bi bada suwara gabugabuna gawarina tana abanani bi debane na mma naboni girugirumina, MMKO GAWARINE GOD MEKO GEKAYAKOVINA KIIRAVINE KASUWARI. Tami noko God na gekoyakovi bi kopeepeteni - na tagu noko God na kiiravine anawonemi. ²⁴ God, kubura ibera da kate sawara tupadi kamonena. Touna abama da kubura kana wiibadana, na gegha bare meko wawaya imadima siyoghanina kamone inamekena. ²⁵ Bi gewawaya yadi wiiwiita iyakayokayovenina, basuna touna wosina yabera da wawaya sayawa bi sawara tupadi sakayokayowana na yaveredi. ²⁶ Ghuyoghuyone na tomogha tana ibera bi noko tomoyina gwabinama na dam tupadi situbugha da kubura tupane samakamake. Bi gabudara kiiravidiye itoura bi kate bada kubura kadi barata itoura da meme sinamake da meyani sinarabobo. ²⁷ God mmko ibera da wawaya siyinyeni bi kabigwamma meboda siyabanani, bi gegha da touda tatadigegha gwabidayena touna gerabarabana.

²⁸ Ware naboni wawaya tana iwona bo, “Touna ibera da tamakamake bi tiidagudagu da bera awaki taberabera na tana bera.”

Bi bada yami girugiruma wawayidi sigiruma bo, “Touda na touna natunatuna.”

²⁹ Wonawaghata touda na God natunatuna, noko kiiravine getananoghosi da touna naboni tarabiibiisaka gould bo silva bo akimama siberana. Wawaya akakovidi yadi nuwag-iurama na mmkodi sawara imadima sabera. ³⁰ Naghove

waghata na wawaya, God gesiyakovina bi gegha da touna ki-iravine na aro geiyaveredina, bi kata na wawaya kubura tupadiye samakamake na yawonewonedi da yadi noghota bo berabero sinamiiri kubutedi, ³¹ basuna touna gabudara itore da awaki raghanine wawaya tupadi initupawamiwamirena yaporidi. Bi tomogha tana ivineyi da tounaye mmko berana inabera. God noko tomoyina raboboma ikabiwiigeghomi-iri, da noko inimatakira wawaya biiyadi da tomoyina na vinevineyina tana bi touna initupawamiwamira.”

³² Raghanina wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni bi iwona da wawaya raboboma inageghomiiri, na mududi siv-inamayeni bi mududi siwoneni bo, “Toumii yama kayowana da raghani tane na bada mmko berana kunisisiyena mayeni da kanawaiyana.” ³³ Wasina bi Pol dughu kamonama ikanibu da inagho. ³⁴ Bi wawaya mududi Pol sivirukapuvuni da Yesu sivitumaghaneni, bi kamodiye na tomogha kana waghawagha Dyonisiyas touna kwanatu wiibadana tana da wasike kana waghawagha Damaris bi kate wawaya mududi yawata.

18

Pol, Korint kwanatuna kamone

¹ Mmko berana murine na Pol, Eten kwanatuna ikuy-oveni bi inagho Korint kwanatune. ² Da name Jius tomogha tana ibanani kana waghawagha Akwiila, touna yana kubura wadubo na Pontas bi wavinena Prisila yawata katota-wota Itali kuburama sipiika, basuna Roum kana kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedi da Roum siyakanibutaveni.* Pol inagho da iyakitadi ³ basuna toudi kiregoru kadi berabera wawayidi ware touna naboni, na nama yawata simakae da sibagibagi patapata. ⁴ Bi **wiiyawiiitaveyana gabudaridi** nunudigha na Jius da Grik damdi yawata **kabepepa barene** siyidimeyana, bi iyimatipo da iyatayina wamiridi da God yana sisiya Yesu kiiravine siyitumaghana.

⁵ Raghanina Sailas da Timoti, Masedoniya kubura sikanibutaveni bi siyowogha sipiika Korint kwanatune, na Pol kiregoru beradi ikabitoura bi raghani nonowa God warana miisena iyadimadima Jius damdi biiyadi, iyawonawona da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**. ⁶ Bi gegha, raghanina Jius damdi Pol sivisinighiighiiyeni bi sivisisiya beroveni, na kana gara

* **18:2:** Roum kwanatuna na Itali kubura kana kwanatu ghamana Roum yadi wiibadana kamone. AD 49 kamone na name wiikayotirana ghamana Roum kamone itubugha na kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedi da noko kwanatuna siyakuyoveni.

popokuna naghodiye ikasiwiririyi[†] bi iwonedo bo, “Meboda God aro inaveremi, na tamimani koviwawu mayemi. Getagu koniwawuguna! Kata bi nabo inagho na tagu ananagho kubuna damdi biiyadi da God warana anadimeni.”

⁷ Wasina bi Pol kabepepa barena ikuyoveni bi inagho tomogha kana waghawagha Taitus Jastas yana bareye. Noko tomoyina na kubuna wawaya, bi gegha da God iyakabekabepepi bi yana bare na kabepepa barena ririne. ⁸ Bi kabepepa barena kana bada, Krispas da yana rakaraka yawata tupadi Bada Yesu sivitumaghaneni: bi bada mayi-maiyina Korint damdi korotodi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na siviageruwana da sibabataito.

⁹ Nubabasu tana Bada mimeu kamone ivisisiya Pol biidi iwona bo, “Gekunanagharana! Kudima waghawaghata wawaya biiyadi kiiraviguve, gekunikawapotapotana! ¹⁰ Kiiravine tagu gwabimve, na getana iiyabo inarouvim da iniberomna, basuna wawaya korotodi mmko kwanatuna kamone na yagu wawaya.” ¹¹ Wasina bi Pol nama Korint kwanatune imakae da bodu tana bi nawaravi 6 kamone, God wonana wawaya iyivevevedi.

¹² Bi Roum bada ghamana tana, Galiyo sitore da Akaiya kubura iyibadeni raghanine, na Jius mududi sigeghomi-iri Pol siviaviyeni da sikabitawatawani bi sikabi sinaveni mmko badana ghamana biidi da iyitupawamiwamireni. ¹³ Toudi siviaviyeni siwona bo, “Mmko tomoyina, yaber-aberatowoyi da wawaya nuwanuwadi inawamira da keda bogaema God sinakabepepi[‡] meko gwara geiyiwaghasinenina!”

¹⁴ Wasina bi Pol idagu wiisisiya biiyadi na Galiyo, Jius damdi iwonedo bo, “Tami Jius dammi kowaiyana, augunai da mmko tomoyina bera gisigisidi bo ghamaghamadi iyaber-abeto da Roum yadi gwara iyikasigiiyeni, na tagu, yagu bagibagi da yami sisiya ayawaiyana. ¹⁵ Bi gegha da mmkona, sisiya da waghawagha bi kate tami Jius yami gwara kiiravidiye kwiikawakereyana, noko biidi na tamimani konakabi wirotomani. Bi mmkodi bera getagu anitupawamiwamiredina.” ¹⁶ Wasina bi irukwavinidi da wiitupawamiwamira gawarina sikanibutaveni. ¹⁷ Bi kabepepa barena badana Sostines sikabitawatawani da nama wiitupawamiwamira

[†] **18:6:** Mmko berana iyiveveyana da God geiyinuwamiise nokodi Jius damdi biiyadi (Mak 6:11 kokita). [‡] **18:13:** Mmkodi Jius siwona da Pol gegha Jius yadi wiitumaghana waghata iyiveveyana mekodi Roum yadi gwara yiwaghasinedina, bi siwona da kabepepa kedana wouna iyiveveyana meko Roum yadi gwara geiyiwaghasinenina. Na yadi kayowana da Roum kana bada ghamana Pol aro iyavereni (Aposol 16:20-21, 17:7 kokita).

gawarina naghone sirouvi. Bi Galiyo mmko yadi berana geiyinuwapoyenina.

Pol iveramagha Antiyok kwanatune

¹⁸ Pol, Korint kwanatune wiigeruwana damdi yawata simakae da raghani gurina, wasina bi ikuyovedi inagho Kenkriya kwanatune, Prisila da Akwiila yawata. Bi name Pol, wawaya tana iwoneni na gayamina isabutaveni bi nokona ivimatakira da yana wiisuwona God biidi ivikovini. § Bi Pol, Prisila da Akwiila wagae sigeru bi siyanagho Siriya kubure. ¹⁹⁻²¹ Bi siyanono na dagudagune na Epesis kwanatune sirughu soghata, bi raghanine sitarakapoka na tanaduma inagho irughu **kabepepa barene** da Jius damdi yawata siyidimeyana. Bi raghanina sivibabiini da yawata siyamakewiiguri, na isinighii. Bi gegha da iyatutouya na iwonedo bo, “Memeda God iniwaghasinegu na kate bada anaveramagha kurimi.” Wasina bi nama Prisila da Akwiila, Epesis kwanatune ikuyovedi bi wagae igeru da itouya inagho. ²² Raghanina Sisariya kwanatune iverakanibu, na igae inagho Jerusalemma da wiigeruwana damdi ivikiikiivedi, bi iveramagha bada iyowogha inagho Antiyokma. ²³ Bi wiigeruwana damdi yawata simakae raghani gisina, bi ikuyovedi da inagho kubura bi kubura tupadiye ipepewa kovi, Praigiya kubura ririnagha da Galeisiya kubure wiigeruwana damdi biiyadi iyiisisiya da nuwanuwadi iyiimaragasidi.

Apolos, Epesis kwanatune God warana idimeni

²⁴ Noko raghanine Jius tomogha tana kana waghawagha Apolos, bi yana kwanatu na Aleksandriya, Ijipt kubura kamone iverakanibu Epesis kwanatune. Touna wiisisiya yapoyaporina bi akakovina na God wonana iyakowa kirakiiyeni. ²⁵ Touna nada waghata wawaya gwabidiye Yesu yana Keda akovina ikabi, bi nuwanuwana maragasina bi iyadimadima. Bi Yesu kiiravine iyiisisiya na rotomanina kawakawa, bi gegha da touna **babataito** warana kawagha iyakovi meko Jon Babataito wawaya iviyevedina. ²⁶ Na naghara gwabine gegha bi idagu **kabepepa barene** iyiisisiya. Raghanina Prisila da Akwiila mmko siwaiyaneni na sirutayini sinagho yadi bareye bi God yana Keda mekodi geiyakowana sivisisiyena rutughutughureni touna biidi.

²⁷ Wasina bi noko raghanine Apolos yana wiina da iyanagho Akaiya kubure da name iyadima, na wiigeruwana damdi Epesis kamone siwonawiiyoyowaneni bi pepa tana

§ **18:18:** Akowa damdi siwona da Pol, iberda da Yesu kiiravine Korint kwanatune iyadima wiikaru metagha God iwoneni na naboni. Pol gayamina isabutaveni Jius yadi gwara nunune (Nambas 6:1-21) iyimatakira da yana wiisuwona ivikovini God biidi.

sigirumi wiigeruwana damdi biiyadi Akaiya kubure, da Apolos yapiipiika na siyaverabodeni da siyikiikiiveni. Raghanina iverakanibu na iyyawogha nada God yana nuwayuyune Yesu sivitumaghaneni kiiravine, na toudi wawayidi iviwiitena kirakiiyedi. ²⁸ Yana wiiwiita kedana tana na deba dughudiye wiikawakereyana sibera da Jius damdi igeiwayidi. Bi God wonanama ivisisiya da iviyevevedi da Yesu na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.

19

Pol, Epesis kwanatuna kamone

¹ Noko raghanine Apolos na Korint kwanatune bi Akaiya kubura kamone iyamakamake, bi Pol garagara kedana ikabi ipepewa patana da kikire, Epesis kwanatune iverakanibu bi name wiigeruwana damdi mududi ibananidi. ² Na ivitarakiyanedi bo, “Raghanina Yesu kovitumaghaneni na Kanuma Kabikabikuwayina kokabi bo gegha?”

Na siwonabodeni bo, “Gegha, getana kayawaiyana da nama Kanuma Kabikabikuwayina tana meme.”

³ Na Pol ivitarakiyyana magha bo, “Memeda noko naboni, na meko babataitona kokabi?”

Na siwona bo, “Jon, wawaya iyiyevevedina touna babataitona.”

⁴ Pol iwonededi bo, “Jon, wawaya ibabataitodi na iyimatakira da yadi bera berodima simiirikubuta. Bi iwonededi da iyyabo murinagha yapiipiika na siyitumaghaneni. Touna na Yesu.” ⁵ Raghanina Pol yana sisiya siwaiyaneni, na Bada Yesu waghawaghane ibabataitodi. ⁶ Wasina bi Pol imana gayamidiye itoura, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi, da gamo wiibatama sidagu siyisisiya bi siyawonawonakasiyaragha. ⁷ Bi nama na tomotomogha tupadi yadi 12.

⁸ Bi nawaravi aroba kamodiye, na Pol raghani nonowa iyanono **kabepepa barene** iyarughurughu bi ere mayitorana iyisisiya wawaya biiyadi. Bi toudi yawata God yana Wiibadana siyadimedimeni. ⁹ Bi gegha da mududi nuwanuwadi sikotakii da gesiyitumaghana, na debae wawaya biiyadi Yesu yana Keda siyawonawona wiiberoveni. Na touna kiiravine Pol ikuyovedi bi wiigeruwana damdi irutayinidi da yawata sinagho bare tane, touna na Tairanas yana wiyeveveyana barena, bi raghani nonowa na noko barene God yana wiibadana kiiravine siyiidimeyaneni. ¹⁰ Pol noko naboni iyaberabera da bodu bata sikovi, na

wawaya tupadi, Jius bi kate kubuna damdi Eisiya kubure makamakedi Bada wonana siwaiyaneni.

Skeva natunatuna

¹¹ Bi God yana maragate na Pol **berakayowiiwiiyaka** ghamaghamadi iyaberabera, ¹² na raghanina agesi bo eipron mekodi Pol sinina sikasitowoyi bi sakawara sanagho wawaya gubagubagidi debadiye satoura na kadi gubaga sayawa bi kanuma beroberodi sakanibutaveyana.

¹³ Bi Jius mududi iiyawogha siyapeepewa kubura bi kubura, kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyaruruk-wavina siyakanikanibu, na bada siberatowayi da Bada Yesu waghawaghane mmko siyabera. Na damdi sigeghomiiri da kanuma beroberodi siwonedo bo, "Yesu waghawaghane, iiyabo kiiravine Pol iyadimadima na, awonaghakiyem da mmko wawayina gwabinama kanibutaveyana." ¹⁴ Bi Jius yadi **prist** kiikiwawona tana kana waghawagha Skeva natunatuna yadi 7 na bada mmko berana siyaberabera.

¹⁵ Bi gegha da raghani tana siberatowoyi, na kanuma berona iwonedo bo, "Yesu na akovi da kate Pol na bada akovi, bi tami - tami iiyawogha?" ¹⁶ Wasina bi tomogha kanuma berona gwabine na igogona kuridi da igeiwayidi. Bi irouvidi da ivirouberowanedi na ighanidigha barema sivera sikanibutaveyana ere ganiganidi.

¹⁷ Bi raghanina Jius da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi, Epebis kwanatuna kamone makamakedi mmko sisiyina siwaiyaneni, na sinaghara kirakii da Bada Yesu kana waghawaghana parapa sikabikuwayena kirakiiyeni.

¹⁸ Wasina bi wiigeruwana damdi korotodi sinagho da wiigeruwana turaturadi naghodiye yadi berona siyimaghamaghatara. ¹⁹ Bi wawaya imimapudi korotodi yadi buka mekodi sawonedo da metagha sinikiirapu bo sinayapune na wawaya korotodi naghodiye sivitaghoma bi sigibu. Bi memeda mmkodi buka siyigimona, na miisanina augunai da iyaragata kirakii silva pinipinimidi 50,000 rubana.*

²⁰ Mmkodi bera maragasidiye na yaininagha Bada warana miisena kubura tupana ikabimumu, na wawaya korotodi sivitumaghana.

²¹ Nokodi bera situbugha murine, na Pol inuwagiura bi noghota ikabi da Masedoniya da Akaiya kuburidigha iyapepewa rughuwonedo da wiigeruwana damdi iyarugenarede da iyanagho Jerusalem. Na wiigeruwana damdi iwonedo bo, "Dagudagune na ananagho Jerusalem, bi muriye na ananagho Roumma." ²² Na kana wiiwiiteyana

* **19:19:** Diutoronomi 18:10-14 kamone God yana wawaya yawonewonedo da toudi geiyiwaghasinedo da imapu beradi sinaberadina.

yadi bata, Timoti da Irastas iviporadi sinagho Masedoniyama, bi touna wosina na nama Eisiya kubure imakae raghani gisina.

Wiiruwa ghamana Epesis kwanatuna kamone

²³ Bi noko raghanine Yesu yana Keda kiiravine nuwapoya ghamana Epesis kwanatuna kamone itubugha. ²⁴ Bi nuwapoyina kayena na tomogha tana gwabinama itubugha, kana waghawagha Demetriyas, touna yana bagibagi na silvama sawara bogaebogae iyaberabera. Bi Grik damdi na ere yadi god wasikena kana waghawagha Artemis na Demetriyas, Artemis yana kabepepa barena gubadi gisigisidi iyaberabera na wawaya siyagimogimona. Bi yana bagibagi wawayidi tupadi mmkodi siyaberabera da mane ghamana siyakabikabi. ²⁵ Na noko biidi yana bagibagi damdi tupadi da kate turaturadi iiyawogha teya bagibagina mayimayiyina siyaberabera na ikwatuwiitaghomidi bi iwonedo bo, “Yagu wawaya, tami kwakovi da touda mmko bagibaginama na mane ghamana tayakabikabi. ²⁶ Bi katana tamimani kokitakita bi kowaiwaiyana da metagha mmko tomoyina, Pol yaberabera mma Epesis kwanatune bi kate bada Eisiya kuburina tupane. Touna wawaya korotodi yadi noghota yataitainawamira da Artemis kabepepina samiimiiri kubuteni. Bi yawonawona da, ‘God wawaya imadima saberana toudi gegha god waghata.’ ²⁷ Na tana kita yapori da touda tarabiibiisaka berabera wawayida, gekada waghawagha inabero bo yada mane kedana inaguduna. Bi kate tanakita yapori da gegha yada god wasikena Artemis yana kabepepa barena sinabera da gebasunana, kiiravine wawaya tupadi Eisiya da kate kubura tupana kamone na Artemis sakabekabepepi na tanakita yapori da yana wiibada gesinatore yowoyenina.”

²⁸ Bi raghanina noko korotona Demetriyas yana sisiya siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu kirakii da rukwatu sidaguni siyawonawona bo, “Touda Epesis damda yada god wasikena Artemis kana waghawagha iragata kirakii!” ²⁹ Wasina bi wawaya tupadi kwanatu kamone siwaiyanedi siyarurukwatu na toudi bada geere basuna bi sidagu siyarurukwatu wapawapa. Bi Gaiyas da Aristakas, toudi na Masedoniya damdi bi Pol yawata siyapeepewa patapata na sikabitawatawanidi da sitayina wiiveraverudi yawata sirughu sinagho kwanatu wiidughu gawarine.† ³⁰ Na Pol

† 19:29: Kwanatu wiidughu gawarina na bare ghamana bi gegha ere bare kubunana. Bi sibera da kana kita naboni yarewa sepina. Wawaya korotodi naboni 26,000 rubana da mmko gawarine sinakeyowogha. Wawaya sanagho mmko gawarine wiirekwa bo waragututu gubadi wawaya sirekweyana na sarurugayo.

ikayoveni da iyarughu, bi gegha da wiigeruwana damdi gesiyiwaghasineni da naboni iyabera. ³¹ Bi kate bada Eisiya kubura babadidi yawata, toudi na Pol turaturana, yana sisiya sidaru siwonena kirakiyeni da gegha wiidughu gawarine iyarughuna.

³² Bi nama wiidughu gawarine, na koroto yadi noghota iruragharagha da siyarurukwatu wapawapa. Wawaya mududi sisiya tana siyawonewoneni, bi mududi na bada sisiya bogae siyawonewoneni, koroto muduna na sinegheneghedi da awaki kiiravine sivitaghomidi. ³³ Wasina bi Jius damdi, tomogha tana, kana waghawagha Aleksanda sirubukiini ikanibu koroto naghodiye, bi wawaya mududi koroto kamodiye sirukwatu siwoneni da iyisisiya. Wasina bi Aleksanda imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo, bi koroto iyawonedi da Jius geyadibagibagi mmko piropirona kamone iyamakamakena. ³⁴ Bi gegha raghanina koroto akowa sikabi da touna Jius tomogha, na sikarayewoveni siyarurukwatu da raghani iguri‡ sisiyina tanagha siyawonewoneni bo, “Touda, Epesis damda yada god wasikena Atemis kana waghawagha na iragata kirakii!”

³⁵ Wasina bi kwanatu badana tana ikawarawiipikadi bi iwonedi bo, “Epesis dammi, wawaya tupadi kubura debane sakovi da Atemis kana waghawagha iragata kirakii na touda Epesis damda na kana kabepepa barena da yana akima kabikabikuwayina abamama ibeku iyowogha na kadi koyakoyagha! ³⁶ Wawaya tupadi sakovi da wonawaghata, na touna kiiravine koyiraborabobo da gebera wapawapa koyaberana. ³⁷ Tami mmkodi tomotomogha kopiikedi mabo, bi getana awaki kabepepa barene siyayapi bo yada god wasikena siyawona wiiberovenina. ³⁸ Memeda Demetriyas da yana bagibagi damdi iiyabo wiiwawuna sinakayoveni, na sinanagho wiitupawamiwamira barene, bi babada nama da toudi siniwiitedi. ³⁹ Bi memeda yami gwiini sawara mududi kiiravidiye, na kwanatu babadidi yadi dughu kamone konarughu, da kiiravidiye konisisiya da konirotomanidi. ⁴⁰ Tagu kata awaki itubugha kiiravine na anaghanaghara, na tanakita yapori bi gegha na Roum babada siniwawuda sinawona da touda mmko kayoghakighakina taya berabera. Kiiravine mmko wiirouvina na geere basunana, bi memeda naboni sinanoghosi na touda gerubana wiirouvina yana basuna miisena tanaveredina.” ⁴¹ Wasina bi kwanatu badana mma naboni ivisisiya ikovi murine, na wawaya iviporadi dughu gawarina sikanibutaveni bi sikuyoveni sinagho.

‡ **19:34:** Mmko gabudarina na bariyawa gamodima sawona da 2 hours.

20

Pol inagho Masedoniya da Akaiyama

¹ Raghanina noko bera ghakighakina Epesis kwanatune ikovi, na Pol wiigeruwana damdi ikwatu wiitaghomidi bi iwonawiiyoyowanedi murine, na ivikukuvedi bi itouya Masedoniya. ² Masedoniya kuburidigha ipepewa rughuwona da wara miisedima wawaya iwonawiiyoyowanedi, patana da Gris kubure iverakanibu, ³ da name nawaravi aroba imakae. Bi raghanina iyakabukabununagha da wagagha iyanagho Siriya kubure na sisiya iwaiyana da Jius damdi siyigiugerogerora da siyakasunuyi. Noko biidi yana noghota iwamiri da Masedoniya kuburidigha bada iyaveramagha. ⁴ Tomotomogha viya Pol yawata sinagho, toudi na Pairus natuna Sopate, yana kubura na Bereya; Tesalonika tomotomogha yadi bata Aristakas da Sekundas, bi Debi tomogha Gaiyas; bi Timoti; da kate Eisiya tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas.* ⁵ Bi mmkodi tomotomogha wagagha sivinagho sinagho da Troas kwanatune siyakoyakoyayimii. ⁶ Wasina bi **Koughanu** porayina ikovi murine, na waga kageru da Pilipai kwanatuna kakuyoveni, bi gabudara 5 murine na Troas kwanatune kaverakanibu da turaturamii yawata kavibanana, bi name taparoro tanagha toudi yawata kamakae.

Pol, Troas kwanatune Eutikas raboboma ikabiwiiveramayi

⁷ Sande ravidie na wiigeruwana damdi yawata kavitaghomimii da Bada yana kamkena kayakiyagima da kaya kam patapata, bi Pol wawaya biiyadi iyisisiya na idima wiikaru da pomkambasune, kiiravine raghani iyabori na iyatouya. ⁸ Bare gekirakiina kawiiina yadi aroba bi tupaarayina tana kamone meme kayiidughu, na oil kibedi peyaridi nama siyakarakarata. ⁹ Tomogha tana yaragina kana waghawagha Eutikas kitawiiverana debane iyamakamake, bi raghanina Pol iyisisiya wiiguriguri na iyarurudune da nuwanuwana iwapa na kitawiiverama ibeku iyowogha dobodobove. Raghanina siyowogha da tubuyina siyarukabepi na touna nada irabobo. ¹⁰ Pol bada iyowogha, da tomoyina debane ikenawiiguriguri da iyaghouni. Bi iwona bo, "Gekoni nuwapoyana, touna patana yawayawiina!" ¹¹ Wasina bi Pol iveramagha igae bare gekirakiina tupaarayine, bi bred ikiyagima bi ireregha da wiigeruwana damdi yawata sikam patapata, bi murine toudi biiyadi iyadimadima patana da raghani ibori na noko kuburina

* **20:4:** Mmkodi tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas na toudi Eisiya damdi bi gegha Timoti yawata.

ikuyoveni. ¹² Wiigeruwana damdi tomoyina yawayawiina sikabi sinagho bareye na tupadi svinuwamiise.

Pol wagagha inagho Miletas kwanatune

¹³ Wasina bi Pol iwonemii na wagae kageru da kavinagho Asosma, basuna touna kayegha iyanono noko kuburine da name iyageru. ¹⁴ Raghanina Asosne ibananimii, na wagae igeru bi kanagho Mitileni kwanatune. ¹⁵ Raghani ibori na nama katouya kanagho Kiyos nuwane. Bi kanagho Semos nuwane, da yaminama na Miletas kwanatune kav-erakanibu. ¹⁶ Pol geyanawiina da gabudara viya Eisiya kubure makewiiguri na yana noghota iwamiri da gegha Epesis kwanatune iyarughu, kiiravine touna iyiyaininagha da memeda Jerusalemma iyaverakanibu bi muriye da **Pentikos** porayina gabudarina.

Pol Epesis dogadogara ivikukuvedi

¹⁷ Raghanina Miletas kwanatune na Pol sisiya iwonataveni wiigeruwana damdi kadi dogadogara Epesis kwanatune siyapiika da yawata siyisisiya. ¹⁸ Raghanina siverakanibu na iwonedo bo, “Tami yagu makamake kwakovi da metagha raghanina kamomiye ayamakamakena, name ghuyoghuyone Eisiya kubure averakanibu na gabudarine da kata. ¹⁹ Kwakovi da metagha Jius damdi mududi sivigiugerogerora da siyiberogu da nuwapoya siyaveregu, bi gegha da atoreyowoyenamayegu da Bada abagibagiyeni, bi raghani mududiye na nokodi bagibagidima adou.

²⁰ Bi tami kwakovi da raghanina God yana sisiya ayadi-madima tami biiyadi, na geayanaghara bo ayimuritayina wi-iwiitemi kiiravine. Tagu debae sisiya miisedi ayadimadima tami biiyadi bi kate yami baregha ayiyeveveyana. ²¹ Bi wiisuwona sisiyina tanagha Jius da Grik damdi awonedo da yadi tamumu siyamiiri kubutedi bi siyamiiri karonu God biidi da Yesu Keriso siyitumaghaneni.

²² Bi katana mmko sisiyina kowaiyaneni; Kanuma Kabik-abikuwayina ivitamariyegu na anono Jerusalemma. Bi geayakakovi da awaki name inatubugha tagu biidi, ²³ bi gegha, tagu kwanatu nunudigha ayanono na nada Kanuma Kabikabikuwayina iyikatayigu da kabikwarakwara anabanani bi biwa gawarina kamone sinatoregu. ²⁴ Bi yagu yawa na geayinuwapoyeni, touna gebera ghamana yagu noghota kamone na. Wiisuwona bera ghamana na bagibagi meko Bada Yesu iveregu ayabera na awiwiini da anadiwi-ikovini. Nokona wara miisena wawaya anawonedo, da God yana nuwamonika waratetena kiiravine.

²⁵ Tagu gwabimigha ayapeepewa na God yana wiibadana kiiravine ayadimadima, bi katana akovi da kata bi nabo inagho na mayiyigu gekonakita mayenina. ²⁶ Na tagu mmko gabudarine akarakararumaghatara tami biiyadi: memeda tami tana inasiwana, na getagu kaguwawu. ²⁷ Basuna God yana wiina kiiravine ayadimadima na getana awaki ayanuwatawanina. ²⁸ Na koboda mayemi da kate God yana wawaya, toudi na Kanuma Kabikabikuwayina tami imadebamiye itoredi da konakoyayidi. Kokoyagha yaporidi ware bodaboda wawayina sip yakoyakoyayidi na naboni. Toudi na God yana kwatuwana wawayidi tounamani gani-ganinama igimonidi. ²⁹ Akovi da ananagho bi muriye na wiiyaba wiiyeveveyana wawayidi sinapiika kamomiye sinarughu da wawaya yadi wiitumaghana siniberodi, ware garagara daghasi yapiika sip yawodi kamodiye yarughu da yunughana naboni. ³⁰ Bi kate bada tamimani kamomima, na wawaya mududi sisiya gewiisuwonidi siniyeveveyana da wiigeruwana damdi nuwanuwadi sinatainawamira, da yadi wiiyeveveyana beroberodi sinakivina. ³¹ Noko biidi, kokita yapora! Konoghosi da tagu bodu aroba kamone, na gabudare da nubabasuve na ere matadogagu, bi tami tupami ayawonawona wiiyoyowanemi basuna avinuwapoyena kirakiyemi.

³² Bi katana God imane atoretoremi, bi yana wiiwi-ita waratetena sisiyina tami biiyadi, na kovitumaghanena waghawaghasi. Memeda noko sisiyina konakivini na yami yawa inagogo wiimaragata, bi God wiimiiseyana inaveremi mekodi ivisuwona da yana wawaya waghata iyaveredina. ³³ Bi tagu, ayiimatipo da gemeyani wawaya yadi mane bo kadigara waratetedi ayakita kirorovedina. ³⁴ Tami wosina kwakovi da tagumani imagama abagibagi da mane akabi, kam da sawara mududi kiiraviguve ayagimona bi kate bagibagi turaturagu teya kiiravidide. ³⁵ Noko naboni abera, na tagu nonowa ayiyevevemi da metagha tana bagibagi wiimaragata bi mane tana kabi da wawaya moyamoyakidi taniwiitedi. Bada Yesu yana sisiya konoghosi iwona bo, 'Awaki yabera da tiinuwamiise, na touna sawara tavereyana wawaya mududi biiyadi, bi genaboni sawara gwabidima tayounana.' "

³⁶ Raghanina Pol ivisisiya ikovi, na touna da Epesis dogadogara yawata sivotuwapore oghogheyana bi God biidi sirupari. ³⁷⁻³⁸ Bi yana sisiya kamone na iwonedo bo, "Tami gemuriye mayiyigu konakita mayeni," na noko sisiyina kiiravine svinuwapoya kirakii. Da tupadi siduu kirakii, bi Pol siyatarataraghuni da siyamaghamaghani. Wasina bi

noko murine na sivitugwaagwari da sinagho wagae.

21

Pol yana wagawaga Jerusalem

¹ Epesis wiigeruwana damdi kadi dogadogara kavikukuedi ikovi murine, na wagae kageru bi rotomanina kanagho Kos nuwane da nubabasuve na name kakena. Bi raghani ibori na kanagho Rodes nuwane bi name na kanagho Patara kwanatune da wagama katarakapoka. ² Name na waga tana bada kabanani, iyatowatowawona Ponisiya kubure na kageru da katouya kanagho. ³ Bi kayaveravera da Saipras nuwana kakita banani, na wareregubugubura yana nawae kataveyana da kaveratupiireni, bi kakuka kanagho da Siriya kubura kamone, Taya kwanatune koghata da kana sawara iyyowoyeni. ⁴ Nama katarakapoka da wiigeruwana damdi mududi kabanani, na yawata kamakae da taparoro tana ikovi. Bi mmkodi wiigeruwana damdi, Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate na siwonakasiyaragha da Pol geinanagho Jerusalem. ⁵ Bi gegha, raghanina yama gabudara ikabi, na kayatouyamagha da kayanagho. Na wiigeruwana damdi tupadi, natuwavinedi da natunatudi teya kwanatu sikuyoveni bi yawata kayowogha kikire, wasina bi tupamii kavituwapore oghogheyana da karupari. ⁶ Wasina bi rupari ikovi na kavikuku kabivivirana, murine na wagae kageru bi toudi siveramagha yadi bareye.

⁷ Wasina bi Taya kwanatuna kakanibutaveni kanagho Tolemays kwanatune koghata. Wiigeruwana damdi nama kavikiikiivedi bi gabudara tanagha yawata kamakae. ⁸ Raghani iborimagha na noko kuburina kakuyoveni bi kanagho Sisariyama, da name na abadimadima wawayina kana waghawagha Piripo yana bareye kamakae. Bi tomoyina na rorowainagha **aposal**, tomotomogha yadi 7 sivinegha na kamodiye tana da Jerusalem kamone kam kadireeregha. ⁹ Touna natunatuna mamaragidi yadi 4, getana siyanayina bi kadipuyo na wonakasiyaragha.

¹⁰ Gabudara viya sikovimurine, na **peroveta** tana kana waghawagha Agabas, touna bada kanapuyo wonakasiyaragha bi Jiudiya kuburama iyowogha Sisariyama. ¹¹ Bi ipiika toumii biidi da Pol kanakikiru irupamataveni bi tounamani kayena da imana iyaghira bi iwona bo, "Kanuma Kabikabikuwayina mma naboni iwona, 'Iiyabo mmko kikiruna yirapeneni, na Jius babada Jerusalem kamone

kate mma naboni sinaghira tawatawani, bi kubuna damdi imadiye sinatore.’ ”

¹² Raghanina noko sisiyina kawaiyaneni na toumii da wiigeruwana damdi mududi nama Pol kawonena kirakiyeni da geiyanagho Jerusalemmana. ¹³ Bi gegha Pol iwona bo, “Awaki kiiravine kodudu? Tami nuwanuwagu kwiibero! Tagu akabunagha da gegha Jerusalemne aghiratawatawanigu kawagha kiiravine, gegha! Akabunagha da Bada Yesu kana waghawagha kiiravine bada anarabobo.”

¹⁴ Toumii gerubana da nuwanuwana kayatainawamiri, na kakabitoura bi kawona bo, “Karurupari da metagha Bada yawiwiini na naboni inatubugha.”

¹⁵ Mmkodi bera murine, na kakabunagha da katouya kana nagho Jerusalemna. ¹⁶ Kivikivina mududi Sisariya kwanatune sivimataturanemii, da sikabimii kanagho Nason yana bareye da name kayamakae. Touna Saipras tomogha, bi ghuyoghuyone wawaya Wara Miisena siyiisiiyeni na raganine Yesu kivinina idaguni.

Pol ivikiiwaga Jemes biidi

¹⁷ Raghanina Jerusalemne kavera kanibu, na wiigeruwana damdi nuwamiiseye siverabodemii da sivikiikiivemii. ¹⁸ Raghani ibori na Pol yawata kanagho da Jemes kayakita, bi wiigeruwana damdi kadi dogadogara bada name. ¹⁹ Na Pol ivikiikiivedi bi bera tupana mekodi tounae God ibera kubuna damdi kamodiye na iwonaveredi.

²⁰ Raghanina yana sisiya siwaiyana ikovi, na tupadi God sikabepepi bi siwona bo, “Waresimii, kuwaiyana; kwakovi da Jius damdi kamodiye na koroto ghamana nada Yesu sivitumaghaneni, bi God yana gwara sakivikivina yapori. ²¹ Bi siwaiyana da Jius damdi iiyawogha kubuna damdi yadi kubure samakamake na kuyiyevevedi da Mosis yana gwara siyasinighiiyeni. Na kuwonedo da natunatudi gegha siyisini-bori bo Jius yadi kiki siyakivinana. ²² Toudi akowa sinakabi da nada mabo kupiika, na awaki tana bera bi iniyeveveyana da mmkodi sisiya siyawaiwaiyana na gewiisuwona? ²³ Na awaki kanawonem na kubera; Tomotomogha yadi 4 mma gwabimiiye bi toudi wiiwaghasina maragasina God biidi sibera. ²⁴ Na toudi yawata konagho Bare Kabikabikuwayine da yami berona konakogha taveyana da God matane na tami miisemi. Bi yadi suwara kimiisana kiiravidiye, bi toudi gayamidi sinasabu tavetaveyana nokona inimatakira da awaki sivisuwona siyaberabera na sivikovini. Raghanina wawaya noko berana kunabera sinakita, na sinakovi da tam kam sisiya na gewiisuwona bi sinakovi da tam Mosis

yana gwara kwakivikivini. ²⁵ Bi kubuna damdi wiiwiitu-maghanidi kiiravidiye, iyawogha Bada Yesu situmaghaneni na nada pepa kagirumi mma naboni kawoned, 'Wawaya iyuwa sasuwara tarabiibiisaka biidi na gesinakamna, gani-gani gegha sinaniuni, ribiribi meko kanighona sakiyaviroyi bi ganiganina geiyorotaveyana na iyuvina gegha sinakanina, gegha wiimumuranama tamumu sinaberana.' ”*

²⁶ Raghani ibori na Pol nokodi tomotomogha ruwamaruwa ikabidi da yawata yadi berona sikoghataveyana da God matane na toudi miisedi. Wasina bi irughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone sisiya itore da gabudara viya yadi berona sinakoghataveyana na inakovi. Noko na gabudara 7 sinakovi murine bi suwara sinabera da toudi tatadigegha kiiravidiye bi iniyeveveyana da yadi wiisuwona siyaberabera na sivikovini.

Pol Bare Kabikabikuwayina garina kamone sipatumi

²⁷⁻²⁹ Wasina bi gabudara 7 damona ivitukabikabi, na Jius damdi viya yadi kubura na Eisiya, Bare Kabikabikuwayina garina kamone Pol sikita. Bi ghuyoghuyone na sikita da Epesis tomogha kana waghawagha Toropimas teya kwanatu kamone siyapeepewa, na sinoghosi da ikabiiirughu Bare Kabikabikuwayina kamone. Na sigeghomiiri da koroto nuwanuwadi sipiro wiitavetavedi na Pol sikabitawatawani, bi siyarurukwatu bo, “Isrel dammi, koviwiitemii! Tomoyina mmakatanina, touna yana pepewa kamone na wawaya korotodi iyieyevena berodi da touda Jius damda iyaviyeda, bi wawaya iyawonewoned da Mosis yana gwara gesiyakabisisirenina, da yada Bare Kabikabikuwayina iyisisiya beroveni. Bi kate bada kubuna damdi ikabidi sirughu gawara Kabikabikuwayine da God matane na iberu da idadabu!”†

³⁰ Wawaya kwanatuve tupana siwaiyana da bera ghakighaki Bare Kabikabikuwayine, na nabo sivera sinagho da Pol sikabitawatawani bi sitayina kwarokwaro sikanibu maghatare bi yaininagha matamketana sigudu. ³¹ Noko

21:25: Acts 15:29 * **21:25:** Mmkodi na wiimumurana tamumudi: Wawaya tana moghanena bo wavinena teya wiimumurana. Wawaya tana teya wiimumuranama sawara da mane kiiravinena. Rakaraka kamone naboni tomogha natuna wasikena teya bo wasike natuna tomoyina teya wiimumurana. Tomogha, tomogha turana bo wasike, wasike turana teya wiimumurana. Wawaya, ribiribi teya wiimumurana. Wawaya gekuyarawayina bi yawata konimumurana. Wawaya tana tupeyanama wiimumuranana. **21:27-29:** Acts 20:4 † **21:27-29:** Jius damdi sinoghosi da kubuna damdi na dadabudi. Na Jius yadi gwara nunune na kubuna damdi sinarughu kubuna damdi yadi gari kamone bi Jius kawagha sinarughu sinagho gari kamobasune nokona Isrel yadi gari da wasiwasike yadi gari. Meboda iyabo noko gwarana inikasigiiyeni na sinakasunuyi.

korotona Pol kasunuyina biidi siyimatipo, na sisiya inagho da Roum wiiyogha badana ghamana iwaiyana da Jerusalem damdi Bare Kabikabikuwayina kubune siyirouwa. ³² Na yana wiiyogha tomotomogha da kadi babada irutayina, bi sivera sinagho noko gawarine. Raghanina noko korotona sikita bi iyo damdi da kate kadi bada ghamana yawata siyapiipiika na Pol gudana sikabitore.

³³ Wiiyogha badana ghamana ipiika Pol biidi da ikabitawani, bi yana wiiyogha tomotomogha iwonedni da sein yadi batama siyaghira tawatawani. Wasina bi koroto ivitarakiyanedi bo, “Mmko awaki tomoyina? Bi awaki ibera?”

³⁴ Wawaya mududi koroto kamone sisiya tana sakarataveni, bi mududi na bada sisiya bogae sakarataveni. Toudi sirukwatu kirakii da wiiyogha badana ghamana gerubana da awaki itubugha na basuna iyabanani, na yana iyo tomotomogha iwonedni da Pol siyakabi siyarughu barikiye.

³⁵ Raghanina Pol ipiika wiitupotupo bariki kedawagine, na koroto siyimatipo da siyakabitawani na iyo damdi sirukabepi bi sikawari. ³⁶ Koroto ghamana sikivinidi bi siyarurukwatu bo, “Kokasunuyi, kokasunuyi!”

Pol ivisisya koroto biidi

³⁷ Raghanina Pol pinimina bi siyakabi siyarughu bariki kamone, na Grik gamoma wiiyogha badana iwoneni bo, “Rubana sisiya tana ayawonem?”

Wiiyogha badana ikabinokeni na iwona bo, “Da Grik gamo kwakovi? ³⁸ Tagu anoghosi da tam noko Ijipt tomoyina rorowainagha, ivimatipo da yama babada iyiaviyedi, na kedapepewa beroberodi yadi 4,000 ikabidi sikanibu sinagho maybe. Tam noko tomoyina bo?”

³⁹ Pol iwonabodeyana bo, “Gegha, tagu na Jiu tomogha bi kwanatu ghamana Tasmusne atubugha Silisiya kubure. Ilibabiim, rubana da ayisisiya wawaya biiyadi.”

⁴⁰ Wiiyogha badana iviwaghasina, na Pol kedawage imiri bi imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo. Raghanina sivraborabobo, na Hibru gamoma ivisisiya toudi biiyadi.

22

¹ Iwona bo, “Warewaresigu da tamadam, kowaiyanegu! Bi kagu babara naghomiye anabera da getana awaki ayabera berona.” ² Raghanina koroto siwaiyana bi yadi gamo waghatama iyisisiya toudi biiyadi, na rukwatu sikabitore bi sivraborabobo. Wasina bi Pol iwonedni bo, ³ “Tagu na Jiu tomogha, Tasmus kwanatune atubugha, Silisiya kubura kamone.

Bi mma Jerusalem kwanatune aragata da agiruma Gamariel yana wiibadane. Nosidam yadi gwara da kiki kamodima iviyevevena yaporigu. Tagu akayovena kirakiiyeni da God ayakabisisirena yapori, ware tupami kata kokayokayovenina naboni. ⁴ Na wawaya iiyawogha Yawa Kedana siyakivikivini, na avikayotaketowanedi da mududi sirabobo. Bi kawaguve na wawaya sigeghomiiri da wiigeruwana damdi, tomotomogha da wasiwasike siyapatupatumidi, bi biwa gawarina kamone siyatoretoredi. ⁵ **Prist** kiikiiwawona da **Wiigiugerogerora damdi** na yagu bera sakovi bi sinawonemi da yagu sisiya na wiisuwona. Na wiiwaghasina pepana bada sigirumi warewaresidi biiyadi bi siveregu ayakawari ayanagho Damaskas kwanatune, na anagho nabo da wawaya iiyawogha Yawa Kedana siyakivikivini na ayapatumidi ayapiikedi mabo Jerusalemma da aro siyakabi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

⁶ “Gabudara yubasune raghanina kedagha ayanono, nada Damaskas ayitutukabikabi na yaininagha yeghana ghamana abamama igweyura wiikenaviviregu. ⁷ Da abeku ayowogha dobodobove bi gamo tana awaiyana iyawonewonegu bo, ‘Sol, Sol! Awaki biidi kwiikayotaketowanegu.’

⁸ Awonabodeyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Bi iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, Nasaret tomogha iiyabo kwiikayotaketowaneguna.’

⁹ Wawaya iiyawogha siyimataturanegu na bada yeghanina sikita bi gamo iyisisiya tagu biidi na gesiyawaiyanenina.

¹⁰ Na avitarakiiyana bo, ‘Bada awaki anabera?’

Bi iwonegu bo, ‘Geghomiiri bi kunagho kunarughu Damaskas kwanatune, bi name wawaya sinawonem da awaki beradi akayokayoveni na kunabera.’ ¹¹ Yeghanina iragata kirakii da matagu ikaraboda na sawara gerubana ayakita, na turaturagu imagu sikabi bi sivinaghokedarigu karughu Damaskas kwanatune.

¹² Tomogha kana waghawagha Ananaiyas name iya-makamake, bi God iyakabikabikuwayeni da yana gwara iyakabikabisisirena yaporidi. Bi Jius damdi tupadi noko kuburine na siyakabikabikarawayeni. ¹³ Touna ipiika da imiiri gwabiyegu bi iwona bo, ‘Wareta Sol, kitamagha!’ Na noko raghanine matagu ikasigigiri da Ananaiyas akitani! ¹⁴ Wasina bi iwonegu bo, ‘Nosinosidanakim yadi God ivineyim, bi ikayovem da yana noghota kunakovi, na yana Wiisuwona tamariyanina kukita, bi ivisisiya tam biidi da gamona kuwayaneni. ¹⁵ Tam na yana sawariyonayona, bi awaki kukita da kuwaiyana na kunimaghamaghatara

wawaya tupadi biiyadi. ¹⁶ Na gekunabodana, geghomiiri, da kunababataito. Raghanina kunarupari Bada biidi na yam tamumu inanoghotatavedi.’ ”

Pol inagho kubuna damdi biiyadi inadima

¹⁷ “Wasina bi averamagha Jerusalem kwanatune bi Bare Kabikabikuwayina garina kamone ayarurupari raghanine, na nuwanuwagu iwapewapeni na mimeu akita. ¹⁸ Da Bada iyisisiya tagu biidi iwona bo, ‘Kabireso, Jerusalem kukuyovena yaiyaineni, basuna wawaya mma kate gegha yam sisiya tagu kiiraviguve sinawaiyanenina!’

¹⁹ Bi awonabodeyana bo, ‘Bada, sakovi da **kabepepa baredi** tupadi kamodiye nokodi iiyawogha siyigeruvem na ayarouvidi, bi biwa kamone ayatoretoredi. ²⁰ Bi raghanina yam sawariyonayona Sitivin sikasunuyi na noko berana aviwaghasineni, na tagu nama ayamiimiiri bi iiyawogha siyakasukasunuyina kadi kwama wowodiye ayakoyakoy-
agha.’

²¹ Bi gegha, Bada iwonegu bo, ‘Kunagho, Tagu iiporatavem rabarabae kubuna damdi biiyadi.’ ”

Pol iwona da touna Roum tomogha

²² Koroto tupana Pol iyisisiya na patana siyawaiwaiyaneni bi iwona da ware God iviporataveni inagho kubuna damdi biiyadi. Bi gegha, raghanina mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii da sidagu sinarukwatu bo, “Noko tomoyina kokasunuyi, touna gerubana da kubure inamakena!”

²³ Raghanina siyarurukwatu, da kadi tarasowoma siyarur-
rutapitapi bi popoku siyirupitaveni iyageege kiidamove,*
²⁴ na Roum wiiyogha badana yana iyo tomotomogha iwonedida da Pol siyarutayini siyanagho yadi bare garina kamone. Bi iwonedida siyawakiwakiri bi siyitupawami-
wamireni da awaki kiiravine Jius nuwanuwadi sipughu touna biidi da siyarurukwatu. ²⁵ Bi sikutawatawani da siyawakiwakiri na raghanine Pol, wiirouwa badana nama iyamiimiiri na iwonenida bo, “Roum gwara kogegeeiwayi da tami, tagu Roum wawaya bi konawakira wapawapagu. Tami dagudagune koyitupawamiwamiregu bi memeda koy-
abanani da berona abera, na noko murine na koyawaki-
wakirigu!”

22:20: Acts 7:58 * **22:23:** Jius damdi popoku siyirupii tavedi siyageege kiidamove, na kiiravine toudi nuwanuwadi sipughu kirakii Pol biidi, basuna iwona da touna God ivipora inagho kubuna damdi biiyadi.

²⁶ Raghanina wiirouwa badana, Pol yana sisiya iwaiyaneni na inagho yana bada ghamana iwoneni bo, “Awaki kun-
 abera? Mmko tomoyina na Roum wawaya.”

²⁷ Na wiiyogha badana ghamana inagho Pol biidi da ivitarakiiyaneni bo, “Kuwonegu, wiisuwona da tam Roum tomogha?”

Na Pol iwona bo, “Eee, tabo naboni.”

²⁸ Wasina bi wiiyogha badana ghamana Pol iwoneni bo, “Tagu mane ghamana avimiisana da kata tagu Roum wawaya!”

Bi Pol iwona bo, “Tagu atubugha da Roum tubutubugha.”

²⁹ Yaininagha nokodi iyo damdi iiyawogha pinimina bi Pol siyitupawamiwamireni na sinaghara sivimuritayina. Bi wiiyogha badana ghamana bada raghanina ikabibanani da Pol na Roum tomogha bi gamone na saghiratawatawani kiiravine na inaghara kirakii.

Wiigiugerogerora damdi naghodiye

³⁰ Raghani ibori na wiiyogha badana ghamana yana kay-
 owana iyakowa yapori da awaki basuna Jius damdi Pol siyiwawu, noko biidi na biwa gawarinama ivikanibuveni bi sisiya iwonataveni **prist** babadidi da **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi da siyitaghomidi. Wasina bi wiiyogha badana ghamana, Pol irutayini ipiika da naghodiye ikabiwiimiiri.

23

¹ Pol, wiigiugerogerora babadidi ikita bogabogadi bi iwonedi bo, “Warewaresigu, nonowa yagu yawa na ro-tomanina God matane noko biidi nuwanuwagu na yeghan-
 ina patana da kata.” ² Ananaiyas touna **prist** kiikiiwa-
 wona raghanina mmko sisiyina iwaiyaneni na yaiyainagha nuwanuwana ipughu, da wawaya iiyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na iwonedi da kawana siyarouvi.
³ Wasina bi Pol, Ananaiyas iwoneni bo, “Tam, God inarou-
 vim, tam wiimiiribatatabatam! Wawaya biiyadi na kam kita na miisena bi gegha, nuwanuwam kamone na idadabu kirakii. Tam nama kwamake bi yam kayowana da Mosis yana gwara kamonama kuyitupawamiwamiregu, bi gegha da tammani noko gwarana kwiikasigiyyeni bi wawaya ku-wonedi da siyarouvi!”

⁴ Bi iiyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na siwona bo, “Awaki biidi God yana prist kiikiiwawona kwiwaghawagha beroveni?”

⁵ Pol iwonabodedi bo, “Warewaresigu, tagu geayakovi da touna prist kiikiwawona. God wonana giruma katamane yawonawona bo, ‘Gegha yada Bada kuniwaghawagha berovenina.’ ”

⁶ Pol iyakovi da **Wiigiugerogerora damna** kamone na mududi Sadusis bi mududi na **Perisis**. Na irukwatu iwonedo bo, “Warewaresigu, tagu na Perisi bi tamagunaki na bada Perisi. Tagu iigeruwana da God, wawaya raboboma inakabi-wiigeghomiiridi da sinayawa magha, noko biidi na tami kwi-itupawamiwamiregu!” ⁷ Bi raghanina Pol naboni ivisisiya, na Perisis da Sadusis wiikawakereyana sidaguni da noko yadi wiitaghomina dughuna siyarayi da wawaya borudi bata situbugha. ⁸ Bi wiikawakereyanina yana basuna mma naboni da Sadusis gesiyitumaghana da God raborabodi inakabiwiigeghomiiri mayedi, bi gesiyitumaghana da nama aneyaneya bo kanukanuma; bi gegha, Perisis na mmkodi bera tupadi siyitumaghanedi.

⁹ Wasina bi wiikawakereyanina iragata, da Perisis mududi toudi na gwara wiiyeeveyana damdi sigeghomiiri da siwonaghakighaki bo, “Mmko tomoyina getana awaki iyabera berona! Meboda kanuma bo aneya tana ivisisiya touna biidi!” ¹⁰ Raghanina wiikawakereyanina iragata kamokamogha, na wiiyogha badana ghamana inaghara, kiiravine rubana da Pol siyatana miimiini, na yana iyo tomotomogha iwonedo da siyayowogha tupeyanama, wiigiugerogerora yadi dughu kamonama Pol siyatana kanibiveni bi siyanaveni yadi Barikiye.

¹¹ Noko nubabasune Bada ividebena mayeni Pol biidi da iwoneni bo, “Gegha kunanagharana! Tam, kiiraviguve mma Jerusalemne wawaya biiyadi kuyimaghmaghatara na kedana mayimayiyina Roum kwanatuna ghamane bada kiiraviguve wawaya kunawonedi.”

Jius iri sitore da Pol siyakasunuyi

¹² Raghani ibori gabudara igae bi Jiu damdi mududi sivitaghomidi bi sivigiugerogerora da Pol siyaviyeni, na wisuwona maragasina sibera God biidi da gesiyakam bo siyaniuna patana da Pol siyadikasunuyi bi muriye na wasina. ¹³ Tomotomogha 40 bo naboni siviwaghasina da mmko berana siyabera. ¹⁴ Na sinagho **prist** babadidi da Jius dogadogara biiyadi bi siwonedo bo, “Toumii wiisuwona maragasina kabera God biidi da getana awaki kanakani patana da Pol kanadikasunuyi bi muriye. ¹⁵ Yama noghota mma naboni, tami da **Wiigiugerogerora damdi** tupami wiiyogha badana ghamana konibabiini da memeda Pol inakabi inayowogha

tami biiyadi ware wiitupawamiwamira mayenina biidi da yana sisiya akovina koyakabiyapori. Toumii kedae kanikoyakoyagha da inapiipiika na kanakasunuyi.”

¹⁶ Bi gegha, Pol nughunaru natuna tomogha mmko noghosina sisiyina iwaiyaneni, na inagho iyo damdi yadi barikiye da Pol ivikatayi.

¹⁷ Wasina bi Pol wiirouwa badana tana ikwatuveni ipiika bi iwoneni bo, “Mmko tomogha gisigisina kabi kunagho yam wiyogha badana ghamana biidi, da meboda sisiya ghamaghamadi inawoneni.” ¹⁸ Na wiirouwa badana, tomoyina ikabi inagho wiyogha badana ghamana biidi da iwona bo, “Biwa kabikabi tomoyina kana waghawagha Pol ikwatuvegu bi ivibabiigu da mmko tomogha gisigisina ayakabi ayapiika tam biidi basuna touna sisiya tana inawonem.”

¹⁹ Wiyogha badana ghamana, tomoyina imana ikabi da ikabireni bi ivitarakiyaneni bo, “Awaki sisiyina kuna-wonegu?”

²⁰ Na tomogha gisigisina iwona bo, “Jius damdi sivi-waghasina bi sinibabiim da maram Pol kunakabi kunayowogha Wiigiugerogerora damdi naghodiye, bi siniyaba da ware sisiya waghata gwabinama kabiyaporina biidi. ²¹ Bi gegha kunawaiyanedina, basuna tomotomogha yadi 40 kanaboda sinakeneni bi sinikoyakoyagha da sinkasunuyi. Toudi wiisuwona maragasina sibera bi siviwaghasina da gesinakam bo sinaniuna patana da Pol sinakasunuyi na wasina. Katota na toudi sikabunagha, bi tam sabodabodam da yadi wiibaba kuniwaghasineni bo gegha.”

²² Na wiyogha badana ghamana, tomogha gisigisina iwoneni bo, “Kitaboga da mmko sisiyina getana iyyabo kunimaghamaghatareni da tam kuwonegu.”

Pol sidaru inagho Gavena Pirikis biidi

²³ Wasina bi wiyogha badana ghamana, yana wiiruwa babadidi yadi bata ikwatuvedi sipiika bi iwonedi bo, “Seri totomoyidi yadi 200 bi hosi kadiwiyogha totomoyidi yadi 70 da kate bada iyo totomoyidi yadi 200 kokabidi. Bi kokabunagha da 9 o’klok kata pome konanagho Sisariya kwanatune. ²⁴ Bi kate bada hosi mududi kokabunagha da Pol inageru bi konakoyaghayapori da konakabi konanagho gavena Pirikis biidi.”

²⁵ Bi wiyogha badana ghamana pepa mma naboni igirumi:

²⁶ “Tagu, Klodiyas Lisiyas agirugiruma tam wawaya ghamam, gavena Pirikis biidi. Kiiwa kiiwa.

²⁷ Mmko tomoyina, na Pol bi Jius damdi sikabitawatawani da pinimina bi siyakasunuyi, bi

wawaya tana iwonegu da touna Roum tubutubugha na yagu iyo tomotomogha teya kanagho da kaviyawini. ²⁸ Yagu kayowana basuna ayakovi da awaki iberabero na siyiwawu, noko biidi arutayini anagho yadi **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi. ²⁹ Bi akabibanani da yadi wiiwawu sisiyidi touna biidi na getana awaki da toudi wosina yadi gwara kiiravine, bi getana yana berona da ayirabobo bo biwa gawarina kamone ayatore. ³⁰ Bi gegha, raghanina wawaya siwonegu da Jius damdi siyiiritutura da Pol siyakasunuyi, na yaiyainagha adaruni tam biidi. Bi bada wawaya iyawogha siyiwawu na awonedi da yadi wiiwawu siyiaviyeni na sisiyidi tam naghomve sinabera.”

³¹ Na iyo damdi metagha wiiyogha badana ghamana iwonedi, na naboni sibera. Noko nubabasune Pol sikabi bi sitouya siyaveravera da Entipetris kwanatune siverakanibu. ³² Raghani ibori na seri tomotomogha da iyo tomotomogha siveramagha yadi bareye Jerusalemma, bi iyo tomotomogha hosi debadiye gerugerudi toudi kawagha Pol sikabi sinagho Sisariya kwanatune. ³³ Raghanina Sisariya kwanatune siverakanibu, na pepana bada ghamana kiikiwawona sivereni, bi kate imane Pol sitore. ³⁴ Wasina bi bada ghamana pepana ikabiyavi ikovi murine na Pol ivitarakiiyaneni da touna mema wawaya. Pol iwona bo, “Tagu yagu kubura Silisiya.”

Raghanina Pirikis, Pol yana sisiya iwaiyana ikovi, ³⁵ na iwona bo, “Iyawogha siwawum na sinapiika mabo bi muriye na anitupawamiwamirem.” Wasina bi yana iyo tomotomogha mududi iwonedi da Pol siyakabi bi kiiwawo Herod yana bare wiinuwakayowanine biwa gawarine siyatore bi siyakighu yapori.

24

Pol, Gavena Pirikis naghone inamiiri

¹ Gabudara 5, sikovi murine, na Ananaiyas touna **prist** kiikiwawona da Jius dogadogara mududi Jerusalemma siyowogha sinagho Sisariyama. Tomogha kana waghawagha Tetulas sirutayini. Touna Roum yadi gwara iyakowa kirakiyeni. Toudi sinagho da kiiwawo naghone simiiri bi yadi wiwawu sisiyidima Pol siyiaviyeni. ² Raghanina Pol sikwatuveni irughu, na Tetulas igeghomiiri da wiiwawu sisiyidima Pol siyiaviyeni na toudima Pirikis iwoneni bo, “Wawaya ghamam! Tam parapa bada waratetem da noghota miisedi gwabimve na toumii raghani gurina nuwaruririyee kamakae

da kate sawara miisedi peyaridi mmko kuburine situbugha.*
³ Mmkodi bera kiiravine, na kubura tupane raghani nonowa kiiyayem. ⁴ Bi geayakayokayoveni da anisinighiimna bi tagu yaguwiina da yama sisiya tupokawanagha kunawaiy-
 neni. ⁵ Toumii kabanani da mmko tomoyina Pol touna kerere wiitubutubgha wawayina, bi kubura tupane touna beraghakighaki Jius damdi kamodiye yitubutubugha. Bi bada wawaya boruna sakwatuveni Nasarin kadi bada ghamana.† ⁶ Bi kate ivimatipo da Bare Kabikabikuwayina iyituwii dadabu, na kapatumi.‡ ⁸ Raghanina tammani mmko tomoyina kunitupawamiwamireni, na kunakabibanani da awaki wiiwawu sisiyidima kiiaviyeni na wiisuwona.”

⁹ Wasina bi Jius tupadi Tetulas murina sikousi da Pol siviaviyeni siwona bo, “Mmkodi sisiya tupadi na wiisuwona.”

Pol kana babara ikabi Pirikis naghone

¹⁰ Wasina bi gavena Pirikis itupakoghata Pol biidi da iyisisiya, na Pol iwonabodeyana bo, “Bada ghamam Pirikis, akovi da bodu ipeyari tam na wiitupawamiwamira wawayim mmko kuburine, na noko kiiravine iinuwami-
 ise kirakii da naghomve anamiiri da mmkodi wiiaviyegu sisiyidima kagu babara anakabi. ¹¹ Tammani wawaya kitarakiyanedi da sinawonem bi tagu raviraviwota agae Jerusalem kabepepa kiiravine, katana gabudara 12 sikovi. ¹² Wiiwawu damdi getana siyabanangu da wawaya yawata Bare Kabikabikuwayine kayikawakereyana, bo siyabanangu da wawaya ayinuwapughupughudi, meboda **kabepepa bare diye** bo gawara tana meme kwanatu kamone da nuwanuwadi siyapughu da siyirouwana. ¹³ Bi gerubana awaki sawaridi kiiravine kata siaviyegu na inimatakira da yadi wiiwawu sisiyidi na wiisuwona. ¹⁴ Bi gegha da, wiisuwona tubumiinakim yadi God akabekabepepi bi tagu, na Bada yana Keda kana kivi-kivina. Jius damdi

* **24:2:** Pirikisi yana wiikiiwawo raghanine na genuwaruriri gabudarina. Tetulas, Pirikis nuwanuwa iyakanikani na memeda iyawoneni da Pol bera berona ibera. Pirikis nuwapoya ghamadi wawaya iyavereveredi, na bodu bata Pol ivitupawamiwamireni ikovi, na Roum yadi kiiwawo Nero itupataveni. Nama wiiruwa ghamana itubugha na Jius damdi, Roum damdi yawata siviaviya, da Roum sigeghomiiri Jerusalem sivibero tuwanonoyi. † **24:5:** Nasarin boruna na wawaya Yesu sakivikivini na kiiravine, basuna touna Nasaret wawaya. Raghanina mma naboni iyisisiya na yakwatukwatuvedu da Nasarin boruna. Tetulas keresiyana damdi yatoretoreyowoyedi. Jius damdi Jerusalemne da Jiudiya kubura tupane wawaya Galili kubura kamonama sakitakitayowoyedi, nokona Nasaret kwanatuna kamone (Jon 1:46 kokita). Touna kate bada yawonawona da keda Pol yakabekabepepa na touna Roum yadi gwara yiaviyeni. ‡ **24:6:** Ves 7 na giruma katamanidi mududiye kawagha kamodiye, bi Grik giruma katamanidiye mmko ves na geiyamakamakena.

sanoghosi da mmko Kedana na wiiyaba, bi gegha da tagu sawara tupana gwara kamone Mosis da kate God yana peroperoveta sigiruma na iitumaghanedi ware Jius babada situmaghana na naboni. ¹⁵ Tagu God iitumaghaneni ware toudi naboni da raghani tana kate rotomana wawayidi da tamumu wawayidi raboboma inakabiwiigeghomiridi. ¹⁶ Noko kiiravine, God matane bi wawaya matadiye na iimatipo da keda kayowiiwiiyake anamake da yagu yawa rotomanina bi nuwanuwagu yeghanine.

¹⁷ Jerusalem nadawaghata bodu viya akuyoveni bi ravi-raviwota averamagha, da yagu wawaya moyamoyakidi yadi puyo ayaveredi bi kate Bare Kabikabikuwayine God biidi ayasuwara. ¹⁸ Tagu mmko naboni Bare Kabikabikuwayine ayaberabera na sibananigu. Tagu yagu berona akoghataveyana bi akabunaghamayegu da ayakabepepa, bi nama na getana da koroto tagu yawata da siyakabowi-ikurukuru. ¹⁹ Bi gegha, Jius damdi mududi Eisiya kuburama sipiika na nama. Toudi siyinagho mabo Siriyama siyapiika da awaki berona sikita ayaberabera na kata naghomve siyiawugu. ²⁰ Bo kadi babada mma siyawonem da yagu berona awaki sibani, da **Wiigiugerogerora damdi** naghodiye ayamiimiiri bi siyitupawamiwamiregu raghanine. ²¹ Memeda mmko sisiyina tanagha kiravine na siwawugu, raghanina Wiigiugerogerora damdi naghodiye ayamiimiiri na arukwatu awona bo, ‘Tagu iitumaghana da God, wawaya tupadi raboboma inakabiwiigeghomiridi! Yana basuna touna kiravine na kata mma naghomve amiimiiri da kwiitupawamiwamiregu.’ ”

²² Bi kiiwawo Pirikis rorowainagha Bada yana keda sisiyina iyakowa katamaneni kiiravine, na dughuna igudu bi iwonedni bo, “Raghanina wiiyogha badana ghamana Lisiyas inapiika mabo, na Pol yana sisiya anawaiyaneni da bera berona ibera bo gegha.” ²³ Bi kiiwawo Pirikis, wiirouwa badana tana iwoneni da Pol iyakoyagha yapori bi inakuyoveni da inapepewayawara bi kate turaturana sinarugenareni da yana wiina sinabera.

Pol, Pirikis da Drusila naghodiye imiiri

²⁴ Gabudara viya sikovi murine, na Pirikis wavinena Drusila, touna Jius wasike yawata siveramagha dughu gawarine. Bi wara sidaru na Pol ipiika toudi biiyadi, da Yesu Keriso wiitumaghanenina kiiravine ivisisiya na

24:17: Acts 21:17-28 **§ 24:17:** Bodu 5 sikovi bi Pol, Jerusalem rubodana biidi na iveramagha raghani tupokawanagha da wiigeruwana damdi nama iyawonedi yana pepewa kamone Wara miisena iyadimadima na kiiravine (Aposol 18:22). **24:21:** Acts 23:6

Pirikis iwaiyana.** 25 Bi yana sisiya kamone iwonedo da God yawiiwiini yada yawa rotomanina kawakawa, bi kate metagha tana kabiwiipotepoteda bi berona getana bera da kate bada raghani damone metagha God, wawaya initu-pawamiwamiredi, na Pirikis inaghara kirakii na iwona bo, “Kabitore kunagho bi kate taraboga anabanani raghanine na anakwatuvuna mayem.”†† 26 Bi noko murine Pirikis raghani nonowa Pol yana sisiya iyadarudaru na iyapiipiika yawata siyiisisiya, basuna Pol na biwa gawarina kamone iyamakamake bi Pirikis yana wiina da Pol wiikowoe iyimi-isaneni na iyakabitaveni.

27 Bodu bata sikovi murine na, Posiyas Pestas ivikiiwawo da Pirikis kana gawara ikabi. Pirikisi yana wiina da Jius babada iynuwamiimiiseyedi kiiravine, na muridiye imiiri da Pol biwa gawarine ikabitorekuyoveni.‡‡

25

Pol ivibaba da Sisa naghone inamiiri

1 Kiiwawo Pestas iverakanibu Sisariya kwanatune bi name imake da gabudara 3 sikovi, bi muriye na igae inagho Jerusalem Kwanatune. 2 Bi noko kuburine na **prist** kiiki-wawodi da Jius dogadogara, Pestas yawata sivitaghomidi bi Pol wiiwawu sisiyidima siviaviyeni. Bi kate sivibabiini, 3 da iywiitedi Pol iyawonataveni iyagae iyanagho Jerusalem, basuna toudi wiikowoye siyigiugerogerora da kedae siyaka-sunuyi. 4 Bi gegha, Pestas iwona bo, “Pol touna Sisariya kwanatune biwa gawarina kamone awonatawani yamaka-make. Bi tagu geraghani gurina bi anaveramagha nabo. 5 Na noko kiiravine yami babada viya yawata kana yowogha Sisariyama da noko kuburine, memeda Pol awaki sawarina ibera bero, na name konitupawamiwamireni.”

** 24:24: Meboda basuna Durusira na Jiu wasike na Pirikis iyakovi da mmko boruna siyakwatukwatuvuni Keresiyana. Touna Siriya kiiwawo tana naghove irawayi, bi iviyakiri murine na touna kana bodu 16 bi Pirikis irawayi. Durusira na Herod Agripa natuna murimurina bi memeda kana bodu 20 bi mmko waragututuna itubugha. Mmko na yana nayi wiibatana bi Pirikis na yana nayi wiiarobina. †† 24:25: Mmkona sisiya Rubana da yam wiina kuna woneni da gegha na touna wimumurana kayowanidima kuna koyagha mayem. Pirikis mmko berane na ivinuwapoya. Pol memeda mmko berana kiiravine Pirikis iwonawiikatayi da God metagha tamumu kiiravine aro inavereni na ivisisiyeni. Nokona awaki iberana Pirikis inaghara. ‡‡ 24:27: Roum yadi gwara yawonawona da bodu bata kamone memeda wawaya gesinitupawamiwamireni na biwa gawarinama sinikanibuveni. Bi noko raghanine Pirikis, Pol wiikanibuvenina biidi, na Jius damdi nuwanuwadi sipughu kirakii kiiraravine bera peyaridi ibera. Na ikayoveni da bera tana iyabera Jius kiiravidiyi da yadi nuwapughu touna biidi iyiduvi.

⁶ Pestas, Jerusalem kwanatune imakae da gabudara 8 bo 10 sikovi murine, na iveramagha iyowogha Sisariyama. Bi raghani ibori, na wiiitupawamiwamira gawarine imakey-owogha bi gamone na iyo tomotomogha Pol siyakabi siyapi-ika da naghodiye iyamiiri. ⁷ Raghanina Pol iverakanibu, na Jius babada iiyawogha Jerusalem siyowogha na simiiri gwagwari bi sidagu da wawu bogaebogaema siyaviyeni, bi getana iiyabo rubana iyisisiya da yana wiiwawu sisiyidi na wiisuwona da Pol berona ibera.

⁸ Wasina bi Pol igeghomiiri da kanababara ikabi iwona bo, “Tagu getana awaki berona ayabera da Jius gwara ayiaviyeni bo Bare Kabikabikuwayina da kate Roum yadi Sisa biidi!”

⁹ Bi gegha da Pestas, Jius babada muridiye imiiri, na Pol ivitarakiyaneni bo, “Da kwiiwaghasina bo gegha da tanagae Jerusalem, bi name mmkodi wawudi kiiravidiye anitupawamiwamirem?”

¹⁰ Bi Pol iwona bo, “Gegha! Tagu na kiiwawo yana wi-itupawamiwamira gawarine amiimiiri, na mmko gawarine kawagha koyitupawamiwamiregu. Tami kwakovi da getana awaki berona ayabera Jius damdi biiyadi. ¹¹ Bi memeda bera berona ghamana ayabera na kagu aro na koyakasunuyigu, na tagu ayiwaghasina da koyakasunuyigu. Bi mmkodi to-motomogha awaki sisiyidima siaviyegu na gewonawaghata, noko kiiravine getana iiyabo yana maragata iyamakamake da Jius babada imadiye inatoreguna. Tagu akayokay-oveni da Sisa naghone anamiiri da touna initupawami-wamiregu!”*

¹² Wasina bi Pestas yana wawaya akakovidi ikwatuvedi da yawata sivisisiya ikovi, na Pestas iwonabodeni bo, “Tam yam kayowana da kunanagho Sisa biidi, na wasina kunanagho touna biidi.”

Pestas, Kiiwawo Agripa yawata sivisisiya

¹³ Gabudara viya sikovi na kiiwawo Agripa nughunaru Benis yawata siverakanibu Sisariya kwanatune da kiiwawo wouna Pestas siyikiikiiveni.† ¹⁴ Bi simakae da gabudara nama viya, na Pestas, Pol siyiwawu da siyaviyeni na sisiyidi kiiwawo Agripa biidi ivimaghataridi iwona bo, “Pirikis mmko kuburina iyibadeni na tomogha tana biwa gawarina

* **25:11:** Roum damdi tupadi na rubana Sisa biidi sinibaba da tounawosina wawaya wawu sisiyidima turadi siaviyedi na inawaiyana bi touna initupawami-wamiredi da berona sibera bo gegha. Memeda Roum wawaya naboni inibaba, na getana iiyabo inigesa bo inaguduna. † **25:13:** Mmko Agripa na touna kiiwawo Herod dagudaguna natuna tomogha tughurina. Touna nosinanaki wasikena na Jius wasike. Touna Jiudiya kubura tupana iyibadeni. Bi maragata gwabine da prist kiikiiwawona inavineyi.

kamone itore na patana yamakamake. ¹⁵ Raghanina anagho Jerusalem, na **prist** babadidi da Jius dogadogara wawu sisiyidima siviaviyeni na siwonegu da ayakasunuyi.

¹⁶ Bi awonedi da tounii Roum dammii yama gwara yamakamake da wawaya gegha aro kana verewapawapana. Da dagudagune na kiiwawo naghone inamiiri, wiiwawu damdi yawata bi tounamani kanababara inakabi da inawonabodedi. ¹⁷ Raghanina Jius babadidi yawata kayowogha mabo na geayikoyakoyaghana. Raghani ibori, na wiitupawamiwamira gawarine amakeyowogha bi yagu iyo tomotomogha awonedi da tomoyina siyarutayini siyapiika da naghoguve siyakabiwiimiirini. ¹⁸ Raghanina wiiwawu damdi sigeghomiiri da yadi wiiwawu sisiyidi siyabera da siyaviyeni, na anoghosi bo ware sinawonegu da tomoyina berabero kirakiina ibera. ¹⁹ Bi gegha, yadi wiikawakereyana na Jius damdi yadi wiitumaghana kiiravine da kate tomogha raborabobona kana waghawagha Yesu kiiravine. Pol yawonawona da touna wawayina na yawayawiina. ²⁰ Tagu geayakovi da metagha sisiya waghata ayabanani, na avitarakiyaneni memeda iyiwaghasina bo gegha da kayagae Jerusalem bi name nokodi wiiwawu sisiyidi kiiravine na ayitupawamiwamireni. ²¹ Bi gegha Pol isinighii, yana kayowana da Sisa naghone iyamiiri da touna iyitupawamiwamireni. Na noko biidi iyo tomotomogha awonedi da Pol biwa gawarina kamone sitorerughuvena mayeni. Bi raghanina taraboga pinimina ayabanani na ayipora iyanagho Sisa biidi.”

²² Wasina bi Agripa, Pestas iwonen bo, “Yagu wiina da Mmko tomoyina yana sisiya tagumani anawaiyana.”

Na Pestas iwona bo, “Wasina, maram yana sisiya kunawaiyana.”

Kiiwawo Agripa, Pol yana sisiya iwaiyana

Acts 9:3-8, 22:6-11

²³ Wasina bi raghani ibori, na kiiwawo Agripa da Benis kiikiiwawo kadi kwama siviyaagha bi yawata na iyo tomotomogha da kwanatu kana babada ghamaghamadi ere gisugisumanidi, sideri sipiika sirughu dughu barena kamone. Bi Pestas gamone na yana iyo tomotomogha iwonedi na Pol sirutayini sirughu. ²⁴ Na Pestas iwona bo, “Kiiwawo Agripa da tami iyawogha babada ghamaghamami kata mma tounii yawata, na mmko tomoyina kokita, mma naghodae yamiimiiri, na touna Jius damdi tupadi Jerusalem kamone da mma Sisariya kwanatuna kamone ere rurukwatudi sivibabiigu siwona da ayakasunuyi. ²⁵ Bi akabibanani da getana awaki berona iyabera

da ayakasunuyi, bi gegha tounamani yana wiina da Sisa naghone inamiiri, na noko kiiravine anipora inanagho Sisa yana kwanatu ghamane Roumma. ²⁶ Bi tagu patana Pol kiiravine geayakakovi da metagha anagiruma inanagho kiiwawo biidi, na noko kiiravine akabi apiika tupami naghomiye bi tam kiiwawo Agripa yawata, tupada tani-tupawamiwamireni bi muriye na sisiya waghata anakabi da anagiruma Sisa biidi. ²⁷ Geiyamiise da biwa kabikabi wawayina aniporawapawapa inanagho, da dagudagune na yana berona anadibanani bi muriye na kanasisiya teya aniporani inanagho Sisa biidi.”

26

Pol tounamani kanababara ikabi

¹ Wasina bi kiiwawo Agripa, Pol iwoneni bo, “Iiwaghasina da tammani kiiravimve kunisisiya da kambabara kunnakabi.”

Noko raghanine Pol imana irukabepi bi wiisisiya idaguni da tounamani kanababara mma naboni ikabi: ²⁻³ “Kiiwawo Agripa, toumii Jius dammi yamakiki tupadi tam kwakowa bi kate wiitarakiiyana mekodi kiikabowanedi na kiiravidiye, iinuwamiise da kata, kunawaiwaiyana bi Jius kadi babada siwona da awaki abera na tupadi kiiravidiye anawona-bodeyana. Yana basuna noko kiiravine iipepeyana tam biidi da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.

⁴ Jius damdi yagu yawa sakovi ikovi, raghanina dodoguve patana da kata. Sakovi da metagha yagu kubura waghate amakae bi kate bada muriye Jerusalem kwanatuna kamone. ⁵ Toudi raghani gurina sakowa katamanegu, bi sinawonem da tagu Jius damdi yadi boru ghakighakina tana sakwatuvuni **Perisis** kamone bi yadi bagibagi siradi tupadi ayakivikivina yaporidi. ⁶ Na kata sakayokayovem da kunitupawamiwamiregu, basuna tagu iitumaghana da God awaki nosidam ivisuwonedi na inabera. ⁷ Kama dam yadi 12 kamone na bada situmaghana da God awaki kiiravimiye ivisuwonemii na inabera, toudi gabudara da nubabasu na kabikarawaye sakabekabepepi. Kiiwawo kabikabikarawayina, yana basuna noko kiiravine na mmkodi Jius babada tagu siwawuwapawapagu. ⁸ Na tami awaki biidi konoghonoghosi da gerubarubana God, wawaya raborabobodi inakabiwi-igeghomiiridina?

⁹ Tagu rorowainagha anoghosi da bera tupana ayabera da noko Nasaret tomogha Yesu ayiaviyeni bi kana waghawagha ayibero. ¹⁰ Dagudagune na Jerusalem kwanatune abera,

prist babadidi name maragata siveregu na God yana wawaya korotodi biwa gawarine atorerughuedi. Bi bada kiiravidiye aviwaghasina da siyikasunughana. ¹¹ Raghani ipeyari wawaya ayawonewonedi na **kabepepa baredi** nunudiye wiigeruwana damdi siyakwapukwapudi bi kate avimatipo ayaberadi da yadi wiitumaghana siyakabitoura. Bi kate yagu nuwapughu iragata toudi biiyadi, na ayanono kwanatu wiibatagha ayininoyedi da ayitupaketowanedi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

¹² “Raghani tana **prist** babadidi Jerusalem kwanatuna kamone maragata siveregu bi sidarugu ayanagho Damaskas kwanatune. ¹³ Kiiwawo Agripa! Noko raghanine kedagha ayanono da gabudara yubasune bi abama ikabinamari na yeghanina iyowogha da turaturagu yawata igweyuravivir-imii. Yeghanina ivimaragata kirakii, gegha ware gabudara naboni. ¹⁴ Tupamii karirigha kayowogha dobodobove, bi wawaya tana gamona awaiyaneni Hibru gamoma iyisisiya tagu biidi bo, ‘Sol, Sol, awaki kiiravine kwiitupaketowanegu? Ipiropiro kirakii da tam kwiiaviyegu da gamogu gekuyawai-waiyaneni, na tammani kwaburaburawa mayem.’

¹⁵ Bi avitarakiiyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Na Bada iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, iiyabo kagu kivikivina kwiitupaketowanedina. ¹⁶ Bi gegha, geghomiiri! Tagu avidebena mayegu tam biidi, bi avineyim da yagu wiitamariyana. Awaki kiiravine iyevevem na wawaya kunawonedi, bi kate muriye raghanina anidebena mayegu tam biidi da awaki aniyevevem na kiiravine wawaya kunawonedi. ¹⁷⁻¹⁸ Tagu iiporam yam wawaya waghata biidi da kate bada kubuna damdi biiyadi. Kunagho matadi kunakimotatara da sinakowa, da bera berodima sinami-iriwamira bi sinapiika yeghane, **Seitan** yana maragatama sinakanibutaveyana bi sinapiika God biidi. Wasina bi yadi tamumu ananoghotataveyana bi aniwaghasinedi da toudi yagu wawaya kabikabikuwayidi, basuna toudi situ-maghanegu kiiravine. Bi iiyawogha siniimatipo da kasunuyim biidi na gwabidima anitarababaranem.’”

Pol yana bagibagi ivisisiyeni

¹⁹ “Na kiiwawo Agripa, mmko matakirina abamama iyowogha akita na akabisisireni, geayasinihiina. ²⁰ Wasina bi Damaskas kwanatune dima adaguni Jius damdi biiyadi bi muriye na Jerusalem kwanatune da Jiudiya kubura tupana kamone Jius damdi biiyadi bada adimakovi. Noko murine, na akanibu gegha Jius damdi biiyadi bada adima. Yagu dima

kamone na awonedi da yadi bera beroberodi sinakabitoura bi yadi yawa sinakabiwamira God biidi. Da bera miisedi sinabera na toudi sinimatakira da wiisuwona yadi beraberodi sikabitoura.

²¹ Bi mmko warana ayadimadima kiiravine na Jius damdi mududi sikabitawatawanigu, raghanina tagu Bare Kabikabikuwayina kamone bi sivimatipo da siyakasunuyigu. ²² Bi noko raghanine na God iyiiwiitegu, bi bada kata patana da yiwiitegu. Na mma amiimiiri da tupami, wawaya ghamaghamami da iyowogha inagho wawaya gisigisimi, awaki peroperoveta da Mosis siwona da iyatubughana toudi kawagha anawonemi. ²³ Toudi siwona da wawaya sinabera da Keriso inakabikwarakwara. Bi ininagho inarabobo bi bada inageghomiiri magha da wara miisena inadimeni da noko yeghana naboni yana wawaya waghata biiyadi da kate kubuna damdi biiyadi.”

²⁴ Pol noko raghanine mmkodi beradi iyisisiyedi da tounamani kanababara iyakabikabi, na Pestas irukwatu bo, “Pol tam kuneghanegha! Yam akowa ghamana iberam na kuneghanegha!”

²⁵ Bi gegha Pol iwona bo, “Bada ghamam, Pestas, tagu gegha ayaneghaneghana! Gegha, awaki awonewonemi na wiisuwona bi wonawaghata! ²⁶ Mmkodi bera iisisiyedi na gegha gawara kowoyidiye siyatubughana, na anoghonoghosi da Yesu yana kabikwarakwara, rabobo da geghomiirimagha na kiiwawo Agripa bera tupadi nada akovidi iyouna, noko biidi tagu kawadebae kiiravidiyedi anisisiya touna biidi.” ²⁷ Wasina bi Pol ivitarakiyana bo, “Kiiwawo Agripa, peroperoveta awaki sigirumana kwiitumaghanedi bo gegha? Akovi da kwiitumaghaneni.”

²⁸ Na kiiwawo Agripa igeruwiirana iwona bo, “Da kwanoghonoghosi kwiisisiya, na katotawota nuwanuwagu kunatainawamiri da anikeresiya bo?”

²⁹ Bi Pol iwona bo, “Memeda inakabi da raghani tupona bo raghani gurina, noko getana awakina. Bi God biidi arurupari da tam bi kate iiyawogha mma tupami kata kowaiwaiyanegu, na kate Yesu konitumaghaneni naboni tagu, bi geyaguwiina konabera da biwa kabikabi wawayidi konapatadi ware tagu naboni.”

³⁰ Wasina bi kiiwawo Agripa da Gavena Pestas bi kate Benis da kate wawaya mududi tupadi sigeghomiiri, ³¹ bare sikanibutaveni maghatare. Bi toudimani kamodiye siviisiya kabivivirana siwona bo, “Noko tomoyina getana yana

berona awaki da biwa gawarina kamone siyatore bo siyaka-sunuyi.”

³² Bi Agripa, Pestas iwoneni bo, “Noko tomoyina biwa gawarina kamonama tayikanibuveni iyanagho. Bi nada iwona da yanawiina Sisa naghone inamiiri da touna initu-pawamiwamireni. Noko biidi gerubarubana da tanikanibu-venina.”

27

Pol yana wagawaga Roum kwanatune inadaguni

¹ Raghanina touya gabudarina ikabi na Pestas inoghota da kaya touya Itali kubure, na biwa gawarina kana koyakoyagha badana, Pol da biwa kabikabi damdi mududi ivi-towawonedi Roum iyo badana ghamana kana waghawagha Jiuliyas biidi. Jiuliyas na Sisa tounamani yana iyo wawayidi kadi bada ghamana. ² Bi Masedoniya tomogha kana waghawagha Aristakas, yana kwanatu Tesalonika na tounii yawata. Bi Adramitiam damdi yadi waga kageru. Noko wagana iyanono kwanatu tupadi kikire Eisiya kubura kamone.

³ Raghani ibori na Saidon kwanatune* kaverakanibu. Bi Jiuliyas na Pol biidi iviwawayamiise na ikayowiiyayeni da itarakapoka iyowogha inagho turaturana iyakitadi, da yana kayowana awaki na siyavereni. ⁴ Muriye, na nama katouya kayanagho bi yanunu waga iyatapitapi bodebode kiiravine, na Saipras nuwana kaviruroguroguveni kanagho. ⁵ Wasina bi Silisiya da Pampiliya kuburidi kikiridigha, bi yegii maghataragha kavera da Lisiya kubure Maira kwanatune koghata. ⁶ Bi nama Aleksandriya damdi yadi waga tana iyanono Itali kubure na iyo tomotomogha kadibada ibanani, na noko wagane ivigerumii. ⁷ Bi gabudara viya nuwatepamiye kavera bi raghani iyawamiwamiri na ipiropiro kirakii da Nidus kwanatune kayaverakanibu yaininagha. Yanunu iragata da gerubana kayano kamogha na Krit nuwana kaviruroguroguveni kanagho da nuwa kana waghawagha Keip Salmon kaveratupiireni. ⁸ Wasina bi miimiikidigha Krit nuwana kikirinagha kavera da kapiika kubura sakwatuvuni Gud Habas, nokona Lasea kwanatuna riirine.

* **27:3:** Saidon kwanatuna na Sisiriya kwanatuna bi kikiramutumutuba yana nawae bi yana rabaraba na 120 kilomitas.

⁹ Yama wagawaga ikabimii da raghani iguri da nada Wiiya Gabudarina[†] ghamana ikovi bi touna raghanina yimatakira da yabarata bi yanunu kana gabudara iverakanibu nokona yegii yana wiireporepo gabudarina ikabi, na Pol, wawaya tupadi iwonawiiyoyowanedi ¹⁰ iwona bo, “Turaturagu, tagu anoghonoghosi da yada wagawaga mma da nabo inanagho na inabero kirakii: Waga kana sawara kouwana na taniwapewapeyana da wagana bada taniwapeni bi kate mududa tanarabobo.” ¹¹ Bi gegha, iyo tomotomogha kadi bada, Pol yana sisiya geiyawaiyaneni da noko kuburine kayadimakae. Gegha! Touna waga badadidi yawata sivi-sisiya da siviwaghasina. ¹² Basuna noko kuburina na gegawara miisena da yanunu raghanidiye kowogha, na koro-to muduna waga debane geyadikayowana da makewiiguri bi kayatouya magha kayimatipo da Krit nuwana kayakabi bi ririnagha kayagae kayanagho da Piniks[‡] kwanatuna kawasusune kayoghata bi yanunu kana gabudara tupana na name kayamakae. Piniks kwanatuna na kawasusu miisena Krit nuwana rogune na touna raghani nonowa nighorowa miisena yakenakena.

Bogibogi ghamana yegiiye

¹³ Wasina bi noko raghanine wareregubugubura yananawama yanunu idagu iyiyamsibesibe, na waga damdi noko sikita, na sinoghosi da metagha siyanoghonoghota na rubana siyabera da Piniks kwanatuna kayakabi. Na waga kana anika sitayinageeyeni bi Krit nuwana kikirina ririwosinagha kagae, ¹⁴ bi gegha, kavera da gerabarabana bi bogibogi ghamana kana waghawagha *Nortistar* katiiyamiima iuvenatatabi koyama iyowogha. ¹⁵ Yanunu ibero kirakii da waga iyarurouvi na gerubana waga naghona yanunu matane kayatore, na kavibaguneni bi waga kakasiviviri da yanunu iuvenakwavinimii. ¹⁶ Da nuwa gisina kana waghawagha Kauda nighorovinagha kanagho da kaveratupiireni, bi noko kamone kavibaga

[†] **27:9:** Jius damdi kabikuwaya porayidi sabera da raghani kadi wonawonawiiakowa. Wiiya na bada Jius sakabi da naboni yadi raghani ghamana tana bariyawa gamodima sakwatuveni Day of Atonement bo Grik gamodima sawona bo Yom Kippur. Mmko gabudarine siiya bi prist kiikiwawona suwara yagibu da wawaya yadi tamumu yimiisana (Livitikas 16:23,26-32, Nambas 29:7-11 kokita). Mmko porayina na bada taraghaniye na September damone bo October dagudagune sabera. September basune wiikukakuana ibero kirakii bi November basune da inagho February na gerubarubana da wagawaga. [‡] **27:12:** Piniks kwanatuna na yana rabaraba 64 kilomitas da Gud Habas kwanatune.

kirakii da waga kana wiitarawonawona wagana gisina[§] katinageeyeni bi kaghiratawani da bagi. ¹⁷ Waga damdi noko sibera ikovi na urawa siyouna da waga ghamana borinagha siviruviviredi bi saghiratawatawani da bagi. Noko murine, na sinaghara kirakii da yanunu waga, Siritis rurerene iyitavenageeyeni, kiiravine na waga kukana da uravidi sikabitavetaveyana da noko kedane waga yanavera sividouvi bi yanunu iyatapitapikwavini na iyaveravera. ¹⁸ Raghani ibori na reporepo iyaruru kirakiiyemi kiiravine, na sidagu sawara, waga kamone siyitavena yowoyowoghana yegiiye. ¹⁹ Bi gabudara wiirobine na bada waga kukana, uravidi bi kiidi da kate awaki sawaridi debane siyamakamake na siyitavena yowoyowoghana. ²⁰ Raghani ibero kirakii na gabudara da kewokewo gekayakitawogha bi kaverawapawapa da gabudara viya sikovi. Yanunu iragata kirakii da noghota tupadi sikovi da touni kanarabobo.

²¹ Noko raghani gurina murine nama waga debane wawaya gesiyakamtowoghana kiiravine, na Pol igeghomi-iri da naghodiye imiiri bi iwone di bo, “Kokita, tagu awonemi da Krit getayakuyovenina bi gegha da, yagu sisiya kowaiyanatawani. Noko kiiravine kata yami waga ivibero da yami sawara kovitavena yowoyowoghana. ²² Bi kata awonewonemi da gekonanagharana. Waga kawagha in-amonu bi getana iiyabo inarobobona. ²³ God na yagu Bada bi taguna yana bagibagi wawayina bi nubabasuve yana aneya tana ipiika tagu biidi. ²⁴ Bi aneyina iwonegu bo, ‘Pol, gekunanagharana, tam Sisa naghone kunamiiri da initupawamiwamirem. Noko kiiravine God yam rupari iwaiyaneni na tam da wawaya tupadi iiyawogha waga debane na iniyawiimi.’ ²⁵ Yagu wawaya, noko kiiravine yami noghota ivimaragata. Tagu, God iitumaghaneni da awaki iwonegu na inatubugha. ²⁶ Bi gegha da yanunu na inatapitapida da nuwa tana kikirine inakasibareda.”

²⁷ Taparoro bata sikovi nubabasune patana Mediteriyen Yegiiine reporepo da yanunu iyatapitapi kwavinimii, da pomkambasune na waga damdi damidi sikabi da nada tepae kayageege. ²⁸ Na touna kiiravine yegii yanawiiwautapu siruba da iyowogha awaki patana.^{**} Bi sikabibanani da yanayowogha 40 mitas naboni. Bi simakae raghani gisina

§ 27:16: Raghani peyaridi mmko wagana gisina na satayini bi raghani mududiye na satainageeyeni waga ghamana debane da saghiratawatawani; tounama wawaya sigerudi sayowogha kikire. **** 27:28:** Mmkona kirama tana urawama saghiri bi sitavena yowoyeni boga nuwanuwane da yegii yana wautapu saruba bi akovina sinakabi da iyowogha awaki patana.

bada siruba mayeni bi sikabibanani da yanayowogha 30 mitas naboni. ²⁹ Waga damdi sinaghara kirakii bi sinoghosi da reporepona waga siyiitavenageeyeni akima debadiye. Noko kiiravine anika yadi 4 waga murinama sivitavena yowoyowoghana da siyatainatawani. Bi sirupari da yadi-wiina raghani iyabori yaiyainagha. ³⁰ Wasina bi waga damdi sivimatipo da waga siyaverakuyoveni kiiravine, na wiitarawonawona wagana siruwiiyoyoyi iyowogha yegiiye, bi siviya da ware anika viya waga naghonama wiitavena yowoyowoghana biidi. ³¹ Bi Pol, wiiyogha badana da iyo totomoyidi iwonedo bo, “Memeda waga damdi sinaver-awiiitaveda, na tami tupami konarabobo.” ³² Noko biidi na iyo totomoyidi wiitarawonawona wagana uravidi mekodi sitayina tawatawani na sivikasiyaraghana da ikaru-venataveni.

³³ Raghani iyarurutorewosi na Pol, wawaya tupana iwonena kirakiiyedi da siyakam. Iwonedo bo, “Tami nuwanuwami irugawogawowori bi kovinuwapoya na getana awaki koyakam da taparoro bata sikovi. ³⁴ Tagu yaguwiina koyakam da koyimaragata. Kate getanarabobona. Kate getanakabi kwarakwara towoghana.” ³⁵ Pol tupadi naghodiye ivisisiya ikovi na bred ikabi da God biidi ivikiikiwa bi pinimina ikiyagima da kam idaguni. ³⁶ Na wawaya tupadi waga debane mmko sikita, na yadinoghota ivimaragata da tupadi bada yawata sikam. ³⁷ Nama waga kamone na tupamii yama 276. ³⁸ Bi tupadi sikamdona murine, na waga bagibagi damdi wit waga kamonama sivikanibuvuni bi yegiiye siviowoyeni da waga iyatekateka.

Waga ivitavenageyeni, igawowori

³⁹ Raghani ibori na waga damdi kubura sikita, na gesiyaki-tarutavenina. Bi gegha da kawasusu tana sikita ere kikirina, na sinoghota da siyimatipo bi memeda waga siyakawara-viviri siyaveruveni nabo da kikire iyitavenageeyeni. ⁴⁰ Noko biidi waga bagibagi damdi anika uravidi sivikasiyaraghana bi bada waga kana yabiyabi woena sirupami da siyawoe. Bi kuka gisina waga naghone sitayinageeyeni da yanunu iyatapi iyayowogha kikire. ⁴¹ Bi gegha, kavera gegurina bi rurereye kavitavenageeyemii. Da waga naghona ikarapasi yaiyainagha da geiyidaguna, bi reporepo ghamanakidi waga murina siyarurouvi na siyagawogawowori.

⁴² Bi iyo totomoyidi sivigiugerogerora da biwa kabikabi wawayidi tupadi siyikasunughana, basuna siyayeka siyayowogha kikire na kate bi siyakayovera. ⁴³ Bi wiiyogha badana geyanawiina da Pol siyakasunuyi, noko biidi na kadibabara ikabi na iyo totomoyidi iwonedo da

gesiyikasunughana, bi gamone na iiyawogha yeka sakovi na siyikapoka yegiiye da siyarere kikire. ⁴⁴ Bi wawaya muduna wae na yadi keda siyinogha waga kiidi sepisepidiye siyak-abikikita bi siyayeka kikire. Wasina bi noko kedane na wawaya tupamii kayeka kikire kakabigae da kayawa.

28

Pol, Malta nuwane

¹ Wasina raghanina kikire kakabigae, na kakabibabani da nuwana na kana waghawagha Malta. ² Bi wadubo damdi nama nuwae yadi nuwayuyuna iragata kirakii toumii biiyadi. Na amra idagu iyayoyo da duwa iragata na keyama sikiiri bi tupamii sivikiikiivemii. ³ Wasina bi Pol kii gisigisidi ginabina ikabi da keyama debane iyatoura da siyakarata, bi kiidi kamodiye na mota berona nama bi raghanina keyama muyana damina ikabi na ikanibu da Pol imana irutarayi na iyarooroga. ⁴ Bi wadubo damdi nama nuwae sikita da mota berona Pol imane iyarooroga, na toudimani siwonena mayedi bo, “Meboda mmko tomoyina na kasukasunugha wawayina, bi waga imonu na yegiiye geiyaniudona, bi gegha, katana god kana waghawagha Jastis* geyanakay-owana da inamakena, inakasunuyi.” ⁵ Bi gegha, Pol mota ivirupiitaveni da keyama karakarasina debane, bi getana gubaga iyabananina. ⁶ Wadubo damdi nama sinoghosi da Pol imana iyaruruwa bo yaiyainagha iyabeku da iyarabobo. Bi sivikoyakoyagha kirakii, siyakitakita da awaki iyatubugha Pol biidi. Bi getana awaki iyatubugha, na yadi noghota siwamira bi siwona bo, “Pol na god tana.”

⁷ Kikire meme kakabigae bi gerabarabae na nuwa kana kiiwawo Pabiliyas yana kwabu ghamana da yana bare siyamakamake. Bi ipiika da nuwamiiseye irutayinimii da yana bareye bi ikoyagha yaporimii patana da gabudara aroba sikovi. ⁸ Toumii gwabine kayamakamake, na akowa kakabi da tamananaki igubaga, sinina imuyamuya bi kamovera ikabi. Wasina bi Pol irughu tomoyina yana tupayarae da irupariyeni bi imana debane itoura na iyawa. ⁹ Raghanina mmko berona itubugha na noko nuwana kamone wawaya gubagubagidi tupadi korotove sipiika Pol biidi da iviyawiidi.

Pol, Malta nuwanama inanagho Roum kwanatune

¹⁰⁻¹¹ Toumii, Malta damdi yawata kayamakamake da nawaravi aroba sikovi. Bi sikoyagha yaporimi da siviwiitena

* **28:4:** Wawaya sanoghosi da mmko god na wasikena wawaya aro yavereveredi, raghanina bera beroberodi saberana, na sanoghosi da mmko god na mota ivipora na Pol ikani.

kirakiiyemii. Bi raghanina kayageru na wawaya sikabigu-navemii da bada kama keda tamiina teya tupana siveremii bi waga tane kageru. Touna na Aleksandriya damdi yadi waga bi naghona na tarabiibiisaka bata wawayaruwa Kastor da Polux, toudi na yadi god na gubadi sitarakatukatugha. Wagana noko nuwane imiiri da duwa bi yanunu kana gabudara ikovi na kageru katouya. ¹² Kakuka bi kageru kavera da Sairakas kwanatune koghata bi nama kamakae da gabudara aroba sikovi. ¹³ Bi noko kuburinama kakuka kavera da Regiyam kwanatune, bi raghani ibori na yawara wareregubugubura yana nawama iyaveravera kiiravine, na katouya kaveraraghani da Puteori kwanatune koghata. ¹⁴ Bi name wiigeruwana damdi viya kabanani na siviyonemii nama yawata kayamakae da taparoro tanagha iyakovi. Wasina bi Roumma kaverakanibu. ¹⁵ Bi wiigeruwana damdi waramii siwaiyaneni na viya sigae wiigimogimona gawarina kana waghawagha Apiyas bi viya sigae kubura kana waghawagha Kiiwaga Baredi Aroba. Da nokodi kuburidiye siyiikoyakoyagha da toudi siyaverabodemii. Bi raghanina Pol ikitadi, na ivikiikiivedi da yananoghota ivimaragata bi God ikabepepi.

Roum kwanatuna kamone

¹⁶ Raghanina Roum kwanatune kaverakanibu, na Roum babada siviwaghasina da Pol tanaduma inamakae. Na bare tana sivereni bi iyo tomoyina tanagha sitore da Pol iyaboda.

¹⁷ Gabudara 3 sikovi murine, na Pol, iviyonayona da Jius wadubo kadi babada siyariyeni. Bi sipiika sivitaghomidi na Pol iwonedo bo, “Warewaresigu, tagu getana awaki berona ayabera yada wawaya biiyadi da kate nosidam yadi kiki siradi ayikasigiyyana. Bi gegha da Jerusalem kamone sipatumigu bi Roum damdi imadiye sitoregu. ¹⁸ Roum babada sivitupawamiwamiregu bi sikabibanani da getana awaki berona ayabera da siyakasunuyigu, na sikayoveni da siyakabitavegu. ¹⁹ Bi gegha, Jius damdi geyadiwiina da tagu siyakabitavegu, noko kiiravine Roum babada awonedi da tagu Sisa naghona ayamiiri da touna iyitupawamiwamiregu. Bi geyagu wawaya waghata wiiwawudi biidina. ²⁰ Mmkodi bera kiiravidiye na akwatuvemi kopiika ayakitami da yawata tayisisiya. Bi yawonawiiakovimi da Isrel damda tupada tanitumaghana da God yana Wiivinevinegha Wawayina touda biiyadi inanokanibu da iniyawiida. Bi tagu iitumaghana da wawayina nada inokanibu. Noko kiiravine na imagu seinma saghiratawatawani.”

21 Bi siwonabodeni bo, “Toumii getana Jiudiya kuburama tam kiiravimve pepa kayakabi bo warewaresida mabo siyapiipiikana, waram siyimaghamaghataremii bo getana siyiwaghawagha berovemna. 22 Toumii kakovi da wawaya kubura bogaebogae kamodiye korotodi na tami yami wiikeresiyana satoretoreyowoyeni, na noko kiiravine yamawina da yam wiitumaghana kuyawonemii da kayawaiyana.”

23 Na yadi gabudara tana sitore da Pol siyawaiyaneni. Noko gabudarine wawaya korotodi sipiika Pol yana bareye. Bi raghani diidibare Pol ividagu, da God yana wiikiiwawona kiiravine iviyeeveyana pomeni da inubabasu, bi Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma debadiye ivitukikita iyiisisiya toudi biiyadi. Yana wiina da nuwanuwadi iyatainawamira da Yesu siyitumaghaneni. 24 Wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni na viya nuwanuwadi siwamira da sivitumaghana bi viya na gegha. 25 Touna kiiravine na toudimani kamodiye sivigamowana kabivivirana. Bi muriye da siyanagho na Pol yana sisiya tughurina itore toudi biiyadi, iwonedo bo, “Kanuma Kabikabikuwayina ivisisiya waghata nosinosiminakim biiyadi, **peroveta** Aisaiya yana giruma kamonama iwona bo,

26 ‘Kunagho mmkodi wawaya biiyadi da kuwonedo bo, “Tami, God yana sisiya konawaiyana da konawaiyana, bi geakovidi konayunana.

Tami konakita da God awaki beradi yaberabera na konakita, bi yadi basuna akovidi gekonayunana.”

27 Basuna mmkodi damdi nuwanuwadi sikotakii, toudi gesiyakakowana.

Ere tainadi, na awaki sawaiyaneni

bi akovina gesiyakabikabina,

ere matadi bi sigerebodaboda

basuna geyadiwiina sinakitana.

Kate bi, matadi sinakitarunagha da sinakita,

bi tainadi sinatamobubu da sinawaiyana iisisiyana,

nuwanuwadi sinayeghana bi akowa sinakabi,

da yadi bera berodima sinamiiri kubuta

bi sinamiiri karonu tagu biidi da anakayowiiyawiiidi teya.’ ”

28-29 Bi Pol yana sisiya tughurina itore bo, “Tami, Jius dammi wonawaghata sisiyina gegha koyawaiwaiyaneni, noko biidi na awonawonawiiakovimi da God, Yawa makewaghawaghasina sisiyina iwonataveni kubuna damdi biiyadi. Da nokodi wawaya na sinawaiyana.”†

† 28:28-29: Verse 29, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

³⁰ Wasina bi bodu bata kamone Pol, Roum kwanatune tanaduma yana maragate imakae. Bi wawaya iyawogha siyapiipiika kighuna biidi, na tupadi iyiikiikiivedi. ³¹ Pol sinitorae bi nuwanuwana tupanama God yana wiikiiwawo kiiravine iyadimadima bi Bada Yesu Keriso kiiravine wara miisena iyiiyeeveyana. Bi getana iiyabo iyimatipo da iyigesiyeni.